Coperta de : GHEORGHE MARINESQJ

HENRYK SIENKIEWICZ

HANIA

Traducere de STAN VELEA

EDITURA ALBATROS
BUCUREŞTI • 1986

NOTA ASUPRA EDIŢIEI

Nuvelele publicate 5n volumul de fată au fost traduse după textele originale cuprinse în ediţia H. Sienkiewicz, Scrieri alese (Wybâr pism), *respectiv, din volumele i* Nuvele (No- wele), *voi, I, Varşovia, 1955* [Două căi (Dwie drogi) *şi* Nuvele (Nowele), *voi. II, Varşovia, 1955* [Bătrînul slujitor (Stary sfuga), Hani a *şi* Selim Mirza].

în transcrierea. numelor proprii s-a respectat gratia originală, cu toate că citirea lor implică unele dificultăţi pentru lectorul român din cauza abundenţei de consoane, sau a unor litere cu valori fonice specifice limbii polone. Dăm, de aceea, cîteva indicaţii menite să uşureze receptarea lor ca pronunţie; *a* — o^n *(o nazal*); *ş* — e“ *(e nazal*); c = *ţ j*

j = t ; \ *=U ; *6 = U* ; CZ, CI, C — C *(CÎ) } TZ, Z Z* — / ; *SZ,*

si, s = ş (şl).

ST. V.

BÂTRÎNUL SLUJITOR

Alături de vechii socotitori, economi şi pădurari, un alt tip care dispare tot mai mult de pe suprafaţa pămintului este slujitorul bătrin. îmi aduc aminte că, pe vremea copilăriei mele, în casa părinţilor slujea unul dintre aceşti mamuţi, ale căror oase vor fi dezgropate din cînd în cind prin vechile cimitire, acoperite de straturile groase ale uitării. Se numea Mikofaj Suchowolski şi era şleahtic[1] din satul Sucha Wola, pe care îl pomenea adesea în povestirile sale. Tatăl meu îl moştenise de la părintele său, la care slujise ca ordonanţă în timpul războaielor napoleoniene. Cînd intrase In slujba bunicului meu, nu-şi amintea nici el prea bine, iar de-1 întrebai în care an, priza tutun şi răspundea i

— Păi mie nu-mi crescuse încă mustaţa, da' şi don' colonel, luminează-i, Doamne, sufletul, mai avea caş la gură.

In casa părinţilor mei făcea tot felul de treburi : era bufetier, lacheu i vara se ducea la seceriş ca un vechil, iarna supraveghea treieratul griului, ţinea cheile de la dulapul cu băuturi, de la pivniţă şi de la magazie ; întorcea ceasurile, dar cel mai mult bombănea.

Pe omul acesta nu mi-1 amintesc altfel decit mormăind. Ii boscorodea pe tata, pe mama i eu mă temeam de el ca de foc, cu toate că ţineam la el j la bucătărie se certa cu bucătarul, pe băieţii care serveau la masă îi trăgea de urechi prin toată casa şi niciodată nu era mulţumit de nimic. Cînd se afuma, ceea ce se întîmpla în fiecare săptămînă, il evitau

cu toţii, nu pentru că şi-ar fi îngăduit să facă scandal cu stăpînul sau cu stăpîna, ci fiindcă dacă se agăţa de cîte cineva, apoi se ţinea scai după el toată ziua, văicărindu-se şi bodogănind întruna. In timpul mesei de prînz sta la spa-

* Nobil polonez (n. tr.) iele tatălui meu şi, deşi nu servea el, îl supraveghea pe băiatul care aducea la masă şi-i otrăvea viaţa cu o plăcere deosebită.

— Bagă de seamă — mormăia — că-ti afăt eu. Ia pri- veşte-1, nu poate să servească mai repede, îşi Urîie picioarele ca o vacă bătrînă. Mai uită-te încă o dată. Ce s-audă el cînd îl cheamă stăpînul! Schimbă farfuria cucoanei. De ce căşti gura ? Ai ? Hm, uitaţi-vă la el!

La masă intra mereu în vorba celorlalţi şi totdeauna era împotrivă. Se întîmpla nu o dată ca tata să se întoarcă şi să-i zică :

— Mikolaj, să-i spui după masă lui Mateusz să înhame caii ; mergem în cutare loc.

La care Mikolaj :

— Mergem ? De ce să nu mergem. Păi cum ! Caii nu-s făcuţi pentru .asta ? Numai să nu-şi scrîntească vreun picior pe asemenea drum. Mergem în vizită, dacă trebuie. Că boierul are voie. Ce, eu sînt contra ? Eu nu sînt contra. De ce nu ! Şi socotelile pot să mai aştepte şi treieratul poate să aştepte. Intîi şi-ntîi e vizîta.

— Mare pacoste cu Mikolaj ăsta ! se întimpla să exclame tata, pierzîndu-şi răbdarea.

Şi Mikolaj iarăşi :

— Parcă eu zic că nu sînt prost ?I Ştiu şi eu că nu sînt decit un prost. Economul s-a dus să-i facă curte gospodinei de la casa parohială din Niewodow. Iar boierii nu pot să se ducă în vizită ? Ce poate să facă sluga, poate să facă şi stăpînul.

Şi tot aşa bătrinul clrcotaş o ţinea întruna, de nu era chip să-l mai oprească cineva.

Noi, adică eu şi fratele meu mai mic, ne temeam de el, cum am spus, aproape mai mult decît de institutorul nostru, părintele Ludwik, şi cu siguranţă mai mult decit de amîndoi părinţii. Cu surorile noastre se purta mai bine. Ii spunea fiecăreia „"domnişoară"[1], cu toate că erau mai mici, dar pe noi ne altoia fără prea multă ceremonie. Totuşi pentru mine avea un farmec deosebit : purta totdeauna capse în buzunar. Nu o dată, după lecţii, intram sfios în încăperea unde era bufetul, zîmbeam cit puteam mai politicos, mai plin de respect, ca să-i fiu pe plac. şi-i spuneam timid :

— Mikolaj, bună ziua, Mikolaj ! Astăzi cureţi armele ?

— Henrys, ce cauţi aici ? Doar le-nvelesc, şi qata.

Apoi, maimuţărindu-mo, zicea :

— Mikolaj I Mikolaj I Cind e vorba de capse, Mikolaj e bun, altminteri n-au decît să-l mănînce lupii. Mai bme-ai învăţa. N-o să ai mai multă minte dacă ai să Lot tragi cu pistolul.

— Eu mi-am terminat lecţiile — răspundeam aproape plingind.

— Şi-a terminat lecţiile. Hm, le-a terminat. învaţă mereu şi capul e gol ca un ghiozdan. Nu-ţi dau şi gata. (Spu- nind acestea se şi cotrobăia prin buzunare). O să-ţj sară ceva în ochi şi-o să fie vai de capul meu. Cine va fi. vinovat ? Mikolaj. Cine ţi-a dat pistolul ? Mikolaj.

Bodogănind mereu, intra în camera tatălui, lua pistoalele, le sufla, mă asigura pentru a suta oară că toate acestea nu sînt de nici un folos, apoi aprindea luminarea, introducea capsa şi-mi dădea să ochesc i şi atunci insă, cîteodată, trebuia să îndur calvarul mai departe.

— Uite cum ţine pistolul — zicea — ca frizerul siringa. Cum o să stingi tu luminarea. Poate ca cerşetorul la biserică I Preot trebuie să te faci, sd spui rugăciuni, că n-ai vină de oştean. *

In felul lui, ne tnvăţavec hiul meşteşug al războiului. Deseori, după amiază, eu şi fratele meu învăţam să mărşă- luim sub ochii lui, iar cu noi mărşăluia şi părintele Ludwik care părea foarte neîndemînatic.

Mikolaj privea la el pe sub sprincene, apoi, deşi de el se temea cel mai mult şi-l respecta, nu se putea stăpîni şi-l certa :

— E, părinte, dumneata mărşăluieşti ca o vacă bătrină.

Fiind cel mai mare, eu îi datoram mai multă ascultare,

aşa că sufeream cel mai mult. Altfel, bătrînul Mikolaj, cînd m-au dat la şcoală, plingea de parcă s-ar fi întîmplat cea mai mare nenorocire. Părinţii mi-au povestit că după aceea a devenit mai morocănos şi le-a bătut capul vreo două săp- tămîni» „Au luat copilul şi l-au dus — spunea. Şi dacă moare! Ol ho I Ce-i trebuia lui şcoală ? Parcă el nu e tot boier 1 Să-nveţe lătinia ? Vor să ajungă ca Solomon. Ce deşănţare ! A plecat băiatul şi dus a fost, iar tu, bătrîne. umblă prin toate colţurile şi cată ce n-ai pierdut. Degeaba!"

îmi aduc aminte că atunci cînd am venit pentru prima dată acasă, de . sărbători, dormeau cu toţii. Abia se crăpa de ziuă ; era o dimineaţă de iarnă şi ningea. Doar scîrţîitul

cumpenei de la fîntina fermei şi lătratul clinilor tulburau liniştea. Toate obloanele erau trase, numai ferestrele bucătăriei străluceau de lumina ce colora roşietic zăpada adu- naLă în fata prispei. Mă întorceam mîhnit atunci, îngrijorat şi cu teama în suflet, fiindcă notele din carnet nu prea erau vrednice de laudă. Pur şi simplu, pînă să-mi dau seama, pînă să mă obişnuiesc cu rutina şi disciplina din şcoală, nu mă descurcasem prea bine. Mă temeam deci de tata, mi-era frică de înfăţişarea aspră, tăcută a părintelui Ludwik care mă aducea de la Varşovia. Aşadar, de nicăieri nici o încurajare, cînd văd că se deschide uşa de ia bucătărie şi bă- trinul Mikolaj păşeşte prin zăpadă cu oalele cu smîntînă aburind pe o tavă.

Cînd m-a văzut unde nu strigă „Domnişorul meu drag şi scump f “ şi, lăsind repede tava, răstoarnă amîndouă oalele, mă ia de gît şi Începe să mă îmbrăţişeze şi să mă sărute. De atunci mi-a zis întotdeauna numai „domnişorule*

Cu toate că după aceea, timp de două săptămlni încheiate, nu mi-a putut ierta smîntînă vărsată : „Omul duce liniştit smîntînă, bodogănea, şi soseşte el. Tocmai atunci şi-a găsit...*

Tata voia, cel puţin aşa îmi promisese, să mă bată pentru cei doi de insuficient pe care-i adusesem la caligrafie şi germană; dar, pe de o parte, lacrimile mele şi făgăduiala că mă voi îndrepta, pe de altă parte, intervenţia iubitei mele mame şi, în sfîrşit, tevatura pe care o făcea Mikolaj au stat împotrivă. Miko/aj habar n-avea ce fel de vietate mai era şi caligrafia asta, iar pentru germană nici nu voia să audă de vreo pedeapsă.

— Păi ce, el e luteran, sau vreun şvab? spunea. Parcă don colonel ştia nemţăşte ? Da' ce, boierul (aici se adresa tatălui meu) ştie ? Ai ? Cînd i-am întîlnit pe nemţi la... cum ii zîce ? La Lipska şi dracu mai ştie pe unde, nu le-am spus nimic pe nemţăşte, da' ei ne-au arătat dosul şi aia-i.

Bătrînul Mikolaj mai avea încă un obicei. Rareori aducea vorba de isprăvile lui, dar în momentele de bună dispoziţie, cînd se apuca să povestească, minţea de-nchega apele. N-o făcea cu rea credinţă ? poate că în mintea-i îm- bătrînită faptele se amestecaseră unele cu altele, crescind pînă la proporţii fantastice. Toate cîtS auzise despre isprăvile războinice din timpul anilor de tinereţe, le punea în seama sa şi a bunicului meu, colonelul, şi credea cu adevărat In tot ce spunea. Uneori, fn şopron, supraveghindu-i pe iobagii care bateau grîul, cînd începea să povestească, ţăranii lăsau lucrul şi, sprijinindu-se în îmblăciu, îi ascultau istorisirile cu gura căscată. Pînă cînd îşi lua seama şi începea să ţipe :

— Ce vă zgîiţi la mine cu gura cît şura, ai ?

Şi iarăşi, arşt 1 praşt I arşt 1 praştl se auzea o vreme bufnetul îmblăcielor bătînd griul; bătrînu] tăcea o clipă, apoi începea iarăşi :

— Băiatul meu îmi scrie că a ajuns general la regina Palmirel. O duce bine acolo, zîce că primeşte simbrie mare, da' sînt nişte geruri straşnice... ş.a.m.d.

In paranteză fie spus, copiii bătrinului nu erau prea izbutiţi. Avea într-adevăr un fecior, dar nu era nimic de capul lui i de cînd se făcuse mare, se ţinea numai de blăs- tămăţii, pînă cînd şi-a luat lumea în cap şi i s-a pierdut urma. Fiica lui însă, la vremea ei o minune de fată, se

înhăitase cu toţi lefegiii de prin sat şi murise după ce născuse o fetiţă. Această fetiţă se numea Hania. Era de-o vîrstă cu mine, o fată frumoasă, dar cam bolnăvicioasă. Mi-amintesc că ne jucam de multe ori împreună de-a soldaţii. Hania era toboşar, iar urzicile erau duşmanii noştri. Era bună şi bljndă ca un înger. O aştepta o soartă tristă pe lume, dar astea sînt amintiri care nu au nici o legătură...

Aşa că revin la povestirile bătrînului. Eu însumi l-am auzit spunlnd că atunci cînd s-au speriat caii ulanilor la Mariampol, toată herghelia, erau vreo optsprezece mii, a năvălit deodată pe la bariere In Varşovia. Cîţi oameni au fost striviţi de copite, ce zi a judecăţii de apoi a fost pînă cînd i-au prins e lesne de imaginat Altă dată ne-a povestit cele ce urmează, dar asta nu mai era în şopron, ci la curte, de faţă cu toţi :

— Dacă m-am luptat bine ? Păi cum altfel I Odată, îmi aduc aminte, eram în război cu austriecii. Eu stăteam în rînd, în rînd, zîc, pînă cînd vine la mine comandantul suprem, vreau sS spun al austriecilor, al duşmanilor, şi zîce i .Ei, tu, Suchowolski. 'ce. te ştiu eu cine-mi eşti! Dacă puneam mîna pe tine, sfîrşeam războiul*.

— Dar de colonel n-a amintit ? l-a întrebat tata.

— Păi cum nu! Doar am spus limpede, pe tine şi pe colonel.

Părintele Ludwik şi-a pierdut răbdarea şi l-a mustrat i

— Bine, Mikolaj, dar tu minţi de parcă ai primi încă o simbrie pentru asta.

Botrinul s-a întunecat şi ar *li* izbucnit, dar, pentru că se temea de preot şi-l respecta, a tăcut, iar după o clipă, vrînd s-o mai îndulcească, a continuat!

— Aşa mi-a spus şi preotul Sieklucki, capelanul. Odată, cind un austriac mi-a înfipt baioneta sub a douăzecea, vreau să zîc, sub a cincea coastă, am păţît-o rău. Ehei, mi-am zîs, o să mor şi trebuie să mă spovedesc Domnului Dumnezeu Atotputernicul de toate păcatele, aşa că i-am spus totul preotului Siekluckt, iar acesta ascultă, ascultă şi în cele din urmă zîce: „Teme-te de Dumnezeu, Mikolaj, toate astea-s născociri!" Da-şi eu: „Poate fi, dar mai mult nu-mi aduc aminte".

— Şi te-au vindecat ?

— M-au vindecat, m-au vindecat t De ce să nu mă vindece I M-am tratat sîngur. M-am pus şi-am amestecat două încărcături de praf de puşcă într-o sticlă de votcă, am înghiţit-o seara şi a doua zi m-am sculat sănătos tun.

Aş fi ascultat mai multe povestiri şi v-aş fi putut spune mai multe, dar părintele Ludwik, nu ştiu nici eu de ce, i-a interzis lui Mikolaj „să-mi mai sucească minţile*. Bietul părinte Ludwik, ca preot şi locuitor paşnic al sătucului, nu ştia, mai întîi, că oricărui tînăr, pe care furtuna îl smulge din tihna cuibului părintesc şi-l aruncă în arena lumii, trebuie să i se sucească mintea nu o dată, iar în al doilea rînd, că nu bătrînii slujitori şi poveştile lor, ci cu totul altcineva ti suceşte minţile.

Dealtfel, influenţa lui Mikolaj asupra noastră nu putea fi păgubitoare, întrucît, dimpotrivă, el ^ra acela care veghea asupra noastră şi asupra purtării noastre cu toată stăruinţa şi asprimea. Era un om conştiincios în înţelesul deplin al cuvîntu- lui. Din vremea cătăniei

rămăsese cu încă o însuşire foarte frumoasă, conştiinciozitatea şi precizia cu care îndeplinea orice poruncă. Mi-amintesc că, într-o iarnă, lupii începuseră să facă pagube foarte mari şi se obrăzniciseră atît de mult, Incit intrau noaptea în sat în haite mai mari sau mai mici. Tata, vînător împătimit, a vrut să organizeze o vînătoare şi, fiindcă dorea ca hăituiala să fie condusă de domnul Ustrzycki, vecinul nostru, un cunoscut duşman de lupi, i-a scris un bilet, apoi l-a chemat pe Mikolaj şi i-a spus :

— Mikolaj, arendaşul tocmai pleacă la oraş, du-te şi tu cu el. In drum, cobori la Ustrzyca şi-i dai scrisoarea asta boierului. Numai vezi să-mi aduci neapărat răspunsul, fără răspuns să nu te întorci.

Mikolaj a luat scrisoarea, s-a dus la arendaş şi au plecat împreună. Scara arendaşul s-a întors, dar fără Mikolaj. Tata a crezut că a înnoptat la Ustrzyca şi va veni a doua zi cu vecinul. Dar trece o zi şi Mikolaj nu se întoarce i trece a doua, nu vine ,• a treia, la fel. Acasă jale. De teamă că l-au atacat lupii pe drum, tata repede oameni în toate părţile. Aceştia îl caută, dar nu găsesc nici o urmă. Ii trimite şi la Ustrzyca. Aici li se spune că a fost, nu l-a găsit pe boier, a întrebat unde-ar putea fi, apoi a împrumutat de la lacheu patru ruble şi a plecat nu se ştie încotro. Ne dădeam de ceasul morţii, dar nu înţelegeam ce puteau să însemne toate astea. A doua zi s-au întors oamenii trimişi prin satele din împrejurimi cu vestea că n-au aflat nimic nicăieri. Atunci am început să-l plîngem cu toţii, dar a şasea zi, spre seară, tata tocmai da dispoziţii în birou, cînd deodată aude pe cineva la uşă ştergîndu-şi picioarele, dregîndu-şi glasul şi mormăind l-a recunoscut îndată pe Mikolaj.

Era într-adevăr Mikolaj, îngheţat, slăbit, obosit, cu ţurţuri de gheaţă pe mustaţă, aproape de nerecunoscut.

— Mikolaj, tu n-ai frică de Dumnezeu ? Ce-ai făcut atita timp ?

— Ce-am făcut, ce-am făcut — mormăie Mikolaj. Ce era să lac ? Nu l-am găsit pe boier la Ustrzyca şi am plecat la Bzin. La Bzin mi-au spus că am bătut drumul degeaba, fiindcă boierul Ustrzycki a plecat la Karolowka. Am plecat şi eu după el, dar nici acolo nu mai era. Parcă el trebuie să-ncălzească locul printre străini ? Ce, el nu e boier ? Doar nu merge pe jos. Bine zîc. De la Karolowka m-am dus la oraş, fiindcă mi s-a spus că-i la judeţ. Da ce să caute el la judeţ, ce e primar ? Plecase la gubernie. Trebuia să mă întorc, ai ? M-am dus la gubernie şi i-am dat scrisoarea.

— Ei şi ţi-a dat răspunsul ?

— Mi l-a dat, nu mi l-a dat. Vezi bine că mi l-a dat, numai că a rîs de mine de i se vedeau măselele de minte. Stăpînul tău — zîce — mă cheamă la vînătoare pentru joi, iar tu îmi aduci scrisoarea tocmai duminică. Acum e prea tîrziu. Şi iar a început să rîdă. Uitaţi scrisoarea. De ce să nu rîdă ? Păi el...

— Şi ce-ai mincat in tot acest timp ?

— Ce să mănînc, că de ieri n-am pus nimic în gură. Ce, eu sufăr de foame aici ? Se zgîrcesc la o lingură de fiertură ? N-am mincat, ei şi ce ? O să mănînc...

De atunci, lui Mikolaj nu i-a mai dat nimeni asemenea porunci. Ori de cîte ori era trimis undeva, i se spunea totdeauna ce trebuie să facă în caz că destinatarul nu era acasă.

La cîteva luni după intîmplarea de mai sus, Mikolaj a plecat la iarmarocul din oraşul apropiat sS cumpere cai de ham, fiindcă la cai se pricepea de minune. Seara, vechilul a venit la tata şi i-a spus că Mikolaj s-a întors şl el ? a cumpărat caii, dar a fost bătut şi îi era ruşine să se arate. Tata s-a dus Îndată la el.

— Ce ai, Mikolaj ?

— M-am bătut — a mărturisit scurt.

— Să-ţi fie ruşine! Tu mai eşti de scandaluri prin tîrg ? Unde ţi-e mintea ? Eşti bătrin şi prost 1 Pe altul l-aş fi dat afară pentru asemenea ispravă. Să-ţi fie ruşine. Te-ai Îmbătat, altfel nu se poate. îmi strici oamenii, în loc să le dai exemplu.

Tata era Intr-adevăr furios şi cînd se înfuria, nu-i ardea de glumă- Era ceva ciudat totuşi. Mikolaj care nu-şi uita limba-n gură în asemenea ocazii, de data asta tăcea chitic. Bătrînul se îndîrjise pesemne. Zadarnic l-au Întrebat şi alţii ce şi cum a fost. I-a repezit pe toţi şi n-a scos un cuvînt.

îl bătuseră straşnic. A doua zi s-a îmbolnăvit atîl de rău, încît a fost nevoie să cheme doctorul. Abia acesta a lămurit toată tărăşenia. Cu o săptămSnă înainte, tata îl scărmănase pe socotitor care şi fugise a doua zi. S-a dus la un oarecare von Zoii, un neamţ, mare vrăjmaş al tatălui meu, care l-a primit în slujbă. La iarmaroc se mai aflau Zoii, fostul nostru socotitor şi argaţii domnului Zoii, care aduseseră vite îngrăşate să le vîndă. Domnul Zoii l-a văzut cel dintîi pe Mikolaj, s-a apropiat de căruţa lui şi a început să-l vorbească de rău pe tata. Mikolaj l-a făcut făţarnic, iar cînd Zoii l-a jignit iarăşi pe tata, bătrînul slujitor i-a răspuns cu o lovitură de bici. Atunci socotitorul şi argaţii lui Zoii s-au repezit la el şi l-au bătut pînă l-au umplut de sînge.

Cînd a auzit cum s-au întîmplat lucrurile, pe tata l-au podidit lacrimile. Nu-şi putea ierta că l-a bruftuluit pe Mikolaj care înadins n-a scos o vorbă. După ce s-a mai lnzdră- venit tata s-a dus la el să-l mustre. La început, bătrînul n-a vrut să recunoască nimic, mormăind cum îi era obiceiul, dar mai ttrziu s-a înduioşat şi au plîns amîndoi ca nişte copii.

Pentru silnicia din tîrg, tata l-a provocat la duel pe Zoii care avea să-l ţină minte multă vreme.

Şi cînd te gîndeşti că dacă nu era doctorul, sacrificiul lui Mikolaj ar fi rămas necunoscut. Dealtfel, Mikolaj îl urî pe doctor mult timp. Lucrurile stau aşa; eu aveam o mătuşica tînără şi frumoasă, sora tatălui meu, care locuia la noi. Ţineam foarte mult la ea pentru că era tot atît de bună pe cit era de frumoasă şi, cel puţin aşa mi se părea mie, o iubeau cu toţii, printre alţii şl doctorul, un tînăr inteligent, care se bucura de multă consideraţie prin împrejurimi. Mai înainte, doctorul îi plăcuse şi lui Mikolaj care spunea despre el că e un om cu scaun la cap şi se ţinea bine în şa, dar cînd acesta a început să vie la noi cu intenţii clare faţă de mătuşa Marynia, sentimentele lui Mikolaj s-au schimbat de nerecunoscut. A început să se poarte politicos cu el, dar rece, aşa cum te porţi cu un străin. Mai de mult, îl boscorodi şi pe el nu o dată. Cînd se întîmpla cîteodată să stea prea mult la noi, în timp ce-1 ajuta să se îmbrace pentru drum, Mikofaj murmura : „Ce rost are să umbli noaptea ? Nu e de nici un folos. Cine-a mai văzut una ca asta ?* Acym însă nu mai bodogănea, tăcînd, In schimb, ca o stană de piatră. Bietul doctor a înţeles în curînd despre ce e vorba şi, deşi îi zîmbea In continuare bătrînului cu bunăvoinţă, cred că în sinea lui nu se simţea prea bine.

Cu toate acestea, din fericire pentru tînărul discipol al lui Esculap, mătuşa Marynia nutrea pentru el sentimente de-a dreptul opuse celor încercate de Mikolaj. Aşadar, fn- tr-o seară minunată, cînd luna lumina salonul foarte fru- mos şi aromele de iasomie năvăleau înăuntru prin ferestrele deschise, dinspre tufele sădite In grădină, iar mătuşa Marynia clnta la pian *lo questa notte sogno,* doctorul Stas s-a apropiat de ea şl a întrebat-o cu glasul tremurător dacă socoteşte că el ar putea trăi fără ea. Mătuşa şi-a exprimat, fireşte, îndoiala în această privinţă, după care au armat jurămintele reciproce, chemarea lunii ca martor şi toate celelalte lucruri care se petrec totdeauna fn asemenea împrejurări.

Din nenorocire, tocmai atunci a intrat Mikolaj care voia să-i invite la ceai. Cînd a văzut ce se întîmplă, a alergat degrabă la tata şi,

negăsindu-1, fiindcă plecase la acareturile fermei, s-a dus la **mama** care, cu zîmbetul ei Îngăduitor, l-a rugat să nu se amestece

Descumpănit, Mikolaj a tăcut, rumegîndu-şi în el nemulţumirea tot restul serii, dar cînd tata, înainte de a se duce la culcare, a intrat în birou să scrie nişte scrisori, Mikolaj s-a dus după el şi, oprindu-se lingă uşă, a începui să-şi dreagă glasul semnificativ şi să se mute de pe un picior pe celălalt.

— Ce doreşti, Mikolaj ? l-a întrebat tata.

— Apăi, asta... Cum îi zîce ? Voiam să te întreb, boierule, dacă-i adevărat că domnişoara noastră, să... mărită, vreau să zîc, să căsătoreşte ?

— E adevărat. De ce ?

— Păi nu se poate ca domnişoara să ia de sot un... felcer.

— Ce felcet ? Ai înnebunit, Mikolaj ? Tu trebuie să-ţi bagi nasul peste tot unde nu-ţi fierbe oala I

— Păi ce, domnişoara nu e tot a noastră ? Nu e şi ea fata domnului colonel ? El n-ar fi îngăduit niciodată una ca asta. Ce, domnişoara nu e

vrednică şi ea de un moşier, de un mare boier ? Da' doctorul, să-mi fie cu iertare, ce-i ? Domnişoara să face de rîsul lumii.

— Doctorul e un om deştept.

— Deştept, nedeştept. Păi cîţi doctori n-am văzut eu ? Umblau prin tabără, se învîrteau pe la comandament, da' cînd era vorba de ceva, de vreo luptă, nu mai era nici unul. Parcă numai o dată don' colonel le-a zis măcelari ? Cînd e omul sănătos, nici nu se apropie de el, da' cînd zace pe jumătate mort, "hop şi ei cu custura. Nu e mare scofală să tai pe unul care nu să poate apăra, fiindcă nu poate tine nimic în pumn. încearcă să-l tai cînd e sănătos şi strînge puşca în mînă. Ei, ce mare lucru să spinteci oamenii cu cuţitul pînă la os ? Nu e nici o treabă I Don' colonel s-ar scula şi din mormînt, dac-ar afla. Auzi, doctor.! Ce oştean mai e şi ăsta ? Sau ce, e moşier ? Nu se poate I Domnişoara nu să va căsători cu el. Nu e după lege. Ia uite cine-ntinde qheara după domnişoara !

Din nefericire pentru Mikolaj, doctorul nu numai că a întins' mîna spre domnişoara, dar a şi ajuns la ea. După o jumătate de an a avut loc nunta şi domnişoara, fata colonelului, plînsă cu pîrîu de lacrimi de rude şi de ai casei In general, iar de Mikolaj îndeosebi, a plecat să-şi împartă viaţa cu doctorul.

Mikolaj nu i-a purtat ranchiună pentru că nu era în stare şi apoi ţinea prea mult la ea, dar pe doctor nu voia să-l

ierte. Nu-i rostea aproape niciodată numele şi se străduia să nu vorbească despre el. In treacăt fie zis, mătuşa Marynia a fost cît se poate de fericită cu doctorul Stanisļaw. După an an, le-a dat Dumnezeu un băietei frumos, după Încă unul, o fetiţă, apoi cu schimbul, ca la carte. Mikotaj îi iubea ca şi pe ai Iui, ti lua In braţe, îi mîngîia, ii săruta. Am observat tosă nu o dată că în sufletul lui stăruia o umbră de amărăciune din cauza mezalianţei mătuşii Marynia. Mi-aduc aminte că odată, de sărbătorile Crăciunului, ne aşezaserăm Ia cină în seara de ajun, cînd deodată s-a auzit afară huruitul unei trăsuri. Cum aşteptam întotdeauna o mulţime de rude, tata a spus:

— Mikolaj, du-te şi vezi cine a venit.

Mikolaj a ieşit şi s-a întors repede cu bucuria întipărită pe faţă.

— A venit domnişoara! a strigat de departe.

— Cine ? a întrebat tata, deşi ştia prea bine despre cine era vorba.

— Domnişoara !

— Care domnişoară ?

— Domnişoara noastră — a răspuns bătrînul.

Merita s-o vedeţi pe această domnişoară cînd a intrat cn trei copii după ea. Halal domnişoară! Bătrînul însă dinadins nu-i zicea niciodată altfel.

în cele din urmă, aversiunea lui pentru doctorul Stas a luat totuşi sfîrşit. Hania s-a îmbolnăvit grav de tifos. Au fost şi pentru mine zile de îngrijorare, deoarece Hania era de-o seamă cu mine şi singura mea tovarăşă de joacă, aşa că ţineam la ea aproape ca la o soră. Doctorul Stas n-a ieşit atunci aproape trei zile din camera ei. Bătrînul, care o iubea pe Hania din tot sufletul, a fost foarte abătut tot timpul cît a durat boala i n-a mîncat, n-a dormit ,• a stat mereu ia uşă. fiindcă înăuntru n-avea voie să intre nimeni, afară de mama, mestecîndu-şi durerea adîncă ce-i sfîşia pieptul. Era un om călit, rezistent la truda trupului, ca şi la loviturile soartei, dar cît pe ce să se încovoaie sub povara disperării lingă pătucul fetiţei. Cînd, în sfîrşit, după multe zile de spaimă, doctorul Stas a deschis încet uşa de la camera bolnavei şi, cu faţa radiind de fericire, a rostit, pentru cei ce aşteptau sentinţa în încăperea alăturată, un singur cu- vînt: „salvată l“, bătrînul nu s-a mai putut abţine, a mugit că un taur şi i s-a aruncat la picioare, repetînd printre hohote de plîns i .Binefăcătorul meu, binefăcătorule *I'*

Intr-adevăr, după aceea, Hania s-a înzdrăvenit repede, iar doctorul a devenit o adevărată comoară în ochii bă- trînului.

— E un om cu cap — repeta, mîngîindu-şi mustăţile semeţe — e un om cu cap. Stă bine şi în şa şi dacă nu era el, Hania ar... da' nici nu vreau să-mi mai aduc aminte. Să nu vorbesc într-un ceas rău I

După vreun an de la această întîmplare, bătrînul a început să se şubrezească. Statura Iui dreaptă şi puternică s-a micşorat parcă. S-a cocoşat, n-a mai mormăit şi n-a mai minţit. In cele din urmă, atinglnd aproape nouăzeci de ani de viaţă, s-a senilizat cu totul. Făcea numai laţuri şi prindea păsărele, pe care le creştea apoi în camera lui i mai ales piţigoi. Cu cîteva zile înainte de a muri, nu mai recunoştea pe nimeni, dar în ziua morţii judecata i s-a limpezit încă odată pe deplin. Părinţii mei erau plecaţi atunci în străinătate pentru sănătatea mamei. Intr-o seară, şedeam în faţa căminului cu Kazio, fratele meu mai mic, şi cu preotul care îmbătrînise şi el foarte mult. Viforniţa izbea cu trîmbe de zăpadă în geamuri, părintele Ludwig se ruga, iar eu şi Kazio pregăteam armele pentru vînătoarea de a doua zi pe zăpada proaspătă. Deodată ne-au dat de ştire că bătrînul Mikofaj e pe moarte. Părintele Ludwig a plecat imediat la capelă după sfintele daruri, iar eu am dat fuga la bătrîn. Zăcea pe pat, foarte palid, galben şi aproape rece, dar liniştit şi cu mintea întreagă. Ce frumos era capul acesta fără păr, împodobit de două cicatrici, cap de oştean bătrîn şi de om cinstit. Flăcăruia luminării arunca luciri palide pe pereţii încăperii. Prin colţuri, ciripeau piţigoii. Cu o mînă bătrînul strîngea crucifixul la piept, iar pe cealaltă i-o ţinea şi i-o acoperea de sărutări Hania, albă ca floarea de crin. A venit şi părintele Ludwik şi a început spovedania; apoi muribundul a vrut să mă vadă pe mine.

— Nu sînt aici stăpînul şi iubita mea stâpînă — a şoptit — aşa că mi-e greu să mor. Dar dumneata eşti aici, domnişorule drag, stăpînnl meu— Să ai grijă de sărmana asta... Dumnezeu să te răsplătească. Să nu fii supărat pe mine... Dac-am greşit cu ceva... să mă ierţi. Am fost răutăcios, dar credincios...

Apoi deodată, revenindu-şi iarăşi, a strigat cu glas puternic şi în grabă, de parcă i se tăia răsuflarea :

— Domnişorule!... Stăpîne!... orfana mea!... Doamne, in mîinile tale...

— încredinţez sufletul acestui vrednic oştean, sluga credincioasă şi om drept! a sfîrşit solemn părintele Ludwik. Bătrînul murise.

Am îngenuncheat şi preotul a început să citească cu glas tare rugăciunile pentru morji.

De atunci au trecut aproape cincisprezece ani. Mormîn- tul credinciosului slujitor a fost acoperit de buruienile cimitirului. Au venit vremuri grele. Furtuna a împrăştiat focul sfînt şi tihna satului meu. Acum părintele Ludwik e mort, mătuşa Marynia de asemenea i eu trudesc cu pana pentru o pline amară, iar Hania.-

Ehei, mi se umplu ochii de lacrimi.

HANIA

I

Cînd a murit bătrînul Mikolaj, lăsînd-o pe Hania In grija şi oblăduirea mea, aveam pe atunci paisprezece anii ea însă, aproape cu un an mai mică, abia ieşea din anii copilăriei.

Am îndepărtat-o aproape cu forţa de lingă patul bunicului răposat

şi ne-am îndreptat amîndoi spre capelă. Uşa era deschisă; la vechea icoană bizantină a Maicii Domnului ardeau două luminări, a căror lumină abia împrăştia întunericul care domnea în fundul altarului. Am îngenuncheat unul lingă celălalt. Zdrobită de durere, obosită de plîns, nesomn şi de jale, fata şi-a rezemat bietu-i căpşor pe umărul meu şi a rămas aşa în tăcere. Era tîrziu, în încăperea de lîngă capelă, cucul vechiului orologiu făcut la Gdansk a cîntat răguşit ceasurile două după miezul nopţii ,• pretutindeni domnea o linişte adîncă, întreruptă doar de vuietul viforniţei de zăpadă, care zgîlţîia montura de plumb a ferestrelor de la capelă, şi de suspinele dureroase ale Haniei. Nu îndrăzneam să-i adresez nici un cuvînt de mîngîiere, o strîngeam numaf la piept, ca un tutore sau ca un frate mai mare. Nu mă puteam ruga i mii de impulsuri, de simţiri mi se învălmăşeau în inimă şi în cap. închipuiri felurite mi se perindau pe dinaintea ochilor, dar curind, din această învălmăşeală, a crescut un singur gind, o singură simţire» feţişoara asta palidă cu ochii închişi, sprijinită de umărul meu, această biată făptură lipsită de apărare îmi devenea acum o soră preaiubită, pentru care mi-aş fi dat viaţa şi. la nevoie, aş fi fost în stare să înfrunt lumea întreagă.

între timp au venit Kazio, fratele meu mai mic, şi a îngenuncheat în spatele nostru, apoi părintele Ludwik şi ciţiva dintre slujitori. Am rostit rugăciunea de seară, cuin

obişnuiam să facem în- fiecare zi. Părintele Ludwik citea cu voce tare, iar noi repetam după el sau li răspundeam clntînd în cor r chipul întunecat al Maicii Domnului, cu două tăieturi de sabie pe un obraz, ne privea binevoitor, de parcă lua parte Ia grijile şi supărările familiei noastre, binecuvîntîndu-i pe toţi cei adunaţi la picioarele ei. In timpul rugăciunii, cînd părintele Ludwik a început să pomenească morţii pentru care rosteam de obicei „veşnică odihnă* şi Ie-a adăugat numele lui Mikolaj, Hania a izbucnit iarăşi în hohote de plîns, iar eu m-am jurat în sufletul meu să respect cu sfinţenie îndatoririle pe care mi le-a lăsat răposatul, chiar dacă îndeplinirea lor m-ar fi costat cele mal mari sac.ificii. Era legămîntul unui flăcău exaltat care nu înţelegea fncă nici mărimea posibilă a sacrificiilor, nici răspunderea, dar care nu era lipsit de porniri nobile şi de duioşie sufletească.

După ce am sfîrşit rugăciunea, ne-am dus la culcare. I-am recomandat bătrînei Wşgrowska, gospodina, s-o conducă pe Hania în cămăruţa în care de atunci avea să stea mereu, nu ca de obicei Ia garderobă, şi să rămînă cu ea toată noaptea i iar eu, sărutînd-o pe orfană din toată inima, am plecat spre clădirea în care locuiam împreună cu Kazio şi cu părintele Ludwik, pe care ai casei o numeau cămin. M-am dezbrăcat şi m-am culcat. Cu toată părerea de rău după Mikolaj, pe care-1 iubeam din tot sufletul, mă simţeam mîndru şi aproape fericit în rolul meu de tutore. Faptul că aveam să fiu sprijinul unei biete făpturi neajutorate mă ridica în proprii ochi. Mă simţeam bărbat. Bă- trîne preacinstit, gîndeam, domnişorul şi stăpînul tău nu te va dezamăgi •, ai lăsat viitorul nepoatei tale în mîini bune, aşa că poţi să dormi liniştit în mormînt. Eram liniştit într-adevăr pentru viitorul Haniei. Gîndul că Hania va creşte cn timpul şi că va trphui să se căsătorească, nu-mi trecea atunci prin minte. Credeam că va rămîne întotdeauna lingă mine, înconjurată de atenţii ca o soră, iubită ca

o soră, tristă poate, dar liniştită. După datina străveche, fiul cel mare primea de cinci ori mal multă avere decît fraţii mai mici care, băieţi sau fete, respectau acest obicei şi au se ridicau împotriva lui niciodată, deşi in neamul nostru nu exista legea majoratului. In familia noastră en eram fiul cel mai mare, aşa că cea mai consistentă parte din avere avea să-mi

revină mie cîndva r deşi eram încă tn timpul studiilor, o consideram de pe acum ca fiind a mea. Tata era unul dintre cei mai avuţi oameni din partea locului. Neamul nostru, ce-i drept, nu se putea mfndri cu bogăţia magnaţilor, dar avea acea îndestulare care asigura pîinea din belşug şl o viaţă tihnită în cuibul familiei pînă la moarte. Aşadar, aveam să fiu destul de bogat, de aceea mă gîndeam liniştit la viitorul meu şi al Haniei, ştiind că oricare avea să-i fie soarta, va găsi întotdeauna lîngă mine linişte şi sprijin, dacă va avea nevoie de ele.

Cu aceste gînduri am adormit. A doua zi de dimineaţă am început să-mi îndeplinesc obligaţiile de tutore. Dar cît de copilăreşte şi de caraghios ani procedat I Cu toate că acum, cînd îmi aduc aminte, nu pot să nu mă înduioşez. Cînd am venit cu Kazio la micul dejun, i-am găsit aşe- zaţi la masă pe părintele Ludwik, pe doamna d'Yves, guvernanta noastră, şi pe cele două surori mai mici care şedeau ca de obicei pe două scaune înalte de trestie, dînd din picioruşe şi şopăcăind vesele. M-am aşezat cu o gravitate neobişnuită pe scaunul tatei şi, aruncînd o privire de dictator asupra mesei, m-am întors spre băiatul care servea şi i-am spus sec şi poruncitor :

— Un tacim pentru domnişoara Hania.

Am pus dinadins accentul pe cuvîntul .domnişoara*.

Aşa ceva nu se mai întîmplase pînă atunci. Hania mînca de obicei la garderobă, fiindcă, deşi mama dorise să stea cu noi la masă, bătrînul Mikolaj nu-i îngăduise niciodată, recetînd : „La ce bun ,■ ea trebuie să înveţe respectul pentru stăpîni. Asta mai lipsea!* Aşa că eu introduceam un obirei nou. Bunul părinte Ludwik a zîmbit, ascunzîndu-şi zimbetul cu o priză de tutun şi cu batista de mătase, doamna d'Yves a făcut o grimasă, deoarece, cu toată inima ei bună, provenind dintr-o veche familie de nobili francezi, era o mare aristocrată ; iar băiatul care slujea, Franciszek, a căscat gura şi se uita la mine cu uimire.

— Un tacfm pentru domnişoara Hania f N-auzi ? am repetat.

— Îndată, boierule — a răspuns Franciszek impresionat, se vede. de tonul cu care-i vorbisem.

Acum mărturisesc că şi la cuvîntul „boierule* abia mi-am putut stăpîni zîmbetul de mulţumire pe care mi l-a adus pe buze acest titlu care mi se acorda pentru prima dată. Demnitatea însă nu-i îngăduia boierului să zîmbească. Tn acest timp, tacîmul a fost adus numaidecît, s-a deschis uşa şi a intrat Hania, îmbrăcată într-o rochiţă neagră, pe care i-o cususeră noaptea camerista şi bătrîna Wşgrowska, palidă, cu urme de lacrimi în ochi şi cu cozile-i lungi, bălaie, ce-i atîrnau peste rochiţa şi se terminau cu panglici de satin negru împletite printre şuviţele de păr.

M-am ridicat, am alergat spre ea şi am condus-o Ia masă. Străduinţele mele păreau s-o ruşineze, s-o jeneze şi s-o obosească ; pe atunci însă nu înţelegeam că pentru > el aflat în suferinţă, un colţ tăcut, singuratic şi liniştea însemnau mai mult decît manifestările de simpatie zgomotoase ale prietenilor, chiar dacă acestea porneau din actîn- cul inimii. O chinuiam pe Hania cu grija mea, socotind că astfel îmi îndeplinesc cel mai bine obligaţiile pe care mi le asumasem. Hania tăcea şi doar din cînd în cînd răspundea la întrebările mele în legătură cu ce-ar vrea sa mă- nînce şi să bea :

— Nimic, mă rog dumitale, domnişorule.

M-a durut acel „mă rog dumitale, domnişorule", cu atît mai mult cu cît de obicei Hania era mai apropiată de mine şi-mi spunea simplu „domnişorule". Dar tocmai rolul care-1 jucam din ziua precedentă şi situaţia schimbată în care se afla Hania o făceau şi mai sfioasă şi mai

umilă. După micul dejun am luat-o deoparte şi i-am spus:

— Hania, ţine minte că de acum înainte tu eşti sora mea. Să nu-mi mai spui niciodată : „mă rog dumitale, domnişorule."

— Bine, mă rog du... bine, domnişorule.

Eram într-o stare ciudată. Umblam cu ea prin încăpere şi nu ştiam ce să-i spun. Aş fi vrut să-i aduc alinare, dar pentru asta ar fi trebuit să-i amintesc de Mikolaj şi de moartea lui, ceea ce i-ar fi adus alte lacrimi in ochi, scor- monindu-f durerea. In cele din urmă, ne-am aşezat pe ca* napeaua din colţul încăperii » Hania şi-a sprijinit iarăşi căpşorul pe umărul meu, iar eu am început să-i mîngîi părul au rin m mîna.

Se strîngea la pieptul meu ca o soră adevărată şi poate că sentimentul binefăcător de încredere care să năştea în inima ei îi stîrnea lacrimile. Plîngea cu suspine, iar eu o mînqîiam cum mă pricepeam.

— Iar plîngi, Haniulko ? i-am spus. Bunicul tău e în cer iar eu mă voi strădui...

N-am mai putut continua, pentru că şi pe mine mă încercau lacrimile.

— Domnişorule, pot să mă duc la bunicul ? a întrebat Hania io şoaptă.

Ştiam că se adusese coşciugul şi tocmai atunci îl puneau pe Mikofa] în el t nu voiam ca Hania să-l vadă înainte de a fi totul pregătit, de aceea m-am dus singur.

Pe drum am întîlnit-o pe doamna d'Yves, pe care am rugat-o să mă aştepte, fiindcă vreau să stau de vorbă cu ea. După ce am împărţit poruncile cuvenite in legătură cu în- mormîntarea şi m-am rugat lîngă trupul răposatului, m-am întors la franţuzoaică şi, după cîteva cuvinte de introducere, am rugat-o ca mai tîrziu, după ce vor trece primele săptămîni de doliu, să-i dea Haniei lecţii de limba franceză şi de muzică.

— Mons/eur Henri — a răspuns doamna d'Yves, supărată pesemne că fac totul numai după capul meu — aş face-o cu cea mai mare plăcere, fiindcă ţin foarte mult la fată, dar nu ştiu dacă aceasta este intenţia părinţilor du- mitale şi nici dacă ei vor fi de acord cu rolul pe care dumneata te străduieşti să i-1 dai şi să-l impui în sinul familiei. *Pas trop de zile, monsieur Henri.*

— Ea se află sub ocrotirea mea — am răspuns de sus

— şi eu răspund pentru ea.

— Eu însă nu — s-a zburlit doamna d'Yves — aşa că voi aştepta întoarcerea părinţilor dumitale.

împotrivirea doamnei d'Yves m-a înfuriat, dar, din fericire mi-a mers mult mai uşor cu părintele Ludwik. Bunul preot, care şi mai înainte o învăţase carte pe Hania, nu numai că a fost de acord ,cu educaţia ei mai temeinică, dar m-a şi lăudat pentru înflăcărarea mea.

— Văd — mi-a zis — că-ţi iei în serios îndatoririle şi, deşi eşti tînăr, încă un copil, eşti vrednic de laudă. Să nu uiţi însă că trebuie să fii tot atît de consecvent, cît eşti de înflăcărat.

Am simţit că preotul era intr-adevăr mulţumit de mine. Rolul de stăpîn al casei, pe care mi-1 luasem, mai degrabă îl amuza, decît îl supăra. Bătrînul înţelegea că în toate acestea era multă copilărie, dar intenţiile erau curate, aşa că era mîndru şi se bucura că sămînţa învăţăturii lui, aruncată în sufletul meu, nu se irosise. Dealtminteri. bătrînul preot mă iubea foarte mult, iar eu, deşi la început, în anii fragezi ai copilăriei, mă temusem grozav de el, acum, pe măsură ce avansam în vîrsta adolescenţei, îl cucercam tot mai mult. Avea o adevărată slăbiciune pentru mine, de aceea se Lăsa convins fără dificultate. O iubea Insă şi pe Hania şi ar fi fost bucuros să-i poată asigura o viaţă mai bună astfel că din partea lui n-am întîmpinat nici cea mai mică împotrivire. In realitate şi doamna d'Yves avea o inimă bună şi, deşi era puţin supărată pe mine, se arăta destu) de grijulie cu Hania. Orfana nu se outea plînge că n-are lîngă ea suflete iubitoare. Slujitorii casei au început să se poarte altfel cu ea *i* n-o mai tratau ca pe una de-a lor, ci ca pe o domnişoară. La noi acasă, voinţa celui mai mare dintre fii era respectată cu sfinţenie. La asta ţinea şi tata. Exista de bnnăseamă dreptul de a se adresa stăpînu- lui sau stăpînei, dar nimeni nu avea voie să-i stea împotrivă fără îngăduinţa lor. De asemenea, fiului mai mare nu

i se putea spune altfel decît „domnişorule", din fragedă pruncie.

Slujitorii, ca şi fraţii şi surorile mai mici erau obişnuiţi cu respectul pentru urmaşul mai In vîrstă, respect care se statornicea astfel pentru toată viaţa. „Pe asta se Întemeiază familia", spunea tata şi într-adevăr, datorită, acestei consideraţii liber consimţite, se menţinea de mult, deşi nu era consfinţită prin lege, datina în virtutea căreia primul fiu avea dreptul la mai multă avere decît ceilalţi. Era o tradiţie de familie, care se transmitea din generaţie în generaţie. Oamenii erau obişnuiţi să vadă în mine pe viitorul stăpîn şi nimeni, nici măcar răposatul Mikofaj, căruia i se iertau toate şi care era singurul care-mi spunea pe nume, nu se putuse abate de la această datină.

Mama ţinea în casă o mică farmacie, ea însăşi făcînd vizite bolnavilor. In timpul holerei, petrecuse nopţi întregi in colibele sătenilor, însoţită de medic, înfruntînd primejdiile morţii sigure, iar tata, care tremura pentru ea, n-o putea opri, fiindcă, repeta : „datoria-i datorie". Pînă şi tata, deşi destul de aspru, acorda ajutoare : trecea cu vederea zilele de lucru datorate şi, cu toată impulsivitatea-i înnăscută, ierta uşor pe vinovaţi *i* adesea plătea datoriile sătenilor, le făcea nunţile şi le boteza copiii *r* nouă ne poruncea să respectăm oamenii, iar ţăranilor mai în vîrstă, cînd îl salutau, le răspundea ridicîndu-şi pălăria r mai mult chiar, cîteodată îi chema şi se sfătuia cu ei. La rîndul lor, ţăranii, ca să spunem adevărul, erau şi ei foarte legaţi de familia noastră, lucru dovedit mai tîrziu nu o dată cu vîrl şi îndesat.

Spun toate acestea Sn primul rînd pentru a arăta cu adevărat cum este la noi şi cum era, iar în al doilea rînd, ca să se vadă că în transformarea Haniei în „domnişoară", n-am intimpinat prea mari greutăţi. Cea mai mare împotrivire, pasivă, am întîlnit-o în ea însăşi, deoarece, foarte sfioasă din fire şi crescută de Mikolaj într-un respect profund pentru .boieri", nu se putea împăca prea uşor cu schimbările intervenite în viaţa ei.

II

Inmormîntarea lui Mikolaj a avut Ioc la trei zile de la moarte. Au

venit o mulţime de vecini, vrînd să cinstească astfel memoria bătrînului care, deşi slujitor, era respectat şi iubit de toţi. Bătrînul a fost îngropat în cripta familiei noastre, coşciugul fiindu-i aşezat lîngă coşciugul bunicului meu, colonelul. Tot timpul cît au durat obiceiurile de înmormîntare, n-am părăsit-o o clipă pe Hania. A venit la cimitir cu mine în sanie şi voiam să ne întoarcem tot împreună, dar părintele Ludwik mi-a spus să-i invit pe vecini să treacă pe la noi să se mai încălzească şi să îmbuce cîte ceva. De Hania s-a ocupat în acest timp colegul şi prietenul meu Mirza-Dawidowicz, fiul lui Mirza-Dawidowicz, proprietar şi vecin cu tată] meu, tătar şi mahomedan de origine, dar dintr-o familie stabilită din moşi-strămoşi prin părţile noastre, care dobîndise de mult indigenatul şi titlul de nobleţe. A trebuit deci să merg într-o sanie cu familia Ustrzycki, iar Hania a urcat în alta, alături de doamna d'Yves şi de tînărul Dawidowicz. L-am văzut pe bunul flăcău punîndu-i pe umeri propria blană, apoi luînd hăţurile de la vizitiu şi gonind ca vijelia. Ajunşi acasă, Hania s-a dus să plîngă în cămăruţa bunicului, dar n-am putut să alerg şi eu după ea, fiindcă trebuia să mă ocup de oaspeţi împreună cu părintele Ludwik.

In sfîrşit, au plecat cu toţii, a rămas numai Mirza-Dawi- dowirz care avea să petreacă la noi restul sărbătorilor Crăciunului, să mai învăţăm puţin împreună, pentru că eram amîndoi în clasa şaptea şi ne aştepta examenul *matuniotis,* dar mai mult să călărim, să tragem la ţintă cu pistoalele şi să vînăm, îndeletniciri pe care le socoteam mult mai interesante decît traducerea *Analelor* lui Tacit ori a *Cyiopaideei* lui Xenofon. Mirza era un băiat vesel, mare ştrengar şi şu

gubăţ, vioi ca argintul viu, dar cum nu se poate mai simpatic. La noi în casă îl iubeau cu toţii foarte mult, afara de tata pe care-1 supăra că tînărul tătar trăgea cu pistolul şi mînuia sabia mai bine decît mine. In schimb, doamna d'Yves nu mai putea după el, deoarece vorbea franţuzeşte ca un parizian *t* nu-i mai tăcea gura, trăncănea verzi şi uscate, glumea şi o distra pe franţuzoaică mai bine decît noi toţi.

Părintele Ludwik nutrea şi el nădejdea că-1 va converti la religia noastră, cu atît mai mult, cu cit Mirza glumea cîteodată pe socoteala lui Mahomed şi mai mult ca sigur că s-ar fi lepădat cu plăcere de Coran, dacă nu s-ar fi temut de tatăl său care, avînd în vedere tradiţiile familiei, se crampona cu amîndouă mîinile de mahomedanism, repetînd că, fiind un şleahtic în vîrstă, preferă să rămînă un vechi mahomedan, decît să devină un catolic proaspăt. Altminteri, bătrînul Dawidowicz nu mai avea şi alte simpatii turceşti sau tătare. înaintaşii lui se statorniciseră aici fncă de pe vremea principelui Witold \ Erau şleahtici foarte bogaţi şi stabiliţi de mult într-un singur cuib. Moşiile pe care le stă- pîneau, le dăruise pan Sobieski[1] lui Mirza-Dawidowicz, colonelul steagului de călărime uşoară petihorean, care sa- vîrşise adevărate minuni la Viena j portretul lui se mai afla şi acum la Chorzele. Mi-aduc aminte că acest portret producea asupra mea o impresie ciudată. Colonelul Mirza arăta înfricoşător » faţa lui era însemnată de numai Dumnezeu ştie cîte lovituri de sabie, care aduceau cu literele misterioase ale Coranului. Avea pielea smeadă, umerii obrajilor ieşiţi în afară şi ochii oblici, cu ciudate luciri mohorîte, care păreau că se uită întotdeauna la tine, indiferent dacă te

I Witold (1350—1430) — mare principe de Lituania tntre anii 1401—1430, fiul Iul Kiejstut Luptă pentru întărirea şl centralizarea statului lituanian ţi, la început, se opune unirii cu Polonia, apoi o susţine, căpăttnd titlul de mare principe La Grunwald conduce oastea lituaniană, apoi moartea il împiedică să se încoroneze ca rege al Lituaniei

· Jan al III-lea Sobieski (1624—1696) — rege al Poloniei din 1674. Are merite războinice (învinge pe turci la Hotin. 1673 : Zdrawna, 1676; Viena. 1683) şl culturale.

aflai în faţă sau într-o latură a tabloului. Colegul meu însă, Selim, nu avea nimic asemănător cu strămoşii lui. Mama lui, cu care bătrînul Dawidowicz se căsătorise fn Crimeea, nu era tătăroaică, ci provenea de prin Caucaz. Eu n-o mai ţineam minte, dar ştiu că se spunea că fusese o femeie ne-

asemuit de frumoasă şi *ca* Selim semăna cu ea ca doua picături de apă.

Ah, chipeş flăcău mai era Selim ăsta 1 Abia se mai vedea că ochii îi sînt puţin oblici. Nu mai erau ochi de tătar, ci mari, negri, trişti şi lăcrimoşi, probabil ca ai gruzinelor. N-am mai văzut de cînd sînt şi n-o să mai văd cît oi trăi ochi dăruiţi cu atîta dulceaţă neasemuită cînd erau liniştiţi. Cînd Selim cerea ceva şi privea omul cu ochii aceia ai lui, parcă-i înlănţuia inima. Avea trăsături regulate, pline de nobleţe, ieşite parcă din dalta sculptorului tenul închis, dar delicat, gura ieşită puţin în afară, cu buzele roşii ca mălina, Eîmbetul dulce şi dinţii ca nişte perle. Cînd însă Selim se bătea cu vreun coleg, ceea ce se întîmpla destul de des, atunci toată această dulceaţă pierea ca o vedenie înşelătoare *i* devenea aproape înspăimîntător. Ochii parcă i se alungeau pieziş şi sticleau ca la lupi, i se umflau vinele la tîmple, tenul i se întuneca şi se trezeau în el, pentru o clipă, adevăraţii tătari, aceia cu care luptaseră strămoşii noştri. Dar asta dura foarte puţin. In clipa următoare, Selim plîn- gea, îşi cerea scuze, se săruta cu toţi şi de obicei era iertat îndată. Avea inima cum nu se poate mai bună şi o mare înclinaţie pentru pornirile nobile. Era totuşi cam distrat, puţin superficial şi petrecăreţ, cu un temperament nestăpî- nit. Călărea, trăgea la ţintă şi minuia sabia ca un maestru ,• învăţa mediocru, cu toate că era foarte înzestrat, fiindcă era şi cam leneş. Noi ne iubeam ca fraţii, ne ciorovăiam adesea, dar ne împăcăm tot atît de des şi prietenia rămînea neştirbită. Vacanţele şi toate sărbătorile le petreceam jumătate la Chorzele şi jumătate la noi acasă. Aşa şi acum, după ce ne-am întors de la înmormîntarea lui Mikofaj, avea să rămînă la noi pkiă după sărbătorile Crăciunului.

Aşadar, după prînz, oaspeţii s-au împrăştiat pe la casele lor ,- era în jurul orei patru după amiază. Scurtă, ziua de iarnă se apropia de sfîrşit *t* afară se vedea pe fereastră marea aură a înserării *t* în copacii de lîngă casă, acoperiţi de zăpadă şi scăldaţi în luciri roşietice, au început să

fîlfîie şi să croncăne ciorile. Pe fereastră se vedeau stoluri întregi venind dinspre pădure şi zburînd pe deasupra bălţii în lumina amurgului. In încăperea în care ne aflam, după masa de prînz din sufragerie, domnea tăcerea. Doamna d'Yves plecase în camera ei să-şi facă obişnuita pasenţă părintele Ludwik mergea cu paşi măsuraţi de-a lungul încăperii şi priza de tutun ; surorile mele mai mici se dădeau de-a berbeleacul pe covorul de sub masă şi, apropiindu-şi capetele, îşi încurcau cosiţele bălaie una alteia i iar Hania, eu şi Selim şedeam pe canapeaua de lingă fereastră şi priveam la eleşteul dinspre grădină, la pădurea de dincolo de oglinda apei şi la lucirile pieritoare ale zilei.

Curînd s-a înserat de-a binelea. Părintele Ludwik s-a dus să rostească o rugăciune, una dintre surioare a alergat după cealaltă în camera alăturată şi noi am rămas singuri. Selim tocmai începuse să spună ceva, cînd Hania s-a apropiat deodată de mine şi a şoptit:

— Domnişorule, eu mă tem, mi-e frică de ceva.

— Nu te teme, Haniulko — am răspuns, trăgind-o spre mine. Stai lîngă mine, uite-aşa. Cîtă vreme eşti lingă mine, nu ţi se poate întimpla nimic rău. Uite, eu nu mă tem de nimic şi voi fi în stare totdeauna să te apăr.

Nu era adevărat, întrucît fie din cauza întunericului care învăluia încăperea, fie ca rezultat al vorbelor Haniei şi al morţii lui Mikolaj, şi eu mă aflam înlr-o stare ciudată.

— Poate vrei să aprindem lampa ? am întrebat-o.

— Bine, domnişorule.

— Mirza, spune-i tu lui Franek să aducă lampa.

Mirza a zvîcnit de pe canapea şi în curînd am auzit

afară un zgomot neobişnuit şi tropăit de picioare. Uşa s-a deschis, trîntindu-se şi a apărut mai întîi Franek, iar după el, ţinîndu-1 de braţe, Mirza. Franek părea prostit şi înspăi- mîntat, pentru că Mirza, ţinîndu-1 în braţe, îl învîrtea ca pe un titirez, rotindu-se odată cu el. După care, aducîndu-1 astfel pînă la canapea, s-a oprit şi i-a zis i

— Stăpînul îţi porunceşte să aduci lampa, fiindcă domnişoara se teme să stea pe întuneric. Ce preferi, să aduci lampa sau să-ţi sucesc grumazul ?

Franek a plecat după lampă şi s-a întors cu ea intr-o clipită, dar lumina supăra ochii plînşi ai Haniei, aşa că Mirza a stins-o. Am rămas iar cufundaţi în întunericul plin de taine şi tăcerea s-a înstăpînit din nou între noi. Luna îşi trimitea acum razele argintii pe ferestre. Hania se temea pesemne, fiindcă s-a apropiat şi mai mult de mine, aşa că a trebuit s-o iau de mînă. Mirza şedea pe un scaun în faţa noastră şi, cum îi era obiceiul, de la dispoziţia zgomotoasă trecuse ia melancolie, cufundîndu-se în gînduri. Intre noi se lăsase o linişte adincă, ne era cam frică, dar ne simţeam bine. -

— Mirza, spune-ne vreo povesle — l-am rugat. EI povesteşte atit de frumos. Vrei, Hania ?

— Bine, — a răspuns fata.

Mirza şi-a ridicat ochii şi s-a gîndit puţin. Luna ii lumina profilul frumos. A început apoi să depene povestea cu glasul tremurător, plăcut şi stăpînit:

— Peste ţări şi mări, trăia cindva in Crimeea o vrăjitoare bună pe nume Laia. Odată, pe lingă coliba ei a trecut un sultan care se numea Harun şi care era foarte bogaţi avea un palat de coral cu coloane de diamant, cu acoperişul de perle şi era atît de mare, că trebuia să mergi un an ca să-l străbaţi de la un cap la altul. Sultanul purta la turban stele adevărate, turbanul era din raze de soare, iar deasupra avea secera lunii, pe cate un vrăjitor o tăiase din lună şi i-o dăruise sultanului. Trece deci sultanul pe lîngă vrăjitoarea Lala şi plînge, plînge aşa de tare, că-i cad lacrimile pe drum *i* unde pica lacrima, acolo creştea îndată o floare albă de crin.

„De ce plîngi, sultane Harun?" îl întreabă vrăjitoarea

Lala.

.Cum să nu plîng — zice sultanul Harun — cînd am o singură fiică, frumoasă ca zorii dimineţii, şi sînt silit s-o dau negrului Dews, cel cu ochii de foc, care în fiecare an...*

Mirza se întrerupse deodată şi tăcu.

— Hania doarme ? îmi şopti.

— Nn, nu dorm — răspunse fata somnoroasă.

.Cum să nu plîng — îi spune sultanul Harun (reia firul Mirza) — cînd am o singură fiică pe care trebuie să i-o dau lui Dews.*

„Nu mai plînge, sultane — îl linişteşte Lala — încalecă pe un cal înaripat şi du-te pînă la peştera Borach. Norii vrăjmaşi vor goni pe drum în urma ta, dar tu aruncă asupra lor seminţele-sastea de mac şi norii vor adormi numaidecit...*

Şi tot aşa, Mirza a continuat să povestească, apoi s-a oprit iarăşi şi s-a uitat la Hania. Copila dormea acum intr-adevăr. Era foarte obosită şi Îndurerată, aşa că dormea adine. Nici eu şi nici Selim nu mai cutezam aproape nici să respirăm, **ca** să n-o trezim. Răsnflarea îi era egală, liniştită, întreruptă doar In răstimpuri de suspine adinei. Selim şi-a sprijinit fruntea In mîini şi a căzut pe gînduri, iar eu mi-am înălţat privirile spre cer şi mi se părea că zbor pe aripile îngerilor in tăriile albastre. Nu sînt în stare să exprim dulceaţa care m-a cuprins, cînd am simţit că această fiinţa

mică şi dragă doarme liniştită şi încrezătoare la pieptul meu. Un fior mă furnica din creştet pînă-n tălpi; glasuri nepămînteşti, noi şi necunoscute glasuri de fericire, se năşteau în sufletul meu şi începeau să cînte asemenea unei orchestre. Ah. cum o mai iubeam pe Hania ! E adevărat, cu o dragoste de frate şi de tutore în acelaşi timp, dar fără margini.

Mi-am apropiat încet buzele de codiţele Haniei şi le-am sărutat. în acest gest nu era nimic pămîntesc, deoarece şi eu şi sărutul meu eram la fel de nevinovaţi.

Mirza a tresărit deodată şi s-a trezit din îngîndurare.

— Ce fericit eşti tu, Henryk ! a murmurat.

— Aşa-i, Selime.

Totuşi nu puteam rămîne mereu aşa.

— S-o ducem în camera ei fără s-o trezim — mi-a propus Mirza.

— O duc eu, tu să-mi deschizi numai uşile — i-am răspuns.

Mi-am tras uşor braţul de sub căpşorul celei care dormea, apoi i l-am rezemat de canapea. După care am luat-o cu grijă pe braţe. Eram încă un copil, dar proveneam din- tr-un neam de oameni neobişnuit de puternici, iar fata era mărunţică şi mlădie, aşa că am ridicat-o ca pe un fulg. Mirza a deschis uşa spre încăperea luminată de alături şi în acest fel am ajuns la cabinetul verde, în care hotărîsem să locuiască Hania. Acolo patul era aşternut gata, în cămin duduia un foc bun, iar lîngă cămin şedea, scormonind în cărbuni, bătrîna Wşgrowska / cînd m-a văzut cu Hania pe braţe, a exclamat i

— Pentru Dumnezeu, domnişorule, să te opinteşti dumneata cu fata în braţe. Nu puteai s-o trezeşti şi să vie singură ?

— Mai bine taci, Wşgrosia *1* am strigat mînios. Domnişoara nu e .fata", să-ţi fie limpede, ci domnişoara. Pricepi, Wşgrosia ? Domnişoara e obosită. Te rog să n-o trezeşti. O dezbraci şi o bagi încet în pat. Ţine minte, Wşgrosia, că e orfană şi noi trebuie s-o mîngîiem după pierderea bunicului.

— E orfană, sărăcuţa, sigur că e orfană — a început îndată să repete Wşgrowska înduioşată.

Mirza a sărutat-o pe băbătie drept răsplată, apoi ne-am întors la noi.

Uitînd de toate, prietenul meu şi-a făcut de cap în timp ce luam ceaiul, eu însă nu I-am urmat j eram prea trist şi credeam că un om serios, care mai e şi tutore, nu se cuvine să se poarte ca un copil. Seara, Mirza a mai căpătat şi o mustrare de la părintele Ludwik, deoarece In timp ce spuneam rugăciunea în capelă, el s-a furişat afară, s-a urcat pe acoperişul scund al gheţăriei şi a început să urle. Cîinii de la curte s-au strîns, fireşte, din toate părţile şi-au făcut asemenea hărmălaie urlînd

după Mirza, încît n-am mai putut să ne rugăm.

— Ai înnebunit, Selime ? îl întreabă părintele Ludwik.

— Mă rog de iertăciune, părinte, dar eu m-am rugat ca un mahomedan.

— Ascultă, mucosule, să nu-ţi baţi joc de nici o religie.

— Părinte, eu vreau să mă fac catolic, dar mi-e frică de tata. Ce să mă fac eu cu Mahomed I

Atins la coarda sensibilă, preotul nu i-a mai zis nimic şi ne-am dus la culcare. Mie şi lui Selim ni se dăduse o cameră separată, fiindcă preotul ştia că ne place să sporovăim şi nu voia să ne împiedice. După ce m-am dezbrăcat şi am văzut că Mirza începe să facă acelaşi lucru fără a spune rugăciunea, l-am întrebat:

— Selime, e adevărat că tu nu te rogi niciodată ?

— Păi cum altfel. Dacă vrei tu, încep numaidecît.

S-a dus la fereastră, şi-a ridicat ochii la lună, a înălţat braţele spre

ea şi a început să cheme cu glas cîntător :

— O Allah ! Akbar Allah I Allah Kerim I

îmbrăcat numai în cămaşă şi cu ochii înălţaţi spre cer, era atît de frumos, încît nu mai puteam să-mi desprind privirile de pe el. După care a început să-mi explice r

— Ce-am să mă fac ? zicea. Eu nu cred în prorocul acela al nostru, care altora nu le îngăduia să aibă mai mult de o femeie, în timp ce el avea cîte poftea. Şi pe urmă, recunosc că-mi place vinul. N-am voie să fiu altceva decît mahomedan, dar eu cred în Dumnezeu şi nu o dată mă rog şi ea cum mă pricep. Parcă eu ştiu ceva ? Ştiu doar că există Domnul Dumnezeu şi atît

Curînd însă a început altă vorbă.

— Henryk, ştii ce ?

— Ei ?

— Am nişte trabuce grozave. Acum nu mai sîntem copii, putem să fumăm.

— Dă-le-ncoace.

Mirza a surit din pal şi a scos cutia cu trabuce. Le-am aprins, culcaţi amlndoi, şi am început să fumăm în tăcere, scuipînd fiecare pe furiş dincolo de pat.

După o clipă, Selim mi-a spus :

— Ascultă Henryk, de-ai şti cit te invidiez. Tu eşti cu adevărat matur.

— Cred şi eu.

— Fiindcă-eşti deja tutore. Ah, de mi-ar lăsa şi mie pe cineva în grijă.

— Nu-i chiar atît de uşor, şi pe urmă, de unde să iei încă una ca Hania pe lume ? Dar ştii ce ? am continuat pe tonul unui adult foarte serios. Cred că nici la şcoală n-am să mai merg. Un om care are asemenea îndatoriri acasă, nu poate să mai umble prin şcoli.

— E... aiurezi. Păi ce, n-aL să mai înveţi nimic ? Şi facultatea ?

— Ştii doar că-mi place să-nvăţ, dar datoria înainte de toate.

Numai dacă părinţii o vor trimite şi pe Hania la Varşovia cu mine.

— Nici nu le va trece prin minte una ca asta.

— Cîtă vreme siht la liceu, sigur că nu, dar cînd voi fi student, atunci mi-o vor da. Ce, tu nu ştii ce Înseamnă să fii student ?

— Ei, da, s-ai^ putea. Vei avea grijă de ea, apoi vă veţi căsători.

Mai că m-am ridicat în capul oaselor de uimire.

— Ai înnebunit, Mirza ?

— Şi de ee nu? Ca licean nu-ţi este îngăduit să te însori, dar ca student da. Un. student poate avea nu numai soţie, ci şi copii. Ha l~Ha !

In clipa aceea nu mă interesau cîtuşi de puţin drepturile şi privilegiile studenţilor. întrebarea lui Mirza îmi luminase. ca un fulger, acele unghere ale sufletului, care şi pentru mine erau încă întunecate. Mii de gînduri, ca mii de păsări mi s-au perindat în zbor prin minte. Să mă căsătoresc cu draga şi iubita mea orfană. Da! Asta însemna un fulger orbitor ce-mi dezvăluia gînduri şi simţiri noi. De parcă cineva ar fi făcut brusc lumină în bezna inimii mele. Dragostea, deşi profundă, dar numai frăţească pînă atunci, a crescut deodată la această lumină, împrumutind de la ea o căldură neînţeleasă. Să mă căsătoresc cu eâ, cu Hania, cu acest îngeraş bălai, cu scumpa şi iubita mea Hania... Am repetat cu voce slabă, ca un ecou, întrebarea dinainte:

C-da 52 coala 3 '

' 33

— Mirza, tu ai înnebunit?

— Fac pariu că ai şi început s-o iubeşli — a răspuns Mirza.

N-am mai zis nimic, am stins lampa, apoi am înşfăcat coltul pernei şi am început să-I sărut.

Aşa-i, începusem s-o iubesc. *

. HI

Chemat printr-o telegramă, tata a sosit a doua sau a treia zi după înmormîntare. Tremuram de teamă că va schimba dispoziţiile mele în legătură cu Hania şi presimţirile mele s-au adeverit în parte. Tata m-a îmbrăţişat şi m-a lăudat pentru ardoarea şi conştiinciozitatea cu care-mî îndeplinisem obligaţiile ,• se vedea că era bucuros. A repetat chiar de cîteva ori: „Sîngele nostru I“, ceea ce se întîmpla numai atunci cînd era foarte mulţumit de mine. Nu şi-a dat seama cît de interesată era înflăcărarea mea, dar dispoziţiile mele nu i-au plăcut prea mult. E cu putinţă să fi fost influenţat şi de relatările puţin exagerate ale doamnei d'Yves, cu toate că în ultimele zile, după noaptea în care îmi dădtfsem seama de sentimentele mele, făcusem Intr-adevăr din Hania persoana cea mai importantă din casă. Nu i-a plăcut nici intenţia de a o educa -la fel ca pe surorile mele.

— N-am să retrag şi n-am să schimb nimic. Asta e treaba mamei

tale. — mi-a. spus. Ea va hotărî cum va crede de cuviinţă. E domeniul ei. Trebuie să ne gindim cum va fi cel mai bine şi pentru fată.

— Bine, tată, dar învăţătura nu poate strica nimănui. Tu însuţi mi-ai spus-o de atitea ori.

— Da, cînd e vorba de bărbaţi — mi-a explicat — pentru că unui bărbat educaţia îi conferă o poziţie, dar cu femeile e altceva. Educaţia femeii trebuie să corespundă cu poziţia pe care o va avea în viitor. O fată ca ea n-are' nevoie decît de învăţătură medie; nu-i trebuie franceză, muzică şi altele asemenea. Cu o învăţătură medie Hania poate să-şi găsească mai uşor un bărbat, un funcţionar cinstit...

— Tată i

M-a privit cu mirare.

— Ce ai !'

Eram roşu ca sfecla. Singele mai că nu-mi ţîşnea din obraji. Vedeam negru înaintea ochilor. Aşezarea Haniei alături de un funcţionar mi se părea o asemenea profanare faţă de lumea visărilor şi speranţelor mele, încît nu mi-am putut stăpîni strigătul de revoltă. Sacrilegiul era cu atît mai dureros, cu cît ieşise din gura tatălui, meu. Era primul duş cu apă 'rece, administrat de realitate înflăcăratei mele credinţe juvenile, prima ghiulea ţintită de viaţă în palatul vrăjit al iluziilor — prima decepţie, de amărăciunea căreia ne apărăm cu ajutorul pesimismului şi al lipsei de credinţă. Dar ciyn

sisiie fierul încins, cînd cade pe el picătura de apă rece, şi o transformă în abur şi nimic, aşa-i şi cu fierbinţeala sufletului omenesc. Sub influenţa primei atingeri a palmei reci a realităţii, sfîrîie într-adevăr de durere, dar încălzeşte îndată însăşi realitatea cu jarul lui.

Aşadar, cuvintele tatei m-au rănit la început, însă m-au rănit într-un chip ciudat, deoarece, din cauza lor, necazul meu nu s-a îndreptat spre tata, ci parcă spre Haniacurînd însă, în virtutea acelei îndărătnicii specifice anilor copilăriei, le-am izgonit cît mai departe din sufletul meu pentru totdeauna. Tata n-a înţeles nimic din burzuluirea mea, punind-o pe seama emoţiei pricinuite de îndatoririle pe caro mi le asumasem ; stare naturală pentru vîrsta mea care, în loc să-l supere, îl flata, slăbindu-i împotrivirea faţă de educaţia mai serioasă a Haniei. Ara stabilit împreună că-i voi scrie mamei, care avea să mai stea multă vreme în străinătate, şi o voi ruga să hotărască ea cum socoteşte că-i mai bine. Nu-mi amintesc să mai fi scris vreodată o scrisoare atît de duioasă şi de lungă, l-am înfăţişat mamei moartea bătrinului Mikolaj, ultimele sale cuvinte, dorinţa mea, temerile şi speranţele ; am apelat la milă, coardă atît de sensibilă totdeauna in inima ei, i-am descris zbuciumul conştiinţei care mă aştepta negreşit, dacă nu facem tot ce stă în puterea noastră pentru Hania; într-un cuvînt, după părerea mea de atunci, scrisoarea era o adevărată capodoperă îâ felul ei, care trebuia să aibă rezultatul scontat. Liniştit întrucîtva, am aşteptat cu răbdare răspunsul care a sosit In două scrisori / una adresată mie, cealaltă doamnei d'Yves. Cîştigasem bătălia pe toate fronturile. Mama nu numai că era de acord cu educaţia Haniei, dar o recomanda cu toată căldura. „Aş dori (scria buna mea mamă),

daca asta e şi voinţa tatei, ca Hania să fie socotită din toate punctele de vedere ca făcînd parte din familia noastră. U datorăm asta memoriei bătrînului Mikofaj, inimii lui bune şi sacrificiilor pe care le-a făcut pentru noi*. Triumful meu a fost deci pe cît de mare, pe atît de total ; Selim îmi împărtăşea bucuria din toată inima, deoarece tot ce o privea pe Hania, îl interesa ca şi cînd el ar fi fost tutorele ei. .

Ce-i drept, simpatia pe care o nutrea şi grija pe care o manifesta faţă de orfană începeau să mă înfurie, cu atît mai mult, cu cît din noaptea cînd ajunsesem să-mi cunosc sentimentele, relaţiile mele cu Hania se schimbaseră considerabil. Cînd eram cu ea, mă simţeam de parcă m-ar fi pîndit cineva. Simplitatea şi încrederea copilăreasca pieriseră fără urmă din purtarea mea. Doar cu cîteva zile înainte, fata adormea liniştită la pieptul meu ; cînd mă gîn- deam la asta, mi se ridica părul măciucă în vîrful capului. Cu cîteva zile înainte, cînd îi spuneam bună ziua sau noapte bună, îi sărutam ca un frate buzele palide, iar acum atingerea mîinii ei mă ardea, mă înfiora de plăcere. începusem s-o divinizez, cum se divinizează de obicei prima fiinţă iubită, iar cînd sărmana nevinovată, neintuind şi neştiind nimic, se apropia de mine ca mai înainte, mă înfuriam în adîncul inimii şi pe ea. socotindu-mă un profanator.

Dragostea mi-a adus o fericire pe care n-o mai încercasem, dar şi mult zbucium. Dac-aş fi avut cui să-i încredinţez necazurile mele, dac-aş fi putut plînge măcar la pieptul cuiva, ceea ce, în paranteză fie spus, mă simţeam adesea îndemnat să fac, aş fi scăpat negreşit de jumătate din povara ce-mi stătea pe suflet. Puteam într-adevăr să-i mărturisesc totul lui Selim, dar mă temeam de firea lui. Ştiam că în prima clipă ar fi alături de mine din toată inima, dar cine-mi putea garanta că a doua zi nu mă va lua în rîs cu cinismu-i obişnuit, şi nu-mi va murdări idealul cu vorbe nesocotite, ideal pe care eu nu cutezam să-l ating cu nici un gînd vinovat ? Exceptînd firea mea, totdeauna destul de închisă, între mine şi Selim mai era încă o mare deosebire. In timp ce eu inai aveam un dram de sentimentalism în mine, el n-avea nici cît negru sub unghie. Eu puteam iubi numai cu tristeţe, Selim . numai cu veselie. Mi-

am ascuns deci dragostea faţă de toţi, aproape că şi faţă de mine însumi, aşa că n-a aflat nimeni. In cîteva zile, neluîndu-mă după nici un model, am învăţat să-mi ascund instinctiv toate manifestările iubirii : descumpănirea care mă încerca adesea, roşeaţa ce-mi acoperea obrajii cînd se pomenea numele Haniei de fată cu mine, într-un cuvînt, am dovedit foarte multă şiretenie ; acea şiretenie cu ajutorul căreia nu o dată un băiat de şaisprezece ani e în stare să înşele pînă şi ochiul cel mai atent care veghează asupra lui. N-aveam nici cea mai mică intenţie să-I destăinui Haniei simţămintele mele. O iubeam şi-mi era de ajuns. Doar uneori, cînd rămîneam singuri, mă împingea ceva să îngenunchez înaintea ei sau să-i sărut marginea rochiţei.

Selim îşi făcea ,de cap în acest timp, rîdea, glumea şi era vesel pentru noi amîndoi. El a fost cel dintîi care a adus zîmbetul pe chipul Haniei, cînd i-a propus părintelui Ludwik, i;i timp ce luam micul dejun, să treacă la credinţa mahomedană şi să se însoare cu doamna d'Yves. Franţuzoaica, destul de susceptibilă, şi preotul nici măcar nu s-au putut supăra pe el, fiindcă a început să-i facă complimente şi să-i zimbească, privind-o cu ochii aceia ai lui, aşa că totul s-a terminat cu o dojana uşoară şi cu rîsete. In purtarea lui faţă de Hania se simţea o anume grijă şi duioşie, dar pînă şi în aceste relaţii precumpănea veselia lui înnăscută. El era mult mai familiar cu ea decît mine. Se vedea cît de colo că şi Hania ţine foarte mult la el, pentru că de cîte ori intra în cameră, ea devenea mai veselă. De mine, mai bine zis de tristeţea mea, îşi bătea joc întruna, socotind-o seriozitatea prefăcută a unui om care se sileşte să fie matur.

— O să vedeţi cu toţii că^ se va face preot — glumea.

Atunci eu lăsam să-mi cadă orice lucru aflat la înde-

mină, ca să mă aplec după el şi să-mi ascund rumeneala care-mi urca în obraji, iar părintele Ludwik priza tutun şi răspundea :

— Spre lauda lui Dumnezeu! Spre lauda lui Dumnezeu !

S-au încheiat însă şi sărbătorile Crăciunului. Speranţele mele că voi rămîne acasă s-au dovedit zadarnice. Marele tutore a fost înştiinţat intr-o seară ca a doua zi de dimineaţă să fie gata de drum. Eram nevoiţi şă plecăm dis-de-dimineaţă, pentru că trebuia să trecem şi pe la Chorzele, unde Selim avea să-şi ia rămas bun de la tatăl său. Ne-am sculat deci pe la ora şase, cînd era încă întuneric. Ah. sufletul meu era atît de mohorît atunci, asemenea dimineţii aceleia de iarnă, întunecată şi viforoasă. Selim se . afla şi el într-o dispoziţie cum nu se poate mai proasfă. Cum a sărit din pat, mi-a declarat că lumea e prost alcătuită, afirmaţie cu care am fost cu totul de acord; după care ne-am îmbrăcat şi, de la .cămin", ne-am dus la conac pentru micul dejun. Afară era întuneric, fulgi mărunţi de zăpadă îngheţată, invtrtejiţi de vifornită, ne loveau feţele. Ferestrele sufrageriei erau luminate. In faţa intrării, se afla sania cu caii înhămaţi, în care ni se încărcau lucrurile j caii scuturau clopoţeii, iar clinii lătrau în jurul săniei ţ toate acestea alcătuiau, cel puţin pentru noi, o privelişte atît de inohbrîtă, încît parcă ni s-a strîns inima la vederea ei. In sufragerie, l-am găsit pe tata şi pe părintele Ludwik care se preumblau cu chipuri posomorite, dar Hania nu era acolo. Cu inima bătînd să-mi spargă pieptul, m-am uitat spre uşa cabinetului verde, să văd dacă vine sau mă lasă să plec fără să ne luăm fiămas bun. In' acest timp, tata şi părintele Ludwik au început să ne dea sfaturi, să ne înveţe. Amîndoi au început prin a ne spune că am ajuns la vîrstă cînd nu mai e nevoie să ni se mai repete ce înseamnă ■ munca şi învăţătura, deşi amîndoi tocmai asta făceau. Am ascultat deci totul fără să aud mare lucru, muşcînd din pîinea prăjită şi dînd pe gîtul parcă prea strimt fiertura de vin. Deodată inima a început să-mi bată cu atîta putere, încît abia am mai putut rămîne pe scaun, fiindcă am auzit nu ştiu ce zgomot dinspre cămăruţa Haniei. S-a deschis uşa şi a intrat... îmbrăcată în- tr-un capod de dimineaţă şi cu părul pe bigudiuri, doamna d'Yves care m-a îmbrăţişat cu duioşie > * îmi venea să-i arunc cana cu fiertură în cap din cauza dezamăgirii pe care mi-a prbdus-o. Şi-a exprimat şi ea speranţa că nişte tineri atît de ascultători vor învăţa, desigur, foarte bine, la care Mirza i-a răspuns că amintirea bigudiurilor îi va îndoi puterea şi perseverenţa în muncă ; Hania însă nu se arăta.

Nu-mi era sortit totuşi să beau paharul amărăciunii pînă' la fund. Tocmai cînd ne ridicam de la micul dejun, Hania a Ieşit din cabinet, somnoroasă încă, roşie toată şi cu părul nepieptănat. I-am spus bună

ziua şi i-am strîns mina fierbinte. Mi-a trecut prin minte că Hania are temperatură din cauza plecării mele şi am jucat în gînd *O* scenă plină de duioşie, dar ea abia se trezise din somn. Tata şi părintele Ludwik au plecat curînd să aducă scri- sorile pe care trebuia să le ducem la Varşovia, iar Mirza a ieşit călare pe cîinele uriaş care intrase cu o clipă ina-

inte. Am rămas singur cu Hania. Simţeam cum mi se umplu ochii de lacrimi şi mi se smulg de pe buze calde cuvinte de duioşie. N-aveam intenţia să-i mărturisesc că o iubesc, 'dar mă îndemna ceva să-i spun: „draga şi iubita mea Hania I * Şi să-i sărut mîinile. Era singura clipă potrivită pentru asemenea izbucnire, căci de faţă cu ceilalţi, deşi puteam s-o fac fără să atrag atenţia nimănui, n-aş fi cutezat. Cu toate acestea, am irosit această clipă în modul cel mai ruşinos cu putinţă. M-am apropiat şi am întins mina spre ea, dar am făcut-o 'atît de stîngaci şi nenatural, am rostit „Hania" cu un glas atît de străin, încît m-am retras numai- decît şi am tăcut. îmi venea să-mi trag palme. Atunci mi s-a adresat Hania : ~

— O, Doamne, ce trist o să fie fără dumneata !

— O să vin la Paşti — am răspuns aspru, cu glasul gros, străin.

— Pînă la Paşti e atît de mult.

— Nu e mult deloc — am mormăit.

In clipa acefea a dat buzna Mirza, urmat de tata, părintele Ludwik, doamna d'Yves şi alţi cîţiva oameni. îndemnul „urcaţi în sanie" mi-a răsunat în urechi. Ne-am îndreptat cu toţii spre, ieşire. Tata şi părintele Ludwik m-au îmbrăţişat pe rîpd. Cînd a venit rîndul să-mi iau rămas bun de la Hania, am vrut s-o iau în braţe şi s-o sărut ca mai de mult, dar n-am avut curajul s-o fac.

— Rămîi sănătoasă, Hania — i-am urat, dîndu-i mîna, în timp ce In suflet .îmi hohoteau o sută de glasuri şi o sută de cuvinte mîngîietoare mi se îmbulzeau pe buze.

Deodată, am observat că fata plînge şi atunci s-a ivit în mine un diavol făţarnic, acea dorinţă nestăpînită de a-mi scormoni propriile răni, dorinţă care mai tîrziu avea să mă încerce de atîtea ori în viaţă; cu toate că mi se sfîşia inima de durere, i-am spus cu răceală şi brutalitate.

— Dragă Hania, nu mai plînge fără motiv!

Spunînd acestea, âm urcat în sanie.

Mirza şi-a luat şi el la revedere de la toţi: Apropiin- du-se de Hania, i-a înşfăcat amîndouă mîinile şi, deşi fata se împotrivea, a început să i le sărute cu înflăcărare, cînd pe una, cînd pe alta. Ah, cum îmi' venea să-l plezneso atunci. După ce i-a sărutat mîinile, a sărit în sanie. Tata a strigat „mină I“ Părintele Ludwik a făcut semnul crucii asupra noastră. Vizitiul a îndemnai caii. „Haida, dii!“. au

răsunat clopoţeii, zăpada a scrişnit sub tălpici şi am pornit la drum.

„Hoţulel Ticăloşiile ! am început să-mi reproşez în gînd. Aşa te-al despărţit de Hania tal Ar făcut-o să sufere, al certat-o pentru lacrimile pe care nu le meriţi... lacrimi de orfană..."

Mi-am ridicat gulerul de blană şi am izbucnit In pllns ea un copil j încet însă, de teamă să nu mă audă Mirza, m-a auzit Insă prea bine, numai că era şi el mişcat, aşa c5 deocamdată nu mi-a spus nimic. Nu ajunseserăm totuşi la Chorzele, cînd m-a întrebat :

— Henryk ?

— Ce-i?

— Plîngi ?

— Lasă-mă-n pace.

Şi iarăşi s-a aşternut tăcerea intre noi. Dar după o clipă 11 aud iar i

— Henryk I

— Ce vrei?

— Plîngi?

Nu i-am răspuns nimic > deodată Mirza s-a aplecat, a luat o mină de zăpadă, mi-a scos căciula, mi-a împrăştiat zăpada In cap şi mi-a pus iarăşi căciula, spunîndu-mi t

— Asta o să te răcorească.

IV

La Paşti insă n-am venit acasă, pentru că apropiatul examen *maturitatis* mi-a stat împotrivă. Pe de altă parte, tata voia să dau examenul de admitere la facultate înainte de începerea anului universitar *t* ştia că în timpul vacanţei nu ină voi ţine de carte şi voi uita -cel puţin jumătate din ce învăţasem. Aşa că n-am avut încotro şi am muncit cu sîrg. Afară de orele obişnuite de la liceu şi de învăţătura pentru examenul de maturitate, eu şi Selim mai luam şi lecţii speciale de la lin tînăr student care intrase şi el nu prea de mult Ia. facultate, aşa că ştia prea bine de ţe aveam nevoie.

Au fost vremuri de neuitat pentru mine, deoarece atunci s-a prăbuşit întreaga clădire a noţiunilor şi închipuirilor mele. înălţată cu atîta trudă de părintele Ludwik, de tata şi de atmosfera cuibului nostru liniştit. Studentul era un radical categoric din toate punctele de vedere. Predîndu-mi istoria imperiului roman, cînd era vorba de reformele Gra- hilor se pricepea atît de bine să-mi insufle scîrba şi dispreţul lui pentru orice oligarhie, încît convingerile mele arhinobiliare se împrăştiau ca fumul în vînt. Cu ce ere* dinţă adîncă spunea, de pildă, tînărul meu învăţător că omul care avea să ocupe în curînd puternica şi influenta poziţie de student la universitate, trebuie să /ie liber de orice .prejudecăţi* şi să nu se uite la nimic declt cu mila unui filozof adevărat In genere, era de părere că pentro a conduce lumea şi a influenţa profund întreaga umanitate, cea mai potrivită vîrstă este între optsprezece şi douăzeci şi trei de ani, fiindcă după aceea omul devine treptat idiot . sau conservator.

Despre oamenii care nu erau nici studenţi, nici profesori la universitate vorbea cu milă îşi avea totuşi idealurile Tui, pe care nu le uita niciodată. Atunci am auzit pentru prima dată de existenţa lui Moleschott[1] şi Buchner *, doi savanţi pe care-i cita de cele mai multe ori. Trebuia să-I auzi pe preceptorul nostru cu cît entuziasm vorbea despre cuceririle ştiinţelor din ultimii ani, despre marile adevăruri pe care trecutul orb şi prezumţios le ignorase, dar pe care învăţăceii- mai noi le scoteau cu un curaj nemaiauzit de sub „colbul uitării" şi le vesteau întregii lumi. Formulînd asemenea păreri, şi scutura părul creţ, bogat şi fuma o cantitate nemaiauzită de ţigări, asigurîndu-ne că a ajuns la o astfel de îndemînare, încît li era indiferent dacă sufla fumul pe nas sau pe gură, şi că, în toată Var* şovia, nu mai exista nimeni care să tragă fumul în piept ca el. Apoi se ridica, de obicei, îşi îmbrăca .mantaua, la care-i lipseau mai mult de jumătate din nasturi, şi declar? că trebuie să se grăbească, deoarece în ziua aceea ma- are o .mică întîlnire*. Spunind acestea, îşi mijea ochii în chip misterios şi adăuga că vlrsta mea şi a lui Mirza, prea fragedă, nu-j îngăduia să ne comunice informaţii mai amănun

---

I Buchner (1824—1899) — filozof materialist german (n. tr.)

ţite despre acea „întîlnire*. dar că mai tîrziu o să pricepem singuri ce înseamnă asta.

Cu toate aceste infatuări juvenile, de care părinţii n-ar fi fost desigur prea încîntaţi, tînărul student avea şi părţile lui bune. Ştia foarte bine ceea ce- ne învăţa pe noi, era un adevărat fanatic al ştiinţei. Purta ghete găurite, manta roasă, o şapcă asemenea unui cuib vechi şi n-aveff niciodată bani, dar nu era preocupat deloc de necazurile proprii, de nevoile şi sărăcia lui. Trăia însufleţit de pasiunea ştiinţei, tratînd cu o nepăsare veselă mizeriile vieţii. Eu şi Mirza îl socoteam o forţă superioară, supranaturală, un ocean de înţelepciune, o entitate de nezdruncinat. Eram ferm convinşi- că dacă cineva avea să salveze umanitatea în caz de primejdie, apoi numai el putea fi acel geniu im-' punător ; dealtfel, el însuşi era de aceeaşi părere. Convingerile lui ne-au cucerit. In ce mă priveşte, eu am mers chiar mai departe decît maestrul. Era o reacţie firească a educaţiei mele de pînă atunci, iar pe de altă parte, tînărul , student mi-a deschis într-adevăr poarta spre universul necunoscut al ştiinţei, faţă de care cunoştinţele mele erau cum nu se poate mai neîndestulătoare. Orbit de aceste adevăruri noi, n-am mai putut să mă gîndesc şi să visez prea mult la Hania. La început, după venirea la Varşovia, nu mă despărţeam nici o clipă de idealul meu. Scrisorile pe care le primeam de la ea înteţeau şi mai mult focul de pe altarul inimii mele, dar faţă de oceanul de idei al tînă- rului student, toată lumea noastră de. la ţară, atît de tăcută şi liniştită, a început să pălească şi să se micşoreze în ochii mei, iar o dată cu ea, imaginea Haniei, dacă n-a pierit ca totul, s-a îndepărtat, acoperită parcă de o tulbureală u- şoară. Cît despre Mirza, mergea şi el alături de mine pe drumul reformelor radicale» la Hania se gîndea şi mai puţin, întrucît în clădirea de vis-â-vis de camera noastră era o fereastră la care obişnuia să se arate J6zia, o elevă. Selim s-a îndrăgostit de ea şi se priveau cît e ziua de mare de la fereastră, ca două păsăruici în colivie. Selim susţinea cu o siguranţă de nezdruncinat-că pentru el nu mai există alt- eineva, „asta sau nici una*. Cîteodată, se întindea In pat cu faţa în sus, învăţa ce învăţa şi deodată zvîrlea cartea cît colo, sărea în sus, mă lua în braţe şi striga rîzînd ca un nebun t

— Ah, Jdzia, draga mea, cît te iubesc I

— Du-te dracului, Selime — îl certam.

— Ah, tu eşti! Nu*e Jozia! îmi răspundea ştrengăreşte Selim şi se întorcea la carte.

In sfîrşit, a venit şi vremea examenelor. Şi eu şi Selim le-am luat pe amîndouă, şi maturitatea, şi pe cel de-admi- tere la facultate, cu foarte bine, după care eram liberi ca pasărea, dar am mai rămas încă trei zile la Varşovia. In acest timp, ne-am comandat uniforme studenţeşti şi am sărbătorit evenimentul, lucru pe care magistrul nostru !! considera absolut necesaram făcut un chef straşnis în- tr-o crîşmă oarecare.

După a doua sticlă, cînd şi eu şi Selim ne ameţisem, rar obrajii maestrului nostru, de-acum colegul nostru, se acoperiseră de roşeaţă, ne-a cuprins o duioşie aprinsă şi dorinţa'de a ne deschide sufletul, dar maestrul ne-a zis i

— Ei, băieţi, acum sînteţi oameni îd toată firea şi lumea se află deschisă înaintea voastră. Acum puteţi să vă distraţi, să risipiţi banii, să faceţi p.e domnişorii, să iubiţi, dar ascultaţi-mă pe mine, toate astea nu sînt decît prostii. Asemenea viaţă de faţadă, făfă o idee pentru care să trăieşti, să munceşti şi să - lupţi, e într-adevăT o prosti?. Ca să trăieşti însă şi să lupţi cum se cuvine, trebuie să priveşti viaţa cu luciditate. In ce mă priveşte, cred .că aşa şl fac. Eu nu cred decît în lucrurile de care pot să mă conving eu însumi şi vă sfătuiesc şi pe voi să procedaţi la fel. Sînt atîtea drumuri şi atîtea idei pe lume, şi toate sînt atît de învălmăşite, încît îţi trebuie cap nu glumă ca să

te rătăceşti. Eu mă ţin de ştiinţă şi basta. Nu mă ocup ele fleacuri femeieşti j n-o să-i dau nimănui cu sticla în cap, pentru că viaţa e fără rost, ştiinţa însă există. Dacă n-ax exista, mi-aş trage un glonte în cap. După părerea mea, oricine are acest drept şi o voi face neapărat cînd v<5» da faliment. Dar cu ştiinţa n-ajungi niciodată la faliment. In multe te poţi înşela; iubeşti şi te trădează femeia, crezi In ceva şi vine clipa cînd începi să te îndoieşti, dar tubul digestiv al inluzoarelor îl poţi cerceta liniştit pînă la aoar* te şi nici nu-ţi dai seama clnd. într-o bună zi, nu te simţi prea bine, ţi se face întuneric înaintea ochilor şi sfirşit«-| gata : clepsidra, portretul, biografia mai mult sau mai puţin fără sens, *finita commedia 1* Pe urmă nu mai e nimic, vă dau cuvîntul meu, ţîncilor. Curaj, puteţi . să nu credeţi în nici o închipuire. Ştiinţa, flăcăi, e temelia (Apoi, toate astea mai au încă o parte bună r preocupîndu te de asemenea lucruri, poţi să umbli fără sfială în ghete găurite şi să dormi pe o Saltea de paie. Nu mai sim^ nici' o diferenţă. Pricepeţi ?

— în sănătatea şi în cinstea ştiinţei I a strigat Selim, căruia îi luceau ochii ca doi tăciuni aprinşi.

Magistrul şi-a împins cu nrîna în sus ciuful lînos, a golit paharul, apoi a tras fumul în piept, l-a slobozit pe nas in două fuioare uriaşe şi a continuat;

— Afară de ştiinţele exacte — Selim, este beat crţă — afară deci de ştiinţele exacte, mai e filosofia, mai sînt ideile. Şi cu asta se poate umple viaţa, dar eu prefer ştiintele exacte. Pot chiar să vă spun că de filosofie, mai ales de cea ideal-reală, îmi bat joc. Nu e decît vorbărie. Chipurile caută adevărul, -dar îţ caută cum îşi caută cîmele propria coadă. Şi pe urmă, eu nu pot să suport palavrele, mie îmi plac faptele. N-ai să poţi face niciodată b.înză numai din apă. Cît despre idei, asta-j altceva. Pentrn ele merită să-ţi rişti capul, dar voi şl părinţii voştri mergeţi pe drumuri greşite. V-o spun eu. Trăiască ideile 1

Am golit iarăşi paharele. Eram ameţiţi de-a binHes». încăperea nu

prea bine luminată mi se părea şi mai întunecoasă *i* luminarea de pe masă împrăştia luciri palide (fumul învăluia gravurile agăţate pe pereţi Afară, în carte, UD cerşetor îngîna un cîntec pios: „Sfînta, cerească, Fecioară a îngerilor! *, acompaniinds-se în răstimpuri cu o melodie tristă cîntată la vioară. Mă încercau simţăminte ciudate. Credeam în cuvintele magistrului, dai intuiam cS nu vorbise încă despre tot ce poete să umple viaţa. îmi lipsea ceva, un sentiment de du eşie punea treptat stăpf- nire pe mine, aşa că, sub înrîumea vinului şi a 9x*ită'ii de moment, am întrebat încet •

— Dar femeia, femeia care iubeşte şi se sacrifiră m înseamnă nimic in viaţă ?

Selim a început să cînte :

— *„Femeia-i schimbătoare Şi numai proştii crud* în *ea l"*

Maestrul m-a privit cu luare aminte^ de parcă se qîa- dea la altceva, dar şi-a revenit u.imaidecît şi a răspuns i

— Aha, sentimentalismul începf să iasă la iveală. Află că Selim va ajunge mai departe detît tine. O °ă te îs ira- cul. Ascultă-mă pe mine[1], fereşte-te să nu-ţi taie drumul vreo fustă şi să-ţi strice viaţa. Femeia I Femeia 1 '(aici maestrul şi-a mijit ochii, cum făcea de obicei). Cunosc eu marfa asta. Nu mă pot plînge, pe Dumnezeul meu ! Nu mă pot plînge. Dar mai ştiu că diavolului nu trebuie să-i dai nici un deget, fiindcă iţi Înhaţă toată mina. Femeia, dragostea!, Nenorocirea noastră e că facem cap de ţară din orice fleac. Dacă vrei, n-ai decît să te distrezi cu lucruri de-astea. cum fac şi eu, dar nu-ţi angaja viaţa. Trebuie să fiţi înţelepţi şi să nu plătiţi cu bani cinstiţi o marfă calpă. Să no credeţi că mă plîng de femei. Nici prin gînd nu-mi trece. Dimpotrivă, îmi plac şi mie, dar DU mă las dus de propriile închipuiri. Mi-aduc aminte că atunci cînd m-am îndrăgostit prima dată de o oarecare Lola, credeam, de pildă, că rochiţa ei e un lucru sfînt şi cînd colo era de percal. Asta-i! Era oare ea de vină că umbla prin noroi în loc să zboare prin ceruri ? Nu, prostul eram eu, pentru că o vedeam numai cu aripi de înger. Marbatul este un aiumal

destul de mărginit. Poartă în suflet numai Dumnezeu ştie ce idealuri şi fiindcă simte nevoia să şi iubească, prima gîsculiţă care-i iese în cale este .aleasa unică". Mai tîrziu îşi dă seama că a greşit, dar din cauza acestei greşeli îl ia dracul sau devine un idiot pentru tot restul vieţii. .

— Totuşi, recunoşti şi dumneata — am spus — că bărbatul are nevoie de iubire şi nu mai încape îndoială că şi dumneata simţi această necesitate ca şi ceilalţi.

Un zîmbet abia schiţat s-a Tvit pe buzele maestrului.

— Orice necesitate — a răspuns — poate fi satisfăcută în diferite feluri. Eu mă descurc în. felul meu. V-am spus că nu fac cap de ţară din orice prostie. Sînt lucid, pe Dumnezeul meu I Mai lucid decît acum. Am văzut însă atîţia oameni care şi-au încurcat şi şi-au ratat viaţa pentru o fustă, încît vă repet: fiu merită să-ţi angajezi viaţa, sînt lucruri mai bune şi scopuri mai înalte, dragostea-i un fleac. Să bem pentru luciditate I

— In sănătatea femeilor ! a strigat Selim.

— Bine, fie ! a încuviinţat maestrul. Sînt nişte creaturi plăcute, numai să nu Ie iei prea în serios. In sănătatea femeilor I

— In sănătatea Joziei I am strigat, ciocnind cu Selim.

— Stai, acum e rîndul men! a răspuns, IIJ sănătatea... în sănătatea Haniei tale ! Amîndouă sînt la fel.

Mi s-a urcat sîngele la cap, iar ochii îmi scăpărau scîn tei.

— Tacă-ţi gura, Mirza ! am ţipat. Nu pronunţa acest nume într-o circiumă.

Spunînd acestea, am dat cu paharul de pămint de s-a prefăcut în mii de cioburi.

— Ai înnebunit I m-a certat maestrul.

. Eu însă nu înnebunisem, dar mînia fierbea în mine şi ardea ca o flacără. Puteam să ascult în linişte tot ce spunea maestrul despre femei, putea chiar să-mi placă să le iau în rîs laolaltă cu ceilalţi, dar eram în stare să fac toate acestea numai pentru că vorbele şi batjocura nu se refereau la nimeni dintre ai'mei, pentru că nici prin gînd nu-mi trecea să leg această teorie generală de persoanele la care ţineam. Auzind Insă numele preacuratei mele orfane, rostit cu atîta uşurinţă în această crîşmă plină de fum, murdărie, sticle goale, dopuri şi cuvinte cinice, mi s-a părut că aud un asemenea sacrilegiu, o asemenea profanare şi nedreptate care o loveau pe Hania, încît aproape mi-am pierdut minţile de furie.

O clipă Mirza m-a privit descumpănit, apoi faţa lui a început să se întunece,,, ochii să-i scapere, i s-au îngroşat vinele de pe frunte, iar trăsăturile i s-au alungit, devenind ascuţite, ca la un tătar adevărat.

— Tu îmi interzici mie să spun ce-mi place? a strigat cu glas surd, întrerupt de răsuflarea gîfiită.

* Din fericire, maestrul a sărit să ne despartă i

— Nu sînteti vrednici de uniformele pe care le purtaţi 1 Ce-i asta, o să vă bateţi şi o să vă trageţi de urechi ca nişte şcolari ? Ia te uită, nişte filosofi care-şi aruncă paharele în cap. Să vă fie ruşine ! De la lupta de idei la lupta cu pumnii ! Haida de! Ascultaţi-mă, vreau să ridic un toast în cinstea universităţilor. Dacă nu >ă împăcaţi şi nu ciocniţi, dacă măi lăsaţi vreo picătură în pahare, sînteţi nişte trîntori.

Ne-am potolit amîndoi. Selim însă, deşi era mai ameţit, s-a potolit cel dintîi.

— Te rog să mă ierţi — a spus cu glas moale —» sînt un prost.

Ne-am îmbrăţişat din toată inima şi am golit paharele în cinstea universităţilor. Apoi magistrul a clntat Gaude- *amus.* Prin uşa de sticlă, care dădea în prăvălie, cumpărătorii au început să se uite la noi. Afară se însera. Eram cu toţii beţi în lege. Veselia noastră a atins- zenitul, apoi

a început să scadă. Maestru] a căzut cel dinţii pe gînduri şi, după o vreme, a spus :

— Toate-S bune, dar în general, viaţa-i o prostie. Ai- tea-s doar paleative, dar ce se petrece în adîncul sufletului e altceva. Mîine seamănă cu azi: -aceeaşi mizerie, patru pereţi goi, o saltea, ghete găurite şi... tot aşa la nesfîrşit. Muncă şi muncă, iar fericire... ehei F Omul se păcăleşte singur cum poate... Rămîneţi cu bine.'

Şi-a îndesat pe cap şapca cu cozorocul rupt, a făcut cîteva mişcări mecanice, vrînd să-şi încheie haina la nasturii care lipseau, a aprins o ţigară şi, dînd din mîini, a spus:

— Plătiţi voi, că eu sînt lefter, $*i rămîneţi sănătoşi. Puteţi să vă aduceţi aminte de mine sau nu. Mi-e indiferent. Eu nu sînt sentimental. Rămîneţi cu bine, băieţi... .

Ultimele cuvinte le-a rostit cu glas tulburat şi moale, parcă in ciuda declaraţiei că el nu e sentimental. Biata-i inimă era capabilă şi avea nevoie de iubire, ca oricare alta. dar copilăria tristă, sărăcia şi indiferenţa oamenilor o învăţaseră să se închidă în sine. Avea un suflet mîndru, deşi înflăcărat, care se temea întotde&una să nu fie respins atunci cînd se apropia prea mult de cineva.

Am rămas o clipă singuri, cuprinşi parcă de tristeţe. Probabil din cauza presimţirilor, fiindcă pe maestrul nostru n-aveam să-l mai vedem

niciodată în viaţă. Nici el şi nici noi nu ştiaţn că în plămînii lui se cuibărise de mult morbul unei boli neiertătoare. Mizeria, efortul prea mare, învăţătura fără' istov, nopţile nedormite şi foamea i-au grăbit sfîrşitul. Toamna, pe la începutul lui octombrie, maestrul nostru a murit de tuberculoză. Doar clţiva colegi i-au însoţit coşciugul, fiindcă era vacanţă, aşa că biata-i mamă,
o vinzătoare de icoane şi luminări de ceară de Ungă biserica dominicanilor, îşi jelea fiul, pe care nu-1 înţelesese adesea în viaţă, dar pe care II iubea ca orice mamă.

V

A doua zi după beţia noastră, au sosit caii trimişi de bătrînul Mirza din Chorzele şi eu cu Selim am plecat acasă

dis-de-dimineaţă. Aveam două zile şi doua nopţi dş drum înaintea noastră, aşa că am pornit cu noaptea-n cap. tn clădirea în care locuiam, dormeau cu toţii, doar la fereastra de vis-â-vis, printre muşcate, micsandre şi fucsii se zărea feţişoara elevei Jozia. Selim, cu sacufr de călătorie pe umeri şi cu şapca de student pe cap, stătea la fereastră, gata de drum, vestind-o astfel că pleacă *t* dintre muşcate

i s-a răspuns cu o privire melancolică. Dar cînd şi-a apăsat o mină pe inimă, iar cu cealaltă i-a trimis o sărutare, feţişoara dintre flori a roşit şi s-a retras repede în fundul întunecos al camierei. Jos, pe caldarîmul din ctirte, a răsunat uruitul trăsurii la care erau înhămaţi patru cai focoşi î era timpul să ne luăm rămas bun şi ■ să plecăm, dar Şelim aştepta cu încăpăţînare la fereastră, voind să se convingă că nu mai apare nimeni. Speranţa i-a fost înşelată şi ferestruica a rămas pustie. Abia cînd am coboFît şi am trecut pe lîngă coridorul întunecos, am zărit pe scări

o pereche de ciorapi albi, rochiţa maronie, bustul aplecat Si o mînă streaşină la doi ochi luminoşi care priveau din întuneric în lumina de afară. Mirza s-a repezit în coridor, iar eu, în timp ce Urcam în brişcă Ce aştepta la scară, am auzit şoapte* şi nişte zgomote care semănau cu sărutările. După care Mirza a revenit, roşu, jumătate rîzînd, jumătate emoţionat, şi s-a aşezat lîngă mine. Vizitiul a atins caii cu biciul, amîndoi am privit fără să vrem spre ferestruică» feţişoara Joziei se iţea iarăşi printre flori *i* încă o clipă şi a apărut o mînă delicată cu o batistă albă, încă un semn de adio şi brişcă a ieşit în stradă, ducîndu-ne, pe mine şi pe frumosul ideal al bietei Jtfzia.

Era dis-de-dimineaţă, oraşul dormea încă ,• lumina trandafirie a zorilor lucea prin ferestrele clădirilor adormite *{* din cînd în cînd. doar cîte un trecător, rară pasăre de noapte. stîrnea mergînd ecoul adormit, vreun portar mătura strada sau duruia vreun cărucior cu legume în drum spre piaţa oraşului. Altminteri, văzduhul era limpede, liniştit şi proaspăt, ca într-o dimineaţă obişnuită de vară. Brişcă noastră, trasă de cei patru bahmeţi V sărea pe pietrele cal- darîmului ca o nucă trasă de sfoară. Curînd ne-a învăluit fetele o adiere proaspătă şi răcoroasă dinspre rîu, podul a duduit sub copitele cailor, şi după o jumătate de oră ne aflam dincolo de bariere, printre cîmpurile largi, gîrle şi păduri.

Piepturile inspirau adine aerul reavăn al dimineţii, ia timp ce ochii priveau nesăţioşi împrejurimile. Pămîntul se trezea din somn, picăturile de rouă atîrnau ca nişte perle de frunzele ude ale copacilor şi luceau pe spicele gTÎnelor. Prin gardurile de verdeaţă se zbenguiau vesel păsărelele, întimpinînd ziua frumoasă cu ciripit şi larmă. Pădurea şi luncile ieşeau din ceaţa dimineţii ca din scuteceici şi colo, pe cîmpuri, sclipea oglinda apelor pe care, printre florile galbene de coada calului, rătăceau berzele. Fumuri trandafirii se înălţau drept în sus din coşurile colibelor ţărăneşti, un vînticel uşor unduia lanurile aurii de secară coaptă, scuturîndu-le de umezeala nopţii. Pretutindeni se simţea bucuria, părea că totul se trezeşte la viaţă şi cînt:

„Clnd se scoală zorile,

Pămîntul şi mările,
Ţie-ţi cintă..."

Oricine va înţelege cu uşurinţă ce se petrecea atunci în sufletele noastre, dacă îşi va aduce aminte de anii tinereţii cînd se întorcea acasă, într-o dimineaţă de vară ori de primăvară. Anii copilăriei şi obligaţiile şcolare rămăseseră în urma noastră, acum înflorea vîrsta adolescenţei, asemenea stepei bogate, pline de flori şi fără margini ; un ţinut necunoscut şi interesant spre care ne începusem călătoria, sub semne de bun augur i eram tineri, puternici şi aproape că aveam aripi la umeri, ca puii de vultur. Cea mai mare comoară de pe lume este tinereţea, iar noi nu cheltuiserăm din ea nici o para.

Am făcut drumul repede, fiindcă în toate locurile de popas ne aşteptau cai de schimb. A doua zi, după ce mersese* ram toată noaptea, spre seară, cînd am ieşit din pădure, am zărit Chorzele, mai bine zis vîrful ascuţit al minaretului care strălucea in razele soarelui ce apunea. Curînd, am intrat pe digul sădit cu salcîmi şi lemn cîinesc, pe laturile căruia se întindeau două bălţi uriaşe, cu mori şi fierăstraie. Ne însoţea huruitul trăsurii şi orăcăitul broaştelor care înotau pe lîngă malurile acoperite de iarbă, prin apa încălzită de căldura din timpul zilei. Se vedea că ziua se apropia de sfîrşit. Pe dig se întorceau acasă turma de oi şi de vite acoperite de nori de praf. Pe alocuri, grupuri de oameni, cu seceri, coase

e-d> c «oi* * şi greble pe umeri, grăbeau spre casele lor, cîntînd „dana

oi dana!” Aceşti oameni fără prihană ne opreau brişcă, să- rutîndu-i mîinile şi întîmpinîndu-1 cu bucurie pe Selim. Nu peste multă vreme, soarele a coborît şi mai mult spre asfinţit, ascunzîndu-şi şi mai mult talgerul strălucitor dincolo de trestii. Numai o fîşie lată de lumină aurie se mai răsfrîngea în mijlocul eleşteelor, pe malul cărora copacii se priveau în adîncul apei. Am cotit puţin spre dreapta şi deodată, printre tei, plopi, molizi şi frasini, s-au ivit pereţii albi ai conacului Chorzele. In curte a răsunat clopoţelul, care chema oamenii la cină, şi tot atunci din turnul minaretului s-a auzit glasul tărăgănat al muezinului casei, vestind că noaptea înstelată coboară din cer asupra pămîntului şi că Allah e mare. Parcă îngînîndu-1 pe muezin, barza, care stătea asemenea unui urcior etrusc pe cuibul clădit în virful unui copac mai înalt decit acoperişul conacului, a ieşit o clipă din încremenirea-i statuară, a ridicat ciocul, ca o siluetă de armă spre cer, apoi şi l-a coborît spre piept şi a clămpănit, dînd din cap parcă în semn de bun venit. M-am uitat la Selim. Avea lacrimi în ochi, dar privirea lui era încărcată de o dulceaţă nespusă, cum numai el putea avea. Am intrat în curte.

In faţa pridvorului închis cu geamlîc, şedea bătrînul Mirza şi, trăgînd fumul albastru din lulea, privea cu bucurie la viaţa care fremăta fără zgomot pe dinaintea lui. Văzîndu-şi feciorul, s-a ridicat repede de pe locul lui, l-a luat în braţe şi a început să-l strîngă la piept cu dragoste, căci,, deşi se purta destul de aspru cu el, îl iubea mai mult decît orice pe lume. L-a întrebat numaidecît despre examene, după care l-a îmbrăţişat din nou. S-au adunat apoi toţi slujitorii să-i ureze bun venit domnişorului, iar cîinii săreau în jurul lui de bucurie. Din pridvor a ieşit în grabă o lupoaică îmblînzită, favorita bătrînului Mirza. „Zula I Zulal" — a strigat-o Selim, şi lupoaica i-a sărit cu labele pe umeri, lingîndu-i faţa, apoi a început să alerge ca o nebună împrejur, scîncind de bucurie şi arătîndu-şi colţii înfricoşători.

Am intrat în sufragerie. Priveam la Chorzele şi la tot ce se afla acolo ca un om doritor de înnoire. Nu se schimbase nimic» portretele strămoşilor lui Selim — conducători de roate şi stegari — atîrnau ca şi înainte pe pereţi. înfricoşătorul Mirza, colonelul petihorean din timpul lui Sobieski, mă privea şi acum cu aceiaşi ochi piezişi, ameninţători, dar obrazul scrijelit de săbii mi s-a părut mai urît, mai înspăi- mîntător. Cel mai mult se schimbase Mirza, tatăl lui Selim.

Părul negru ii încărunţise, mustaţa-i făloasă îi albise aproape de lot, iar trăsăturile tătăreşti ieşeau tot mai mult la iveală. Ah. cîtă deosebire era între bătrînul Mirza şi Selim, între acest obraz osos, aspru, crud aproape, şi chipul de-a dreptul îngeresc, asemenea unei flori, proaspăt şi dulce. Mi-e foarte greu să înfăţişez dragostea cu care bătrînul îşi privea feciorul, urmărindu-i fiecare mişcare.

N-am vrut să-i încurc şi m-am tras mai la o parte, dar bătrînul, ospitalier ca un adevărat şleahtic polonez, mi-a urat bun venit şi a început să mă îmbrăţişeze, rugîndu-mă să înnoptez la ei. N-am vrut să rămin noaptea la Chorzele, pentru că mă grăbeam să ajung acasă, dar a trebuit să cinez acolo. Am plecat de la Choizele noaptea tîrziu şi cînd m-am apropiat de casă, cloşca răsărise pe cer, ceea ce însemna că era miezul nopţii. In sat, nici o fereastră nu era luminată, doar hăt 1 departe, la marginea pădurii, pilpîia o luminiţă la smolărie. Pe lîngă

case lătrau clinii. Pe aleea cu tei, care ducea spre conacul nostru, era un întuneric de puteai să-ţi bagi degetele In ochi ,* un om a trecut cu caii pe lîngă noi, îngînînd un clntec cu jumătate de glas, dar nu i-am văzut faţa. Am oprit la intrare ,• ferestrele erau întunecate *i* pesemne că dormeau cu toţii, doar clinii au alergat din toate părţile şi au început să latre în jurul trăsurii. Am coborît şi am bătut în uşă; o vreme nu m-a auzit nimeni. M-a cuprins părerea de rău, deoarece credeam că mă vor aştepta. Abia după un timp am văzut ici şi colo lumină la ferestre şi un glas somnoros, l-am recunoscut pe Franek, a întrebat i

— Gine-i acolo ?

Am răspuns, Franek a deschis uşa şi s-a repezit să-mi sărute mîna. L-am întrebat dacă toţi erau sănătoşi.

— Sînt sănătoşi — a răspuns Franek — dar boierul a plecat la oraş şi se întoarce abia mîine.

Cu aceste cuvinte m-a condus în sufragerie, a aprins lampa care atîrna deasupra mesei şi a ieşit să-mi pregătească ceaiul. Am rămas o clipă singur cu gîndurile mele şi cu inima bătînd, dar această clipă a trecut repede, fiindcă în curînd au venit în grabă părintele Ludwik într-un halat de noapte, buna doamnă d'Yves, îmbrăcată tot în alb, cu bigu-diurile-î de totdeauna şi căciuliţă, şi Kazio care venise de la şcoală cu o luna mai devreme în vacanţă. Toţi m-au în- tlmpinat cu duioşie; mi-au admirat înălţimea, părintele Ludwik susţinea că m-am maturizat, iar doamna d'Yves că

m-am făcut mai frumos. Părintele Ludwik, bietul de el, abia după o vreme a început să mă întrebe sfios despre examene şi certificatul de la şcoală, iar cînd a aflat de succesele mele, a izbucnit In pllns şi m-a

îmbrăţişat, spunîndu-mi .copil iubit". Deodată, în camera de alături, s-a auzit tropot de picioruşe desculţe şi au intrat în fugă cele două surioare numai în cămăşuţe şi cu căciuliţe pe cap, repetînd : „A venit Hen- lyk, a venit Henlykl" şi mi s-au căţărat pe genunchi. In zadar le-a certat doamna d'Yves, spunîndu-le că nu s-a mai pomenit ca două domnişoare ca ele să se arate aşa în .dez- abie". Fără să mă întrebe nimic, fetitele mi-au înconjurat gîtul cu braţele, lipindu-şi buzele de obrazul meu. După o clipă, am întrebat sfios de Hania.

— O, a crescut I mi-a răspuns doamna d'Yves. Vine şi ea îndată, se vede că se îmbracă.

N-am aşteptat mult *i* după vreo cinci minute, Hania a intrat în sufragerie. M-am uitat la ea şi, Doamne I ce devenise într-o jumătate de an această orfană de şaisprezece ani, slabă şi subţirică. înaintea mea se afla aproape o domnişoară In toată legea. Formele i se Împliniseră şi 1 se rotunjiseră de minune. Faţa-i avea un ten delicat, dar sănătos iar pe obrajii rumeni se răsfrîngeau parcă zorii dimineţii. împrăştia în jurul ei sănătate, tinereţe, prospeţime şi farmec, asemenea unui trandafir înflorit. Am băgat de seamă că se uita curioasă la mine cu ochii ei albaştri. Am mai văzut însă că observase şi ea admiraţia mea şi impresia pe care mi-o făcuse, pentru că un zîmbet indicibil îi rătăcea în colţul gurii. Curiozitatea cu care ne uitam unul la altul vădea sfieli adolescentine, virginale. Ehei, relaţiile simple dintre frate şi soră, relaţii copilăreşti, dispăruseră pentru totdeauna dintre noi.

Ah, cît era de frumoasă cu zîmbetul acesta şi cu bucuria tăcută în ochi I

Lumina lămpii atîrnate deasupra mesei îi cădea pe părul bălai. Purta o rochie neagră cu o eşarfă tot neagră, aruncată în grabă pe umeri, pe care o ţinea cu mîna la piept sub gîtul alb *i* veşmintele-i arătau o dezordine plină de farmec din cauza grabei cu care se îmbrăcase. Împrăştia în jur căldura somnului. Cînd i-am dat bineţe şi i-am atins

mîna, era caldă, moale şi catifelată, iar atingerea ei m-a înfiorat de plăcere. Hania se schimbase cu totul. Cînd am plecat, era o fată simplă, pe jumătate slujnică, iar acum era o domnişoară, cu o expresie de nobleţe pe faţă şi cu mişcări cumpătate, care vădeau o educaţie aleasă şi obişnuinţa de a trăi în societatea

înaltă. înflorise moral şi intelectual, iar schimbarea i se răs- frîngea în priviri. încetase să mai fie un copil din toate punctele de vedere» o demonstra zîmbetul acela nedefinit şi un fel de cochetărie nevinovată cu care mă cerceta. Se vedea limpede că înţelege foarte bine cît de mult se schimbaseră relaţiile dintre noi. Am priceput repede că ea avea un ascendent asupra mea, fiindcă, deşi eu învăţasem mai mult, sub raportul vieţii, al înţelegerii fiecărei situaţii, a fiecărui cu- vînt, eram însă destul de naiv. Hania se purta mai liberă cu mine decît eu cu ea. Seriozitatea mea de tutore şi de domnişor pierise şi ea fără urmă. Pe drum mă gîndisem cum am să mă întîlnesc cu ea, ce-am să-i spun, cît o să fiu de bun şi de îngăduitor tc 'cleauna, dar toate planurile mele au căzut baltă. Situaţia de acum arăta că nu eu eram bun şi îngăduitor cu ea, ci mai degrabă ea părea să fie bună şi îngăduitoare cu mine. La început, nu mi-am dat prea bine seama de asta, dar o simţeam mai mult decît înţelegeam. îmi pusesem în gînd s-o întreb ce învaţă şi ce a învăţat, cum îşi petrecea timpul, dacă doamna d'Yves şi părintele Ludwik erau mulţumiţi de ea, dar iată că ea era aceea care, cu zîmbetul mereu în colţul gurii, mă întreba ce-am făcut, ce am învăţat şi ce intenţionez să fac pe viitor. Parcă era un făcut, totul se petrecea altfel decît plănuisem. Fără multă vorbă, exact pe dos.

După ce-am vorbit vreo oră, am plecat cu toţii la culcare. M-am dus în camera mea puţin deconcertat, pradă unor impresii contradictorii. Scormonită din nou, dragostea a început să se prelingă ca o vîlvătaie printre crăpăturile unei clădiri în flăcări şi în curînd m-a luat în stăpînire cu totul. Silueta Haniei, trupul ei feciorelnic, încîntător şi plin de farmec, aşa cum îl văzusem, ademenitor şi învăluit în căldura somnului, îndreptindu-şi cu mîna albă dezordinea veşmintelor la piept şi cu cozile despletite, îmi cucerise închipuirea, acapa- rindu-mi toate gîndurile.

VI

A doua zi m-am sculat foarte devreme şi am alergat în grădină. Era o dimineaţă frumoasă, plină de rouă şi de aromele florilor. Am dat fuga pînă la aleea de carpeni, fiindcă Imi spunea inima că acolo o voi

găsi pe Hania. Se vede Insă că prea eram înclinat să cred în presimţiri, căci m-am înşelat, Hania nu era acolo. Abia după micul dejun am rămas singuri şi am întrebat-o dacă nu vrea să se plimbe prin grădină. A acceptat cu plăcere şi, repezindu-se în camera ei, s-a întors cu o pălărioară cu boruri mari pe cap, care-i umbrea fruntea şi ochii, şi cu o umbreluţă în mînă. îmi zîiubea ştrengăreşte de sub pălărie, de parcă voia să-mi spună r .Uite ce bine îmi stă*. Am intrat în grădină împreună. M-am îndreptat spre aleea de carpeni, gîndindu-mă întruna cum să încep vorba. Cu siguranţă că Hania s-ar fi descurcat mai bine decît mine, dar credeam că nu voia să mă ajute, bă- tîndu-şi joc de încurcătura mea. Păşeam deci alături în tăcere, retezînd cu cravaşa florile de pe margine, pînă cînd Hania a început să rîdă, a pus mîna pe cravaşă şi mi-a spus i

— Domnule Henryk, ce rău ţi-au făcut florile astea ?

— Ei, Hania I Nu-i vorba de flori, dar uite că nu ştia cum să vorbesc cu tine, te-ai schimbat foarte mult, Hania. Ah, cît de mult te-ai schimbat I

— Să presupunem că-i aşa. Pe dumneata te supără asta ?

— N-aş spune — i-am răspuns aproape cu tristeţe — dar nu mă pot obişnui *;* mereu am impresia că micuţa Hania. pe care am cunoscut-o eu, şi tu sînteţi două fiinţe diferite. Aceea a rămas în amintirile mele, în inima mea, ca o soră, Hania, ca o soră, aşa că...

— Aşa că eu faci s-a arătat cu degetul pe sine) sînt o străină pentru dumneata, adevărat ? m-a întrebat- încet.

— Hania I Hania, cum poate să-ţi treacă prin minte una ca asta ?

— Poate că e trist, într-adevăr, dar e în firea lucrurilor — a răspuns ea. Dumneata cauţi în inimă vechile sentimente frăţeşti pentru mine şi nu le mai găseşti I Asta-i totul.

— Nu, Hania ! Nu în inimă o caut pe Hania de odinioară, fiindcă ea a rămas pentru totdeauna acolo, o caut în tine, cît despre inima...

— Cît despre inima dumitale — m-a întrerupt veselă — cred că ghicesc ce s-a întîmplat cu ea. A rămas undeva la Varşovia, alături de altă inimioară fericită. Nu e prea greu de ghicit i

Am privit-o adine în ochi j nici eu nu prea ştiam dacă nu cumva mă cercetează sau, contînd pe impresia pe care mi-o făcuse cu o zi înainte şi pe care nu mă pricepusem s-o ascund, se Joacă puţin cam prea crud cu mine. Am simţit deodată cum creşte în mine dorinţa de împotrivire. Mă gîn- deam că trebuie să am o înfăţişare nespus de comică, atunci cînd mă uitam la ea cu privirile unei căprioare ucise, aşa că mi-am stăpînit sentimentele care mă însufleţeau în clipa aceea şi am răspuns.

— Şi dac-ar fi într-adevăr aşa ?

O expresie abia vizibilă de uimire şi parcă de descurajare s-a ivit pe chipul luminos al Haniei.

— Dacă-i într-adevăr aşa — a răspuns — atunci dumneata te-ai schimbat, nu eu.

Spunînd acestea, s-a întunecat puţin şi, privindu-mă pe sub sprîncene, a păşit o vreme în tăcere, în timp ce eu mă străduiam să-mi ascund bucuria pe care mi-o produseseră vorbele ei. Ea zice, gîndeam, că dacă iubesc pe alta, eu m-am schimbat şi nu ea, aşadar ea mă...

De bucurie n-am îndrăznit să-mi duc gîndul înţelept pînă la capăt.

Cu toate acestea, nu eu, ci ea arăta schimbată. Fetiţa din nrmă cu o jumătate de an, care habar nu avea pe ce lume trăieşte, căreia nici prin gînd nu i-ar fi trecut să discute despre sentimente, pentru care asemenea lucruri erau încă neînţelese, vorbea atît de lejer şi cu atîta pricepere, de parcă recita o lecţie abia învăţată. Cît de mult îmbobocise şi se mlădiase acest suflet pînă mai ieri de copil I Cu fetele se întîmplă astfel de minuni. Nu sînt puţine cele care se culcă seara copile şi dimineaţa se trezesc domnişoare cu alte simţiri şi alte gînduri. Pentru Hania, fire vioaie, inteligentă şi sensibilă, jumătatea de an, împlinirea vîrstei de şaisprezece ani, schimbarea relaţiilor sociale, învăţătura, cărţile citite poate pe furiş, toate acestea fuseseră prea de ajuns.

In acest timp, mergem alături în tăcere. Hania a întrerupt-o cea dintîi :

— Aşa că, domnule Henryk, iată-te şi pe dumneata îndrăgostit.

— Se prea poate — i-am răspuns zîmbind.

— Iţi va fi dor de Varşovia ?

— Nu, Hania ! Aş fi bucuros să nu mai plec niciodată de aici.

Hania s-a uitat repede la mine. Parcă voia să-mi împărtăşească ceva, dar a tăcut, iar după o clipă şi-a lovit uşor rochia cu umbreluţa şi a spus, răspunzîndu-şi pesemne propriilor gînduri i

— Ah ! Cit pot să fiu de copilăroasă !

— Hania, de ce spui asia ? am întrebat.

— E, aşa. Hai să ne aşezăm pe bancă şi să vorbim despre altceva. Ce privelişte frumoasă, nu-i aşa ? m-a întrebat deodată cu zîmbetu-i cunoscut pe buze.

S-a aşezat pe bancă nu departe de alee, sub un tei uriaş, de unde se vedea într-adevăr o privelişte foartâ- frumoasă spre eleşteu, diguri şi spre pădurea de dincolo de baltă. Hania mi-o arăta cu umbreluţa, dar eu, deşi îmi plăceau priveliştile frumoase, n-aveam deloc chef s-o admir, mai întîi pentru că îmi era foarte cunoscută, apoi o aveam alături pe Hania de o sută de ori mai frumoasă dccît tot ce o înconjura, în sfîrşit, pentru că numai la asta nu-mi era gîndul.

— Ce frumos se răsfrîng copacii aceia în apă — a continuat Hania.

— Văd că eşti o adevăVată artistă — i-am răspuns fără să mă uit în direcţia copacilor şi a apei.

— Părintele Ludwik mă învaţă să desenez. Oho, am învăţat o mulţime de lucruri cînd dumneata ai fost plecat ? voiam să... Dar ce ai ? Eşti supărat pe mine ?

— Nu, Hania, nu sînt supărat, nici n-aş putea fi supărat pe tine. Văd însă că eviţi să răspunzi la întrebările mele şi uite că amîndoi ne jucăm de-a baba oarba, în loc să vorbim deschis şi cu încredere ca mai de mult. Poate că tu nu simţi asta, dar mie îmi pare foarte rău, Hania !...

Aceste cuvinte simple n-au făcut altceva decît să ne arunce pe amîndoi într-o încurcătură şi mai mare. Hania mi-a întins într-adevăr amindouă mîinile, iar eu le-am strîns poate prea tare şi, o, Doamne I aplecîndu-mă în grabă, i le-am sărutat cum nu prea se cuvenea să facă un tutore. După care ne-am simţit amîndoi şi mai stingheriţi r ea a roşit pînă în vîrful urechilor, eu la fel şi am amuţit amîndoi, neştiind nici unul cum să începem acea discuţie care trebuia să fie deschisă şi plină de încredere.

Apoi ea s-a uitat la mine, eu la ea şi iarăşi am afişat pe obraji steagurile purpurii. Şedeam unul lîngă altul ca două păpuşi« mi se părea că aud bătaia accelerată a propriei inimi. Situaţia era insuportabilă. In răstimpuri simţeam că parcă mă înhaţă o mînă^de guler şi vrea să mă arunce ia picioarele ei, în timp ce alta mă ţine de păr şi nu-mi mai dă drumul. Deodată Hania s-a ridicat şi a spus repede, emoţionată.

— Eu trebuie să plec *t* am lecţie cu doamna d'Yves. e aproape

unsprezece.

Am pornit spre casă pe acelaşi drum. Mergeam şi acum tot în tăcere; eu retezam iarăşi bumbii florilor cu cravaşa, dar ei nu-i mai era milă de ele.

Revenisem într-adevăr la vechile noastre relaţii; nimic de zis I

.Dumnezeule marel ce se întimplă cu mine?" m-am întrebat, cînd Hania m-a lăsat singur. Eram atît de îndrăgostit, încît mi s-a ridicat părul măciucă în vîrful capului.

In acest timp, a venit părintele Ludwik şi m-a luat să-mi arate acareturile. In drum mi-a povestit o mulţime de lucruri în legătură cu moşia noastră, care nu mă interesau cîtuşi de puţin, deşi mă prefăceam că ascult cu atenţie.

Fratele meu, Kazio, care, profitînd de vacanţă, îşi petrecea toată ziua în afara casei, pe la grajduri, prin pădure, cu puşca de vînătoare pe cal sau în luntre, tocmai dresa în curtea fermei pentru călărie caii mai tineri din herghelie. Văzîndu-ne, pe mine şi pe preot, a galopat pînă la noi pe un roib, care zvîcnea sub el ca turbat, şi ne-a pus să-i admirăm formele, vigoarea şi mersul, după care a descălecat şi ne-a însoţit. Am vizitat împreună grajdul, ocoalele, şurile şi am apucat-o spre clmp, dar ne-au dat de ştire că a sosit tata, aşa că a trebuit să ne întoarcem acasă. Tata m-a întîmpinat mai bine ca oricînd. Cînd a aflat de examene, m-a luat în braţe şi a declarat că de acum în colo avea să mă socotească om în toată firea. In purtarea lui faţă de mine au intervenit într-adevăr schimbări mari. îmi arăta mai multă încredere şi dragoste. A început să-mi vorbească despre treburile moşiei, mi-a destăinuit că intenţionează să cumpere una dintre moşiile vecine şi mi-a cerut părerea. Mi-am dat

seama că vorbea înadins despre asta, ca să-mi arate cît de serios se gîndeşte el la situaţia mea de om matur şi de fiu mai vîrstnic în familie. Nicicînd nu -manifestase atîta dragoste faţă de mine. Mîndria lui paternă era flatată nespus de certificatele pe care le adusesem semnate de profesori. Am mai observat că-mi studiază firea, felul de a gîndi, simţul onoarei, punîndu-mi **înadiDS** diferite întrebări ca să se dumirească. Se vede că examenul părintesc l-am trecut cu bine,• ce-i drept, principiile mele filozofice şi sociale difereau foarte mult de ale tatălui, dar nu m-am trădat, iar în celelalte privinţe nu puteam să nu gîndim la fel. Aşa că faţa aspră, leonină, a tatălui meu era mai luminoasă ca oricînd. Mi-a ^făcut o mulţime de cadouri încă din prima zi.; mi-a dăruit perechea de pistoale cu care se duelase nu prea de mult cu domnul Zoii şi pe care mai erau însemnate cîteva isprăvi de onoare, făptuite în anii tinereţii, pe cînd slujea ca oştean. Am primit apoi un pursînge arab şi vechea sabie moştenită din strămoşi, cu mînerul bătut cu pietre scumpe, lama lată de Damasc cu chipul Maicii Domnului, cizelat în aur pe oţel şi cu inscripţia „Isus, Maria I “ Această sabie era unul dintre cele mai preţioase odoare ale familiei, veşnic obiect de dispută între mine şi Kazio, fiindcă reteza fierul ca pe vreascuri. Cînd mi-a înmînat-o, tata a scos-o din teacă, a schiţat cîteva lovituri şuierînd prin aer şi lumi- nînd încăperea, apoi a făcut semnul crucii deasupra capului meu, a sărutat chipul Maicii Domnului şi dîndu-mi-o, a spus: .Să fii vrednic de ea, eu n-am făcut-o de ruşine, să n-o faci nici tul" După care ne-am aruncat unul în braţele celuilalt. In acest timp, Kazio s-a repezit cu înflăcărare la sabie şi, cum era neobişnuit de puternic, deşi n-avea decît cincisprezece ani, a început să execute lovituri, ale căror precizie şi iuţeală nu l-ar fi ruşinat nici pe un experimentat maestru de scrimă. Tata s-a uitat mulţumit la el şi a rostit :

— Mînuieşte sabia de minune, dar nici tu nu eşti mai prejos, nu-i aşa ?

— Aşa-i tată. Pe Kazio mai pot să-l înving. Din toţi colegii cu care am luat lecţii de scrimă, numai unul mă întrece.

— Cine ?

— Selim Mirza.

Tata a schiţat o strîmbătură.

— Aha, Mirza I Dar tu trebuie să fii mai puternic.

— Tocmai asta îmi îagăduie să-i ţin piept. Dar eu şi Selim nu ne vom bate niciodată.

— Ei cine ştie ce se poate întîmpla — a răspuns tata.

în aceeaşi zi, după amiază, şedeam cu toţii în pavilionul

larg, acoperit de viţă de vie, din care se vedeau curtea uriaşă şi hăt I departe drumul umbros, străjuit de tei. Doamna d'Yves croşeta o faţă de masă pentru capelă, tata şi părintele Ludwik pufăiau din lulea, sorbind cafea neagră, Kazio se învîrtea prin faţa pridvorului, urmărind cu privirea zborul cotit al rîndunelelor, în care voia să tragă cu gloanţe, dar nu-1 lăsa tata, iar eu şi Hania ne uitam la desenele aduse de mine fără să ne gîndim deloc la ele. Pe mine, cel puţin, mă ajutau uneori să-mi ascund fată de ceilalţi privirile pe care le aruncam Haniei.

— Ei, cum o găseşti pe Hania ? Ţi se pare că s-a uriţit rău, domnule tutore ? m-a întrebat tata, uitîndu-se ştrengăreşte la fată.

Am început să privesc desenul cu luare aminte şi am răspuns de după carton :

— N-aş spune că s-a urîţit, tată, dar a crescut şi s-a schimbat.

— Domnul Henryk mi-a şi reproşat această schimbare — a intervenit detaşată Hania.

l-am admirat curajul şi stăpînirea de sinet eu n-aş fi fost în stare să vorbesc atît de liber despre aceste repro- şur:.

— Ce importanţă are dacă s-a făcut mai urîtă sau mai Inimoasă ? a spus părintele Ludwik. De învăţat însă învaţă repede şi temeinc. Să spună *madame* cît de repede a învăţat franţuzeşte.

Trebuie să ştiţi că părintele Ludwik, altminteri un om foarte cultivat, nu ştia franţuzeşte şi nici nu putea să înveţe, cu toate că trăia de cincisprezece ani în casa noastrS in apropierea doamnei d'Yves. De aceea, sărmanul avea o adevărată slăbiciune pentru limba franceză, socotind cunoaşterea ei un semn sigur al unei educaţii superioare.

— Nu pot să neg că Hania învaţă uşor şi cu plăcere — a întărit doamna d'Yves — dar trebuie să spun că eu nu sînt prea mulţumită de ea — a adăugat, întorcîndu-se spre mine.

— O, doamnă, ce rău am mai făcut ? a exclamat Ha- nia, împreunîndu-şi mîinile.

— Ce rău ai făcut ? Ai să spui numaidecît — a răspuns doamna d'Yves. Inchipuieşte-ţi, domnule, că această domnişoară, cum are o clipă liberă, s-apucă de romane şi am temeiuri să cred că, după ce se duce la culcare, în loc sS stingă luminarea şi să doarmă, citeşte ceasuri întregi.

— Foarte rău face, dar după cîte ştiu, urmează exemplul profesoarei — s-a amestecat tata, căruia ti plăcea să o contrazică pe doamna d'Yves, cînd era bine dispus.

— A, mă rog de iertare, dar eu am patruzeci şi cinc^de ani — s-a împotrivit franţuzoaica.

— Ia te uită. n-aş fi crezut în ruptul capului — s-a prefăcut tata.

— Dumneata eşti rău!

— Nu ştiu, ştiu însă că dacă Hania fare rost de romane, apoi nu le ia din bibliotecă, deoarece cheia se află la părintele Ludwik. Aşa că vina cade pe profesoară.

Doamna d'Yves citise într-adevăr toată viaţa romane şi. cum avea

obiceiul să le povestească tuturor, cu siguranţă că i le povestise şi Haniei, de aceea, în cuvintele tatei, numai pe jumătate glumeţe, se ascundea o parte din adevăr, pe care îl dezvăluise înadins.

— Vine cineva la noi I a strigat deodată Kazio.

Am privit cu toţii în obscuritatea aleii de tei şi, la capătul ei, la vreo verstă [1] depărtare, am văzut o trîmbă de praf care se apropia cu o iuţeală neobişnuită.

— Cine poate fi ? Ce viteză ! s-a mirat tata, ridicîndu-se. Nu poţi să deosebeşti nimic din cauza prafului.

Era o căldură foarte mare ; nu plouase de mai bine de două săptămîni, aşa că pe drumuri se ridicau nori de pral la cea mai mică mişcare. Ne-am mai uitat o dată zadamia la pulberea care se apropia, mai erau abia cîteva zeci de paşi pînă la gardul curţii, cînd deodată s-a ivit din praf capul unui cal cu nările roşii lărgite, ochii învăpăiaţi şi coama fluturînd. Calul alb gonea în galop, abia atingînd pămintul cu picioarele, iar pe el, aplecat pe grumaz ca un tătar, călărea nu altul decit prietenul meu Selim.

— Selim, vine Selim ! a strigat Kazio.

— Ce face nebunul? Poarta e închisă! am ţipat, zvic- nind de la locul meu.

I Unitate de măgură pentru lungime egală cu 1,067 km (n. tr.)

Nu mai aveam cînd să deschidem poarta, n-ar mai fi ajuns nimeni la timp. Selim gonea ca un zănatec, orbeşte, era aproape sigur că va nimeri în ulucile înalte de doi coţi şi mai bine şi ascuţite la vîrf.

— Doamne, ai milă de el I s-a rugat părintele Ludwik.

— Poarta, Selime I poarta I am strigat ca un ieşit dio minţi, fluturînd batista şi alergînd de-a curmezişul curţii dir toate puterile.

Dar la vreo cinci paşi de împrejmuire, Selim s-a îndreptat deodată în şa, măsurînd ulubile cu o privire fulgerătoare. Apoi am auzit ţipetele femeilor din pridvor, tropăit înverşunat de copite, calul s-a înălţat pe picioarele dinapoi, copitele din faţă î-au încremenit o clipă în aer, şi a sărit peste gard în cea mai mare viteză, fără să se oprească deloc. ,

Selim l-a oprit abia înaintea pavilionului, strunindu! cu putere, de i s-au înfipt copitele în pămînt, şi smulgîndu-şi pălăria de pe cap, a început s-o fluture ca pe un steag şi să strige i

— Ge mai faceţi, dragii mei I Cum o mai duceţi ? Res- pectele mele, domnule I s-a înclinat spre tatăl meu. Res- pectele mele, iubite părinte, doamnă d'Yves şi domnişoară Hania I Iată-ne iarăşi împreună. Vivat J Vivat 1

A sărit din şa şi, aruncînd frîul lui Franek, care a venrt în fugă din coridor, a început să-l îmbrăţişeze pe tata, pe preot şi să sărute mîinile femeilor.

Doamna d'Yves şi Hania erau incă palide de spaimă si l-au întîmpinat ca pe un salvat de la moarte, iar părintele Ludwik l-a dojenit:

— Nebunule, nebunule, ce spaimă am tras cu toţi: din cauza ta. Am crezut că pînă aici ţi-a fost.

— Păi, de ce ?

— Poarta. Cum poţi să goneşti aşa cu ochii închişi ?

— Cu ochii închişi ? Ştiam doar că poarta e înrhisă Ehe, am ochi foarte buni, tătăreşti.

— Şi nu ţi-a fost frică să sari ?

Selim a izbucnit în rîs.

— Nu, nid un pic, părinte Ludwik. Dealtfel, e mai mult meritul calului decît al mea.

— *Voilă un brave gargon I* s-a bucurat doamna d'Yves.

— Aşa-i, aşa-i, nu oricine ar fi avut curajul — a adăugat Hania.

— Vrei să spui — am corectat-o — că nu orice cal ar putea sări. pentru că oameni se găsesc destui care s-o facă.

Hania şi-a oprit o vreme privirile asupra mea.

— Pe dumneata nu te-aş sfătui să Încerci.

După care s-a uitat la Selim, iar privirea ei exprima admiraţie, fiindcă de bună seamă, trecînd peste fapta ne- bunească a tătarului, un risc dintre acelea care le plac totdeauna femeilor, trebuia să-l vedeţi cum arăta. Părul negru, frumos, îi cădea pe frunte, goana îi rumenise obrajii, lai ochii îi străluceau, împrăştiind veselie şi bucurie. Cînd stătea lîngă Hania, privind-o curios în ochi, nici un artist n-ar fi putut închipui o pereche mai frumoasă.

Cît despre mine, m-am simţit foarte jignit **de** cuvintele ei. Mi se părea că acel i .nu te-aş sfătui să Încerci* l-a spus cu un glas în care tremura o undă de ironie. Am privit întrebător la tata, care cercetase mai înainte calnl

Ini Selim. Ii cunoşteam ambiţia paternă, ştiam ră sufere ori de cîte ori mS întrece cineva. Iar pe Selim era supărat mai de mult *i* iată de ce contam că nu se va împotrivi în caz că vreau să dovedesc că nu sînt un călăreţ mai prost ea Selim.

Calul sare foarte bine, tată — i-am spus.

— Dar şi diavolul ăsta stă bine în şa — a murmurat diept răspuns. Tu ai fi în stare?

_ — Hania se îndoieşte — am răspuns cu anume amărăciune. Pot să încerc ?

Tata a ezitat, s-a uitat la uluci, la cal, la mine şi a spus :

— Las-o baltă.

— Fireşte ! am exclamat cu părere de rău. E mai bine să mă socotească o babă în comparaţie cu Selim.

— Henryk, ce tot vorbeşti I m-a certat Selim, înconju- rîndu-mi gîtul cu braţul.

— Sari, sari băiete I şi vezi s-o faci bine! m-a îndemnat tata, a cărui mîndrie era atinsă.

— Adu calul 1 am strigat la Franek care plimba Încet prin curte

fugarul obosit. Hania a zvîcnit de la locul ei.

— Domnule Henryk I mi-a spus. Numai eu sînt cauza acestei încercări. Eu nu vreau, nu vreau. N-ai să faci asta... pentru mine...

Spunînd aceasta, se uita în ochii mei de parcă voia să-mi spună din priviri tot ce nu putea exprima prin cuvinte.

Ah, pentru privirea asta a ei n-aş fi pregetat să-mi vărs şi ultima picătură de sînge, dar nu mai puteam să dau înapoi.. Mîndria mea rănită era mai puternică în clipa aceea decît orice, de aceea m-am stăpînit şi am răspuns rece i

— Te înşeli, Hania, nu din cauza ta o fac. Voi sări pentru propria-mi plăcere.

Apoi, în ciuda protestelor tuturor, afară de tata am încălecat şi am pornit la pas spre aleea de tei. Franek a deschis poarta şi a închis-o numaidecît în urma mea..Sufletul mi-era plin de amărăciune şi aş fi sărit peste ulucile porţii chiar dac-ar fi fost de două ori mai înalţi. DupS vreo trei sute de paşi, am întors calul şi am pornit la trap, apoi îndată în galop.

Am băgat de seamă deodată cS şaua se clatină sub mine.

Se întîmplase una din două ; sau se rupsese chinga în timpul primei sărituri, sau Franek o slăbise, ca să răsufle calul în voie, şi zăpăcit cum era, uitase să mă prevină Ia timp.

Acum era. prea tîrziu. Calul se apropia în goană de împrejmuire, iar eu nu voiam să mai dau înapoi. „Dacă mă omor, mă omori" am gîndit. Parcă m-a cuprins disperarea. Am strîns convulsiv calul cu genunchii ? vîntul îmi şuiera în urechi. Ulucile mi-au apărut brusc în fata ochilor am mînuit cravaşa, m-am simtit săltat în aer, am auzit un strigăt din pridvor, n-am mai văzut nimic şi... după o clipă, m-am trezit din leşin pe gazon.

Am sărit drept in picioare.

— Ce s-a întîmplat ? am întrebat. Am căzut din şa ? Am leşinat ?

In jurul meu se aflau tata, părintele Ludwik, Selim, Kazio, doamna d'Yves şi Hania galbenă ca ceara şi cu lacrimi în ochi.

— Ce ai ? Ce ai ? mă întrebau din toate părţile.

— N-am nimic. Am căzut, dar nu din vina mea. Chinga era ruptă.

Intr-adevăr, mi-am revenit destul de repede, simţeam numai că n-

am destul aer. Tata a început să-mi pipăie mîinile, picioarele... şi umerii.

— Nu te doare ?... m-a întrebat.

— Nu, sînt sănătos tun.

Curînd mi s-a liniştit şi respiraţia. Eram totuşi furios, pentru că aveam impresia că sînt caraghios. Trebuie să fi fost într-adevăr. Zvîrlit de pe cal, parcursesem în zbor toată lărgimea drumului de lîngă gazon şi căzusem pe iarbă, de aceea aveam coatele şi genunchii costumului de culoare deschisă înverzit, iar hainele şi părul în dezordine. Cu toate acestea, acea întîmplare nenorocoasă a avut şi o parte bună. Mai înainte interesul tuturor se îndrepta numai spre Selim, musafirul care abia sosise» acum însă eu îi luasem locul, e drept, cu preţul coatelor şi genunchilor mei. Socotindu-se vinovată, între noi fie spus, pe bună dreptate, de această încercare nesăbuită, care se putea încheia atît de rău, Hania se străduia să-şi plătească imprudenţa prin bunătatea şi drăgălăşenia pe care mi le arăta. In aceste împrejurări mi-am recăpătat curînd veselia care i-a molipsit şi pe ceilalţi după spaima pe care o încercaseră. Am petrecut de minune; ni s-a servit gustarea de dupa-amiază, Mania avînd rolul de gospodină, apoi ne-am dus în grădină. Aici Selim şi-a făcut de cap ca un copil *i* a rîs, s-a hîrjonit, iar -Hania l-a ajutat din toată inima. In cele din urmă, Selim a spus :

— Ce bine-o să ne mai distrăm toţi trei.

— Sînt curioasă — a întrebat Hania — care din noi e cel mai vesel ?

— Eu! Mai încape îndoială ? a răspuns Selim.

— Poate că eu ? Oho, eu am o fire foarte veselă.

— Iar cel mai puţin vesel dintre noi e Henryk — a adăugat Mirza. El e mai serios şi puţin melancolic. Dacă trăia în evul mediu, ajungea cavaler rătăcitor sau trubadur, numai că, e adevărat, el nu ştie să cînte I Noi însă — a continuat, întorcîndu-se spre Hania — parcă a tunat şi ne-a adunat.

— Eu nu sînt de aceeaşi părere — m-am împotrivit Consider că firile cele mai potrivite sînt cele contrare, deoarece în astfel de situaţii unul are însuşirile care-i lipsesc celuilalt.

— Mulţumesc — a răspuns Selim. Cred că ţie îţi place să plîngi, iar domnişoarei Hania să rîdă. Să zicem că vă căsătoriţi...

— Selim!

Selim s-a uitat la mine şi a început să rîdă...

— Ce mai e şi asta, domnişorule I Ha • Ha I Iţi aminteşti discursul lui Cicero *Pro Archia ? Commoveii videtui îuvenis,* ceea ce înseamnă i tînărul pare încurcat. Dar asta nu-i nimic,. fiindcă tu roşeşti şi fără motiv. Domnişoară Hania, el se face roşu ca racul, iar acum s-a făcut

stacojiu pentru el şi pentru dumneata.

— Selim!

— Lasă, nu-i nimic. Să revenim la propunerea mea. deci tu, piîngăreţule, şi dumneata, glumeaţo, vă luaţi. Şl uite ce se va intîmpla i cînd unul va începe să bocească, celălalt va începe sS rîdă *i* n-o să vă înţelegeţi niciodată, n-o sS fiţi niciodată de acord, o să vă certaţi mereu. Uite cum se potrivesc firile voastre. Pe cînd eu, ehe, cu mine-i cu totul altceva I Am rîde amîndoi toată viaţa şi basta I

— Ah, ce vorbeşti, domnule ? a răspuns Hania şi au început să rîdă amîndoi din toată inima.

Mie însă nu-mi ardea deloc de rîs. Selim nu avea habar cît rău îmi făcea, vorbindu-i Haniei de diferenţa care

exista între firea ei şi a mea. Eram cum nu se poate mai furios, aşa că l-am interpelai muşcător pe Selim :

— Ai o concepţie ciudată şi mă mir cu atît mai mult, cu cît am observat că ai o slăbiciune nedezminţită pentru persoanele melancolice.

— Eu ? a spus cu mirare neprefăcută.

— Da, tu. Ai uitat ferestruica aceea, cele cîteva fucsii şi feţişoara dintre ele! Iţi dau cuvîntul meu că n-am mai yăzut un chip atît de melancolic.

Hania a început să bată din palme.

— Oho, aflu ceva nou I a exclamat, rîzînd. Frumos, domnule Selim, n-am ce zice I

Credeam că Selim se va intimida şi nu va mai fi atît' de curajos, dar el a rostit doar:

— Heuryk !

— Ce-i ?

— Ştii ce se întîmplă cu cei care au limba prea lungii ?

Şi s-a pornit pe rîs.

Cu toate acestea, Hania a început să-l contrazică şi a insistat să-i spună măcar numele alesei sale. Fără să se gîndească prea mult, a

spus i „Jozia!" Dacă i-ar fi păsat într-adevăr cîtuşi de puţin, ar fi plătit scump pentru a- ceastă sinceritate, deoarece Hania nu l-a mai slăbit pînă seara.

— Şi e frumoasă ? l-a întrebat.

— Aşa şi-aşa.

— Cum are părul, ochii ?

— Frumoşi, dar nu seamănă cu cei care-mi plac mie cel mai mult.

— Dar dumitale care-ţi plac ?

— Mie-mi plac părul bălai şi ochii albaştri, dacă-mi e îngăduit, aşa cum sînt cei în care mă uit acum.

— O, domnule Selim l

Hania s-a posomorit, iar Selim şi-a împreunat mîinile, s-a alintat şi a început s-o roage cu duioşia aceea a lui nespusă în ochi :

— Domnişoară Hania I Hai, nu te supăra pe mine I Ce ţi-a făcut bietul Selim ? Nu te supăra! Hai, zîmbeşte odată !

Hania se uita la el şi treptat fruntea i se descreţea. Pur şi simplu o vrăjea. O umbră de zîmbet i s-a ivit pe buze » ochii i s-au luminat, faţa i s-a destins şi, în cele din urmă, a spus cu glasul moale şi blînd i

— Bine. nu mai sînt supărată. dar te rog să fii cuminte.

— Voi fi, pe Mahomed, voi fi I

— Ţii mult la Mahomed al dumitale ?

— Cum ţin clinii la cerşetori.

Şi iar au început să rîdă amîndoi.

— Şi acum te rog să-mi spui — a reînceput Hania vorba — de cine este îndrăgostit domnul Henryk ? Eu l-am întrebat, dar n-a vrut să-mi spună.

— Henryk ?... Vezi dumneata (Selim s-a uitat la mine pe sub

sprîncene), cred că nu e încă îndrăgostit de nimeni, dar va fi. Oho, ştiu eu prea bine de cine f Cît despre mine...

— Cît despre dumneata ?... a întrebat Hania, strădu- indu-se să-şi ascundă încurcătura.

— Aş proceda la fel. Dar stai puţin... poate că s-a şi îndrăgostit.

— Te rog, Selime, sfîrşeşte 1

— Dragul meu prieten! m-a mîngîiat Şelim, cuprin- zîndu-mă pe după gît. Ah, domnişoară, de-ai şti cît e de bun I

— O, ştiu prea bine *l* a răspuns Hania. Mi-aduc aminte cum s-a purtat cu mine, cînd a murit bunicul.

O umbră de tristeţe s-a aşternut între noi.

— Domnişoară — a început Selim altă vorbă — după examenul de admitere la facultate, ne-am îmbătat împreună cu meditatorul nostru şi...

— V-aţi îmbătat?

— Da I O, e un obicei de la care nu te poţi abate. Aşadar, cînd ne-am îmbătat, eu care sînt cam zăpăcit, cum vezi şi dumneata, am ridicat paharul în sănătatea dumitale. N-am procedat prea bine, dar Henryk a zvîcnit în sus: „Cum îndrăzneşti să rosteşti numele Haniei în acest loc?“ mi-a spus. Era o prăvălie de vinuri, cu o sală pentru băutori. Cît pe-aci să ne încăierăm. El nu va îngădui nimănui să te jignească, asta e drept.

Hania mi-a întins mîna.

— Domnule Henryk, cît eşti de bun I

— Bine, bine — i-am răspuns, cîştigat de cuvintele lui Selim — dar, Hania, spune şi tu dacă Selim nu-i tot atît de bun, că povesteşte asemenea lucruri.

— O, ce mare bunătate I a rls Selim.

— Ba e chiar aşa ! a intervenit Hania. Amîndoi sinteţi

vrednici unul de celălalt şi ne vom simţi foarte bine împreună.

— Dumneata vei fi regina noastră! a exclamat Selim cu entuziasm.

— Domnilor, Hania, haideţi la ceai — ne-a chemat din verandă glasul doamnei d'Yves.

Ne-am întors la ceai toţi trei în cea mai bună dispoziţie. Masa era aşezată în verandă; luminările prinse Sn păhărele de sticlă ardeau cu flăcări tremurătoare, iar flu- turaşii de noapte, roind în jurul luminii, se izbeau de pereţii păhărelelor de sticlă, frunzele de viţă sălbatică foş- neau legănate de adierea caldă a nopţii, iar dincolo de plopi se Înălţa luna plină. Din cauza ultimei discuţii dintre mine, Hania şi Selim, ne aflam într-o stare sufletească ciudată, blajină şi prietenoasă. Calmul şi tăcerea serii acţionau şi asupra celor mai vîrstnici. Faţa tatei şi a părintelui Ludwik erau senine ca cerul.

După ceai, doamna d'Yves a început să-şi aranjeze pa- senţa, iar tata, într-o dispoziţie cum nu se poate mai bună, a început să povestească despre timpurile de odinioară, ceea ce la el însemna întotdeauna plinătatea sufletului.

— Mi-aduc aminte — a spus — că odată ne aflam în- tr-un sătuc din ţinutul Krasnostaw. Noaptea, ţin minte, era întunecată de puteai să-ţi bagi degetele în ochi (aici a tras din lulea şi a slobozit fumul peste luminări), eram obosiţi ca nişte gloabe şi, cum stam noi aşa în linişte,

deodată...

A urmat povestirea unor întlmplări ciudate şi nemaiauzite. Părintele Ludwik care, deşi le mai ascultase de multe ori, a încetat să mai fumeze, şi-a ridicat ochelarii pe frunte şi repeta întruna, dînd din capi „îhîl î h î s a u exclama: „Isus, Maria I ei şil" Eu şi Selim, rezemaţi unul de umărul celuilalt, cu ochii aţintiţi asupra tatei, ascultam cu lăcomie fiecare cuvînt; pe faţa nici unuia dintre noi nu se citea atît de limpede impresiile încercate, ca pe faţa lui Selim. Ochii îi ardeau ca doi tăciuni aprinşi, iar obrajii i se rumeniseră, natura-i focoasă de oriental ipşea ca untdelemnul deasupra apei. Ii venea greu să stea locului. Uitîndu-se la el, doamna d'Yves a zîmbit şi i l-a arătat din ochi Haniei, apoi au început să-l privească amîn- două, pentru că le distra chipul acesta aidoma unei oglinzi sau unei întinderi de apă, în care se răsfrînge tot ce se apropie de luciu.

As.t3zi, rînd îmi amintesc de serile acelea, nu mă pot sWipin'i să nu mă înduioşez. Multe valuri pe apă şi mulţi nori pe cer au trecut de atunci, dar memoria înaripată îmi prefiră mereu pe dinaintea ochilor asemenea tablouri r; conacul de la ţară, noaptea liniştită de vară şi familia Împăcată, iubitoare şi fericită; veteranul încărunţit povesteşte despre rosturile vieţii de altădată, tinerilor le scapără ochii, apoi feţişoara ca o floare de cimp... Ehei l multe valuri pe apă şi nori pe cer au trecut de atunci.

Orologiul a băutut ora zece. Selim a sărit in sus, fiindcă avea poruncă să se întoarcă seara acasă. Am hotărît să-l conducem cu toţii pînă la crucea de la capătul aleii cu tei. aproape de poartă i eu aveam să-l însoţesc şi mai departe pină la luncă. Am pornit deci cu toţii, afară de Kazio care adormise adînc.

Eu, Hania şi Selim am luat-o înainte : noi doi ducînd caii de friu, Hania la mijloc, între noi. Ceilalţi veneau în urma noastră. Pe alee era întuneric r doar luna, străpungînd frunzişul des, Împestriţa drumul cu

pete argintii.

— Hai să cîntăm ceva — a propus Selim. Un cîntec vechi şi frumos, despre Filon, de pildă.

— Cine mai cîntă aşa ceva î s-a împotrivit Hania. Ştiu eu altul i .Ei, toamna, toamna păleşte frunza-n copaci!*

S-au Înţeles, în sfîrşit, să cînte mai Iutii despre Filon, părintelui Ludwik şi tatei le plăcea foarte mult, pentru că le amintea timpurile de altădată, apoi „Ei, toamna, toamna I" Hania şi-a rezemat mîna albă de coama calului lui Selim şi au început să cînte :

Luna iar apune, cîinii-au adormit.

Oare cine bate din palme uşor ?

Filon mă aşteaptă, dragul meu iubit,
Sub paltinul verde •, fug la el in zbor.

Cînd au sfîrşit, in întunericul din urma noastră s-au auzit glasurile vîrstnicilor i „Bravo I bravo ! mai cîntaţi ceva*[1]. Eu îi ajutam cît puteam, dar nu ştiam să cînt prea bine, Hania, în schimb, şi Selim aveau glasuri foarte frumoase, mai ales Selim. Uneori, cînd mă poticneam prea tare, rideau amîndoi de mine. Au mai Ingînat apoi cîteva melodii. în timpul cărora m-am întrebat de ce ţine Hania mîna pe coama calului lui Selim şi nu pe al meu ? Ii plăcea grozav calul lui. Din cind în cind, se lipea de grumazul lui sau

II batea uşor cu palma şi repeta : „Căluţul meu ! Căluţul meu!", iar fugarul blînd sforăia şi întindea nările largi spre ea, aşteptînd parcă bucăţica de zahăr. Toate acestea m-au întristat din nou şi n-am mai văzut nimic afară de mina aceea odihnind mereu pe coama calului.

In acest timp am ajuns la crucea lîngă care se sfirşeau teii Selim a început să le spună tuturor: „Noapte bună", a sărutat mina doamnei d'Yves, a vrut s-o sărute şi pe a Haniei, dar aceasta nu i-a dat voie, uitîndu-se la mine cu teamă parcă. In schimb, după ce Selim a încălecat, s-a apropiat de el şi au început să discute amîndoi. In lumina lunii pe care în acest loc n-o mai acopereau teii, i-am văzut ochii înălţaţi spre Selim şi expresia dulce a feţii.

— Vezi să nu-l uiţi pe domnul Henryk I i-a spus. O să ne distrăm şi o să cîntăm totdeauna împreună... Noapte bună !

Cu aceste cuvinte, i-a întins mina, după care cei mai vîrstnici şi ea au pornit înapoi spre casă, iar eu şi Selim spre luncă.

Am mers o vreme în tăcere pe drumul deschis, fără copaci. împrejur era atîta lumină, încît puteai să numeri acele din tufele joase de ienupăr, care creşteau pe marginea drumului. Din vreme în vreme, caii sforăiau sau scara se lovea de scară. Am privit la Selim *r* era îngîndurat şi ochii-i rătăceau în adîncurile nopţii. Am simţit o dorinţă nestăvilită să vorbesc despre Hania trebuia să vorbesc neapărat despre ea i simţeam nevoia să mă spovedesc cuiva, să-i împărtăşesc impresiile de peste zi, să-i comentez fiecare vorbuliţă, dar habar n-aveam cum să încep această discuţie cu Selim. A început-o Insă Selim, pentru că, deodată, nici una, nici alta, s-a aplecat spre mine şi, luîn- du-mă de gît, m-a sărutat pe obraz şi a exclamat i

— Ah, dragă Henryk ! Cit e de frumoasă şi de drăguţă Hania ta I S-o ia dracul pe Jozia I

Exclamaţia lui m-a îngheţat, ca suflarea neaşteptată a viforniţei de iarnă. N-am răspuns nimic, dar i-am luat braţul de pe gîtul meu şi, împingîndu-1 cu răceală, am mers mai departe în tăcere. L-am văzut foarte descumpănit *ţ* a tăcut şi el, dar după o clipă, întoreîndu-se spre mine. m-a întrebat:

— Eşti supărat pe mine ?

— Nu fi copil!

— Poate că eşti gelos ?

Am oprit calul.

— Noapte bună, Selime !

Era limpede că nu mai are chef să-şi ia rămas bun, dar mi-a Întins mina maşinal să i-o string. Apoi a deschft gura, ca şi cind ar fi vrut s3 mai spună ceva, dar eu am întors repede calul şi am pornit-o la trap spre casă.

— Noapte bună I mi-a urat Selim.

A mai stat o clipă pe loc, după care a plecat pe drumul lui.

Am tras de dîrlogi, lăsînd calul să meargă Ia pas. Era o noapte frumoasă, h'niştită şi caldă; luncile acoperite de rouă păreau nişte bălţi revărsate ,* se auzea chemarea cristeilor de baltă, tăunii bîzîiau In trestiile îndepărtate. Mi-am ridicat ochii spre nemărginirea înstelată; îmi venea *să* plîng şi să mă rog.

Deodată am auzit un tropot de cal în urma mea. M-am uitat înapoi şi l-am văzut pe Selim. M-a ajuns. A trecut pe lîngă mine şi mi-a spus tăindu-mi calea i

— Henryk, m-am întors pentru că tu ai ceva. La în* ceput mi-am zis: dacă e supărat, n-are decît să fie supărat 1. Apoi mi-a părut rău de tine. Nu m-am putut stăpîni Spune-mi ce ai. Poate că eu am vorbit prea mult cu Hania ? Henryk, poate că tu o iubeşti ?l

Am simţit că mi se pane un nod în gît şi deocamdată n-am fost în stare să răspund-nimic. Ce-ar fi fost să mă lâs in seama primului impuls, să mă arunc la pieptul acestui prieten, să plîng şi să-i mărturisesc totul. Am mai amintit Insă că ori de cîte ori mi s-a Intimplat In viaţă să ascult pe cineva dezvăluindu-şi sufletul sau eu însnTnî să mă destăinui cuiva, o mîndrie neînfrînată, pe care ar fi trebuit s-o sparg cu tîmăcopul ca pe stîncă, mi-a îngheţat inima şi mi-a oprit cuvintele pe baze. De cîte ori na mi-am stricat fericirea din cauza acestei loîndiii, de cîte ori n-am regretat-o mai tîrziul Aşa a fost şi atunci, In prima clipă nu m-am putut stăpîni.

Selim îmi spusese: .Mi-a părut rău de tine!M, aşadar îi era milă de mine; era de ajuns să-mi închidă gara.

Am tăcut deci, iar el s-a uitat Ia mine cu ochii Iui angelici şi mi-a spus cu urme de rugăminte şi căinţă în glas i

— Henryk, poate că tu o iubeşti f Vezi şi tu, mie îmi place, dar cu asta basta. Dacă vrei, nu-i mai spun nici o vorbă. Spune-mi, o iubeşti ? Ce ai cu mine ?

— N-o iubesc, iar cu tine n-am nimic. Mă simt puţin slăbit. Am căzut de pe cal şi m-am lovit Na sint îndrăgostit, dar am căzut de pe cal. Noapte bună!

— O, Henryk I Henryk!

— Iţi repet, am căzut de pe cal.

Ne-am despărţit iarăşi. Selim m-a sărutat în loc de rămas bun şi a plecat mai liniştit, fiindcă era într-adevăr foarte posibil să fiu aşa din pricina căzăturii. Eu am rămas cu inima strînsă de o jale adîncă, de plînsul care mă îneca ; mişcat de bunătatea lui Selim, înciudat pe mine însumi şi blestemîndu-mă că-1 respinsesem. Am îndemnat calul la galop şi în curînd am ajuns înaintea casei.

Ferestrele sălii de oaspeţi erau luminate, se auzeau sunetele pianului. I-am dat calul lui Franek şi am intrat. Hania cînta un cîntec pe care nu-1 ştiam ; cînta fără grijă, falsificînd melodia cu toată încrederea unei diletante, deoarece începuse să înveţe nu prea de mult, dar destul de bine, ca să-mi vrăjească sufletul mai mult îndrăgostit decît muzical. Cînd am intrat, mi-a zîmbit fără a se opri din cîntat, iar eu m-am aruncat în fotoliul din faţa ei şi am început să mă uit la ea. Peste tăblia pianului i se vedea fruntea senină, liniştită şi sprîncenele trase ca din condei. Avea pleoapele coborîte, pentru că se uita la degete. A mai cîntat o vreme şi, ridicîndu-şi privirile la mine, mi-a spus cu glasul moale, mîngîietor :

— Domnule Henryk I

— Ce-i, Hania ?

— Voiam să te întreb ceva... Aha I L-ai invitat pe domnul Selim pentru mîine ?

— Nu. Tata vrea să mergem mîine la Ustrzyca, pentru că am primit un pachet de la mama pentru doamna Ustrzycka.

Hania a tăcut şi a lovit uşor cîteva clape, dar se vedea că o face doar maşinal, căci după o clipă a înălţat iarăşi ochii la mine *i*

— Domnule Henryk *!*

— Ce-i, Hania ?

— Vreau să te întreb ceva... Aha! Jozia aceea de la Varşovia e foarte frumoasă ?

Asta era prea mult! Mi s-a strîns inima de furie şi amărăciune. M-am apropiat repede de pian şi cu buzele tremurînd i-am răspuns;

—Nu e mai frumoasă ca tine. Fii liniştită I Poti să-ţi încerci farmecele asupra lui Selim.

Hania aproape că s-a ridicat de pe taburet şi roşeaţa fierbinte a jignirii i-a colorat obrajii.

— Domnule Henryk, despre ce vorbeşti ?

— Despre ce intenţionezi să faci tu.

Cu aceste cuvinte mi-am luat pălăria, m-am înclinat şi am ieşit din încăpere.

VII

E lesne de închipuit, cum mi-am petrecut noaptea după toate necazurile din timpul zilei. Cînd m-am întins în pat, m-am întrebat mai întîi ce s-a întlmplat şi de ce m-am purtat aşa toată ziua ? Răspunsul era simplu : nu se în- tîmplase nimic, adică nici Haniei şi nici lui Selim nu le puteam reproşa nimic care să nu se întemeieze pe o poli-teţe obligatorie pentru toţi, pe curiozitate sau pe simpatie reciprocă. Că Selim îi plăcea Haniei şi ea lui era mai mult decît sigur, dar ce drept aveam eu să mă răzvrătesc din această cauză şi să tulbur liniştea tuturor ? Aşadar nu ei erau vinovaţi, ci numai eu. Gîndul acesta ar fi trebuit sa mă liniştească, dar s-a întîmplat dimpotrivă. Cu toate că îmi explicam relaţiile lor şi-mi repetam că în realitate nu se inttmplase nimic, cu toate că recunoşteam că-i nedreptăţeam pe amîndoi, simţeam totuşi o ameninţare nelămurită în viitor / era cu atît mai dureroasă pentru mine, cu cît n-o puteam converti în reproşuri împotriva Haniei sau a lui Mirza. Şi m-am gîndit la ceva. Neavînd dreptul să le reproşez nimic, aveam totuşi pricini îndestulătoare să fiu neliniştit. Toate acestea erau subtilităţi aproape indicibile în care mintea mea, simplă pînă atunci, se poticnea şi se chinuia ca prin nişte hîrtoape întunecoase. Mă simţeam obosit şi abătut, ca după o călătorie lungă, fiindcă afară de asta, încă un gind, cel mai rău şi cel mai dureros, îmi revenea mereu în minte, anume că eu însumi, da, eu. cu gelozia şi neîndemînarea mea, ii împingeam fa lai unul spre altul. O, atita lucru am înţeles incă de pe atumi, deşi n-aveam nici o experienţă. Asemenea situaţii se ghicesc. Mai mult, ştiam că pe cărările acelea rătăcitoare nu voi ajunge unde voiam, ci acolo unde mă vor împinge simţirea şi alte Împrejurări neînsemnate, trecătoare, care sînt totuşi importante şi de care depinde fericirea. Eram foarte nefericit şi chiar dacă suferinţele

mele pot să i se pară cuiva superficiale, susţin totuşi că o nenorocire nu este niciodată aşa cum este In realitate, ci numai aşa cum o simte cineva.

Da, nu se intîmplase nimic, încă nu se întîmplase nimic ' întins pe pat, am repetat aceste cuvinte pînă cînd au început să mi se încurce gîndurile, să se împrăştie şi să se cufunde în dezordinea somnului. In curînd s-au învălmăşit cu altele. Relatările tatălui, persoane şi întîmplări din aceste istorisiri, s-au amestecat cu prezentul, cu Selim, cu Hania şi cu dragostea mea. Poate că aveam şi puţină temperatură, mai ales că mă cam lovisem în cădere. Fitilul luminării arse a căzut deodată în sfeşnic r s-a întunecat, apoi iarăşi a pîlpîit de cîteva ori o flăcăruie albastră, din ce în ce mai mică, pînă cind, în cele din urmă, a mai strălucit o dată cu putere şi s-a stins. Cred că era tîrziu *r* afară cîntau cocoşii \ am căzut intr-un somn greu şi ne* sănătos, din care m-am trezit destul de tîrziu.

A doua zi am dormit pînă după micul dejun, aşa că n-am mai putut s-o văd pe Hania pînă la masa de prînz, pentru că la ora două avea lecţie cu doamna d'Yves. Dor- misem zdravăn, în schimb, mă refăcusem şi lumea nu mi se mai părea atît de rea. Am hotărît să fiu bun şi îndatoritor cu Hania, răsplătind-o astfel pentru ieşirea mea de ieri. N-am prevăzut Insă că ultimele cuvinte nu numai că o îndureraseră pe Hania, dar o şi jigniseră. Cînd a cobo- rit cu doamna d'Yves la masă, m-am ridicat repede şi deodată, ca şi cînd m-ar fi udat cineva cu apă rece, m-am retras în mine nu pentru că am vrut eu, ci pentru că am fost respins. Hania ml-a spus foarte politicoasă .bună ziua*, dar atît de rece, încît am renunţat numaidecît la orice dră-gălăşenie. După care s-a aşezat lîngă doamna d'Yves şi tot timpul mesei s-a prefăcut că nu vrea să ştie nimic de existenţa mea. Mărturisesc că atunci această existenţă mi se părea atît de prăpădită şi vrednică de plîns, încît dacă mi-ar fi plătit-o cineva cu numai trei parale, m-aş fi declarat mulţumit. Dar ce puteam face ? S-a trezit tn nyne dorinţa de împotrivire şi am hotărît să-i plătesc Haniei cu aceeaşi monedă. Ciudată atitudine faţă de persoana iubită mai mult decît orice pe lume. Puteam spune într-adevăr i .Huleşte gura ta, dar inima îţi plînge!“ Cit a durat masa, n-am vorbit niciodată amîndoi decît prin mijlocirea unei terţe persoane. Cînd Hania a spus, de pildă, că spre seară va ploua, s-a adresat doamnei d'Yves, iar eu i-am răspuns tot doamnei d'Yves, nu Haniei, că nu sînt semne de ploaie. Această

hîrjoană prefăcută avea pentru mine un farmec aţîtător. Sînt curios, dragă domnişoară, cum o să ne purtăm unul cu altul la Ustrzyca ? Fiindcă trebuie doar să mergem la Ustrzyca, m-am întrebat în gînd. Acolo am s-o întreb înadins ceva faţă de ceilalţi, ea va fi nevoită să-mi răspundă şi aşa va crăpa gheaţa. Nutream iluzii mari în legătură cu mersul la Ustrzyca. Ce-i drept, avea să meargă cu noi şi doamna d'Yves, dar ce-mi păsa mie! Deocamdată mă interesa mai mult ca nimeni dintre cei de faţă să nu observe supărarea noastră. Dacă va băga de seamă cineva, mi-am spus, ne va întreba de ce sîntem supăraţi şi va ieşi totul la iveală. Numai la acest gînd îmi urca roşeaţa în obraji şi mi se strîngea inima de teamă. Dar, minune I mi-am dat seama că Hania se teme de asta mai mult decît mine şi că, văzîndu-mi spaima, îşi rîde de ea. La rîndul meu, m-am simţit umilit, dar n-aveam ce face. Mă aştepta Ustrzyca, aşa că m-am agăţat cu disperare de acest gînd.

Se vede că şi Hania se gîndea la acelaşi lucru, fiindcă Hupă masă, cînd i-a adus tatei cafeaua neagră, i-a sărutat mîna şi i-a spus :

— Mă rog de iertare, aş putea să nu merg la Ustrzyca ?

„Ah, ce nemernică, ce nemernică e Hania asta iubită!”

am gîndit în sinea mea.

Dar tata, care era cam tare de ureche, n-a înţeles la început despre ce este vorba şi, sărutînd-o pe frunte, a întrebat t

— Ce vrei tu, femeie mică ?

— Am o rugăminte.

— Ce rugăminte ?

— N-aş vrea să merg la Ustrzyca.

— De ce, eşti bolnavă ?

„Dacă va spune că-i bolnavă, am gîndit iarăşi, s-a dus totul de rîpă, cu atît mai mult, cu cît tata era bine dispus*.

Totuşi Hania nu minţea niciodată, de aceea, în loc să pună totul pe seama durerii de cap, a răspuns i

— Nu, sînt sănătoasă, dar n-am chef să merg.

— Ei, atunci trebuie să mergi la Ustrzyca.

Hania s-a înclinat şi a plecat fără un cuvînt. Cît despre mine, mă bucuram din tot sufletul şi, dacă s-ar fi cuvenit, i-aş fi dat Haniei cu sic.

Cînd am rămas însă numai eu cu tata, l-am întrebat de *ce* a silit-o să meargă.

— Vreau ca vecinii să se obişnuiască să vadă în ea o rudă de-a noastră. Intr-un fel, Hania ne însoţeşte la Ustrzyca în locul mamei tale, pricepi ?

Nu numai că pricepeam, dar îmi venea să-l sărut pe bunul tata pentru ajutorul acesta.

La ora cinci aveam să plecăm. In acest timp, Hania şi doamna d'Yves se îmbrăcau sus. Am spus să înhame; caii la şareta uşoară de două persoane, pentru că eu intenţionam să merg călare. Pînă la Ustrzyca aveam vreo milă şi jumătate, aşa că pe timp frumos era o plimbare cum nu se poate mai plăcută. Cînd Hania a coborît, îmbrăcată într-adevăr în negru, dar cu grijă, cu eleganţă chiar, deoarece aşa dorea tata, nu mai puteam să-mi dezlipesc ochit de ea. Părea atît de frumoasă, încît am simţit pe dată că mi se topeşte inima, iar dorinţa de împotrivire şi răceala prefăcută zboară undeva peste mări şi ţări. A trecut pe lîngă mine ca o adevărată regină, fără să se uite la mine, cu toate că mă îmbrăcasem şi eu destul de bine. Intre noi fie zis, era puţin contrariată, pentru că într-adevăr nu voia să meargă, nu cu intenţia de a-mi face mie în necaz, ci din alte pricini, cu totul îndreptăţite, cum am aflat mai tirziu.

La cinci fix am încălecat pe cal, doamnele au urcat în şaretă şi am plecat împreună. Pe drum am călărit de partea Haniei, vrînd cu orice preţ să-i atrag atenţia asupra mea. S-a uitat de bună seamă la mine, cînd mi s-a ridicat calul în două picioare, măsurîndu-mă cu privirea liniştită din creştet pînă-n tălpi ; mi se pare că a şi zîmbit imperceptibil, ceea ce deocamdată m-a încurajat, dar s-a întors repede spre doamna d'Yves şi au început să vorbească amîndouă în aşa fel, încit n-aveam cum să mă amestec.

Am ajuns, în sfîrşit, la Ustrzyca, unde l-am găsit şi pe Selim. Doamna Ustrzyca nu era acasă, era numai stăpînul casei, două guvernante : o franţuzoaică şi o nemţoaică, şi cele două domnişoare s Lola, mai mare, de aceeaşi vîrstă ct Hania, o şatenă frumoasă şi destul de cochetă din fire,

}i Marynia, aproape un copil. După primele cuvinte de

bun găsit, doamnele au plecat îndată în grădină la căpşuni, iar pe noi, pe mine şi pe Selim, domnul Ustrzycki ne-a luat să ne arate puşca nouă şi cîinii pentru mistreţi, pe care-i adusese cu mare cheltuială hăt! de la Wroctaw. Am mai amintit că domnul Ustrzycki era cel mai împătimit vînă- tor din ţinut, altminteri un om vrednic, bun la suflet şi tot atît de săritor, pe cît de bogat. Avea un singur defect care-1 făcea plictisitor, rîdea întruna şi, tot la cîteva cuvinte, îşi lovea cu palmele abdomenul şi repeta : „E o farsă, binefăcătorule, cum îi zice?" Din această pricină i se spunea „vecinul-farsă* sau „vecinul-cum îi zice*.

Vecinul-farsă ne-a condus deci la cuştile ctinilor, fără ,a se gîndi că poate preferam de o sută de ori să le însoţim pe doamne în grădină. Un timp i-am ascultat lămuririle cu răbdare, pînă cînd eu mi-am adus aminte că aveam o treabă cu doamna d'Yves, iar Selim i-a spus de-a dreptul:

— Toate astea sînt foarte bune, 'binefăcătorule I Cîinii sînt foarte frumoşi, dar ce să facem, dacă noi am vrea să ne ducem după doamne.

Domnnl Ustrzycki şi-a lovit abdomenul cu palmele :

— A, e o farsă, binefăcătorule, cum îi zice ? Atunci duceţi-vă, că vin şi eu I

Şi ne-am dus. M-am convins însă repede că nu merita să mă grăbesc atîta. Hania, care se ţinea mai la o parte de celelalte fete, s-a făcut în continuare că nu mă vede, ocupîndu-se poate înadins de Selim. Dealtfel, eu se cuvenea s-o distrez pe domnişoara Lola. Despre ce am vorbit cu domnişoara Lola, în ce fel i-am spus tot felul de absurdităţi şi cum i-am răspuns la întrebările ei politicoase, na ştiu nici eu, fiindcă i-am urmărit mereu pe Selim şi pe Hania, ascultîndu-le discuţia, pîndindu-Ie privirile şi mişcările. Selim nn şi-a dat seama, dar şi-a dat seama Hania şi a cobortt glasul într-adins, uitîndu-se cu anume cochetărie la partenerul ei care-şi îngăduia sS suporte acest potop de binefaceri. „Aşteaptă, Hania, aşteaptă, tu-mi faci în ciudă mie, îţi voi face şi eu la fel*. Şi gîndind astfel, m-am întors spre conlocutoarea mea. Am uitat să spun că domnişoara Lola avea o slăbiciune deosebită pentru mine, pe care mi-o arăta destul de limpede. Am început deci să fiu amabil cu ea, să glumesc şi să rîd, deşi îmi venea mai mult să plîng decît să rîd, iar Lola mă privea înveselită cu ochii ei umezi, albaştri închis, alunecînd treptat într-o stare romantică.

Ah, dac-ar fi ştiut cît o uram în clipa aceea ! Eram atit de prins de rolul meu, încît am comis chiar o josnicie. Cînd domnişoara Lola a făcut, în timp ce vorbeam, o observaţie răutăcioasă în legătură cu Selim şi Hania, deşi atunci m-am cutremurat în mine de furie, nu i-am răspuns cum se cuvenea, şi am rîs doar cam prosteşte şi am tăcut. Ne-am plimbat aşa vreo oră, apoi s-a servit gustarea de după-amiază sub un castan, ale cărui ramuri coborau cu vîrfurile pînă la pămînt, alcătuind o boltă verde deasupra capetelor noastre. Abia atunci am înţeles că Hania nu pentru mine nu voise să vie la Ustrzyca, ci îşi avea pricinile ei mai bine întemeiate.

Lucrurile stau aşa i doamna d'Yves, provenind din vechea nobilime franceză şi fiind mai cultivată decît alte guvernante, se socotea mai presus decît franţuzoaica şi îndeosebi decît nemţoaica de la Ustrzyca j la rîndul lor, acestea se considerau mai presus decît Hania, deoarece bunicul acesteia fusese slujitor. Doamna d'Yves, bine

crescută, nu le-o arăta însă în nici un fel, ele, în schimb, îşi manifestau pe faţă dispreţul pînă la cruzime. Erau am< biţii şi supărări obişnuite între femei, dar nu puteam îngădui ca draga mea Hania, de o sută de ori mai scumpă decît toată Ustrzyca, să le cadă victimă. Hania le suporta ifosele cu un tact şi o amabilitate care făceau cinste ca-racterului ei, dar îi părea rău. Cînd era de faţă doamna Ustrzycka, nici pomeneală să se întîmple una ca asta, dai acum amîndouă guvernantele profitau de absenţa ei. Cînd Selim s-a aşezat alături de Hania, au început îndată şoaptele şi aluziile, la care lua parte cîte puţin şi domnişoara Lola, invidioasă pe Hania pentru frumuseţea ei. Le-am respins glumele de cîteva ori cu asprime, poate cu prea multă asprime, dar în curînd m-a înlocuit, fără voia mea, Selim. Am văzut că un fulger de mînie i-a împreunat sprînce- nele, dar s-a stăpînit, îndreptîndu-şi privirile batjocoritoare spre cele două guvernante. Sfichiuitor, glumeţ şi bun de gură, cum sînt puţini la vîrsta lui, le-a luat piuitul cît ai bate din palme, de nu mai ştiau ce să facă. L-am ajutat, e adevărat, doamna d'Yves, cu autoritatea ei şi eu care le-aş fi pălmuit cu plăcere pe cele două venetice. Ca să nu mă supere, domnişoara Lola a trecut de partea noastră şi, deşi nesinceră, a început să se poarte mult mai amabil cu Hania decît de obicei. Intr-un cuvînt, izbînda noastră a fost deplină, din nenorocire însă şi spre marea mea supărare, şi de astădată meritul principal îi revenea tot lui Selim. Cu tot tactul ei, Hania şi-a stăpînit cu greu lacrimile care i se îmbulzeau in ochi şi a început să se uite la Selim ca la salvatorul ei, cu recunoştinţă şi admiraţie. De aceea, cînd ne-am ridicat de la masă şi am pornit-o iarăşi perechi prin grădină, am văzut-o pe Hania aplecîndu-se spre Selim şi şoptindu-i mişcată :

— Domnule Selim, eu îţi sînt foarte...

S-a Întrerupt brusc, temîndu-se să nu izbucnească îa plins, dar fără voia ei, a cuprins-o emoţia.

— Domnişoară Hania, să nu mai vorbim despre asta. Să nu iei în seamă şi... să nu-ţi faci griji.

— Vezi şi dumneata ce greu îmi vine să vorbesc, dar voiam să-ţi mulţumesc.

— Pentru ce, domnişoară Hania, pentru ce? Eu nu pot să suport lacrimile în ochii dumitale. Pentru dumneata eu aş....

A fost rîndul lui să nu - sfîrşească, fiindcă n-a mai găsit cuvîntul potrivit sau poate şi-a dat seama la timp că s-a lăsat dus prea departe de simţămintele care-i umpleau pieptul ,■ a întors deci capul încurcat, ca să nu i se vadă emoţia, şi a tăcut.

Hania se uita la el cu ochii străluminaţi de lacrimi, iar eu nu i-am mai întrebat ce s-a întîmplat.

O iubeam pe Hania cu toată puterea sufletului meu tînăr, o divinizam, o iubeam cum numai în ceruri se iubeşte; II iubeam silueta, ochii, fiecare firicel de păr, sunetul glasului r îi iubeam fiecare rochie, aerul pe care-1 inspira, iar dragostea asta pătrunsese peste tot, nu era numai în inimă, ci in toată fiinţa mea, trăiam numai în ea şi prin ea, curgea în mine ca sîngele, iradia din mine asemenea căldurii. Pentru alţii poate că mai exista ceva pe lîngă dragoste, dar pentru mine, toată lumea exista numai prin ea, în afara ei nu mai era nimic. Pentru restul lumii eram orb, surd şi prost, pentru că mintea şi simţurile îmi erau legate de un singur sentiment. Simţeam că ard ca o torţă aprinsă, că flacăra ei mă mistuie şi pier, mor. Ce era această dragoste ? Marea chemare a sufletului meu adresată altui suflet t „Divina mea, sfînta mea, iubita mea, au- zi-mă I" Iată de ce n-am mai întrebat ce s-a întîmpla't, fiindcă am înţeles că Hania nu mai poate răspunde la chemarea inimii mele. Omul însetat de iubire merge printre oamenii indiferenţi cum ar merge prin pădure, strigă ş!

cheamă, aşteptind sa-i răspundă vreun glas înrudit, aşa că n-am mai întrebat ce s-a întîmplat şi pentru că, în timp ce eu iubeam şi strigam în zadar, am presimţit şi am auzit două glasuri înrudite, al lui Selim şi al Haniei 1 Se chemau unul pe altul cu glasul inimii, se chemau spre nefericirea mea fără să-mi înţeleagă durerea. Unul era ecoul celuilalt, unul se ducea după celălalt, cum se duce ecoul şi urma glasului. Ce puteam face împotriva acestei necesităţi pe care ei o numeau fericire, iar eu nenorocire ? Ce puteam face împotriva rînduielilor firii, împotriva acestei fatale logici a lucrurilor ? Cum se dobîndesc inima Haniei, cînd o forţă de neînvins o înclina în altă parte ?

M-am răzleţit de ceilalţi şi m-am aşezat pe o bancă din grădină, în timp ce gîndurile mi se ciocneau în minte asemenea păsărilor dintr-un stol învălmăşit. M-a cuprins nebunia suferinţei şi a disperării. Mă simţeam singur în mijlocul familiei, printre atîtea inimi binevoitoare (lumea întreagă mi se părea atît de pustie, de infamă, cerul atit de indiferent faţă de suferinţa omenească, încît, fără să vreau, un singur gînd s-a înstăpînit în mine, le-a înghiţit şi le-a acoperit pe toate celelalte cu liniştea-i mohorîtă. Numele lui era : moartea. Şi după aceea : ieşirea din cercul acesta vicios şi sfîrşitul suferinţelor, deznodămîntul acestei triste comedii, tăierea tuturor nodurilor dureroase care-mi înlănţuiau sufletul şi alinarea după supliciu ; ah, această alinare de care eram atît de însetat! alinare întunecată, alinarea nimicniciei, dar tăcută, veşnică 1

Eram ca un om toropit de lacrimi, suferinţă şi de somn. „Să adorm, să adorm I gîndeam. Cu orice preţ, fie şi ca preţul vieţii*. Apoi din tăriile albastre şi calme ale cerului, unde mi se refugia odinioară credinţa mea .copilărească, a venit în zbor, ca pasărea, încă un gînd şi mi s-a cuibărit' în creier. Gîndul acesta era cuprins în puţine cuvinte ! „Şi dacă ?"

Era un alt univers în care m-am cufundat în virtutea necesităţii implacabile. Ah, sufeream foarte mult, iar din aleea vecină ajungeau pînă la mine discuţii vesele sau frînturi din cuvintele liniştite ale celorlalţi, împrejur miroseau florile, prin copaci ciripeau păsărelele care se pregăteau de culcare; deasupra se întindea cerul senin, rumenit

de aura amurgului. Pretutindeni era linişte şi fericire, numai eu scrîşneam din dinţi de durere şi-mi doream moartea în mijlocul naturii îmbobocite.

Doodatu am Iresfîrit, înaintea mea a fîşîit rochia unei feiTi"i.

M-am uitat şi am văzul-o pe domnişoara Lola. Era calmă şi blîndă, mă privea cu compătimire ori poate chiar mai mult decît cu compătimire. In strălucirile serii şi printre umbrele aruncate de copaci, părea palidă. Despletită ca din întîmplare, cozile bogate i se împrăştiaseră pe umeri.

în clipa aceea n-am mai simţit că o urăsc. «Suflet milostiv ! am gîndit — vii oare să mă mîngîi ?“

— Domnule Henryk, eşti trist, poate că eşti suferind ?

— O, da, domnişoară > Sufăr într-adevăr ! am izbucnit şi luîndu-i mîna, am pus-o pe fruntea-mi infierbîntată, apoi am sărutat-o cu înflăcărare şi am fugit.

— Domnule Henryk I m-a chemat încet.

Tocmai atunci, la colţul aleii au apărut Selim şi Hania. Amîndoi asistaseră la răbufnirea mea, văzuseră cum am dus mîna Lolei la frunte şi am sărutat-o *;* văzuseră amîndoi, aşa că zîmbeau şi schimbau priviri între ei, spunîndu-şi parcă :

— Ei, ştim noi ce înseamnă asta.

Era însă vremea să ne întoarcem acasă. De la poartă, drumul lui Selim o lua în altă parte, dar, temîndu-mă că va voi să ne conducă, am încălecat în grabă şi am spus tare că s-a făcut tîrziu şi noi şi Selim trebuie să plecăm. Cînd ne-am luat rămas bun, am primit de la domnişoara Lola o ciudat de fierbinte strîngere de mînă, la care n-am răspuns, şi am pornit la drum.

Selim s-a despărţit de noi la poartă, dar mai înainte i-a sărutat mîna Haniei, în loc să spună noapte bună, şi Hania nu s-a mai împotrivit deloc.

Acum nu mai arăta îmbufnată. Era într-o dispoziţie prea îngăduitoare ca să-şi mai aducă aminte de supărarea de dimineaţă,' eu însă îmi explicam această dispoziţie cum nu se poate mai rău.

Doamna d'Yves a adormit numaidecît şi a început să se clatine în toate părţile. Am privit la Hania, nu dormea » ochii ei erau larg deschişi şi parcă străluceau de fericire.

N-a întrerupt tăcerea, era pesemne prea ocupată cu propriile gînduri. Abia cînd am ajuns aproape de casă, s-a uitat la mine şi, văzîndu-mă îngîndurat, m-a întrebat i

— La ce te gîndeşti atît de adînc, la Lola ?

Nu i-am răspuns nici un cuvînt, am strîns numai din dinţi şi am gîndit! „Sfîşie-mă, sfîşie-mă, dacă-ţi face plă

cere, dar n-ai să smulgi nici un geamul din mine".

Haniei însă nici prin minte nu-i trecea să mă chinuiască.

M-a întrebat deoarece era îndreptăţită s-o facă.
Mirată de tăcerea mea, a repetat întrebarea încă o dată. Iarăşi n-am răspuns nimic. A crezut că sînt încă supărat şi a tăcut şi ea.

VIII

Cîteva zile mai tîrziu, dis-de-dimineaţă, primele luciri roşietice ale zorilor au intrat prin inima tăiată în oblonul de la fereastră şi m-au trezit din somn. În curînd a ciocănit cineva în oblon şi în deschizătura trandafirie nu s-a ivit chipul Zosiei [1] lui Mickiewicz, care l-a trezit în acest fel pe Tadeusz, nici Hania mea, ci fata bărboasă a pădurarului Wach, iar un glas gros m-a strigat :

— Domnişorule !

— Ce s-a întîmplat ?

1 Personaj din poemul *Pan Tadeusz* (a. tr.).

— Să-ncăţălează lupii prin tufişurile de la Pohor. Trebuie să mergem să-i momim.

— Numaidecît I

M-am îmbrăcat, am luat puşca, cuţitul de vînătoare şi am ieşit. Wach mă aştepta ud tot de roua dimineţii, cu puşca-i cu ţeavă lungă, ruginită, pe umăr; nu i se întim- plase niciodată să greşească ţinta. Era dimineaţa devreme, soarele nil răsărise, oamenii nu ieşiseră la muncă şi nici vitele pe cîmp. Dar cerul se colorase albăstrui, trandafiriu şi galben spre răsărit, iar la apus era întunecat. Bătrînul se grăbea.

— Am venit cu droaşca. Mergem la rovine — mi-a spus.

Am urcat şi am plecat. Cum am trecut de şuri, un. iepure a ţîşnit din ovăz şi, tăindu-ne drumul, a fugit pe luncă, însemnîndu-şi trecerea cu urme întunecate prin roua argintie. Bătrînul a exclamat t

— Ne-a tăiat calea o pisică! Ducă-se pe pustii !

Apoi a adăugat i

— E tîrziu. Curînd pămîntul o să facă umbră.

Asta însemna că în curînd avea să răsară soarele, pentru că In lumina zorilor, corpul nu aruncă umbră pe pă- mînt.

— Şi dacă-i umbră, nu-i bine ? l-am întrebat.

— Dacă-i mare, mai merge, dar de-i mică, treabă da* pomană.

In limba curentă, asta însemna iarăşi: cu cit e mai tîrziu, cu atît e mai rău, fiindcă se ştie că mai aproape de amiază umbra e mică.

— De unde începem ? l-am întrebat din nou. '

— De la rovine, dar după ce intrăm în tufişurile de la Pohor.

Tufişurile de la Pohor acopereau o parte din pădurea neobişnuit de deasă, presărată cu rovine, adică gropi rămase de la copacii răsturnaţi de furtună.

— Şi crezi, Wach, că vom izbuti să-i înşelăm ?

— O să fac ca lupoaica şi poate s-o ivi vreunul.

— Sau poate că nu.

— E, o să iasă el.

Ajungind la coliba lui Wach, am lăsat calul şi droaşca In seama unui băiat, iar noi am pornit pe jos. După vreo oră şi jumătate de mers, cînd soarele începea să răsară, ne-am pitit în rovine.

In jurul nostru, lăstărişul era de nepătruns *i* doar din loc în loc se înălţau copacii uriaşi, iar rovina era atît de adîncă, încît nu ni se vedeau nici capetele.

— Acum spate la spate — a mormăit Wach.

Ne-am aşezat spate la spate astfel că ne ieşeau deasupra doar vîrful capetelor şi ţevilor puştilor.

— Stai şi dumneata la pîndă ! m-a îndemnat Wach. Eu încep să cînt.

Şi-a băgat două degete în gură şi, modulîndu-şi astfel glasul gros, Wach a început să cînte, adică să urle ca lupoaica ce cheamă lupii.

— Dumneata stai la pîndă I

Şi şi-a lipit urechea de pămînt.

Eu n-am auzit nimic, dar Wach şi-a înălţat fata de la pămînt şi a şoptit:

— Răspunde, da' e departe. Să tot fie la vreo două verste.

A mai aşteptat apoi un sfert de oră şi a urlat iarăşi, mişcîndu-şi degetele în gură. Un aulit, jeluitor şi ameninţător totodată, a străpuns desişul şi s-a rostogolit departe peste pămîntul ud, izbindu-se din pin în pin.

Wach şi-a apropiat iar urechea de pămînt.

— Răspunde, nu e la mai mult de-o verstă şi jumătate.

Parcă auzeam şi eu acum ecoul unui urlet foarte îndepărtat încă, abia perceptibil, dar care se putea desluşi printre foşnetele frunzelor.

— Dincotro vine ? am întrebat.

— Dinspre dumneata.

Wach a urlat a treia oară, un urlet i-a răspuns de a- proape. Am strîns cu putere puşca în mînă şi amîndoi ne-am ţinut răsuflarea. Era o linişte adîncă, doar vîntul scutura picăturile de rouă de pe aluniş, care cădeau foşnind printre frunze. De departe, din altă parte a pădurii, ajungea pînă la noi cîntatul cocoşului sălbatec.

Deodată, la vreo trei sute de paşi s-a iţit ceva în desiş, tufele de ienupăr s-au mişcat şi dintre acele întunecate s-a ivit un cap triunghiular cenuşiu cu urechile ascuţite şi ochi roşii. Nu puteam să trag, pentru ca era încă prea departe, aşa că am aşteptat cu răbdare, deşi cu inima bătînd să-mi spargă pieptul. Curînd lupul a ieşit din lăstăriş şi, din cîteva sărituri nu prea mari, s-a apropiat de rovină, adulmecînd cu teamă în toate părţile. La o sută cincizeci de paşi s-a oprit şi a ciulit urechile, de parcă simţise ceva. Am ştiut că mai mult nu se va apropia şi am apăsat pe trăgaci.

Bubuitura s-a amestecat cu chelălăitul dureros al lupului. Am sărit afară din rovină. Wach m-a urmat, dar n-am mai găsit lupul. Wach a cercetat atent locul unde rouă era ştearsă în luminiş şi a spus :

— Colorează !

Intr-adevăr, pe iarbă se vedeau urme de sînge.

— N-ai greşit, domnişorule, deşi ai tras de departe, n-ai greşit, colorează, oho, colorează, trebuie să ne ducem după el.

Şi ne-am dus. Din Ioc în loc dădeam de iarbă călcată şi de urme mai mari de sînge ; se vedea că lupul rănit se oprea să se odihnească din cînd în cînd. S-a scurs însă o oră de cînd băteam drumul prin desişuri, apoi încă una ; soarele urcase sus; străbătuserăm o distanţă uriaşă fără să găsim nimic, afară de urmele care uneori dispăreau cu totul. Am nimerit astfel la marginea pădurii, urmele au continuat vreo două verste pe cîmp, în direcţia bălţii şi, în cele din urmă, s-au pierdut în mlaştina acoperită de trestii şi obli- geană. Mai departe nu puteam merge fără cîine.

— Acolo o să rămîie, ara să-l găsesc eu mîine — m-a liniştit Wach şi am pornit-o înapoi spre casă.

Curînd am încetat să mă gîndesc la lup, la Wach şi la rezultatul cam nenorocos al vînătoarei, întoreîndu-mă la necazurile mele. Cînd ne-am apropiat de pădure, un iepure a zvîcnit aproape dintre picioarele mele, dar eu, In loc să trag în el, am tresărit doar ca trezit din Ingîndurare.

— A, domnişorule! s-a revoltat Wach. Aş fi tras şi-n frate-meu, dacă-mi sărea aşa.

M-am mulţumit să zîmbesc şi am mers mai departe In tăcere. Cînd am ajuns la drumul din pădure, .drumeagul mătuşii" cum i se spunea, care dă în şoseaua ce duce spre Chorzele, am zărit pe pămîntul umed urme proaspete de copite potcovite.

— Wach, nu ştii ce urme sînt astea ? am întebat.

— Eu cred că domnişorul de la Chorzele a trecut pe aici spre conac — a răspuns Wach.

— Atunci mă duc şi eu acasă — am răspuns. Rămîi sănătos, Wach !

Wach m-a rugat cu sfială să poftesc pe la coliba lui, care nu era prea departe, şi să-mbuc ceva. Ştiam că dacă-1 refuz, îi fac o mare supărare, l-am refuzat totuşi, promiţîn* du-i că voi veni a doua zi de dimineaţă. Nu voiam ca Selim şi Hania să stea prea multă vreme singuri, fără mine. In cele cinci zile care au urmat vizitei de la Ustrzyca, Selim venise în fiecare zi la noi. Simpatia dintre cei doi tineri creştea repede, sub ochii mei. Dar şi eu îi păzeam ca pe ochii din cap şi acum era prima dată cind puteau să stea mai mult timp singuri. Ei bine, am gindit, va trebui să spunem lucrurilor pe nume. Am simţit că pălesc, asemenea celui ce pierde pînă şi speranţa că mai poate spera.

Mă temeam de asta ca de o nenorocire, ca de sentinţa ireversibilă a morţii, despre care se ştie că trebuie să vie odată şi odată, dar pe care omul o amină cit poate.

Cind am ajuns acasă, l-am întîlnit în curte pe părintele Ludwik, cu un sac pe cap; In dreptul feţei pînza de saG era înlocuită cu o sită. Se ducea la prlşacă.

— Părinte Ludwik, Selim este la noi î am întebat.

— Este, să tot fie vreo oră şi jumătate de cînd a venit
Inima ini s-a zbătut nebuneşte.
— Unde-i. acum ?

— S-a dus la eleşteu cu Hania şi cu Ewunia.

Am dat fuga în grădină pe malul bălţii, unde se aflau bărcile. Intr-adevăr, una din cele mari lipsea de la locul ei ,• m-am uitat pe apă, dar n-am văzut nimic. Am ghicit că Selim cotise la dreapta, spre tufele de arini, aşa că barca şi cei din ea erau acoperiţi de trestiile care creşteau pe mal. Am pus mîna pe o vîslă şi, sărind într-o bărcuţă mică de o persoană, am pornit pe lîngă trestii, avînd grijă să nu ies din ele ,• astfel puteam vedea tot fără să fiu văzut.

I-am zărit curind. Barca lor încremenise Intr-un ochi mare de apă, vislele erau ridicate. La un capăt, cu spatele la Hania şi Selim, şedea surioara mea, Ewunia, iar la celălalt ei amîndoi. Aplecată peste marginea bărcii, Ewunia lovea apa cu minutele, părînd prinsă cu totul

de această joacă *i* Selim şi Hania, în schimb, rezemaţi aproape unul de celălalt, erau adînciţi într-o discuţie. Nici cea mai slabă adiere de vînt nu încreţea luciul transparent al apei albăstrui, iar barca, Hania, Ewunia şi Selim se răsfringeau în ea ca într-o oglindă, în linişte şi nemişcare.

Era poate un tablou foarte frumos, dar la vederea lui mi s-a urcat singele la cap. Am priceput totul *t* o luaseră pe Ewunia cu ei, pentru că fetiţa n-avea cum să-i încurce şi să le înţeleagă mărturisirile de dragoste. O luaseră ca să salveze aparenţele. .S-a întîmplat" mi-am zisi .S-a întîmp- latl" au foşnit trestiile. .S-a întîmplat 1 " a susurat valul care s-a lovit de luntrea mea şi mi s-a întunecat în faţa ochilor *i* am simţit că mă ia cînd cu frig, cînd cu cald şi mi se golesc obrajii de sînge I .Ai pierdut-o pe Hania, ai pierdut-ohohoteau voci în mine şi în afara mea. Am mai auzit aceleaşi voci exclamînd i „Isuse, Măriei', apoi şoptindu-mi i „Apropie-te mai mult printre trestii, vei putea vedea mai mult! " Am ascultat şi am înaintat încet cu luntrea. Dar nici de la această depărtare nu puteam auzi ce vorbesc, îi vedeam însă mai bine i şedeau unul lîngă altul pe aceeaşi banchetă fără să se ţină de mînă, dar Selim era întors spre Hania *t* o clipă am avut impresia că stă în genunchi înaintea ei, dar mi s-a părut. Era întors spre ea şi o privea rugător. Ea însă nu se uita Ia el, privind parcă neliniştită în toate părţile, apoi şi-a ridicat ochii la cer. Am văzut că era emoţionată, că el o implora ceva, a ml văzut cum şi-a împreunat mîinile în faţa ei, cum încet, încet ea şi-a întors capul şi s-a aplecat spre el, dar a tresărit deodată, revenindu-şi şi s-a tras spre marginea bărcii, iar el a prins-o de inîini, temîndu-se parcă să nu cadă în apă. Am văzut că nu i-a mai dat drumul Ia mînă, apoi n-am mai văzut nimic, fiindcă bezna mi-a întunecat privirile. Am scăpat vîsla din mînă şi m-am prăbuşit pe fundul luntrii. .Ajutor, ajutor, Doamnei am strigat în gînd. Aici este ucis un om!' Simţeam că mi se taie răsuflarea. O, cît de mult o iubeam şi cît eram de nefericit I Zăcînd pe fundul luntrii şi smul- gîndu-mi cu turbare hainele de pe mine, îmi simţeam în acelaşi timp respiraţia şi furia. Aşa-i, eram neputincios, neputincios ca un atlet cu mîinile legate, căci ce mai puteam face ? Puteam să-l omor pe Selim, să mă omor pe mine ; puteam să le izbesc barca şi să-i înec pe amîndoi, dar nu eram în stare să smulg din inima Haniei dragostea pentru Selim şi s-o păstrez numai şi numai pentru mine!

Ah, sentimentul mîniei neputincioase, convingerea că nu mai există

nici o scăpare era în clipa aceea mai rea decît orice I întotdeauna mi-a fost ruşine să plîng pînă şi fată de mine însumi. Dacă se-ntîmpla ca durerea să-mi stîrnească lacrimile cu forţa, mîndria le oprea numaidecît. Atunci însă turbarea neputincioasă care-mi sfîşia pieptul a cedat în sfîrşit şi, în singurătate, faţă de luntrea cu pe* rechea de îndrăgostiţi care se răsfrîngeau în oglinda apei, faţă de cerul liniştit şi de trestiile care fişîiau trist deasupra capului meu, de tăcere, de nenorocire şi de suferinţa mea, am izbucnit în suspine adînci, cu lacrimile curgîndu-mi şiroaie» zăceam pe spate cu mîinile împletite sub cap şi aproape urlam de jalea-mi nemărginită.

Apoi m-am simţit fără putere. Mă cuprinse ameţeala. Nu mai simţeam aproape nimic, afară de răceala din vîrful degetelor de la mîini şi de la picioare. Eram tot mai vlăguit. Cu ultimele licăriri ale conştiinţei, m-am-gîndit că se apropie moartea şi marea linişte îngheţată. Mi s-a părut că această mohorîtă stăpînă a mormintelor mă ia în stă- pînire, aşa că am întîmpinat-o cu privirea calmă, sticloasă. .S-a sfîrşit l”, mi-am spus în gînd şi parcă am scăpat de povara ce-mi strivea pieptul.

Dar nu s-a sfîrşit nimic. Nu mi-am dat seama cît timp am zăcut aşa pe fundul luntrii. Pe bolta cerească mi se perindau prin faţa ochilor nouraşi mari şi pufoşi sau treceau în zbor, ţipînd jalnic, nagîţii şi cocoarele. Soarele urcase sus pe cer şi dogorea puternic. Vîntul se oprise şi trestiile

învecinate nu mai fişîiau. M-am trezit parcă din somn şi am început să mă uit împrejur. Luntrea cu Hania şi Selim nu mai era. Tăcerea, liniştea şi moleşeala care domneau în natură se qompletau ciudat cu starea de amorţeală somnolentă din care mă trezisem mai înainte. Pretutindeni se înstăpînise calmul, buna dispoziţie. Caii drocului se aşezau pe marginile bărcii şi pe frunzele de nufăr, late ca nişte scuturi ; păsăruici cenuşii se legănau pe trestii, ciripind cu dulceaţă; pe alocuri se auzea bîziitul harnic al vreunei albine rătăcite printre ape; la răstimpuri, prin tufele de obligeană măcăiau raţele sălbatice; lişiţele îşi scoteau puii prin luminişuri. Regatele şi

republicele păsărimii îşi dezvăluiau ochilor mei viaţa zilnică, dar «u nu vedeam, nimic. Somnolenţa încă nu-mi trecuse. Ziua era călduroa-: să, capul mă durea insuportabil. Aşa că m-am aplecat spre marginea luntrii, am luat apă în pumn şi am băut-o cu buzele fierbinţi. Mi-am mai revenit puţin în puteri. Am apucat vîsla şi am pornit înapoi spre stufăriş *t* era destul de' tîrziu şi mai mult ca sigur că acasă întrebaseră de mine.

Am încercat să mă liniştesc, gîndind că, dacă Salim şi Hania îşi mărturisiseră iubirea, apoi poate că era mai bine că se întîmplase aşa. Cel puţin luau sfîrşit astfel blestematele zile de nesiguranţă. Nenorocirea îşi ridipa viziera şi se afla înaintea mea cu faţa descoperită. Acum o cunoşteam şi trebuia să lupt cu ea. Ciudat lucru, ideea aceasta începea să aibă pentru mine un farmec dureros. Nu eram însă sigur şi m-am hotărît s-o cercetez cu îndeminare pe Ewunia, cel puţin atîta cît era cu putinţă.

Am picat acasă tocmai Ia masă. L-am salutat pe Selim cu răceală şi m-am aşezat în tăcere. Tata s-a uitat la mine şi m-a întrebat:

— Ce-i cu tine, eşti cumva bolnav ?

— Nu, sînt sănătos, dar sînt obosit. M-am sculat de Ia trei noaptea.

— De ce ?

— M-am dus cu Wach să vînăm lupi. Am împuşcat unul. M-am culcat mai tîrziu şi acum mă cam doare capul.

— Uită-te în oglindă să vezi cum arăţi.

Hania a încetat o clipă să mai mănînce şi m-a privit cu luare aminte.

— Domnule Henryk, poate că e de vină vizita de ieri de la Ustrzyca ? a spus.

Am privit-o drept în ochi şi am întrebat, aproape cu asprime :

— Ce înţelegi prin asta ?

Hania s-a intimidat şi a începui să lămurească ceva nu prea clar. Selim i-a sărit în ajutor.

— E foarte firesc. Cine iubeşte, slăbeşte.

I-am privit pe rînd pe amîndoi şi am răspuns rar şi apăsat, accentuînd fiecare silabă i

— Nu mi se pare că voi aţi slăbit; nici tu şi nici Hania.

Amîndoi s-au făcut stacojii. S-a aşternut o clipă de tăcere penibilă. Nici eu nu eram sigur dacă nu mersesem cumva prea departe ? din fericire, tata nu auzise tot ce se vorbise, iar părintele Ludwik socotea că nu-i decît o hîr- joneală obişnuită între tineri.

— înţeapă ca o viespe I s-a mirat, prizînd tutun. Ştiu că v-a zis-o. Vedeţi, să nu vă mai agăţaţi de el.

O, Doamne, cît de puţin mă mîngîia triumful meu şi cu cîtă plăcere aş fi renunţat la el în schimbul înfrîngerii Iui Selim !

După masă, trecînd prin încăperea de oaspeţi, m-am uitat în oglindă. Arătam, într-adevăr, destul de rău. Aveam ochii încercănaţi, faţa suptă. Mi se părea că m-am urîţit grozav, dar acum îmi era indiferent.

M-am dus s-o caut pe Ewunia. Amîndouă surioarele, care mîncau mai devreme decît noi, erau în grădină unde făceau gimnastica pentru copii. Ewunia şedea fără grijă pe un scăunel de lemn agăţat cu patru frînghii de scîndu- ra orizontală a leagănului. Vorbea singură, scuturîndu-şi din cînd în cînd cîrlionţii de pe căpşorul bălai şi dînd din picioruşe.

Cînd m-a văzut, a zîmbit şi mi-a întins minutele. Am luat-o în braţe şi ne-am îndepărtat pe alee.

Ne-am oprit apoi să stăm pe o bancă şi, aşezînd-o pe Ewunia în faţă, am Intrebat-o i

— Ewunia, ce-ai făcut tu azi toată ziua ?

— Ewunia a mels la plimbale cu bălbat şi Hania — a răspuns fetiţa, lăudîndu-se.

Pentru Ewunia, Selim era bărbatul Haniei.

— Şi ai fost cuminte ?

— Da.

— Deoarece copiii cuminţi ascultă totdeauna ce vorbesc oamenii mari şi caută să înveţe mereu cîte ceva, tu îţi aduci aminte ce i-a spus Selim Haniei ?

— Am uitat.

— Ei, poate că totuşi aşa un pic tot îţi mai aminteşti ?

— Am uitat.

— Nu eşti cuminte! Hai, adu-ti aminte, că să ştii că nu te mai iubesc.

Fetiţa a început să-şi şteargă un ochi cu pumnişorul, în timp ce cu celălalt, înlăcrimat, mă privea pe sub sprînce- ne. Gata să plîngă, cu colţurile gurii lăsate In jos ca o potcoviţă, a răspuns cu glăsciorul tremurînd. de lacrimi i

— Am uitat.

Ce putea să-mi răspundă biata fetiţă ? Mi se părea că sînt un prost şi-mi era ruşine că-i vorbeam Intr-o limbă înşelătoare acestui îngeraş nevinovat i una s-o întreb şi alta să vreau să aflu. Ewunia era răsfăţata casei, deci şi a mea, aşa că n-am vrut s-o mai chinuiesc. Am sărutat-o pe guriţă, am mîngliat-o şi am lăsat-o să plece. Fetiţa a alergat îndată la leagăn, iar eu m-am îndepărtat tot atît de neştiutor ca şi înainte, convins totuşi că Selim şi Hania îşi destăinuiseră dragostea.

In aceeaşi zi, spre seară, Selim mi-a spus:

— N-am să te mai văd o săptămînă, plec.

— Unde pleci ? am întrebat cu indiferenţă.

— Tata mă trimite să-i fac o vizită unchiului meu de la Szumna ,-

va trebui să stau vreo săptămînă acolo.

Am privit la Hania. Vestea n-a produs nici o schimbare pe fata ei. Se vede că Selim l-o împărtăşise mai de mult.

A zîmbit insă şi, ridicindu-şi ochii de la lucru, l-a privit ştrengăreşte, puţin 'supărată parcă, şi l-a întrebat!

— Şi dumneata eşti bucuros că pleci ?

— Ca buldogul în lanţ! a răspuns repede, dar s-a stă- pînit la timp.

Văzînd că doamna d'Yves, care nu suporta nici cea mai mică trivialitate, se strîmbă puţin, a adăugat i

— îmi cer iertare pentru expresia folosită, eu îmi iubesc unchiul, dar vezi dumneata... eu mă simt mai bine aici... lîngă... doamna d'Yves.

Şi spunînd acestea, i-a aruncat o privire romanţioasă doamnei d'Yves, făcîndu-i pe toţi să rîdă, chiar şi pe doamna d'Yves, care, deşi supărăcioasă, nutrea o slăbiciune deosebită pentru Selim. L-a tras uşor de ureche şi i-a spus cu un zîmbet binevoitor s

— Tinere, aş putea să-ţi fiu mamă I

Selim i-a sărutat mîna şi s-a făcut pace, iar eu am gîndit : „Ce mare deosebire există între mine şi Selim I Dacă eu aş avea dragostea Haniei, aş visa tot timpul privind la cer." Cum să-mi mai ardă mie de glume, el Insă rîdea, glumea şi era vesel de parcă nici nu-i păsa. Chiar atunci cînd înflorea de fericire, era totdeauna vesel.

înainte de a pleca, mi-a spus i

— Ştii ce, hai şi tu cu mine I

— Nu merg. N-am deloc chef pentru aşa ceva.

Răceala răspunsului l-a mirat pe Selim.

— Ai devenit cam ciudat — mi-a zis. De la o vreme nu te mai recunosc, dar...

— Sfîrşeşte.

— Dar unui îndrăgostit i se scuză totul.

— Numai să nu încurci iţele altuia — i-am răspuns cu glasul marelui Comaindor de pe soclu.

Selim mi-a aruncat o privire străpungătoare ca un fulger, pătrunzîndu-mi pînă în adîncul sufletului.

— Ce tot spui ?

— Că nQ merg şi că nu se iartă totul I

Dacă n-ar fi fost de faţă toţi ceilalţi, Selim ar fi lămurit lucrurile numaidecît. Eu însă nu voiam să le lămuresc pînă cînd nu aveam dovezi mai sigure. Am văzut totuşi că ultimele cuvinte l-au neliniştit pe Selim şi au speriat-o pe Hania. S-a mai învîrtit o vreme, amînîndu-şi plecarea cu pretexte mărunte, apoi, găsind o clipă potrivită, mi-a spus încet:
— încalecă şi condu-mă. Vreau să discut cu tine.
— Altădată — am răspuns tare. Azi mă simt cam slăbit.

IX

Selim a plecat într-adevăr la unchiul lui şi a petrecut acolo nu numai o săptămînă, ci zece zile. La noi, la Lit- winow, acest răstimp s-a scurs fără prea multă veselie. Ha- nia părea că mă evită şi mă priveşte cu o teamă ascunsă. N -aveam intenţia să discut nimic cu ea pe faţă, deoarece mîndria îmi încremenea cuvintele pe buze, dar ea, nu

ştiu de ce, făcea în aşa fel ca să nu rămînem nici o clipă singuri. Era evident că tînjea şi ea de dor. Slăbea şi se împuţina, iar eu priveam înfiorat la zbuciumul ei şi-mi spuneam j aşadar nu e vorba numai de un capriciu trecător, ci, din nenorocire, de un sentiment adevărat şi profund ! Eram nervos şi eu, întunecat şi trist In zadar tata, preotul şi doamna d'Yves mă întrebau ce am, dacă nu sînt bolnav. Le răspundeam că nu, iar grija lor mă aţîţa şi mai mult. Petreceam zile întregi singur, pe cal, prin pădure sau cu luntrea prin zăvoi. Trăiam ca un sălbatic. O dată am stat toată noaptea în pădure cu puşca şi cîinele lîngă focul pe care-1 aprinsesem înadins. Alteori îmi pierdeam cîte o jumătate de zi cu ciobanul nostru care se pricepea la boli. Sălbăticit de atlta singurătate, culegea întruna felurite ierburi şi le cerceta însuşirile i pe mine mă introducea în lumea fantastică a eresurilor şi a farmecelor. Totuşi, cine-ar fi crezut ? Erau clipe cînd tînjeam după Selim şi după .supliciul" meu, cum îi spuneam.

O dată mi-a trecut prin minte să-i fac o vizită bătrînu- lui Mirza la Chorzele. Impresionat că veneam numai pentru el, bătrînul m-a primit cu braţele deschise. Eu însă m-am dus acolo cu alt scop. Mi se năzărise să privesc în ochii acelui Mirza înfricoşător, colonelul petihorenilor din timpul lui Sobieski. Cînd am întîlnit ochii aceia ameninţători care te urmăreau peste tot, mi-au venit în minte proprii înaintaşi, ale căror portrete atîrnau la noi în încăperea de oaspeţi, la fel de aspri şi îmbrăcaţi în fier.

Sub înrîurirea acestor impresii, ajunsesem într-o stare de exaltare ciudată. Singurătatea, liniştea nopţii, viaţa în mijlocul naturii, toate astea s-ar fi cuvenit să acţioneze întremător asupra mea, dar parcă purtam în mine un glonte otrăvit. Uneori mă abandonam visării care îmi înrăutăţea şi mai mult această stare. Cîteodată, lungit în cine ştie ce colţ de pădure sau în luntre, prin stufărişuri, îmi închipuiam că mă aflu în camera Haniei, la picioarele ei, că îi sărut picioarele, mîinile şi rochia, chemînd-o cu cele mai mîngîietoare nume, iar ea îmi pune palmele-i divine pe fruntea înfierbîntată, zicîndu-mi i .Ai suferit destul, să uităm totul F A fost doar un vis urît I Henryk, eu pe tine te iubesc!" Dar după aceea urma trezirea şi realitatea cenuşie, viitorul meu întunecat ca o zi noroasă, veşnic fără ea, pînă la capătul vieţii fără ea, mi se părea şi mai înfricoşătoare. MS sălbăticeam deci tot mai mult,

evitam oamenii, chiar şi pe tata, pe părintele Ludwik şi pe doamna d'Yves. Mi-era lehamite şi de Kazio, de vorbăria şi de curiozitatea lui de băiat-codană, de risul lui continuu şi de poznele lui. Bieţii de ei se străduiau să mă distreze şi sufereau pe ascuns din cauza stării mele, neştiind cum să şi-o explice. Hania, fie că ghicea, fie că nu, căci avea motive temeinice să creadă că sînt îndrăgostit de Lola Ustrzy- cka, făcea tot ce putea, ca să mă mîngîie. Eram însă atît de arţăgos şi cu ea, încît nu-şi putea stăpîni teama cînd vorbea cu mine. Pînă şi tata de obicei aspru şi fără menajamente, încerca să-mi abată gîndurile şi să-mi stîrnească interesul, să mă cerceteze. Nu o dată încerca să discute cu mine lucruri care, credea el, ar fi trebuit să mă intereseze. Intr-o bună zi, a ieşit cu mine în curte şi m-a întrebat, privindu-mă scrutător :

— Nu crezi şi tu la fel ? Am vrut să te întreb mai de mult dacă nu ţi se pare că Selim se învîrteşte cam mult în jurul Haniei.

După o judecată simplă, s-ar fi cuvenit să mă bîlbîi şi să mă las prins, cum se spune, asupra faptului. Eram însă într-o dispoziţie care mi-a dat puterea să nu-mi trădez nici măcar printr-o tresărire impresia pe care au produs-o asupra mea cuvintele tatei, aşa că am răspuns liniştit i

— Nu, ştiu că nu-i adevărat...

M-am simţit jignit de amestecul lui în asemenea treburi. Socoteam că, de vreme ce era vorba numai de mine, numai eu sînt cel care trebuie să-mi rezolv problemele.

— Eşti sigur ? a întrebat tata.

— Fireşte. Selim este îndrăgostit de o elevă din Varşovia.

— Vezi tu, eşti tutorele Haniei şi eşti dator să veghezi asupra ei.

Ştiam. că bietul tata vorbea aşa numai ca să-mi stîrnească ambiţia şi interesul şi să-mi smulgă astfel gîndurile din cercul vicios în care păreau să se învîrtă *i* i-am răspuns Insă parcă în ciudă, indiferent şi posomorit!

— Halal tutore mai sînt şi eu. Bătrînul Mikolaj mi-a încredinţat-o mie, pentru că dumneata nu erai acasă, aşa că adevăratul tutore nu sînt eu.

Tata s-a încruntat» văzînd că aşa n-o scoate cu mine la capăt, a Încercat altfel. A zîmbit pe sub mustaţa-i căruntă, m-a tras uşor de ureche şi, chipurile familiar şi hîrjonindu-se, m-a întrebat i

— Sau ţie ţi-a sucit capul Hania ? Ia spune, băiete, nu-i aşa ?

— Hania ? Nicidecum. Asta-i bună 1

Minţeam de stingeam, dar era mai lesne decît mă aşteptam.

— Atunci e vorba de Lola Ustrzycka ? Ai ?

— Lola Ustrzycka e o cochetă !

Tata şi-a pierdut răbdarea.

— Atunci, dacă nu eşti îndrăgostit, de ce dracu umbli ca recrutul după prima zi de instrucţie ?

— Ştiu şi eu ? N-am nimic.

Asemenea întrebări de care, din cauza îngrijorării lor, nu m-au scutit nici tata, nici părintele Ludwik şi nici măcar doamna d'Yves, mă chinuiau şi mă enervau şi mai mult. In cele din urmă, relaţiile mele cu ei au început să fie penibile. Mă înfuriam din te miri ce. Părintele Ludwik vedea în aceste manifestări unele însuşiri, care ies la iveală cu vîrsta, ale unui caracter despotic şi, uitîndu-se la tata, zîmbea semnificativ şi spunea i „E din neamul găinilor moţate I “ Dar cîteodată pînă şi el îşi pierdea răbdarea. Intre tata şi mine au avut loc de cîteva ori discuţii foarte neplăcute. Odată, într-o după-amiază, cînd într-o dispută despre nobilime şi democraţie mi-am luat avînt şi am declarat că aş fi preferat de o mie de ori să nu mă nasc şleahtic, tata m-a dat afară. Femeile s-au pus pe plîns şi, din această cauză, timp de două zile toate au mers anapoda. In ce mă priveşte, nu eram pe atunci nici aristocrat, nici democrat, eram doar îndrăgostit şi nefericit. In mintea mea nu mai era loc pentru principii, teorii şi convingeri sociale, iar dacă luptam In numele unora împotriva altora, o făceam numai din pricina iritării, în ciuda nu ştiu cui, şi tot de aceea începeam dispute religioase cu părintele Ludwik, pe care le sfîrşeam trîntind uşile. Intr-un cuvînt, le-am otrăvit viaţa tuturor, nu numai pe a mea. Iată de ce, cînd s-a întors Selim, după o absenţă de zece zile, toţi au răsuflat

uşuraţi. Eu nu eram acasă, cînd a venit la noi, rătăceam călare prin împrejurimi. Ara ajuns acasă abia spre seară şi am intrat de-a dreptul în curtea fermei, unde băiatul de la grajduri, luîndu-mi calul, mi-a spus:

— A venit domnişorul de la Chorzele.

In aceeaşi clipă a sosit în fugă Kazio şi mi-a confirmat vestea.

— Am aflat — i-am răspuns aspru. Unde-i Selim ?

— Mi se pare că e în grădină cu Hania. Mă duc să-l caut.

Am intrat amîndoi în grădină, dar Kazio a fugit înainte (am luat-o şi eu încet pe urma lui, căci nu prea mă grăbeam să dau ochi cu Selim.

Nu făcusem nici cincizeci de paşi, cînd l-am văzut pe Kazio apărînd în fugă la colţul aleii.

Cum era o mare paiaţă, a început să-mi facă semne ciudate de departe, să se scălîmbăie ca o maimuţă *t* era roşu ca racul, şi ţinea un deget în gură şi rîdea, încercînd să-şi stăpînească hohotele. S-a apropiat de mine şi m-a chemat încet s

— Henryk, hi, hi, hi. Pst!

— De ce te prosteşti aşa ? l-am dojenit.

— Pst I Să fiu al naibii I hi, hi I Selim stă în genunchi înaintea Haniei în chioşcul acoperit cu hamei. Pe viaţa mea l

L-am înşfăcat de umeri şi l-am strîns cît am putut.

— Taci! Rămîi aici! Nici o vorbă nimănui, pricepi! Ramîi aici, mă duc să văd singur, dar să taci şi să nu sufli o vorbă la nimeni, dacă ţii la viaţa ta!

Kazio care la început luase totul în glumă, văzînd paloarea de cadavru care-mi acoperea faţa, s-a înfricoşat şi a rămas locului cu gura căscată, în timp ce eu alergam ca un nebun în direcţia chioşcului acoperit cu hamei.

Tîrîndu-mă repede şi fără zgomot ca un şarpe prin tufele de dracilă care înconjurau chioşcul, am ajuns la faţa locului. Pereţii erau alcătuiţi din scînduri subţiri aşezate In cruce, aşa că puteam să văd şi să aud totul. Ceea ce făceam nu mi se părea deloc respingător. Am îndepărtat cu grijă frunzele şi mi-am lipit urechea.

— E cineva pe aproape — am auzit şoapta înăbuşită a Haniei.

— Nu-i nimeni! Sint frunzele care se mişcă pe ramuri

— a răspuns Selim.

Am privit Înăuntru prin perdeaua de frunze verzi. Selim nu mai sta în genunchi, ci şedea lîng5 Hania pe băn-

cuţa scundă. Ea era albă ca pînza, ţinea ochii închişi, capul înclinat şi rezemat de umărul lui, iar el îi înconjura mijlocul cu braţul şi o strîngea cu dragoste şi încîntare.

— Te iubesc, Hania! Te iubesc, te iubesc I repeta cu patimă şi, aplecîndu-şi capul, îi căuta gura; ea se ferea, apărîndu-se parcă, dar buzele lor s-au întîlnit, s-au unit şi au rămas aşa, împreunate într-un sărut, ah! care mi s-a părut lung cît veşnicia.

Mi s-a mai părut după aceea că tot ce aveau să-şi spună, îşi spuneau sărutîndu-se. O ruşine neînţeleasă le oprea cuvintele. îndrăzneau să se sărute, dar nu să şi vorbească.

Se înstăpînise o linişte de moarte ; auzeam doar respiraţia lor gîfîitoare, pătimaşă.

M-am apucat cu mîinile de scîndurile de lemn ale chioşcului şi m-am temut să nu se sfarme în ţăndări in strînsoarea-mi

spasmodică. Am văzut negru înaintea ochilor, am simţit că mi se învîrte capul, iar pămîntul aluneca » undeva în adine. Dar fie şi cu preţul vieţii, voiam să ştiu ce vor vorbi *t* m-am stăpînit deci şi, sorbind aerul cu buzele arse, cu fruntea lipită de seînduri, am ascultat, pîn- dindu-le fiecare răsuflare.

Tăcerea s-a prelungit o vreme, apoi Hania a început să şoptească :

— Ajunge I Nu mai cutez să privesc în ochii dumitale.

Să mergem !

Şi, întoreîndu-şi capul într-o parte, se străduia să se smulgă din braţele lui.

— O, Hania I Ce se întîmplă cu mine ? Cît sînt de fericit I a exclamat Selim.

— Să plecăm de aici. Să nu vie cineva.

Selim a sărit drept în picioare cu ochii seînteietori şi nările fremătîndL

— N-are decît să vie toată lumea — a răspuns. Eu te iubesc şi-am s-o strig în faţa tuturor. Nu ştiu nici eu cum s-a întîmplat. Am luptat cu mine însumi, am suferit, fiindcă mi se părea că te iubeşte Henryk şi tu-1 iubeşti pe el. Acum însă nu-mi mai pasă de nimic. Tu mă iubeşti pe mine, deci despre fericirea ta e vorba. O, Hania, Hania J

Şi iarăşi s-a auzit un sărut, apoi Hania a început să vorbească cu glasul moale, parcă fără putere i

— Te cred, te cred, domnule Selim, şi am multe lucruri să-ţi spun. Se pare că vor să mă trimită în străinătate la doamna. Doamna d'Yves a vorbit ieri cu domnul despre

asia *t* doamna d'Yves crede că Henryk se află în aceaslă stare din cauza mea. Ei cred că e îndrăgostit de mine. Nici eu nu şliu dacă nu-i aşa. Uneori aşa mi se pare. Eu nu-1 mai înţeleg şi mi-e frică de el. Simt că el ne va sta împotrivă şi ne va despărţi, iar eu...

A sfîrşit abia auzit, în şoaptă :

— Ţe iubesc, te iubesc foarte mult!

— Ascultă, Hania — a răspuns Selim. Nici o putere omenească nu ne va despărţi. Dacă Henryk îmi va interzice să mai vin aici, îţi voi scrie. Am pe cineva care-ţi poate aduce oricînd scrisoarea. Am să trec şi eu pe drumul dinspre eleşteu. Cind începe să se însereze, să te plimbi

totdeauna prin grădină. N-ai să pleci nicăieri. Pe Dumnezeul meu I Eu n-am să le-o îngădui, chiar dacă ei vor vrea să te trimită. Hania, nu mai vorbi de plecare că înnebunesc 1 O, iubita mea, iubita mea f

I-a luat mîinile şi şi-a apăsat pătimaş buzele pe ele. Ea s-a ridicat deodată de pe bancă.

— Aud voci, vine cineva I a strigat înfricoşată.

Au ieşit amîndoi, deşi nu venea nimeni. Razele soarelui care apunea aruncau luciri aurii pe chipurile lor *t* mie mi se părea că sînt roşii ca sîngele. M-am tîrît şi eu încet spre casă. La cotitura aleii l-am întîlnit pe Kazio care sta la pîndă.

— Au plecat. I-am văzut — a şoptit. Spune-mi ce trebuie să fac I

— Impuşcă-1 în cap I am răbufnit.

Kazio a roşit tot, iar ochii i-au devenit fosforescenţi.

— Bine ! a răspuns.

— Stai, nu fi prost f Să nu faci nimic. Nu te amesteca şi, pe onoarea ta, taci I Lasă totul în seama mea. Dacă voi avea nevoie de tine, am să-ţi spun; dar să nu sufli o vorbă nimănui.

— N-am să spun nimic, să mă şi ucidă.

O vreme am mers în tăcere. Impresionat de importanţa problemei şi adulmecînd cine ştie ce întlmplări ameninţătoare, spre care-i da ghes inima, Kazio m-a privit eu ochi scrutători, apoi mi-a zis i

— Henryk !

— Ce-i ?

— Te vei bate cu Mirza V

— Nu ştiu. Poate că da.

Kazio s-a oprit şi mi-a înlănţuit gitul cu braţele.

— Henryk, dragul, scumpul,««ingurul meu frate I Dacă Trei să te baţi cu elp lasă-mă să te-nlocuiesc eu. Acum îl pot înfrunta şi eu. Să-mi încerc şi eu puterile. Hai, Henryk, lasă-mă!

Lui Kazio i se năzăreau isprăvi cavalereşti, iar eu îl simţeam mai aproape de mine ca oricind, ca pe un frate adevărat, aşa că l-am strîns la piept cu toată puterea şi i-am spus :

— Nu, Kazio, nu e încă nimic sigur. Şi pe urmă, el n-ar fi de acord. Nu ştiu nici eu ce se va întîmpla. Deocamdată spune să-mi pună şaua pe cal din vreme. O să plec înaintea lui, am să-i ţin calea şi vom lămuri lucrurile. In acest timp, tu să nu-i scapi din ochi, dar să nu te trădezi că ştii ceva. Du-te şi sDune să pună şaua pe cal.

— Iei şi armele cu tine ?

— Ei, Kazio, dar nici el nu e înarmat. Nu, vreau numai să vorbesc cu el. Fii cuminte şi du-te repede la grajd.

Kazio a pornit în goană, cum i-am spus, iar eu m-am Întors încet acasă, Eram ca un om izbit în cap cu muchea baltagului. Dacă e să spun adevărul, nu ştiam nici eu ce trebuie să fao *t* habar n-aveam cum să procedez. Pur şi simplu Îmi venea să strig de disperare.

înainte de a avea siguranţa că am pierdut inima Haniei, doream să am această siguranţă, crezînd că astfel voi scăpa de povara ce-mi apăsa pieptul. Iată că acum nenorocirea îşi ridicase viziera şi priveam la faţa-i îngheţată şi în ochii-i de piatră, în timp ce în suflet mi se năştea o nouă nesiguranţă, nu nesiguranţa nenorocirii, ci sentimentul de o mie de ori mai rău al propriei neputinţe, neştiinţa de a lupta cu ea.

Inima-mi era plină de fiere, de amărăciune şi înverşunare. Glasurile generoase, altruiste care-mi răsunau mai de mult în suflet i „Renunţă la Hania pentru fericirea ei *f* la fericirea ei trebuie să te gîndeşti în primul rînd; sa- crifică-te *!* " tăcuseră cu totul. Îngerul mihnirii calme, îngerul duioşiei şi cel al lacrimilor zburaseră hăţf departe de mine. Mă simţeam ca un vierme pe care oamenii ÎI striviseră, uitînd că mai are şi ac. Pînă acum mă lăsasem urmărit de nenorociri, ca lupul de cîini, dar prea hărţuit şi încolţit, începeam să-mi arăt colţii ca lupul. O nouă

forţă activă, al cărei nume era răzbunare, se trezea în inima mea. Am început să simt un fel de ură pentru Selim şi pentru Hania. Am să-mi pierd viaţa, gîndeam, om să pierd tot ce se poate pierde pe lume, dar n-am să ie îngădui să fie fericiţi. Preocupat de

acest gînd, m-am agăţat de el, cum se agaţă condamnatul de cruce. Era un motiv ca să trăiesc i orizontul s-a luminat în«i n-tea mea, am răsuflat adine, foarte adînc şi liber, ca niciodată. Gîndurile împrăştiate şi învălmăşite se adunau iarăşi, îndreptlndu-se cu toată puterea împotriva lui Şelim şi Haniei. Cîod am ajuns acasă, eram aproape liniştit, rece. Înăuntru se aflau doamna d'Yves, preotul Ludwik, Hania, Selim şi Kazio care se Întorsese de la grajduri şi nu-i scăpa din orbi.

— Calul pentru mine-i gata ? l-am întrebat pe Kazio.

— Te aşteaptă.

— Vrei să mă conduci ? a întrebat Selim.

— Aş putea. Mă duo la stoguri să văd de nu-i vreo stricăciune. Kazik, lasă-mă pe mine in locul tău.

Kazio s-a ridicat, iar eu m-am aşezat alături de Selim şi Hania pe canapeaua de lingă fereastră. Fără să vreau, mi-am amintit cum şedeam aşa mai de mult, imediat după moartea lui Mikolaj, atunci cind Selim ne-a povestit basmul din Crimeea despre sultanul Harun şi vrăjitoarea Lola. Atunci Haniulka, un copil încă, ţi-a rezemat căpşorul bălai pe pieptul meu şi a adormit» acum aceeaşi Hania, profitînd de întunericul care învăluia încăperea, îî strîn- gea pe ascuns mina lui Selim. Atunci ne unea pe toţi trei sentimentul prieteniei, acum dragostea şi ura aveau să intre curînd în luptă. In aparenţă, totul era cahn, cei doi îndrăgostiţi îşi zîmbean, eu eram mai vesel decît de oiiicei şi nimeni nu bănuia ce se ascunde sub această veselie. Doamna d'Yves l-a rugat pe Selim să cînte ceva. Acesta s-a ridicat, s-a

aşezat la pian şi a început să cînte mazurcile lui Chopin[1], aşa că se uita la Selim ca la soare, ^bufînd pe aripile muzicii în ţara visurilor, de aceea am hotărît s-o readuc pe pămînt.

— Na-i aşa, Hania, că Selim este foarte talentat? am întrebat Cîntă din gură, la pian».

— O, e adevărat! a răspuns.

— Şi ce fată frumoasă are, uită-te acum la el.

Hania a privit în direcţia pianului. Selim şedea în întuneric, doar capul îi era luminat de razele amurgului; aureolat astfel, ca ochii în sus, arăta foarte inspirat, cum şi era în clipa aceea.

— Ce frumos e, nu-i aşa Hania ? am repetat.

— Dumneata ţii mult La. el?

— Asta n-ace ntci o importanţă, dar femeile se dau ia vîni după. eL Aht cft îl mai iubea eleva aceea, Jozia.

---

1 Frederyk Chopin (1814)—134#) — pianist ţi .compozitor polone* de orientare romantică (n. tr.).

Pe fruntea netedă a Haniei s-a aşternut neliniştea.

— Dar el ? m-a întrebat»

— Ei, el aa± iubeşte pe una, mfme pe altar Nu poate iubi prea mult timp o singură femeie. Aşa-i e firea- Da- că-ţi va spune vreodată că te iubeşte* să nu-1 crezi faci am început să vorbesc apăsat}; vrea numai sărutările tale, nu şi fnima ta, pricepi *1*

— Domnule Henryk F

— Ai dreptate, de ce-ţi spun eu ţie toate astea I Pe tine na te interesează. Şi pe urmă, ta eşff atft de sfioasă, Incit n-ai fi în stare să-ti dai sărutai unui străin. Hania, iar- fă-mă, mi se paie că te-am jignit mimai presupunlnd una ca asta. Tu n-ai îngădui niciodată aşa ceva. Nu-I aşa, Hania ?

Hania s-a ridicat repede şi a vrut să plece, dar am prins-o de mîng şi am. oprit-o cu forţa. Mă străduiam să fiu chipurile liniştit, dar simţeam cum mă încearcă turbarea şi-mi pierd cumpătul.

— Răspunde f i-am spus cu furie înăbuşită — altfel nu-ţi dau drumul T

— Domnule HenryR ! Ce vrei de Ia mine ? Ce tot spui *?*

— Spun... spun... — am şoptit cu dinţii încleştaţi — spun că n-ai pic de ruşine f

Hania s-a aşezat iar fără putere pe canapea j am privit-o, era palidă ca ceara. Dar nu mai aveam nici un fel de milă pentru această biată ~~orfan~~ă. Am apucat-o de mînă şi, strîngîncfoi-i degetele, aur continuat i

— Asculti-mă, H&nia F IvT-aî ffvut Ia pirioarete tale ,• aş fi dat lumea- întreaga |iWnBru tine...

— Domnule Henryk I...

— Taci, am văzut şi am auzrt tot T Eşti *9* nernşinată ! Şi tu şi el I

— Dtramne, Dumnezeule F

_ — E»ti o neiuşinaiă I Eu n-a§ fi cutezat să-ti sărut nici tivul de la rochie, iar eL te-a sărutat pe gură. Tu însăţi

erai lacomă după sărutările lui I Hania ! Te dispreţuiesc ! Te urăsc I

Glasul mi s-a Irtnt în piept. Am început să respir mai iepede, cSci mi se tăia răsuflarea.

— Ai ghicit — am urmat după o clipă — că vă voi despărţi. Vă voi despărţi, fie şi cu preţul vieţii, de-ar trebui să vă acid pe amîndoi şi apoi să mor şi eu. Nu-i adevărat ce ţi-am spus mai Înainte. El te iubeşte şi nu te-ar părăsi, dar am să vă despart eu.

— Despre ce vorbiţi cu atîta înflăcărare ? a Întrebat neaşteptat doamna d'Yves care şedea în celălalt capăt al încăperii.

O clipă am vrut să mă ridic In picioare şi să spun totul în gura mare, dar m-am stăplnit şi am răspuns cu glasul aparent liniştit, deşi puţin Întretăiat i

— Ne certăm, fiindcă nu ştim care dintre chioşcurile din grădină este mai frumos, cel acoperit cu trandafiri sau cel învăluit de hamei ?

Selim s-a oprit brusc din cîntat şi s-a uitat la noi cu luare aminte, apoi a răspuns cu cea mai mare indiferenţă!

— Eu le-aş da pe toate celelalte pentru cel cu hamei.

— N-ai gusturi proaste — am răspuns. Hania e de altă părere.

— E adevărat, domnişoară Hania ? a intrebat.

— Da I a şoptit.

Am simţit iarăşi că nu mai sînt tn stare să continui discuţia. Cercuri roşii îmi zburau pe dinaintea ochilor. M-am ridicat repede şi, străbătînd în fugă cîteva încăperi pînă în sufragerie, am înşfăcat carafa cu apă de pe masă şi mi-am tumat-o în cap. Apoi, fără să-mi mai dau seama ce fac, am trîntit-o de pămînt de s-a spart în mii de cioburi, şi am ieşit în tindă.

Calul meu şi al lui Selim aşteptau inşeuaţi la intrare.

M-am dus pentru o clipă în camera mea, ca să mă şterg de apă, apoi m-am Întors tn sala de oaspeţi.

Aici i-am găsit pe părintele Ludwik şi pe Selim cum nu se poate mai Inspăimîntaţi.

— Ce s-a Intimplat ? am intrebat

— Haniei i s-a făcut rău, a leşinat.

— Cum ? Ce-a făcut ? am strigat, apucîndu-1 pe preot de braţ.

— îndată după ce-ai plecat, a izbucnit în hohote de plîns, apoi a leşinat. Doamna d'Yves a luat-o la ea.

Ani alergat fără o vorbă in camera doamnei d'Yves. Hania izbucnise într-adevăr într-un plîns cu suspine şi căzuse în nesimţire, dar criza trecuse. Cînd am văzut-o am uitat de toate şi, aruncîndu-mă în genunchi lîngă patul ei, ca un nebun, am strigat fără să-mi mai pese ae prezenţa doamnei d'Yves s

— Hania, scumpa mea 1 Iubita mea! Ce ai ?

— Nimic I Acum nu mai am nimic 1 a răspuns moale şi a încercat să zîmbească. Nu mai am nimic.

Am stat lîngă ea vreun sfert de oră. Apoi i-aih sărutat mîna şi m-am întors în salon. Nu-i adevărat! N-o uram F O iubeam mai mult ca oricînd I In schimb, cînd l-am văzut pe Selim, îmi venea să-l strîng de gîL O, pe el îl uram acum din adîncul sufletului. Şi el

şi părintele Ludwik au alergat spre mine.

— Ei, cum e ?

— Acum e bine.

Şi întorcîndu-mă spre Selim, i-am şoptit la ureche :

— Du-te acasă. Ne întîlnim mîine la gorganele de la marginea pădurii. Vreau să discut cu tine. Să nu mai vii aici. S-o sfîrşim odată !

Lui Selim i s-a urcat sîngele în obraji.

— Ce înseamnă asta ?

— Am să-ţi explic mîine. Azi n-am chef. Pricepi ? N-am chef. Mîine la şase dimineaţa.

Cu aceste cuvinte, m-am întors 'în camera doamnei d'Yves. Selim a fugit cîţiva paşi in urma mea, dar s-a oprit la uşă. După

cîteva minute l-am văzut pe fereastră ple- rfnrl.

Am stat vreo oră în încăperea de lîngă cămăruţa Haniei. Nu puteam să intru la ea, fiindcă, slăbită de atîta plîns, adormise. Doamna d'Yves şi părintele Ludwik coborîseră la tata să se sfătuiască împreună. Am stat singur pînă la vremea ceaiului.

La ceai, am băgat de seamă că tata, părintele Ludwik şi doamna d'Yves aveau feţele pe jumătate misterioase, pe jumătate aspre. Recunosc că m-a cuprins teama. Ghiciseră oare ceva ? Se prea poate, deoarece tn ziua aceea, între noi tinerii, se întîmplaseră lucruri destul de neobişnuite.

— Azi am primit o scrisoare de la mama — mi-a spus tala.
— Cum se simte ?

— Foarte bine, dar e neliniştită de cele ce se petrec acasă. Vrea să se întoarcă repede, dar n-am s-o las, trebuie să mai stea măcar vreo două Ioni acolo.

— De ce-i neliniştita mama **f**

— Ştii şi tn că prin sat bîntuie vărsatul de vînt *ţ am* făcut o imprudenţă că i-am scris.

La drept vorbind, nu ştiam că prin sat bintuie vărsatul de vînt. Poate că auzisem, dar vestea se izbise ca de un perete de nepăsarea mea.

— Şi dumneata nu te duci la mama ? am întrebat.

— Văd eu. O să mai vorbîm despre asta.

— A trecut aproape un an, de cind doamna e in străinătate — a remarcat părintele Ludwik.

— Sănătatea ei o impune. Abia iama viitoare o va putea petrece aici. Scrie că se simte mult mai bine, dar B este dor de noi şi e neliniştită — a spus tata.

Apoi s-a întors spre mine şi a adăugats

— După ce-ai să vii în camera mea. Am ceva de vor* bit cu tine.

— Bine, tată J

Ne-am ridicat de la masă şi am mers cu toţii la Hania. Îşi revenise cu totul; voia să se scoale din pat, dar tata nu i-a dat voie. Pe la ora zece seara, o brişcă a duruit în faţa pridvorului. Venise doctorul Stanistaw care îşi petrecuse toată după-amiaza prin casele sătenilor. A consultat-o cu grijă pe Hania şi a declarat că nu e bolnavă, dar are nevoie de distracţie şi de odihnă. I-a interzis să. mai înveţe, recomand îndu-i să fie cît mai veselă.

Tata s-a sfătuit cu el dacă nu-i mai bine să trimită fetiţele undeva pînă cînd va trece epidemia, decît să le ţină acasă. Doctorul l-a liniştit, asigurîndu-I că nu există nici o primejdie ; chiar i-a scris înadins mamei să fie liniştită. Apoi s-a dus să se culce, deoarece cădea din picioare de oboseală. L-am condus cu o luminare în mînă în camera în care avea să doarmă cu mine şi tocmai voiam să mS culc şi eu, vlăguit de impresiile zilei, cînd a intrat Franek şi mi-a spus:

" — Domnişorule, te cheamă domnul la el.

M-am conformat numaidecîL Tata se afla în camera lui. aşezat la biroul pe care am văzut scrisoarea de la mama. Mai erau de faţă părintele Ludwik şi doamna d'Yves. Inima a început să-mi bată mai tare de teamă, asemenea unui vinovat care trebuie să se înfăţişeze la< judecată» eram aproape sigur că vor să mă cerceteze în .legătură cu Hania. Tata a început să-mi vorbească despre lucruri foarte serioase. Pentru liniştea mamei hotărise să trimită fetiţele cu doamna d'Yves la unchiul de la Kopczany. în acest caz, Hania ar fi trebuit să rămîna singură cu noi şi tata nu credea că e bine. Mi-a mai spus cu acest prilej că §tie că între noi tinerii se petrec lucruri pe care nu vrea să le afle, dar pe care nu le poate lăuda *; se* aşteaptă ca plecarea Haniei să le pună capăt.

S-au uitat cu toţii la mine, dar nu mică le-a fost mirarea cînd eu, în loc să mă împotrivesc, am acceptat cu bucurie plecarea Haniei. Socoteam că astfel vor lua sfîrşit relaţiile cu Selim. Pe de altă parte, pîlpîia în sufletul meu speranţa, asemenea unui foc

rătăcitor, ,că eu şi nu altcineva o voi conduce pe Hania la mama. Ştiam că tata nu poate pleca din cauza secerişului, iar părintele Ludwik IUI mai fusese niciodată în străinătate, aşa că rămîneam numai eu. Slabă nădejde, care s-a stins curînd tot ca un foc rătăcitor, cînd tata a spus că doamna Ustrzycka pleacă peste cîteva zile să facă băi de mare şi a acceptat s-o ia şi pe Hatnia şi s-o ducă la mama. Hania avea să plece deci peste două zile. Vestea m-a întristat foarte mult; în orice caz, decît să rămînă, preferam să plece, fie şi fără mine. Mărturisesc totuşi că am simţit o bucurie nemăsurată, întrebîndu-mă ce va face şi cum va primi vestea Selim, cînd i-o voi spune a doua zi.

X

A doua zi la şase dimineaţa am fost la gorgane, unde mă aştepta Selim. Pe drum, mă legasem solemn faţă de mine însumi, că voi fi calm.

— Ce voiai să-mi sput? a întrebat Selim.

— Voiam să-ţi spun că ştiu totul. O iubeşti pe Hania şi ea te iubeşte pe tine. Mirza, te-ai purtat josnic, înlănţuind inima Haniei. Asta voiam să-ţi spun în primul rînd.

Selim a pălit, dar mintea i s-a învolburat i şi-a îmboldit calul, rezemîndu-1 aproape de al meu. şi a întrebat :

— De ce ? De ce ? Măsoară-ţi cuvintele I

— Mai Intîi pentru că tu eşti musulman şi ea creştină f nu vă puteţi căsători.

— îmi voi schimba religia.

— Tatăl tău nu-ţi va îngădui.

— Oho, îmi va îngădui, dar la urma urmei...

— Mai sînt şi alte piedici. Chiar dacă-ţi vei schimba religia, nici eu, nici tatăl meu nu ţi-o' vom da pe Hania în ruptul capului I Înţelegi ?

Mirza s-a aplecat din şa spre mine şi mi-a răspuns, accentuînd fiecare silabă :

— Parcă eu o să vă întreb pe voi I Pricepi ?

Eram liniştit, deoarece vpstea plecării Haniei o păstram pentru

la urmă.

— Nu numai că nu va fi a ta — i-am răspuns rece şi la fel de apăsat — dar nici măcar n-ai s-o mai vezi. Ştiu că ai vrut să-i trimiţi scrisori ,■ voi fi insă foarte atent şi cînd îţi voi prinde trimisul, voi porunci să fie bătut cu vergile. Iar tu nu mai ai ce căuta pe la noi. Iţi interzicem să mai vii I

— Vom vedea I a răspuns inecîndu-se de furie. Acum e rîndul meu să vorbesc. Nu eu, ci tu te porţi ca un netrebnic. Acum văd limpede. Te-am intrebat dacă o iubeşti şi mi-ai spus că nu. Voiam să mă retrag, cit mai era vreme, dar tu mi-ai respins sacrificiul. Cine-i vinovat ? Ai minţit că n-o iubeşti. Din vanitate şi mîndrie egoistă, ti-a fost ruşine să-ţi recunoşti iubirea. Tu ai iubit-o pe ascuns, iar eu făţiş, tu pe întuneric, eu la lumină. Tu i-ai otrăvit viaţa, eu m-am străduit s-o fac fericită. Cine-i vinovat ? M-aş fi retras, Dumnezeu mi-e martor că m-aş fi retras. Acum e insă prea tîrziu. Acum ea mă iubeşte pe mine, aşa că ascultă ce-am să-ţi spun : n-aveţi decît să-mi interziceţi să vă calc pragul şi să-mi preluaţi scrisorile, dar vă jur că la Hania nu voi renunţa, n-o voi uita, o voi iubi mereu şi o voi căuta pretutindeni. Eu mă port simplu şi cinstit,'dar o iubesc, o iubesc mai mult decît orice pe lume, viaţa mea e această dragoste, fără de care aş muri. Nu vreau să aduc nenorocirea in casa voastră, dar ţine minte, cS acum simt In mine ceva de care mă tem eu însumi. Sînt în stare de orice. O, dacă o veţi nedreptăţi pe Hania...

A spus toate acestea în grabă, palid şi ctx gura încleştai.!. O dragoste atotputernică pusese stăpînire pe firea acestui oriental impulsiv şi dogorea ca vîlvătaia, dar eu n-am luat-o în seamă şi i-am răspuns cu hotărlre şi răceală :

— N-am venit aici să-ţi ascult mărturisirile. Îmi bat joc de

amenințările laie și-ți repet încă o dată că Hania nu va fi niciodată a ta.

— Ascultă — a spus Selim — cit și cum o iubesc pe Hania, n-are rost să-ți mai spun, deoarece eu n-aș ști s-o fac și nici tu s-o Înțelegi. Gu toate acestea, îți jur că dacă ea te-ar iubi pe tine, deși o iubesc, aș găsi în sufletul meu atita putere ca să renunț la ea pentru totdeauna. Henryk, noi la ea trebuie să ne gîndim. Tu te-ai purtat Întotdeauna cu noblețe. AscultS-mă deci, renunță la ea și cere-mi ce vrei* fie și viața mea. Uite mîna mea, Henryk I E vorba de Hania, DU uita I

Și s-a plecat spre mine cu brațele deschise, dar eu mi-am dat calul înapoi.

— Grija ei las-o tn seama mea și a tatălui meu. Dealtfel, ne-am și gîndit la ea. Am onoarea să te anunț că Hania va pleca poimîine în străinătate și n-o vei mai vedea. Și acum, adio!

— Aha, dacă-i așa, o să mai vedem!

— O să mai vedem I

Am întors calul și am pornit spre casă fără să mă mai uit în urmă.

Cele două zile care mai rămăseseră pînă la plecarea Haniei s-au scurs Intr-o atmosferă posomorită. Doamna d'Yves şi surorile mele au plecat a doua zi după discuţia cu tata. Am rămas numai eu, tata, păruitele Ludwik şi Hania. Biata de ea ştia că trebuie să plece *i* primise vestea ru disperare. Probabil că voia să-mi ceară ajutor, să-şi caute salvarea la mine, dar, ghicindu-i intenţia, mă străduiam să nu rămînem nici o clipă singuri. Mă cunoşteam îndeajuns şi ştiam că lacrimile ei vor face tot ce vrea ea din mine, că nu voi fi în stare s-o refuz. Ii evitam parcă şi privirea, pentru că nu puteam suporta rugămintea aceea de milă care i se citea în ochi ori de cîte ori se uita la mine sau la tata.

Pe de altă parte, ştiam prea bine că, dacă aş fi intervenit Ia tata pentru ea, ar fi fost zadarnic, fiindcă el nu-şi schimba niciodată hotărîrile. Şi mai era şi ruşinea care mă ţinea departe de Hania. Mi-era ruşine de ea pentru ultima discuţie cu Mirza, pentru asprimea pe care i-o arătasem nn demult, pentru rolul meu nenorocit şi pentru că o pîndeam de departe fără să mă apropii de ea. Aveam însă pricini întemeiate s-o urmăresc. Ştiam că Mirza dă tîrcoale ziua şl noaptea casei noastre ca o pasăre de pradă .• chiar a doua ei, după discuţia de Ia gorgane, am văzut-o pe Hania ascun- zînd speriată o bucăţică de hîrtie nu încăpea nici o îndoială, era o scrisoare de la el sau pentru el. Presupuneam că se vor şi vedea, dar oricît l-am pîndit seara pe Selim, nu l-am putut prinde. în acest timp, cele două zile au zburat ca săgeata prin aer. In seara zilei tn care Hania avea să-şi petreacă noaptea la Ustrzyca, tata a plecat la tîrg, să cumpere cai, şi l-a luat şi pe Kazio, ca să-i încerce. Pe Hania trebuia s-o conducem eu şi părintele Ludwik.

Am băgat de seamă că, pe măsură ce se apropia ora plecării, Hania era tot mai neliniştită. Făcea feţe-feţe şi se înfiora toată. La răstimpuri, se cutremura parcă înfricoşată. In sfîrşit, a scăpătat soarele, parcă mohorît, in spatele norilor groşi şi învălmăşiţi de culoare gălbuie, care ameninţan cu grindină şi furtună, tn partea de apus a cerului s-au auzit de cîteva ori un duruit Îndepărtat, asemănător vuietului îndepărtat al furtunii care se apropia. Aerul era înăbuşitor, cald şi încărcat de electricitate. Păsările se ascundeau pe sub streşini, prin copaci şi numai rîndunelele se avîntau neliniştite în văzduh ; frunzele au încetat să mai fremete

prin copaci, atîrnînd parcă fără viaţă ; din curtea fermei se auzea mugetul jalnic al vitelor care se întorceau de la cîmp. O teamă mohorîtă stăpînea întreaga natură. Părintele Ludwik a poruncit să se închidă ferestrele. Aveam de gînd sa ajung la Ustrzyca înainte de izbucnirea furtunii, aşa că m-am ridicat să mă duc la grajduri şi să spun să tragă la scară. In clipa cînd ieşeam din încăpere, s-a ridicat şi Hania, dar s-a aşezat îndată la loc. Am privit-o. Roşea şi pălea cu schimbul.

— Parcă mă-năbuş ! a exclamat şi, aşezîndu-se lîngă fereastră, a început să-şi facă vînt cu batista. Neliniştea-i ciudată creştea văzînd cu ochii.

— Poate că ar fi bine să mai aşteptăm ? mi-a spuse părintele Ludwik. Furtuna va izbucni peste vreo jumătate de oră.

— într-o jumătate de oră — i-am răspuns — ajungem aproape de Ustrzyca. Cine ştie clacă nu ne speriem degeaba ! şi am dat fuga la grajduri.

Calul meu era înşeuat, dar cu cei de Ia trăsurică se în- tîrzia ca de obicei. A trecut o jumătate de oră pînă cînd vizitiul a tras în faţa pridvorului,■ eu îl urmam călare. Furtuna părea gata să înceapă, dar n-am vrut să mai aştept. Au fost aduse numaidecît cuferele Haniei şi legate la spate. Părintele Ludwik aştepta în pridvor îmbrăcat într-un halat

alb de pînză şi cu o umbrelă uriaşă, toată albă, în mînă.

— Hania unde-i ? E gata ? l-am întrebat.

— E gata. De vreo jumătate de oră s-a dus să se roage tn capelă.

M-am dus şi eu la capelă, dar n-am găsit-o pe Hania acolo, de la capelă am trecut prin sufragerie, apoi prin salonul de oaspeţi, nici urmă de Hania.

— Hania ! Hania I am început s-o chem.

N-a răspuns nimeni.

Neliniştit întrucîtva, m-am îndreptat spre camera ei; mă gîndeam că i s-a făcut iar rău. Aici am găsit-o plîngînd pe bătrina Wşgrosia.

— E timpul să ne luăm rămas bun de la domnişoara ? a întrebat.

— Unde-i domnişoara ? i-am retezat vorba nerăbdător.

— Domnişoara s-a dus în grădină.

Am alergat şi eu în grădină.

— Hania, Hania, trebuie să plecăm !

Tăcere...

— Hania ! Hania I

Parcă în semn de răspuns, au foşnit neliniştite frunzele la prima răsuflare a furtunii, au căzut cîteva picături mari de ploaie şi iarăşi s-a aşternut tăcerea.

.Ce-i asta ?" m-am întrebat şi am simţit că mi se ridică părul în cap de spaimă.

— Hania ! Hania !

O clipă mi s-a părut că-i aud răspunsul din capătul celălalt al grădinii. Am răsuflat uşurat „Ah, prostul de mine!*, mi-am spus şi am dat fuga în partea de unde venea glâsul.

N-am găsit nimic şi pe nimeni.

Grădina se sfîrşea Ia gardul de uluci, dincolo de care se întindea un drumeag de cîmp spre stîna oilor. M-am prins de uluci şi m-am uitat pe drum. Era pustiu, doar Ignac, băiatul de la fermă, păştea gîştele pe şanţ, lîngă uluci

— IgnacI

Ignac şi-a scos căciula şi a dat fuga la gard.

— N-ai văzut-o pe domnişoara ?

— Ba/ am văzut-o. Adineaurea a luat-o încolo.

— Ce, cum ? încotro a plecat ?

— Păi spre pădure, era cn domnişorul din Chorzele. Oho, minau de mama focului!

— Tsuse I Maria f Hania a fugit cu Selim.

Mi s-a întunecat înaintea ochilor, apoi parcă mi-a tre- eut un fulger prin minte. Mi-am amintit neliniştea Haniei şi scrisoarea aceea pe care am văzut-o !n mina ei. Aşadar totul fusese pus la cale ? Mirza ii scrisese şi se văzuse cu ea. Aleseseră clipa dinaintea plecării, pentru că ştiau că atunci ai casei vor fi cu toţii ocupaţi. Isuse I Maria I M-a scăldat o sudoare rece şi părul mi s-a ridicat în vîrful capului. Nu-mi mai aduc aminte cum am ajuns în pridvor.

— Calul, calul 1 am strigat cu glas puternic.

— Ce s-a întîmplat ? Ce s-a întîmplat ? a întrebat părintele Ludwik.

I-a răspuns însă numai bubuitul tunetului, care a răsunat în clipa aceea. Vîntul îmi şuiera în urechi în goana turbată a calului. Cînd am ajuns în aleea teilor, am cotit în direcţia drumului pe care fugiseră ,• am sărit un gard, apoi pe al doilea şi am gonit mai departe. Urmele erau vizibile. In acest timp, a început şi furtuna şi s-a întunecat,■ pe trîm- bele negre ale norilor au început să se deseneze zigzagurile orbitoare ale fulgerelor i din cînd în cînd tot cerul se aprindea ca o vîlvătaie, apoi se lăsa bezna şi mai deasă ,• turna cu găleata. Copacii de pe marginea drumului se răsuceau convulsiv în toate părţile. Calul meu, şfichiuit de loviturile cravaşei şi îmboldit cu pintenii, a început să sforăie şi să geamă, cum gemeam şi eu din cauza furiei. Aplecat pe grumazul calului, urmăream semnele de pe drum, nefiind în stare să ştiu sau să mă gîndesc la altcineva. Aşa am intrat în pădure. Abia atunci furtuna s-a dezlănţuit de-a binelea. Stihia a cuprins cerul şi pămîntul. Pădurea se încovoia ca un lan de grîu, fluturîndu-şi ramurile negre, ecoul tunetului se rostogolea în întuneric de la un pin la altul, bubuitul trăz- netului, freamătul coroanelor, troznetul crengilor frînte — toate se învălmăşeau ca sunetele unei orchestre a iadului. Nu mai vedeam urmele, dar zburam înainte ca vijelia. Abia după ce am ieşit din pădure, le-am desluşit din nou la lumina fulgerelor, cînd am băgat de seamă cu înfricoşare că fugarul meu îşi înteţeşte

gemetele şi îşi încetineşte goana. Am îndoit loviturile de cravaşă. De la marginea pădurii începea o adevărată mare de nisip, pe care eu puteam s-o ocolesc, dar Selim trebuia să treacă prin ea. Asta putea să-i mai întîrzie fuga.

Am înălţat ochii la cer i .O, dă, Doamne, să-i ajung, apoi ucide-mă, dacă aşa ţi-i voia !“ am strigat cu disperare. Ruga mi-a fost ascultată. Un fulger roşu a împrăştiat brusc întunericul şi, la lumina-i sîngerie, am văzut brişcă în goană.

N-am desluşit feţele fugarilor, dar eram sigur că sînt ei. Erau la vreo jumătate de verstă ,* nu înaintau totuşi prea repede, fiindcă prin întuneric şi prin bălţile făcute de ploaie, Selim era nevoit să meargă cu grijă. Am scos un chiot de turbare şi de bucurie în acelaşi timp. Acum nu mai puteau să scape.

Selim s-a uitat înapoi, a chiuit şi el şi a început să bată cu biciul caii înfricoşaţi. La lumina fulgerelor m-a recunoscut şi Hania. Am văzut-o cum s-a agăţat disperată de Selim, iar acesta i-a spus ceva. După cîteva secunde eram atît de aproape, încît am putut auzi glasul lui Selim :

— Am pistoalele la mine ! a strigat din întuneric. Să nu te apropii, că trag !

Dar n-am mai ţinut seama de nimic şi am înaintat tot mai mult.

— Stai 1 m-a somat Selim. Stai !

Eram la vreo cincisprezece paşi, dar drumul era acum mai bun şi Selim a pornit iar caii în galop. Depărtarea dintre noi a crescut o clipă, apoi m-am apropiat din nou. Atunci Selim s-a întors şi m-a ochit cu pistolul. Era ameninţător, dar a ţintit liniştit. Încă o clipă şi m-aş fi agăţat cu mîna de brişcă. Deodată a răsunat o împuşcătură... Calul meu s-a zmucit într-o parte, s-a mai opintit de cîteva ori, apoi a îngenuncheat pe picioarele din faţă l-am ridicat, s-a lăsat pe cele dinapoi şi s-a prăbuşit horcăind greu odată cu mine.

Am sărit în sus numaidecît şi am început să alerg cît mă ţineau picioarele, dar totul era zadarnic. Brişcă se depărta din ce în ce mai mult, apoi am mai văzut-o doar cînd un fulger a împrăştiat întunericul. A pierit In depărtare şi beznă asemenea speranţei din urmă. Am Încercat să strig, dar n-am putut, mi se tăia răsuflarea. Huruitul roţilor ajungeau din ce în ce mai slab pînă la mine, pînă cînd m-am împiedicat de o piatră şi am căzut.

M-am ridicat totuşi, numaidecît.

— S-au dus, au fugit, au pierit! am repetat cu voce tare şl nici eu nu mai ştiu ce s-a petrecut în sufletul meu.

Mă simţeam fără putere, singur în mijlocul furtunii şi al nopţii. Mirza, diavolul, mă învinsese. Ah, dacă n-ar fi plecat Kazio cu tata, dacă l-am fi urmărit amîndoi I .Dar aşa ? Ce se va întîmpla ? Ce se va întîmpla acum ?“ am strigat cu voce tare, ca să-mi aud propriul glas şi să nu înnebunesc. Mi s-a părut că

vîntoasa îşi bate Joc de mine şi şuieră : „Tu ai rămas aici în drum, fără cal, iar el e acolo cu ea*. Şi vîntul urla atît de tare, şi rîdea, şi chicotea I M-am întors încet la calul meu. Din nări i se prelingea o şuviţă de sînge negru care se închega, dar mai trăia r răsufla greu, întorcîn- du-şi spre mine ochii în care se stingea viata. M-am aşezat lîngă el, mi-am sprijinit capul de şoldul lui şi am avut impresia că mor şi eu. Şi în acest timp, vîntul şuiera deasupra mea, rîdea şi striga : .El e acolo cu ea J“ Uneori mi se părea că aud huruitul drăcesc al trăsuricii care se depărta în întuneric odată cu fericirea mea. Iar vîntul şuiera: „El e acolo cu ea ! “ M-a cuprins o amorţeală ciudată. Cît a durat, nu ştiu nici eu. Cînd mi-am revenit, furtuna trecuse. Pe cer se alergau nouraşi alburii printre care se zărea adincul albastru şi lumina luna. De pe cîmpuri se înălţau aburi jilavi. Calul meu mort, care se răcise, mi-a adus aminte cele întîm- plate. Am privit împrejur, ca să-mi dau seama unde mă aflu. Spre dreapta am văzut licărind departe nişte ferestre luminate şi am pornit într-acolo. S-a arătat că eram aproape de Ustrzyca.

Ara hotărît să merg la curte şi să mă văd cu domnul Ustrzycki Mi-era şi mai uşor să-mi îndeplinesc gîndul, deoarece domnul Ustrzycki nu locuia la conac, ci într-o căsuţă numai a lui, unde sta mai tot timpul şi unde şi dormea. Ferestrele erau încă luminate. Am ciocănit la uşă.

A deschis el însuşi şi s-a retras înfricoşat.

— E o farsă I a exclamat Henryk, în ce hal arăţi ?

— Trăznetul mi-a ucis calul nu departe de Ustrzyca, aşa că n-am avut încotro şi am venit aici.

— In numele Tatălui şi al fiului I Eşti ud leoarcă, ai răcit. Dar ce să mai vorbim ? E o farsă ! Spun îndată să-ţi aducă ceva să mănînci şi să te îmbraci.

— Nu, nu I Vreau să mă întorc numaidecît.

— Ei, asta-i ! Hania de ce n-a venit ? Soţia mea pleacă mîine la două. Credeam că o veţi trimite să doarmă aici.

M-am hotărît brusc să-i spun totul, fiindcă aveam nevoie de ajutorul lui.

— Domnule Ustrzycki! am răbufnit La noi s-a întîmplat o nenorocire. Contez pe faptul că dumneata nu vei spune nimănui nimic, nici soţiei, nici fiicei şi nici guvernantelor. E vorba de onoarea familiei noastre.

Eram sigur că nu va vorbi, dar ştiam prea bine că în curînd avea să iasă totul la iveală. Preferam, de aceea, să-l previn eu, ca să lămurească lucrurile la momentul potrivit. I-am povestit deci totul, sărind doar peste iubirea mea pentru Hania.

— A, păi tu va trebui să te baţi cu Selim ? E o farsă I Nu ? a întrebat după ce m-a ascultat pînă la capăt.

— întocmai. Vreau să ne batem chiar mîine. Astăzi însă vreau să-i urmăresc mai departe, aşa că te rog să-mi împrumuţi repede cei mai buni cai.

— N-are rost să-i mai urmăreşti. N-au unde să se ducă prea departe. Au bătut diferite drumuri, dar se vor întoarce la Chorzele. Unde ar putea să fugă ? E o farsă I S-au întors la Chorzele şi au căzut în genunchi la picioarele bătrînului Mirza! Altceva nu puteau face. Bătrînul Mirza l-a încuiat pe Selim în hambar, iar pe domnişoară... pe domnişoara o va duce acasă la voi. E o farsă, nu? Ia uite la Hania! Hm! Măi să fie I

— Domnule Ustrzycki I

— Ei, nu te supăra, copile dragă I Eu nu i-o iau în nume de rău. Cînd e vorba de femeile din casa mea, e altceva! Dar de ce să pierdem vremea ?

— Chiar aşa, să nu mai pierdem vremea!

Ustrzycki s-a gîndit o clipă.

II!

— Acum ştiu cum trebuie să procedăm. Eu am să plec numaidecît la Chorzele, iar tu du-te acasă, sau mai bine aşteaptă-mă aici. Dacă Hania mai e la Chorzele, o iau şi o duc la voL Crezi că s-ar putea să nu mi-o dea ? Aş I E o farsă! Vreau să-l însoţesc însă pe bătrînul Mirza, fiindcă tatăl tău e un om aprig la mînie. E în stare să-l provoace la duel pe bătrînul care n-are nici o vină. Nu ?

— Tata nu e acasă.

— E cum nu se poate mai bine !

Domnul Ustrzycki a bătut din palme.

— Janek, vino-ncoace!

A intrat cameristul.

— Caii şi brişcă să fie gata în zece minute. Ai priceput ?

— Şi caii pentru mine ? am întrebat.

— Tot aşa pentru dumnealui I E o farsă, binefăcătorule I

II!

Am tăcut un timp, apoi am spus i

— îmi îngădui să-i scriu lui Selim ? Prefer să-l provoc la duel în scris.

— De ce ?

— Mă tem că bătrînul Mirza nu-i va da voie să se bată.

Il va ţine sub cheie o vreme şi va socoti că-i deajuns. Pentru mine însă asta-i puţin, mult prea puţin! Dacă Selim e închis, dumneata n-ai să-l poţi vedea, iar cu bătrînul nu se poate vorbi, scrisoarea însâ poate fi lăsată cuiva. Nici eu

nu-i voi spune tatei că vrem să ne batem. Te pomeneşti că-1 provoacă pe bătrîn, iar bătrînul n-are nici o vină. Dacă va afla după ce ne vom bate, nu va mai face nimic. Dealtfel şi dumneata spuneai că trebuie să mă bat cu Selim.

— Eu aşa socotesc I Să te bati, să te baţi I Pentru un şleahtic, e cel mai bun mijloc, iar de-i bătrînul sau cel tînăr, e totuna F Pentru altul poate fi un lucru de nimic, dar nu pentru un şleahtic. Aşa că scrie! ai dreptate [1]

M-am aşezat şi am scris cele ce urmează î

„Eşti un nemernic. Te pălmuiesc cu această scrisoare. Dacă mîine nu vii la coliba lui Wach cu pistoalele sau cu sabia, eşti ultimul dintre Iaşi» probabil că asta şi eşti.“

Am lipit scrisoarea şi i-am dat-o domnului Ustrzycki. După care am ieşit amîndoi în curte, pentru că ne aşteptau trăsuricile. înainte de a urca mi-a trecut prin minte un gînd înfricoşetor.

— Domnule Ustrzycki, dar dacă Selim n-a dus-o pe Hania la Chorzele ? am întrebat.

— Dacă nu s-a dus la Chorzele, atunci a cîştigat timp > e noapte, sînt o sumedenie de drumuri în toate părţile şi.~ caută acul în carul cu

fin. Dar unde ar fi putut s-o ducă ?

— In oraşul N.

— Şaisprezece mile cu o singură pereche de cai ? Atunci fii liniştit. E o farsă, nu ? Am să mă reped mîine la N., astăzi încă, dar mai întîi mă duc la Chorzele *i* îţi repet, fii liniştit!

După o oră, am ajuns acasă. Era noaptea tîrziu, chiar foarte tîrziu, dar prin ferestre se vedeau luminiţe mişcîn- du-se în toate părţile. Oamenii umblau cu luminarea prin toate încăperile. Cînd brişcă mea a tras în faţa pridvorului, a scîrţîit uşa şi a ieşit părintele Ludwik cu o lumînare în mînă.

— Tăcere I mi-a şoptit, ducîndu-şi un deget la buze.

— Hania ? am întrebat înfrigurat.

— Vorbeşte mai încet. Hania e acasă. A adus-o bătrînul Mirza, Hai la mine să-ţi povestesc totul.

Am intrat în camera preotului.

— Ce s-a întîmplat cu tine ?

— I-am urmărit. Mirza mi-a împuşcat calul. Tata a venit ?

— S-a întors îndată după plecarea bătrînului Mirza. Ce nenorocire! Ce nenorocire ! Acum e doctorul la el. Am crezut că va avea un atac de apoplexie. Voia să plece să-t

— provoace la duel pe biilrînul Mirza. Să nu te duci la el, fiindcă asta s-ar putea să-i facă rău. Ai să-l rogi mîine sa nu-1 provoace pe Mirza. Mare păcat, iar bătrînul nu-i vinovat. Pe Selim l-a bătut şi l-a închis, iar pe Hania a adus-o acasă, poruncindu-le slujitorilor să nu sufle o vorbă. Mare noroc că nu l-a găsit acasă pe tatăl tău.

— După cum se vede, bătrînul Ustrzycki prevăzuse totul de minune.

— Hania eum se simte ?

— A venit udă leoarcă. Are -fierbinţeală mare. Tata a certat-o cu asprime. Biata copilă !

— Doctorul Stas a văzut-o ?

— A văzut-o şi i-a spus să se culce numaidecît. Bătrîna Wşgrosia stă cu ea. Aşteaptă-mă aici. Mă duc să-i spun tatălui tău că ai sosit. A repezit oameni călare în toate părţile după tine. Kazio a plecat şi el să te caute. Doamne f Doamne atotputernic, ce-a fost aici I

— Spunînd acestea, preotul a plecat la tata, iar eu n-am mai putut sta în camera lui şi am alergat la Hania. Nu voiam s-o văd, o, nu I Aş fi suferit prea mult. Mai. degrabă voiam să mă asigur că se întorsese într-adevăr, că se afla din nou în siguranţă în casa noastră, aproape de mine, ferită de furtună şi de întîmplările zilei de azi. MS încercau simţăminte ciudate in timp ce mă apropiam de camera ei. Nu minia, nici ura, ci o jale grea, adîncă îmi sfîşia inima, o milă nespusă pentru

această biată victimă a nebuniei lui Selim. Mă gindeam la ea ca la o porumbiţă prinsă de uliu. Cîtă umilinţă trebuie să fi Indurat, biata de ea, ce ruşine trebuie să-i fi fost Ia Chorzele, înaintea bătrînului Mirza. M-am jurat să nu-i reproşez nimic nici acum şi nici mai tîrziu, să mă port cu ea ca şi cînd nu s-ar fi tnttmplat nimic.

— Cînd am ajuns Ia camera ei, s-a deschis uşa şi a ieşit bătrîna Wşgrowska. Am oprit-o şi am întrebat-o :

— Domnişoara doarme ?

— Nu doarme, nu doarme, sărmana I mi-a răspuns băbătia. O, domnişorule scump de-ai şti ce-a fost aici I Cînd. s-a răstit domnul la domnişoara (aici bătrîna Wţgrowska şi-a ridicat poala şorţului şi a început să-şl şteargă lacrimile), am crezut că biata de ea o să-şi dea duhul. Era atît de înfricoşată şi de udă, o, Isuse, Isuse *

— Cum se simte acum ?
— O să vezi, domnişorule, că va scăpa cu bine. Noroc că doctorul e la Indemînă.

— I-am spus Wţgrowskăi să se întoarcă îndată la Hania şi să nu închidă uşa, deoarece voiam s-o văd, fie şi de departe. Uitîn- du-mă din încăperea întunecată prin uşa întredeschisă, am văzut-o şezind pe pat îmbrăcată în cămaşa de noapte. Avea obrajii roşii ca focul şi ochii strălucitori; respira greu. Probabil că avea temperatură.

— O vreme, am stat în cumpănă, să intru, să nu intru, dar tocmai atunci părintele Ludwik m-a luat de braţ.

— Te cheamă tatăl tău — mi-a spus.

— Părinte Ludwik, ea e bolnavă I

— Doctorul se va duce îndată iarăşi la ea. în acest timp ai să stai de vorbă cu tatăl tău. Hai, du-te, că-i tîrziu.

— Cît e ceasul ?

— Unu după miezul nopţii.
— M-am lovit cu palma peste frunte. La cinci dimineaţa aveam să mă bat cu Selim.

— XI

— După discuţia cu tata, care a durat vreo jumătate de oră, m-am întors în camera mea Şi nu m-am mai culcat. Ca să ajung la cinci la coliba lui Wach, socotisem că trebuie să plec de acasă cel mai tîrziu la ora patru, aşa că nu mai aveam nici trei ore întregi. Dealtfel, în curînd a venit şi părintele Ludwik să vadă dacă nu cumva sînt bolnav după goana prin ploaie şi dacă îmi schimbasem hainele ude. Ud sau uscat, mie-mi era totuna. Preotul a insistat să mă întind numaidecît în pat, dar s-a luat cu vorba şi aşa a mai trecut o oră.

— Mi-a povestit amănunţit ce spusese bătrînul Mirza. Din istorisirea lui, am aflat că Selim făcuse pur şi simplu o nebunie, dar, cum îi spusese tatălui său, nu mai văzuse altă scăpare. Credea că tatăl său, pus în faţa faptului împlinit, nu va mai putea face altceva decît să-i binecuvînteze, iar noi, să i-o dăm pe Hania. Am mai aflat că, după discuţia cu mine, nu numai că i-a scris Haniei, dar s-au şi văzut şi atunci a convins-o să fugă cu el. Cu toate că nu-şi dădoa seama de urmări, fata s-a împotrivit din răsputeri, dar Selim a îmbrobodit-o cu rugăminţile şi dragostea lui. I-a înfăţişat fuga ca pe o simplă plimbare pînă la Chorzele, după care aveau să fie uniţi pentru totdeauna şi fericiţi. A asigurat-o eă, după aceea, o va aduce el însuşi înapoi, ca pe logodnica lui, că tata va fi de acord, iar eu nu voi avea de ales şi, mai mult, mă voi mîngîia la Ustrzyca cu Lola Ustrzycka. A rugat-o, i-a vorbit, a implorat-o. I-a spus că el ar sacrifica totul pentru ea, chiar şi viaţa, că nu va putea suporta despărţirea, că se va îneca, îşi va trage un glonţ in cap sau se va otrăvi. Apoi i s-a aruncat la picioare şi a izbutit s-o convingă să-i accepte propunerile. Totuşi, cînd a venit vremea faptelor şi au fugit, Hania s-a înspăi- mînlat şi l-a rugat cu lacrimi în ochi să se întoarcă, dar el n-a vrut, fiindcă uitase atunci de lumea întreagă.

— Aşa-i povestise bătrînul Mirza părintelui Ludwik şi-i povestise poate şi pentru a dovedi că, deşi Selim făcuse o nebunie, o făcuse de bună credinţă. Avînd în vedere toate acestea, părintele Ludwik nu

împărtăşea mînia tatălui meu, pe care-1 revoltase nerecunoştinţa Haniei. După el, Hania nu era nerecunoscătoare, ci doar rătăcită de dragos- tea-i lumească. Din această cauză, mi-a împărtăşit şi mie cîteva învăţături despre simţirile profane, cu toate că eu nu-i purtam pică Haniei pentru dragostea ei lumească » aş fi plătit însă cu preţul vieţii ca ea să fie îndreptată spre altcineva. Faţă de Hania simţeam o mare milă, îmi pătrunsese atît de mult în inimă, încît despărţirea de ea ar fi produs o adevărată nenorocire. L-am mai rugat pe părintele Ludwik s-o apere în faţa tatei şi să-i explice fapta ei aşa cum mi-a explicat-o şi mie, după care a plecat, fiindcă voiam să rămîn singur.

— După plecarea preotului, am luat de pe perete sabia veche, dăruită de tata, şi pistoalele, ca să pregătesc totul pentru întilnirea de a doua zi. Pînă atunci nu avusesem nici timp şi nici chef să mă gîndesc la asta. Voiam să mă bat pe viaţă şi pe moarte, asta era totul. Eram convins că Selim nu-mi va înşela aşteptările. Am şters cu grijă sabia cu vată moale i pe lama-i lată, albăstruie, veche de peste două sute de ani, nu se vedea nici cea mai mică zgîrie- tură, cu toate că nu puţine coifuri şi umerare despicase la vremea ei, slobozind sînge suedez, tătar şi turcesc. Inscripţia aurie, „Isus, Marial* lucea limpede» i-am încercai tăişul, era subţire ca marginea unei panglici de mătase turroazele albastre de pe mîner făceau ape-ape, rugîn- du-se parcă să fie strînse în pumn şi încălzite.

— Sfirşind cu sabia, am trecut la pistoale, deoarece nu şliam ce arma va alege Selim ,■ ara uns cu ulei cocoaşele şi peticelele de pînză pentru gloanţe, apoi le-am încărcat cu prudenţă. Se crăpa de ziuă. Era ora trei dimineaţa. Ter- minîndu-mi treaba, m-am aruncat într-un fotoliu şi am căzut pe gînduri. Din desfăşurarea evenimentelor şi din cele povestite de părintele Ludwik, reieşea tot mai limpede un lucru ; anume că, pentru cele întîmplate, purtam şi eu o mare parte din vină. M-am întrebat dacă mi-am îndeplinit cum se cuvine îndatoririle de tutore, lăsate în seama mea de bătrînul Mikolaj, şi mi-am răspuns : nu. Dacă m-am gîndit numai la Hania şi nu la mine ? Mi-am răspuns : nu. Pe cine aveam în vedere în toată povestea asta ? Numai pe mine. Iar Hania, această făptură blîndă şi fără apărare, sta între noi, cum stă porumbiţa în cuibul răpitoarelor. Nu puteam scăpa de gîndul neplăcut că eu şi Selim ne-o smulgeam unul altuia ca pe o pradă-ispititoare ; în această luptă, în care răpitorii se gîndeau numai la folosul lor, ea suferea cel mai mult, deşi era cea mai puţin vinovată. Peste cîteva

ceasuri aveam să dăm lupta de pe urmă pentru ea. Erau gînduri negre, apăsătoare. Se vădea că lumea noastră de şleahtici era prea aspră pentru Hania. Din nefericire, mama era plecată de mult de acasă, iar noi, bărbaţii, aveam mîinile prea aspre şi boţeam această floare delicată, aruncată de soartă printre noi. Eram cu toţii vinovaţi şi vina noastră trebuia spălată cu sîngele meu sau al lui Selim.

— Eram pregătit pentru amîndouă.

— Zorii zilei pătrundeau în încăpere. Afară au început să ciripească rîndunelele, întîmpinînd aurora dimineţii. Am stins luminările care ardeau pe masă se luminase aproape de-a binelea. In casă a bătut ora trei. „E timpul 1“ am gîndit şi, aruncîndu-mi pe umeri o mantie, ca să nu mi se vadă armele in caz că aveam să mă întîlnesc cu cineva, am părăsit camera.

— Cînd am trecut pe lîngă casă, am observat că uşa principală de la tindă, care de obicei se închidea cu lacăt in formă de bot de leu, era deschisă. Se vede că cineva ieşise din casă, trebuia deci să fiu foarte prudent, ca să nu mă întîlnesc cu el. Furişînclu-mă în tăcere printr-un colţ al curţii spre aleea teilor, am privit cu grijă în toate părţile, dar mi s-a părut că împrejur totul doarme încă liniştit Abia cînd am ajuns în alee, am înălţat capul, sigur că du mai poate să mă vadă nimeni din casă. După furtuna de ieri, dimineaţa era transparentă şi frumoasă. în alee, teii uzi m-au întimpinat cu aroma lor de miere, puternică. Am apucat-o Ia stînga spre fierărie, moară şi dig, pentru că pe acolo ducea drumul spre coliba lui Wach. Prospeţimea dimineţii şi a vremii mi-a alungat departe somnul şi oboseala. Eram plin de curaj şi parcă o voce lăuntrică îmi spunea că, în lupta care avea să aibă loc, eu am să înving. Intr-adevăr, Selim trăgea cu pistolul ca un adevărat maestru, dar nici eu nu trăgeam mai rău ? în mînuirea săbiei mă întrecea de bună seamă în îndemînare, în schimb, eu eram mult jnai puternic, atît de puternic, încît abia putea face faţă loviturilor mele. «Dealtfel, fie ce-o fi — ani gîndit — bine că se sfîrşesc toate, iar dacă nu şe va dezlega, cel puţin va fi tăiat nodul acesta gordian care mă cetluia şi mă înăbuşea de atîta vreme*. In plus, cu bună sau rea credinţă, Selim o nedreptăţise mult pe Hania, deci trebuia să plătească.

— Gîndind astfel, am ajuns Ja marginea bălţii. Din văzduh, ceaţa şi aburii coborau spre apă. Zorii împrumutau luciului albăstrui al eleşteelor culorile aurorei. Dimineaţa abia începea cu adevărat ,■ aerul devenea tot mai transparent şi pretutindeni era reavăn, senin, trandafiriu şi tăcut ? doar din stufărişuri ajungea pînă la urechile mele măcăi- tul raţelor sălbatice. Eram aproape de ecluză şi de pod, cînd m-am oprit încremenit.

— Pe pod se afla tata cu mîinile împreunate la spate şi luleaua stinsă într-o mînă» sta rezemat de balustrada podului şi privea îngîndurat în apă şi la aurora dimineţii. Probabil că nu putuse dormi nici el, ca şi mine, şi ieşise să respire aerul dimineţii sau poate să mai supravegheze ici şi colo treburile gospodăriei.

— Nu l-am observat de la început, fiindcă mergeam pe marginea drumului, iar sălciile îmi acopereau balustrada podului *i* mai aveam numai vreo zece paşi pînă la el, M-am ascuns după o salcie, neştiind nici eu deocamdată ce trebuie să fac.

— Tata continua să stea în acelaşi loc. M-am uitat le el» pe faţă i se citeau grija şi nesomnuL Privirile-i rătăceau pe boltă în timp ce îngîna rugăciunea de dimineaţă. Am auzit limpede i

— „Ave Maria, cea de graţie plină, Domnul cu tinel" Continuarea a rostit-o în şoaptă, apoi iarăşi mai tare i

— .Şi blnecuvîntat să fie rodul pîntecului tău. Amin*

— N-am mai avut răbdare să stau In dreptul sălciei şi am hotărît să mă strecor peste pod în tăcere. O puteam face, deoarece tata sta întors cu faţa spre apă şi, cum am mai spus-o, nici nu auzea prea bine, fiindcă încă de pe vremea cînd era oştean, surzise din cauza bubuiturilor de tiHL Păşind deci cu grijă, m-am furişat pe pod prin spatele sălciilor, dar din nenorocire, grinzile prost îmbinate au început să scîrţlie şi tata a întors capul.

— Ce faci tu aici ? m-a întrebat.

— Am roşit ca sfecla.

— Mă duc să mă plimb, tată, doar să mă plimb.

— Tata s-a apropiat de mine şi, dînd la o parte pulpana mantiei pe care o strîngeam cu grijă, a arătat spre sabie şi pistoale şi mi-a zis i

— Dar cu astea ce-i ?

— N-am mai avut încotro, a trebuit să-i mărturisesc totul.

— Tată, am să-ţi spun tot — am răspuns — mă dyc să mă bat cu Mirza.

— Credeam că tata va izbucni furios, dar împotriva aşteptărilor mele, s-a mulţumit să întrebe :

— Cine pe cine l-a provocat ?

— Eu pe el.

— Fără să te sfătuieşti cu mine, fără să-mi spui o vorbă ?

— L-am provocat ieri, după ce l-am urmărit, la Ustrzyca. N-am mai putut deci să ţe întreb nimic şi, pe urmă, mi-a fost teamă că nu-mi vei da voie.

— Ai ghicit. Intoarce-te acasă. Lasă totul în seama mea.

— Inima mi s-a strîns de durere şi disperare ca niciodată.

— Tată — i-am spus — te implor pe tot ce ai mai sfînt, pe memoria bunicului, lasă-mă să mă bat cu tătarul. Ţin minte că odată mi-ai spus că sînt democrat şi te-ai supărat pe mine. Iată că acum mi-am amintit că în mine curge sîn- gele bunicului şi al tău. Tată, el a nedreptăţit-o pe Hania şi nu poate fi iertat. Să nu spună oamenii că neamul nostru a îngăduit să fie nedreptăţită o 'orfană, fără a o răzbuna. Eu mă simt foarte vinovat; am iubit-o şi dumitale nu ţi-am spus nimic, dar jur, chiar dacă n-aş fi iubit-o, pentru soarta ei tristă, pentru familia

şi numele nostru, aş fi făcut la fel. Conştiinţa îmi spune că aşa se cuvine, iar dumneata, tată, n-ai să mă împiedici; dacă-i aşa cum gîndese eu, nu cred ca-mi vei interzice să mă port ca un adevărat şleahtic ,■ nu cred, nu cred, tată l Tată, ţine minte că Hania a fost nedreptăţită şi eu l-am provocat, eu mi-am dat cuvîntul. Ştiu că sînt încă minor, dar un minor n-are şi el aceeaşi cinste, aceeaşi onoare ca şi un adult ? Eu l-am provocat, eu m-am legat prin cuvînt şi nu o dată m-ai învăţat că onoarea e legea supremă pentru un şleahtic. Eu mi-am dat cuvîntul, tată J Hania a fost nedreptăţită, onoarea casei noastre e pătată şi eu mi-am dat cuvîntul. Tată ! tată I

— Ducîndu-i mîna la buze, am izbucnit în plîns ca un copil f m-am rugat de tata şi, pe măsură ce vorbeam, chipul aspru i se inmuia şi se îmblînzea tot mai mult; şi-a înălţat ochii şi o lacrimă grea, de părinte, mi-a căzut pe frunte. O luptă aprigă se ducea în sufletul lui; ţinea la mine ca la ochii din cap şi mă iubea mai mult decît orice pe lume, aşa că se temea pentru mine. In cele din urmă, şi-a înclinat capul cărunt şi mi-a şoptit abia auzit:

— Dumnezeul părinţilor tăi să fie cu tine. Du-te, copile, du-te să te baţi cu tătarul I

— Am căzut unul în braţele celuilalt. Tata m-a strîns multă vreme la pieptul lui. Apoi şi-a stăpînit emoţia şi m-a îndemnat mai vesel i

— Apoi să te baţi, copile, să se audă pînă la I

— I-am sărutat mîna, iar el m-a întrebat i

— Cu sabia sau cu pistolul ?

— El va alege.

— Şi martorii ?

— Fără martori. Eu am încredere în el şi el în mine. Ce nevoie avem de martori, tată ?

— Şi iarăşi m-am aruncat la pieptul lui, pentru că era timpul să plec. După ce m-am depărtat cîteva zeci de paşi, am privit înapoi ? tata era tot pe pod şi mă binecuvînta, făcînd semnul crucii asupra mea. Primele raze ale soarelui, care răsărea, cădeau pe silueta-i înaltă, parcă încon- jurînd-o' cu o aureolă luminoasă. Cum sta aşa în lumină, eu braţele ridicate, veteranul încărunţit semăna cu un vultur bătrîn care-şi binecuvînta puiul de departe, slobozin-. du-I într-o viaţă înaripată, plină de primejdii, aşa cum îi plăcuse şi lui odinioară.

— M-am simţit atît de îmbărbătat atunci, aveam atîta curaj, credinţă şi înflăcărare, încît dacă la coliba lui Wach

— m-ar fi aşteptat nu unul, ci zece ca Selim, n-aş fi pregetat o clipă să-i provoc pe toţi la luptă.

— Am ajuns la colibă. Selim mă aştepta la marginea pădurii. Cînd l-am văzut, recunosc că m-am uitat la el cum se uită lupul la prada pîndită. Ne-am privit în ochi ameninţător şi curios în acelaşi timp. Selim se schimbase mult in cele cîteva zile; slăbise şi se urîţise ori poate mi se părea mie că se urîţise. Ochii-i luceau aprins, iar colţurile gurii îi tremurau.

— Ne-am îndreptat amîndoi numaidecît spre adîncul pădurii ; tot drumul n-am schimbat nici o vorbă. Cînd am ajuns într-un luminiş, străjuit de pini, m-am oprit şi am spus :

— Aici. De acord ?

— A încuviinţat din cap şi a început să-şi descheie surtucul, ca să se dezbrace.

— —; Alege I l-am îndemnat, arătîndu-i sabia şi pistoalele.

— A optat pentru cea dintîi îşi adusese o sabie turcească de Damasc încovoiată mult la vîrf.

— Mi-am dezbrăcat şi eu surtucul f el mi-a urmat exemplul, dar mai înainte a scos o scrisoare din buzunar.

— Dacă voi muri, te rog să i-o dai domnişoarei Hania.

— Nu primesc.

— Nu conţine declaraţii de dragoste, ci lămuriri.

— De acord.

— In timp ce vorbeam, ne-am suflecat minecile de la cămaşă. Abia acum am simţit că inima începe să-mi bată mai tare. In sfîrşit, Selim a pus mîna pe sabie şi s-a îndreptat într-o poziţie de scrimă, sfidătoare, mîndră*;* ţinea sabia vertical, mai sus de linia capului *i* m-a vestit scurt i

— Sînt gata.

— Am luat aceeaşi poziţie, sprijinindu-mi sabia pe sabia
— lui.

— Gata ?

— Gata.

— începem!

— L-am atacat dintr-o dală alll de insistent, încît a fost nevoit să se retragă cîţiva paşi, parîndu-mi loviturile cu greutate ; mi-a răspuns totuşi la fiecare lovitură şi cu atîta iuţeală, că atacul şi contraatacul se auzea aproape în acelaşi timp.

— Rumeneala i-a îmbujorat obrajii ; nările i s-au lărgit, ochii i s-au alungit pieziş, tătăreşte, şi au început să' arun-

— ce fulgere. Un timp s-a auzit doar zăngănitul lamelor, scrlşnetul uscat al oţelului şi răsuflarea noastră gîfîitoare. Selim a înţeles curînd că, daca lupta se prelungeşte, el va trebui să cedeze, pentru că îl lăsau puterile şi plămînii. Broboane mari de sudoare îi apăruseră pe frunte, răsuflarea îi devenea tot mai şuierătoare. Era cuprins şi el de turbare, de nebunia luptei. Părul, răzleţii din cauza mişcărilor, îi cădea pe frunte, printre buzele întredeschise îi luceau dinţii albi, încleştaţi. De parcă se trezea in el fi- rea-i tătărască şi se sălbăticea simţind sabia în mînă şi adulmecînd mirosul sîngelui. Aveam totuşi asupra lui ascendentul furiei egale şi al forţei mai mari. O dată nu mi-a putut para lovitura şi singele i-a ţîşnit din umărul sting ; după cîteva secunde, vîrful săbiei mele i-.a atins iarăşi fruntea. Era înfricoşător cu şuviţa aceea sîngerie care, amestecată cu sudoare, i se scurgea pe faţă, peste gură şi peste bărbie. Părea că asta îl înverşuna şi mai mult. Sărea spre mine şi se depărta ca un tigru rănit. Vîrful săbiei lui se răsucea cu iuţeala înspăimîntătoare a unui fulger de foc în jurul capului meu, al umerilor şi pieptului. Param cu greu aceste lovituri ameţitoare, cu atît mai mult, cu cît gîndeam cum să lovesc la rîndu-mi. Uneori ne apropiam atît de mult, încît pieptul meu se izbea de al lui. Deodată Selim a sărit înapoi, sabia i-a şuierat pe lîngă tîmpla mea, dar i-am respins-o cu atîta putere, încît capul i-a rămas o clipă descoperit; am

vrut să-i dau o lovitură in stare să i-I despice în două şi... parcă m-a izbit trăznetul drept în moalele capului» am strigat .Isuse, Marial* Sabia mi-a căzut din mînă şi m-am piăbuşit cu faţa la pămînt.

— XII

— Nu ştiu şi nici nu-mi aduc aminte ce s-a întîmplat cu mine multă vreme. Cind m-am trezit, zăceam pe spate în patul din camera tatălui meu care şedea alături tntr-un fotoliu, cu capul dat pe spate, palid şi cu ochii închişi. Obloa* nele erau trase, pe masă ardeau luminări, iar în tăcerea adîncă ce domnea tn încăpere auzeam numai ticăitul ceasului. Un timp am privit în tavan fără gînduri şi mi-am adunat gîndurile leneşe, apoi am încercat să mă mişc, dar n-am putut din cauza unei dureri insuportabile la cap. Durerea mi-a adus aminte de tot ce se întîmplase şi am rostit cu glasul vlăguit:

— Tată I

— Tata a tresărit şi s-a aplecat peste mine. Bucuria amestecată cu duioşie i se citeau pe faţă, cînd a spus i

— Iţi mulţumesc, Doamne, că şi-a recăpătat cunoştinţa. Ce-i, fiule ?

— Tată, eu m-am bătut cu Selim ?

— Da, dragul meu I Nu te mai gîndi la asta!

— *O* clipă a domnit tăcerea, apoi am întrebat iar i

— Tată, cine m-a adus aici din pădure ?

— Eu te-am adus în braţe, dar nu mai spune nimic, nu te mai chinui.

— N-au trecut totuşi nici cinci minute şi i-am pus alte întrebări. Vorbeam însă foarte rar i

— Tată I

— Ce-i, copilul meu ?

— Ce s-a întîmplat cu Selim ?

— A leşinat şi el din cauza pierderii de sînge. Am dat poruncă să-l ducă la Chorzele.

— Am vrut să-l mai întreb de Hania şi de mama, dar am simţit că iarăşi mi se învălmăşesc gîndurile. Mi se părea că nişte cîini negri şi galbeni se joacă în două labe în jurul patului meu, vedeam o faţă care apărea şi dispărea fn perete. Nu mi-am pierdut cunoştinţa cu totul, dar aveam temperatură şi mi se încurcau gîndurile *i* a durat totuşi destul de mult. In răstimpuri, mă simţeam puţin mai bine şi atunci aproape că recunoşteam chipurile care-mi înconjurau patul ,• erau cînd tata şi părintele Ludwik, cînd Kazio şi doctorul Stas. Mi-aduc aminte că dintre chipurile acelea lipsea unul, dar nu-mi dădeam seama care, ştiu însă că resimţeam această absenţă şi căutam instinctiv. Intr-o noapte, am adormit adine şi m-am trezit abia spre dimineaţă. Luminările ardeau încă pe masă. Eram foarte, foarte slăbit. Deodată am văzut pe cineva aplccîndu-se deasupra patului. La început, nu mi-am dat seama cine este, dar la vederea acelui chip, m-am simţit atît de bine, de parcă aş fi murit şi aş fi ajuns în ceruri. Era o faţă îngerească, atît de bună şi de sfîntă cu lacrimile şiroindu-i pe obraji, încît am simţit că-mi vine şi mie să plîng. Atunci mi s-au mai limpezit gîndurile şi am rostit încet i

— Mamă !

— Chipul de înger s-a aplecat peste mîna-mi slăbită care se odihnea pe plapomă şi şi-a lipit buzele de ea. Am încercat să mă ridic, dar am simţit iarăşi durerea de la tîmple, aşa că am spus doar i

— Mă doare, mamă !

— Mama, căci ea era, a început să-mi schimbe bandajele cu gheaţă, care-mi acopereau capul. De obicei, cînd mi se schimbau compresele, sufeream foarte mult, dar atunci mîinile acelea dragi au început să umble cu atîta grijă şi gingăşie în jurul bietului meu cap hărtănit, încît n-am mai simţit nici cea mai mică durere şi am şoptit :

— E bine, o, ce bine e I

— După aceea, mintea mi s-a limpezit, doar spre seară aveam temperatură. O vedeam atunci pe Hania, deşi cînd n-aveam fierbinţeală, n-o vedeam niciodată. Totdeauna mi se părea că o ameninţă nu ştiu ce primejdie. O dată se repezea la ea un lup cu ochii roşii, altădată o răpea cineva, parcă Selim, dar parcă nu era el, căci avea faţa plină de păr şi coarne pe cap. Atunci ba strigam, ba-1 rugam respectuos şi umil pe cel cu coame să n-o răpească. In astfel de momente, mama îmi punea mîna pe frunte şi vedeniile piereau numaidecit.

— In cele din urmă, am scăpat cu totul de fierbinţeală; mintea mi s-a limpezit, dar asta nu însemna că eram sănătos. S-a mai pripăşit parcă pe lîngă mine şi altă boală, o slăbiciune fără margini, din cauza căreia mă stingeam vă- zind cu ochii. Priveam ziua şi noaptea într-un punct din tavan. Ştiam ce se întîmplă cu mine, dar eram indiferent la toate. Nu mă interesa nici viaţa, nici moartea şi nici persoanele care vegheau la patul meu. înregistram impresiile, vedeam tot ce se petrecea în jurul meu ţineam minte totul, dar n-aveam destulă putere să-mi adun gîndurile şi să simt. Intr-o seară am început probabil sS agonizez. Ai casei au adus lîngă pat o luminare mare, apoi l-am văzut pe părintele Ludwik îmbrăcat în odăjdii. M-a împărtăşit şi m-a uns cu uleiul sfînt, hohotind de plîns şi aproape să-şi piardă cunoştinţa. Pe mama au scos-o leşinată din încăpere i Kazio suspina într-un colţ şi îşi smulgea părul din cap ; tata şedea cu mîinile atîrnîndu-i fără vlagă, ca o stană de piatră. Vedeam bine toate acestea, dar eram cu totul indiferent şi priveam ca de obicei cu ochii sticloşi, fără viaţă, în tavan, la tăblia

— palului sau la fereastra prin care pătrundea lumina lunii în snopi de raze arginlii, lăptoase.

— După aceea, s-au îmbulzit înăuntru slujitorii ,• strigătele,

suspinele şi vaietele au umplut întreaga încăpere, doar tata şedea împietrit ca mai înainte ; în sfîrşit, cînd au îngenuncheat cu toţii, iar preotul a început litania şi s-a întrerupt înecat de lacrimi, tata s-a ridicat deodată şi, mugind „O, Isuse, Isuse !“ s-a inLins cit era de lung pe podea. Atunci am simţit că vîr- furîle degetelor de la mîini şi de la picioare încep să mi se răcească şi m-a cuprins o somnolenţă ciudată. „Aha, acum mor !" mi-am spus in gînd şi am adormit.

— Într-adevăr, în loc să mor, am adormit numaidecît, am adormit atît de adine, că nu m-am trezit decît după douăzeci şi patru de ore, şi atît de în putere, încît nici eu nu înţelegeam, ce se petrecuse cu mine. Nepăsarea m-a părăsit, organismul tînăr, puternic învinsese moartea şi se trezea cu noi puteri la o nouă viaţă. La patul meu au avut loc iarăşi asemenea scene de bucurie, că nici măcar nu mai încerc să le descriu. Kazio parcă se ţicnise de fericire. Mi s-a povestit mai tîrziu că îndată după duel, cînd tata m-a adus rănit acasă şi doctorul n-a putut garanta de la început că voi trăi, bietul Kazio a trebuit să fie închis, deoarece îl pîndea pe Selim ca pe un animal sălbatic şi se jurase că, dacă voi muri, îl va împuşca oriunde îl va întîlni. Din fericire, Selim, rănit uşor, a fost nevoit să stea şi el un timp în pat.

— In acest timp, cu fiecare zi care trecea, eu mă înzdră- veneam tot mai mult. îmi revenea pofta de viaţă. Tata, mama, preotul şi Kazio vegheau ziua şi noaptea lîngă patul meu. Cît îmi erau de dragi atunci şi cum îi mai doream, cînd părăsea vreunul încăperea. Odată cu viaţa, mi s-a trezit iarăşi în inimă vechiul sentiment pentru Hania. Cînd mi-am revenit din somnul acela lung, pe care toţi H socotiseră începutul veşniciei de dincolo, am întrebat imediat de Hania. Tata mi-a răspuns că e sănătoasă, dar a plecat cu doamna d'Yves şi cu surioarele mele la unchiul nostru din cauza vărsatului de vînt care se răspîndea tot mai mult prin sat. Mi-a mgi spus, tot atunci, că a iertat-o, că a uitat, şi m-a rugat să stau liniştit. Mai pe urmă am discutat nu o data despre ea cu mama care, văzînd că asta mă interesează mai mult decît orice, ea însăşi întepea discuţia şi o sfîrşea cu făgăduieli dumnezeieşti, deşi nu prea clare, că după ce "-mă voi însănătoşi, va vorbi cu tata despre multe lucruri, care

— vor fi foarte plăcule pentru mine, dar acum trebuie să fiu liniştit şi să mă străduiesc să-mi revin cît mai curînd.

— Spunînd acestea, zîmbea cu tristeţe, iar mie îmi venea să plîng de bucurie. Cîteodată însă se petreceau lucruri care-mi tulburau liniştea, stîrnindu-mi spaima. Intr-o seară, în timp ce mama şedea lîngă mine, a intrat slujitorul Franek şi a chemat-o la domnişoara Hania.

— M-am ridicat îndată în capul oaselor.

— A venit Hania ? am întrebat.

— Nu I a răspuns mama. N-a venit. Mă cheamă in camera Haniei, pentru că acolo se văruie şi se pune- un tapet nou.

— Alteori aveam impresia că un nor greu de tristeţe, cu neputinţă de ascuns, apăsa fruntea persoanelor din jurul meu. Nu pricepeam ce se petrece, iar la întrebările mele nu căpătăm răspunsuri lămuritoare. L-am cercetat pe Kazio, dar mi-a răspuns ca şi ceilalţi, că acasă toate sînt bune, că surioarele, doamna d'Yves şi Hania se vor întoarce curînd, aşa că să fiu liniştit.

— Dar de unde tristeţea asta ? am întrebat.

— Uite, am să-ţi povestesc tot. Selim şi bătrînul Mirza vin în fiecare zi la noi. Selim se chinuieşte mereu, plînge, vrea să te vadă neapărat, dar părinţii se tem că vizita Iui îţi va face rău.

— Am zîmbit.

— Nu e prost Selim! am spus.'Cit pe ce să-mi crape ţeasta, iar acum plînge pentru mine. Dar la Hania se mai gîndeşte ?

— E... nu-i arde lui de Hania acum. La drept vorbind, nu ştiu, că nu l-am întrebat, dar cred că a renunţat definitiv la ea.

— Asta-i bună!

— In orice caz, altul se va bucura de ea, fii liniştit!

— Kazio s-a strîmbat ca un elev şi a adăugat ca un ştrengar i

— Ştiu şi cine. Numai să dea Dumnezeu să...

— Să ce ?

— Să se întoarcă mai repede — a adăugat în grabă.

— Aceste cuvinte m-au liniştit pe deplin. După cîteva zile,

— Jntr-o seară, tata şi mama se aflau lîngă mine. Am început să joc şah cu tata. Mama a ieşit curînd, lăsînd deschisă uşa prin care se vedeau mai multe camere, la capătul cărora era încăperea Haniei. Am privit într-acolo, dar n-am putut să văd nimic, fiindcă celelalte camere, afară de a mea, nu erau

— luminate, iar uşa de Ia camera Haniei, după cîte mi-am dat seara a, era închisă.

— A intrat însă acolo cineva, parcă doctorul Stanisfaw, şi n-a închis bine uşa.

— Inima a început să-mi bată neliniştită, tn camera Haniei era lumină.

— tn încăperea alăturată pătrundea o dîră de lumină, pe fondul căreia mi s-a părut că văd rotocoale transparente de fum care se învălătuceau asemenea prafului în lumina soarelui.

— Treptat, am simţit o aromă slabă care devenea tot mai puternică. Brusc mi s-a ridicat părul măciucă în vîrful capului, am

recunoscut mirosul de ienupăr.

— Tată, ce-i asta ? am strigat cu putere, aruncînd cît colo tabla de şah şi piesele.

— Tata s-a ridicat descumpănit, a simţit şi el mirosul blestemat şi a închis uşa cît a putut de repede.

— Nimic, nu-i nimic! a răspuns îngrijorat.

— Dar eu am sărit în picioare şi, deşi mă clătinam, am înaintat repede spre uşă.

— De ce afumă acolo cu ienupăr ? am strigat. Vreau să mă duc acolo.

• Tata m-a cuprins de mijloc.
— N-ai să te duci acolo! Nu-ţi dau voie!

— M-a cuprins disperarea, am început să-mi sfîşii bandajele de la cap, ţipînd cu furie :

— Bine, de-i aşa I Iţi jur că voi rupe bandajele şi voi scormoni rana cu propriile mîini. Hania a murit! Vreau s-o văd !

— Hania n-a mnrit, îţi dau cuvîntul meu I a răspuns tata, apucîndu-mă de mîini şi luptîndu-se cu mine. S-a îmbolnăvit, dar acum e mai bine I Linişteşte-te, linişteşte-te I Nu s-au întîmplat destule nenorociri ? Am să-ţi povestesc totul, dar întinde-te in pat. La ea nu poţi să te duci. Ar fi pierdută. Linişteşte-te şi culcă-te. Iţi jur că e mai bine.

— Puterile m-au părăsit şi am căzut pe pat, repetînd ı

— Doamne, o. Doamne I

— Henryk, vino-ţi în fire. Parc-ai fi o femeie I Poartă-te ca un bărbat Acum nu mai e nici o primejdie. Ţi-am făgăduit că-ţi povestesc totul şi o voi face, numai să-ţi revină puterile I Saltă-ţi capul pe pernă 1 Aşa! Acoperă-te şi stai liniştit

— /

— L-am ascultat.

— Acum sînt liniştit, dar spune mai repede, tată, mai repede. Să aflu o dată tot ce s-a întîmplat. E într-adevăr mai bine ? Ce-a avut ?

— . — Bine, ascultă I In noaptea în care a răpit-o Selim, a fost furtună. Hania era îmbrăcată doar într-o jochie subţire şi s-a udat pînă la piele. Pe de altă parte, fapta nebunească a costat-o destul de mult. La Chorzele, unde a dus-o Mirza, n-a avut în ce să se schimbe, aşa că s-a

întors acasă în aceeaşi rochie udă. In aceeaşi zi a început să tremure şi a făcut temperatură mare. Bătrîna Wşgrowska n-a ştiut să-şi ţină gura şi i-a spus a doua zi ce s-a întîmplat cu tine. I-a spus chiar că ai fost ucis. Fireşte, asta i-a făcut şi mai rău. Spre seară şi-a pierdut cunoştinţa. Multă vreme doctorul n-a ştiut ce are, pînă cînd, în sfîrşit... Ştii şi tu că în sat bîntuie şi acum vărsatul de vînt. Ei, bine, Hania s-a îmbolnăvit de vărsat de vînt.

— Am închise ochii, fiindcă mi se părea, că-mi pierd şi eu cunoştinţa, apoi l-am îndemnat:

— Spune mai departe, tată, vezi doar că sînt liniştit

— Au fost momente — a continuat tata — de mare primejdie. In ziua cind am crezut cu toţii că te pierdem, a fost şi ea aproape de moarte. Criza a trecut însă cu bine pentru amîndoi. Acum e şi ea în convalescenţă, ca şi tine. Peste vreo săptămînă va fi pe deplin sănătoasă. Dar ce a fost în casa asta I Ce-a fost I

— Tata şi-a sfîrşit istorisirea şi m-a privit cu luare aminte. Se temea ca mintea-mi încă slăbită să nu fi fost zdruncinată de cele auzite; eu însă zăceam nemişcat Multă vreme a domnit tăcerea. îmi adunam gîndurile şi examinam noua nenorocire. Tata s-a ridicat şi a început să se preumble cu paşi mari prin încăpere, uitîndu-se din cînd în cînd spre mine.

— Tată ! l-am chemat după o tăcere îndelungată.

— Ce-i, copile ?

— Boala a... a... sluţit-o rău ?

— Glasul îmi era liniştit şi slab, dar inima îmi bătea cu putere în aşteptarea răspunsului.

— Da ! a răspuns tata. Cum se întîmplă după vărsat. S-ar putea totuşi să nu rămînă nici un semn. Acum se văd, dar vor pieri, vor pieri cu siguranţă mai tîrziu.

— M-am întors cu faţa la perete; mă simţeam mai rău ca Înainte.

— Cu toate acestea, după vreo săptămînă am început să merg pe picioarele mele, iar după încă una am văzut-o pe Hania. Ah, nici nu mai încerc să descriu ce devenise feţişoara aceea frumoasă, ideală. Cînd a ieşit sărmana din camera ei şi am văzut-o prima dată, deşi îmi jurasem să nu-i arăt în nici un fel zbuciumul meu, mi s-a făcut rău şi am leşinat. O, cît era de desfigurată I

— Cînd mi-am revenit din leşin, Hania plîngea în hohote pentru ea, fireşte, dar şi pentru mine, fiindcă şi eu semănăm mai degrabă cu o umbră decît cu un om adevărat.

— Numai eu sînt vinovată ! repeta, suspinînd. Numai eu.

— —- Haniulko, frumoasa mea, nu mai plînge, eu te voi iubi totdeauna ! am strigat şi i-am apucat mîinile vrînd să

i Ie duc la buze, ca mai de mult.

— Dar m-am cutremurat deodată şi le-am lăsat în jos. Mîinile ei, atît de albe, delicate şi frumose odinioră, erau înfricoşătoare. Acoperite în întregime cu pete negre, deveniseră aspre, aproape respingătoare.

— Te voi iubi întotdeauna I am repetat cu efort.

— Minţeam. Inima îmi era plină de o milă uriaşă, o milă

— de frate, dar vechiul sentiment pierise fără urmă.

— M-am dus în grădină şi, în acelaşi chioşc acoperit de hamei, în care avusese loc declaraţia lui Selim şi a Haniei, am plîns ca după moartea unei fiinţe scumpe.

— Intr-adevăr, Hania de odinioară murise pentru mine, sau mai degrabă murise dragostea mea, lăsîndu-mi în inimă doar pustiul şi durerea unei răni neogoite. la amintirea căreia mi se umpleau ochii de lacrimi.

— Am stat aşa multă, multă vreme. Aurora amurgului a început să tivească vîrfurile copacilor cu lumini roşietice In seara calmă de toamnă. M-au căutat în casă, într-un tîrziu tata a intrat în chioşc.

— •S-a uitat la mine şi mi-a respectat durerea.

— Biet copil f a rostit. Dumnezeu te-a încercat greu, dar ai încredere în el, fiindcă ştie totdeauna ce face.

— Mi-am rezemat capul pe pieptul tatei şi un timp am tăcut amîndoi.

— Intr-un răstimp, tata m-a întrebat:

— Ai ţinut foarte mult la ea. Dacă ţi-aş spune acum i „Eu ţi-o dau, să fie a ta pentru toată viaţa", ce mi-ai răspunde ?

— Tală! l-ara strigat — dragostea mea s-a spulberat, dar cinstea mi-a râmas, sînt gala să-mi leg viaţa de a ei.

— Tata m-a sărutat din toată inima.

— Dumnezeu să te binecuvînteze. Acum te recunosc, dar asta nu-i datoria ta, ci a lui Selim.

— El va mai veni pe la noi ?

— Va veni însoţit de tatăl său, care a aflat totul.

— Intr-adevăr, pe înserat a sosit Selim. Cînd a văzut-o pe

— Hania, a roşit, apoi s-a făcut alb ca varul. O vreme i se putea citi pe faţă lupta grea dintre inimă şi conştiinţă. Se vedea că şi din sufletul lui zburase pasărea înaripată care se numeşte dragoste. Dar firea-i nobilă a învins » s-a ridicat, i-a întins mîinile, apoi a căzut în genunchi tn faţa Haniei şi a spus :

— Hania mea! Eu am rămas acelaşi? nn te voi părăsi niciodată, niciodată !

— Boabele lacrimilor au şiroit pe obrajii Haniei, dar l-a îndepărtat uşor pe Selim.

— Nu cred, nu cred că mă mai poate iubi cineva acum! a răspuns, apoi şi-a acoperit faţa cu mîinile.

— O, cît sînteţi de buni şi de nobili cu toţii I Eu nu sînt vrednică, eu am păcătuit cel mai mult, dar acum totul s-a sfîrşit, acum sînt alta 1

— Şi, cu toate insistenţele bătrînului Mirza, cu toate rugăminţile "lui Selim, n-a vrut să se căsătorească. Cea dinţii furtună a vieţii a frînt această frumoasă floare abia îmbobocită. Biata fată, acum, după furtună, avea nevoie de un adăpost sfînt şi liniştit, în care să-şi vindece conştiinţa şi să-şi mîngîte inima.

— Şi-a găsit într-adevăr acest adăpost sfînt şi liniştit, devenind soră de caritate. Mal tîrziu, alte întîmplări şi o furtună înfricoşătoare au îndepărtat-o din mintea mea pentru multă vreme.

— Totuşi, după cîţiva ani, am revăzut-o pe neaşteptate; liniştea şi pacea se întipăriseră pe trăsăturile-i îngereşti *t* urmele bolii dispăruseră cu totul t în rochia neagră şi cu pălăria albă de călugăriţă era mai frumoasă ca oricînd ; o frumuseţe nepămîntească, mai mult angelică decît omenească.

—

— SELIM MIRZA

— I

— Toate acestea se petreceau într-o primăvară, în timpul războiului franco-prusac. Belfort era înconjurat de nemţi, dar detaşamentul de puşcaşi voluntari, în care slujeam eu şi Selim, tovarăşul meu din anii copilăriei, acţiona în spatele lor, luptînd aproape în fiecare zi, prinzînd curierii cu depeşele şi atacînd convoaiele cu alimente.

— Detaşamentul acesta era o adunătură de tot felul de aventurieri, în cea mai mare parte străini, oameni înclinaţi spre jaf, prădăciuni şi alte abuzuri, care nu preţuiau viaţa şi nu aveau nimic de pierdut *t* pe jumătate sălbăticiţi în hărţuieli permanente, făceau războiul din instinct, cu plăcerea animalelor de pradă. Noi înşine ne spuneam vînători de oameni, deşi era greu de precizat cine era vînătorul şi cine vînatul, pentru că şi noi eram urmăriţi fără cruţare, cu toată îndărătnicia şi perseverenţa nemţească. Nu-i lăsam în pace, dar nici noi n-aveam linişte zile şi nopţi de-a rîndul. Ziua stam ascunşi, cea mai mare parte a timpului, prin tufişuri, păduri şi vii, iar noaptea, mai ales dacă se întîmpla să fie o noapte întunecoasă şi ploioasă, ieşeam la pradă, ne furişam pînă aproape de bivuacurile prusace, prindeam stră- jile, lichidam patrulele şi pîndeam trenurile, pitiţi prin şanţurile căilor ferate sau scoteam şinele, tăiam firele de telegraf etc.

— Nu ştia nimeni niciodată, nici chiar guvernul lui Gam- betta \ unde sîntem, ce facem şi încotro ne îndreptăm. Eram

1 Leon Gambetta (1838—1882) — avocat şl om politic francez. Republican, deputat de Paris (1869), ministru de interne şi de război în guvernul Apărării Naţionale (1870), se străduieşte să organizeze rezistenţa in provincie. Deputat al Adunării Naţionale, ajunge şeful Uniunii republicane. Preşedinte al Camerei (1879) şl al Consiliului (1881—1882) un detaşament care acţiona de capul lui. Nu primeam solda niciodată, de

cele mai multe ori mîncam ce luam de Ia pru- sieni, beam votca ulanilor prusaci şi, înconjuraţi din toate părţile — închişi, s-ar putea spune, jur-împrejur de un zid de tunuri şi baionete — nu aprindeam focul aproape niciodată ; udaţi de ploaie, ne uscam la soare, amorţiţi de frig, ne încălzeam în toiul luptelor.

— Stăm în ceafa nemţilor — vorbeau soldaţii noştri.

— Intr-adevăr, departe, în spatele nostru era Franţa luptătoare, care se retrăgea, erau oraşele franceze, guvernul francez, armata, dictatorul cu un singur ochi, manifestele, generalii în uniforme aurite, gazetele, spitalele militare şi rezervele de alimente, dar toate astea existau departe de noi. Mai aproape erau detaşamentele prusace, bavareze, saşe şi noi în mijlocul lor.

— Uneori, mîna de fier a vreunui general neamţ se lăsa asupra noastră tăcută şi prudentă, ca mîna unui om care yrea să prindă o insectă supărătoare. Aşteptînd clipa potrivită, mîna se abatea, în sfîrşit, ca trăznetul şi prindea numai aerul, căci noi eram în altă parte.

— Cîteodată aşezam şi noi baioneta cu vîrful în sus şi atunci palma se retrăgea cu strigăte de turbare.

— Luptele neîntrerupte, trădările şi ambuscadele educaseră în aceşti oameni un adevărat instinct de lup. Aproape că nu mai aveam nevoie de comandant; acţionam în linişte, cu feidemînare şi prudenţă. Atunci cînd eram vînaţi, nu încetau nici o clipă să vîneze ei înşişi r erau în stare să pîndească şi să-şi ţină răsuflarea nopţi întregi, încordîndu-şi privirea In direcţia din care avea să vină prada.

— Riscînd mereu totul, ştiau să păstreze prudenţa pisicii. Nu o dată, în timp ce ne ascundeam prin desişuri, detaşamentele prusiene treceau atît de aproape de noi, încît mi se întîmpla să aud comenzile ofiţerilor, dar, dacă detaşamentul era prea numeros, nu trăgea nimeni.

— Orice regiment care mărşăluieşte în lumina soarelui, e urmat de umbra lui.

— Am fost întotdeauna siguri că vă ascundeţi în umbra noastră — ne-a spus odată un prizonier.

— Eram într-adevăr umbra nemţilor.

— Oamenii noştri pierduseră treptat orice sentimente omeneşti *f* n-aş putea spune câ luptau pentru Franţa, luptau de dragul de a lupta. Nu le păsa de Franţa. Pe ceilalţi soldaţi francezi, din alte detaşamente sau din armata regulată, nu-i

— puteau suporta, ca şi pe prusienj *r* de dispreţuit însă, îi dispreţuiau mai mult decît pe aceştia. Cînd îi întîlneau, altminteri foarte rar, se ajungea întotdeauna la certuri şi încăierări.

— Prusacii ar da bir cu fugiţii dacă v-ar vedea feţele — îi batjocoreau pe ceilalţi soldaţii noştri — dar nu văd niciodată altceva decît... turul nădragilor voştri.

— Intr-un cuvînt, era un detaşament ieşit din comun din toate punctele de vedere, dar nu prea numeros, dimpotrivă, se împuţina tot mai mult atît din pricina luptelor neîntrerupte, cît şi a greutăţilor aproape neomeneşti. Soarta răniţilor sau a bolnavilor din detaşamentul nostru era înfricoşătoare. Erau părăsiţi pur şi simplu în pădure. Odată, cînd un om a căzut din cauza epuizării nervoase şi s-a rugat să fie ucis, am auzit că i s-a răspuns !

— Nu te teme, berbecelule, aici te vor găsi lupii.

— Alţi amatori nu prea se îmbulzeau, fiindcă asemenea slujbă nu atrăgea pe nimeni, deşi speranţa unei prăzi îmbelşugate putea tenta. Oamenii noştri aveau atîtea ceasuri, bani şi inele luate de la morţi, încît nu mai ştiau ce să facă cu ele.-Nici nu le păsa de ele. Cărţi n-aveau voie să joace, de cumpărat n-aveau ce să cumpere şi nici de unde, iar de ascuns n-avea nici un rost să le ascundă, deoarece fiecare ştia că, mai devreme sau mai tîrziu, va pieri.

— Detaşamentul se topea deci văzînd cu ochii i candidaţii lipseau şi pentru că nu întrevedeau nici o răsplată. Soldatul purta în buzunar moartea, nu bastonul de mareşal. Guvernul Apărării Naţionale amintea foarte rar de noi în buletinele sale.

— Ei habar nu au de noi! spunea comandantul nostru care nu prea avea la tnimă acest guvern.

— Cu toate acestea, dictatorul cu un singur ochi a vrut să ne vadă şi i-a trimis ordin Iui La Rochenoire, comandantul nostru, să se înfăţişeze într-un loc anume, dar la Rochenoire n-a ascultat ordinul, şi, în Ioc să se prezinte la locul indicat, a plecat să organizeze o capcană.

— Dacă vrea să ne vadă — a spus — n-are decît să vie cu balonul la noi, că la asta se pricepe.

— Dealtfel, detaşamentul nostru n-ar fi făcut faţă bună la o paradă. Oamenii erau slăbiţi, înnegriţi de fum, cu uniformele ferfeniţă şi cu ochii năpădiţi de sînge; unii aveau capetele bandajate cu batiste pătate de sînge închegat, erau ne- pieptănaţi şi nespălaţi, semănînd mai degrabă cu nişte animale decît cu oamenii.

— Eu mă aflam in acesl detaşament cu lotul întîmplător, mS convinsese Selim. Cînd s-a dezlănţuit războiul şi trebuia să plecăm amîndoi din Paris, eu voiam sS intru în armata regulată, dar Selim m-g îndemnat:

— Hai să mergem la La Rochenoire.

— Cine mai e şi ăsta ?

— Formează un detaşament de puşcaşi.

— Ii cunoşti ?

— Da.

— De unde-l ştia, n-a vrut să-mi spună niciodată, iar bănuielile mele în această privinţă nu se întemeiază pe nici o certitudine. Ştiu doar că, încă înainte de izbucnirea războiului, Selim care avea o groază de bani, mai mulţi chiar decît putea să cheltuiască, îşi cam făcuse de cap prin Paris » ştiam că avusese un duel cu cineva din aristocraţia franceză şi-i smulsese de trei ori sabia din mînă, dar amănunte şi nume precise n-am ştiut niciodată. Era pe vremea cînd nu trăiam prea aproape unul de altul. Mai întîi pentru că el era foarte bogat, apoi, acum, ne despărţea amintirea Maniei. Ce-i drept, Selim se purtase cu Hania ca un om de Onoare, totuşi nu puteam scăpa de gîndul că, dacă nu era tel, draga mea Hania n-ar fi trecut printr-o boală îngrozitoare, n-ar fi îmbrăcat veşmintele de călugăHţă şl, tn sfîrşit, eu aş fi fost fericit *i* n-aş mai fi avut în suflet pustiul pe care-l purtam de opt ani de zile şi, se prea poate, în loo să rătăcesc prin străinătate, aş fi arat liniştit ogorul părintesc.

— In sfîrşit, mai sufeream şi pentru că eu, care eram mai' puţin vinovat faţă de Hania, îmi purtam mîhnirea şl regretele în suflet, în timp ce Selim o uitase cu totuL Venind la Paris, se lăsase prins de viaţa zgomotoasă şi trepidantă a marelui oraş cu toată patima naturii lui de oriental. Selim n-a ştiut niciodată ce-i opreliştea în nici o privinţă. Averea lui, numele neamului Mirza Dawidowicz, neam de şleahtici mîndri, educaţia lui, agerimea spiritului, înclinaţia spre glumă şi frumuseţea moştenită de Ia mama lui fi deschideau toate uşile plăcerilor din capitala lumii. Era primit pretutindeni şi toti şi-l disputau. Ah, pentru că frumos mai era acesf flăcău, ca întruparea unei idei artistice, cu ochii lui angelici care te cucereau, cu trăsăturile feţei ieşite parcă sub dalta sculptorului, cu statura-i înaltă şi mlădie, tinereţea înaripată şi viata atît de tumultuoasă, încît, cu cît o risipea mal mult în toate părţile, cu atît se arăta mai bogată.

— Nu era însă un bărbat frumos în sensul bulevardier, cum obişnuia să înţeleagă frumuseţea Parisul, în accepţia comună, banală. Totul, începând cu mintea şi bogăţia vieţii cu care nu mai ştia ce să facă, şi terminînd cu trăsăturile feţei, era original.

— Pentru parizieni, acest tînăr tătar cu chip de înger, forţă de atlet, curaj de leu şi blazon de cavaler era o floare ca parfum şi culoare

necunoscute. Nu e prea greu de închipuit cum arătau pe lîngă el marchizii de pe malul Secvanei; pe ei, viaţa nebunească îi vlăguise, pe el părea să-l întărească, ei aveau sufletele stinse, ca nişte lămpi arse, pe cînd ei ardea ca vîlvătaia, ei îşi trăiseră viaţa, el nu ştia ce să mai facă cu ea, ei erau nişte dezamăgiţi, iar el era întruparea farmecului care-1 înconjura ca o aureolă.

— Pentru ei orgiile însemnau aţiţarea nervilor tociţi, pentru el nu erau decît astîmpărarea sîngelui prea focos. In plus, tulbureala de la fundul paharului nu se prindea de buzele lui, răul era respins de firea-i nobilă, ca nisipul uscat destîncă.

— Caracterul acesta se formase sub ochii mei, îl urmărisem cum se dezvoltă aproape de pe o zi pe alta, de aceea îl cunoşteam pe de-a-ntregul. Era acelaşi Selim din anii copilăriei, ridicat însă la o mare putere.

— Conştiinţa propriei forţe îi dăduse siguranţă, iar nimicnicia şi aparenţele înşelătoare ale celor mai mulţi dintre oameni îl învăţaseră să dispreţuiască bărbaţii. Rezervele de energie nestrunite şi spiritul de iniţiativă, pe care le manifestase încă din anii copilăriei, crescuseră acum în cel mai înalt grad, se consolidaseră, făcînd din el, într-un fel, un om primejdios.

— îşi păstrase vioiciunea de altădată şi puţină imprudenţă care, cu firea-i pătimaşă, îl împingeau lesne spre pierderea cumpătului şi nebunie, dar de acestea îl apăra conştiinţa de sine, pe care le-o dă oamenilor educaţia şi modul de receptare subtilă, pînă la un punct filosofică, a fiecărei fapte, cuvînt, situaţii sau idei.

— Nu fusese niciodată sentimental, iar dacă ceva asemănător cu sentimentalismul se manifestase în anii copilăriei, fie şi într-un singur

atom, în firea lui, acum se spulberase fără urmă. Iată de ce amintirea Haniei nu lăsase în el nici umbră de tristeţe sau de regrete. Putea să iubească cu veselie şi bucurie, printre hohote de rîs şi sărutări, dar să ofteze nu era în stare.

— Acest fel de a fi se potrivea cu caracterul şi dispoziţia femeilor din capitala lumii, care erau înnebunite după el, deşi ştiau că le va trăda tot atît de uşor, pe cît de fără scrupule. Cînd am vorbit o dată cu el despre asta, mi-a spus 1

— '— Nu e neapărat necesar, mă distrez doar. Dacă aş afla adevărata dragoste, aş fi în stare de orice, dar dacă ea există, dintre noi doi, tu o vei căuta cel mai mult şi probabil că o vei găsi.

— Aşadar minţi, cînd spui că iubeşti ?

— A zîmbit

— Nul Ştiu, e drept, că voi înşela mai tîrziu, dar atunci cînd o spun, nu mint.

— Bărbaţii cu care se întilnea se împărţeau în două tabere, anii nu mai puteau după el, alţii îl urau. Cît despre Selim, el avea o părere foarte originală despre ei.

— Ii prefer pe aceia care ţin la mine, dar îi respect mai mult pe cei

care mă urăsc, căci sînt mai independenţi

— îmi spunea adesea.

— Apoi, de obicei, adăuga :

— Dealtfel, nu-mi pasă de nimeni.

— Era totuşi un companion foarte bun. Avea un suflet cinstit şi generos, la îndemîna tuturor, aşa că ajuta pe oricine de cîte ori avea prilejul, dar prieteni nu-şi făcea prea uşor. Dacă se întîmpla să împartă totul cu cineva, cum împărţi cu un frate, atunci simţămintele lui erau sincere, aproape naive, izvorînd din adîncul sufletului, dar pe urmă reintrau în normal, căci Selim lua totul cam prea uşor.

— Cu toate acestea, cînd, din pricini pe care le-am amintit, m-am depărtat puţin de el şi am început să trăiesc mai închis în mine, Selim a suferit foarte mult. La început m-a întrebat nu o dată :

— Ce vrei de la mine, nebunule ?

— Mai tîrziu a încetat să mă mai întrebe, dar n-a încetat să sufere. Adesea fugea din îmbulzeala, plăcerile şi strălucirea societăţii înalte în cămăruţa mea din Montmartre şi, aşezîndu-se lîngă fereastră, mă urmărea grijuliu cu privi- rile-i angelice, de parcă voia să pătrundă în inima mea. In ce mă priveşte, nu încetasem să iin la el, din contră, poate

tocmai pentru că firile noastre erau de-a dreptul contrare, nutream pentru el cel puţin tot atîta slăbiciune, cîtă prietenie. Dar umbra Haniei, care pentru el încetase să mai existe, pentru mine se afla încă între noi. Şi mai erau şi alte cauze.

— Pe lîngă că eu eram trist, iar el vesel, nici mi-mi puteam îngădui să duc o viaţă la fel cu a lui. Aveam deci destule motive să mă ţin departe de Selim, dar nu i le puteam dezvălui, pentru că mă temeam de compătimirea lui. Era in firea mea să nu-mi împărtăşesc amărăciunea nimănui. Cînd simţeam un ghimpe în inimă, mă zăvoram cum se zăvoraşte scoica In care pătrunde un grăunte de nisip. Dealtfel, nu mă Încredinţam nimănui nici cînd eram fericit. Cine o face. o face dintr-o nevoie lăuntrică, eu nu simţeam această nevoie.

— In asemenea condiţii trăiam, aşadar, de citiva ani la Paris. Eu vegetam, iar el înflorea. In acest timp a izbucnit războiul. Amîndoi am primit vestea cu indiferenţă. întregul Paris considera la început că va fi mai mult o paradă militară. Se credea că numai la vederea zuavilor bărboşi şi a negrilor din Africa, nemţii se vor împrăştia în cele patru zări ale lumii. Zuavii şi tuciuriii plecau din Paris spre răsărit cum pleacă stolul de răpitoare după pradă. Ardeau de dorinţa de a lupta şi de a vărsa sînge, tremurau de nerăbdare să ajungă cit mai repede în fumul, bubuiturile şi tăvălugul războiului. Parisul se amăgea, iar in privinţa viitorului era liniştit.

— O izbîndă mai mult — se credea — şi totul se va sfîrşi.

— Dar cînd s-a împrăştiat fumul tunurilor de la Wissen- burg, Gravelotte şi Sedan, ochii francezilor înspăimîntaţi au văzut cea mai cumplită infrîngere care se' abătuse vreodată asupra lor. Regimentele acelea pestriţe, roşii şi negre, au dat bir cu fugiţii dinaintea legiunilor de fier ale nemţilor, asemenea păsărilor pădurii dinaintea unui stol de ulii. Capitala lumii era Înconjurată din ce In ce mai strîns de zidul negru şi ameninţător al soldaţilor prusaci. La porţile Parisului, noaptea, a început să se audă nechezatul calului lui Atila. Din etnd în cînd, în oraşul tăcut se

auzeau paşii curierilor şi răsuna strigătul; .Ai noştri au fost bătuţi I O nouă Infrîngere!" Parisul a îngenuncheat o clipă, asemenea buhaiului izbit cu baltagul între coarne, dar s-a ridicat îndată şi a mugit.

— Tot poporul lua parte la apărare. Cumplitul dictator cu un singur ochi a zburat din oraş cu balonul. Balanţa războiului a început să se încline iarăşi. In toată Franţa, la miazănoapte şi la miazăzi, la răsărit şi la apus, se formau detaşamente, armatele creşteau ca ciupercile din pămînt. Toată ţara s-a umplut de baionete.

— In asemenea împrejurări, într-o soară, Selim a intrat valvîrtej la mine cu obrajii in flăcări şi ochii scînteielori. A intrat şi m-a luat în braţe. .

— Mergem la luptă I a strigat. •

— Voiam şi eu s-o fac mai de mult, aşa că i-am primit cuvintele cu răceală. A crezut că e vorba de aceeaşi răceală care ne ţinea departe unul de celălalt de cîţiva ani şi a adăugat repede :

— E adevărat, a fost ceva între noi, dar, pe prorocul meu I hai să dăm totul uitării. Henryk, din nou scară lingă scară!

— Mi-am adus aminte ce mi-a spus tata înaintea duelului cu Selim :

— Apoi să te baţi, fiule, să se audă pînă la iad.

— Aşa că i-am răspuns şi eu la fel lui Mirza !

— Da, Selime, o să ne batem să se audă şi-n iad.

— După care ne-am îmbrăţişat şi am început să ne cioro-

— văim. Eu voiam să rămîn Ia Paris şi să lupt sub zidurile lui, iar Selim dorea să plece din oraş şi să se înroleze ca puşcaş voluntar.

— Aici gloata burgheză o s-o ia la sănătoasa.

— Apoi a început să-mi povestească' despre La Rochenoire şi mi-a garantat că sub comanda lui vom găsi ce căutăm.

— Pe mine nu mă poate suferi — mi-a spus — dar e un om deosebit. N-am întîlnit niciodată nn caracter asemănător. Mi-aş da viaţa pentru el.

— Cititorii ştiu că l-am întrebat în zadar pe Selim despre amănuntele duelului cu La Rochenoire. Bănuiam că el era marchizul căruia îi smulsese de trei ori sabia din mînă, dar Selim avusese o mulţime de dueluri, aşa că era destul de greu să spui ceva hotărît

— Ascultă ce-ţi spun eu, mai mult de trei oameni ca el nu întîlneşti pe lume — a insistat.

— In cele din urmă, am cedat, fiindcă îi cedam întotdeauna lui Selim, dar am făcut-o fără plăcere. La Paris era destul să iei puşca în mîini şi să Ieşi în afara zidurilor, ca să lupţi cît pofteşti, dar ca să ajungi în altă parte trebuia să pleci dic oraş cu balonul. Călătoria asta prin văzduh nu-mi surîdea deloc. Dealtfel, voiam să mă înrolez la că- lărime, iar detaşamentul lui La Rochenoire era de pedestraşi, dar Selim s-a încăpăţînat şi am cedat.

— Am plecat deci după două zile cu balonul, ducind cu noi o mulţime de înştiinţări pentru dictator. Era o zi înnourată, ploioasă. Nava noastră, care în oraş s-a înălţat din- tr-odată la cîteva mii de picioare, a coborît în afara zidurilor La două bătăi de puşcă de pămînt, tîrîndu-se greoaie pe deasupra bivuacurilor prusace. Vedeam ca-n palmă întreaga tabără, marea albă de corturi, şanţurile, tunurile, străjile cu coifuri ascuţite, care stăteau nemişcate ca nişte statui în jurul taberei. Grupuri mai mici sau mai mari de soldaţi ne arătau cu degetul, generalii se uitau la noi cu luneta; fierbea întreaga tabără, al cărei freamăt ajungea pînă la noi. Au tras în balon cu un tun mic de cîmp, dar n-am auzit nici măcar şuieratul ghiulelelor. Domnul Vau- court, căpitanul balonului, un aeronaut destoinic, dar un mare laş, mai să moară de frică pe fundul nacelei. Selim rîdea ca un copil, batea din palme, le făcea plecăciuni nemţilor şi striga la ei în toate limbile, ba mai legăna şi nacela, sporind şi mai mult spaima domnului Vaucoiirt, în timp ce eu mă întrebam cu puşca în mînă dacă n-aş putea să trag, dar depărtarea prea mare şi legănarea nacelei nu mi-o îngăduiau.

— Cu toate acestea, cînd am ajuns la ultimele străji ale taberei, balonul a coborît şi mai mult. Acum şi Selim a pus mîna pe puşcă, iar ochii i-au devenit scăpărători ca ai lupului. S-a uitat cu luare aminte într-o parte şi, după o clipă, mi-a spus :

— Priveşte!

— Am privit în direcţia arătată şi, prin ceaţa străvezie prin care pluteam atunci, am văzut cum din uriaşa masă neagră de oameni s-au desprins cîteva zeci şi au pornit îu urma noastră.

— In curînd puteam desluşi cu ochiul liber căciulile pătrate ale ulanilor, uniformele, lănciile şi culoarea stegule- ţelor. De jos ajungeau pînă-la noi strigătele lori se aflau aproape sub noi. In acest timp, balonul a coborît şi mai mult, înaintînd din ce în ce mai încet.

— Sînt ulanii I i-a recunoscut Selim.

— *Nous sommes perdus I* a gemut domnul Vaucourt.

— Ulanii goneau ca vijelia într-o mare dezordine. In

— frunte călărea ofiţerul, un bărbat spătos cu barba cînepie. Calu-i roib, mai iute decît ai celorlalţi, galopa nebuneşte chiar sub balon, zvîrlind pămîntul cu copitele. Fără să ia seama la drum, cu capul ridicat, ofiţerul se uita ca la soare la balon, strigînd nemţeşte :

— Sînteţf ai noştri! Sînteţi ai noştri I

— Prinde-ne ! i-a răspuns Selim rîzînd.

— Zburam acum pe deasupra unei lunci presărate cu desişuri de stuf şi pesemne cam mlăştinoasă, de vreme ce caii ulanilor au început să se poticnească şi să cadă *i* aproape jumătate au rămas în urmă şi s-au oprit, dar ofiţerul şi încă vreo douăzeci de călăreţi nu se desprindeau deloc de noi.

— Ce cai grozavi I i-am spus lui Selim.

— Acum putem trage ! mi-a răspuns.

— Intr-adevăr, n-aveam mai mult de două sute de paşi înălţime, dar nu puteam trage decît cu mare greutate din cauza legănării nacelei care se înclina uneori pînă aproape de orizontală.

— Nu poţi să faci în aşa fel ca nacela asta diabolică să nu mai danseze ca o balerină ? a strigat aţîţat Selim, de parcă domnul Vaucourt era surd.

— *Nous sommes perdusl* a gemut domnul Vaucourt.

— Atunci Selim, ţinîndu-se cu o mînă de frînghii, s-a ridicat în nacelă, iar cu cealaltă l-a ochit cu puşca pe ofiţer, ca şi cînd ar fi tras cu pistolul.

— Ai să dai greş I i-am spus.

— Încerc totuşi.

— împuşcătura a răsunat surd şi de jos au răspuns îndată strigăte de furie. Mi-am aruncat privirea i ofiţerul nu se mai uita în sus j căzuse cu faţa pe grumazul calului şi se prăbuşi la pămînt.

— Intre timp, coborîserăm atît de mult, încît frînghia de siguranţă, care atîrnă sub orice balon, aproape că atingea pămîntul. Din fericire, ulanii s-au oprit lingă ofiţerul ucis, aşa că am izbutit să ne depărtăm cîteva sute de paşi.

— Venindu-şi în fire, domnul Vaucourt a aruncat din nacelă tot ce putea fi aruncat, dar se vede că gazul se împrăştia prin pînza udă sau poate că în partea de sus apăruseră crăpături, destul că frînghia de siguranţă se tîra cu aproape o treime din lungime pe pămînt, făcînd nacela să se clatine cumplit.

— Văzînd aceasta, ulanii au pornit iar în urmărirea noastră, dar caii obosiţi n-au mai putut alerga multă vreme, astfel că în curînd au mai rămas doar cinci, apoi, după aproape un sfert de oră, a mai căzut unul şi nu s-a mai ridicat.

— Mai slnt numai patru J s-a bucurat Selim.

— Trage şi vor rămîne trei.

— E prea departe, iar nacela parcă a turbat.

— N-are rost să mai fugim.

— Dacă-1 aşa, prea bine! Domnule Vaucourt, deschide supapa să iasă gazul, vrem să coborlm.

— Domnilor I s-a împotrivit francezul disperat. V-aţi pierdut minţile ? Cum aşa, patru diavoli gonesc în urma noastră şi noi vrem să ne predăm de bună voie? Niciodată !

— Domnule Vaucourt, deschide supapa şi aruncă ancora ! a repetat Selim ameninţător.

— Niciodată.

— Atunci Mirza s-a întors spre mine şi mi-a spus liniştit i

— Fii aşa de bun şi lipeşte ţeava puştii la tîmpla domnului Vaucourt; n-are decît să aleagă.

— M-am întors şi, ţinîndu-mă cu o mină de frînghii, cu cealaltă am îndreptat puşca spre tîmpla domnului Vaucourt.

— Iţi dau un minut de gîndire.

— Domnul Vaucourt a început să blesteme naţionalitatea noastră, ziua în care a venit pe lume, să se blesteme pe sine însuşi, Parisul şi pe prusieni, dar a aruncat ancora şi cu mîini tremurătoare a deschis supapa cu asemenea grabă, de parcă era în joc salvarea Franţei. Balonul a început să cadă ca o ghiulea.

— Ţine-te 1 a strigat Selim.

— Nu pusesem însă la socoteală un lucru, anume că din nacela unui balon nu se coboară ca dintr-o trăsură. Ancora s-a agăţat, ce-i drept, de un tufiş, dar nacela s-a izbit cu atîta putere de pămînt, că toţi trei am zburat afară ca din praştie. Colac peste pupăză, puşca mi-a scăpat din mînă şi am căzut cu faţa în tufăriş.

— M-am ridicat numaidecît, dar n-am mai avut cînd să-mi arunc ochii la puşcă, pentru că lîngă ureche am auzit sforăitul unui cal şi fîlfîitul steguleţului de la lancea ulanului.

— La dreapta, la dreapta I a strigat Selim.

— N-am apucat să sar într-o parte, cînd a bubuit împuşcătura şi călăreţul care era gata să mă ucidă cu lancea, şi-a holbat ochii parcă lovit de trăznet şi s-a prăbuşit greoi din şa.

— Aha. se vede că Mirza nu scăpase puşca în cădere.

— Am pus şi eu mîna pe a mea şi am privit în jur. Acum Selim se afla în pericol. Doi călăreţi se îndreptau spre el în goana cailor, urlînd şi ţipînd ca nebunii. El însă, cu părul vîlvoi, fără pălărie, cu nările fremiitînd şi cu bujori in obraji, îi aştepta calm, strîngînd puşca în amindouă mii- nile. Unul dintre călăreţi l-a ochit cu pistolul şi... arn apă-sat pe trăgaci.

— Din cei trei atacatori mai rămăsese unul, aşa c« eram liniştit în privinţa rezultatului luptei. Mirza era prea priceput în mînuirea oricărei arme albe, ca rezultatul să fie cel puţin îndoielnic.

— Mai era al patrulea ulan, dar acesta, văzînd de la două sute de paşi rezultatul luptei, şi-a strunit calul cu zăbala, de ı s-au înfundat în iarbă picioarele dinapoi, şi a spălat putina pe cit îi îngăduiau puterile fugarului obosit.

— Selim a tras tn el, dar a greşit ţinta, fiindcă depărtarea era prea mare.

— Mîna prusacului pe care-1 împuşcase Selim lîngă mine nu scăpase dîrlogii, de aceea calul sta cu capul aplecat peste corpul fără viaţă al stăpînului său.

— Eu şi Selim am scos cu greutate frîul din mîna, cu degete înţepenite, după care Selim a sărit în şa şi a pornit în galop după cfeilalţi doi cai, din care unul, nu prea inteligent se vede, păştea iarba, ca şi cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, iar al doilea alerga în galop pe luncă, neche-

zînd scurt de durere.

— Prinderea cailor i-a luat lui SelinKvreun sfert de oră, timp în care eu am plecat să-l caut pe domnul Vaucourt, pentru că nu ştiam ce se întîmplase cu el.

— L-am găsit zăcînd cu faţa în jos după stufăriş şi am început să-l scutur de umăr.

— Rirlică-te, domnule Vaucourt I

— *Pardonnez*, *moi l* a gemut domnul Vaucourt, crezind că un ulan îl îndemna să se ridice.

— Bietul de el, nu-i trecea prin minte că prusacul n-ar fi vorbit franţuzeşte cu el.

— Domnule Vaucourt, sîntem noi, tovarăşii dumitale. Am scăpat de ulani I

— Domnul Vaucourt a înălţat capul şi sprijinindu-se In amindouă mîinile, fără să se ridice, mă privea prostit, ne- venindu-i să-şi creadă ochilor. Selim care aştepta alături cu caii, rîdea ca un nebun.

— Aşa-i, aşa-i > am scăpat de prusieni I a repetat.

— Domnul Vaucourt s-a uitat la noi, la caii ulanilor şi Ia

— trupurile întinse pe luncă, apoi a fost cuprins dintr-odată de o bucurie atît de mare, încît am crezut că şi-a pierdut minţile.

— *Eh bienl vous ătes doric des diables!* a exclamat, ne- putîndu-şi veni în fire.

— El a făcut totul — am spus arătînd spre Selim.

— Cum aşa, acest tînăr cu faţa de... domnişoară ?

— Nu, nu I Noi amîndoi! a răspuns Selim.

— Domnul Vaucourt rîdea, juca, ne punea întrebări, apoi iar juca, într-un cuvînt îşi pierduse cumpătul. Apoi a alergat să vadă morţii, dar cînd s-a oprit lîngă trupul celui mai apropiat neamţ care, cu faţa schimonosită de convulsii, gura plină de sînge şi dinţii încleştaţi, se uita la el cu ochii sticloşi, i s-a făcut rău şi a pălit atît de tare, încît credeam că va leşina.

— Selim l-a îndemnat să cotrobăiască prin buzunarele morţilor, dar francezul n-a îndrăznit s-o facă. Noi însă am luat numai coifurile şi, încălecînd pe cai, am porhit mai departe.

— Mai bine aşa, decît cu maşinăria aia drăcească — a spus Selim, cînd am trecut pe lîngă balonul căzut pe iarbă, care, dezumflat, oferea o privelişte destul de tristă.

— Intre timp se înserase şi în curînd s-a făcut noapte de-a binelea. Am apucat-o pfe un drumeag care nu ştiam dacă nu ne va duce în vreun sat plin de prusaci. Trebuia să fim foarte prudenţi, pentru că primejdia nu trecuse cu totul. Ne aflam într-o regiune ocupată de vrăjmaş şi în orice clipă ne puteam întîlni cu vreo patrulă. Era foarte posibil, de asemenea, să fi fost trimişi şi alţi urmăritori după noi. In acest timp, domnul Vaucourt, odată pornit pe vorbă, nu se mai putea opri şi ne arăta „nesfîrşita* lui recunoştinţă cu atîta înflăcărare, încît Mirza i-a spus să tacă din gură.

— De ce ? a întrebat.

— S-ar putea ca nemţii să nu fie prea departe.

— *Avec vous, je m'en fiche!* a răspuns cu toată încrederea.

— Curajul lui era la fel de „neţărmurit* ca şi recunoştinţa.

— Drumeagul din pădure se îngusta tot mai mult. Deseori, speriaţi de cine ştie ce fişîit, coteam într-o latură, oprind caii şi ţinîndu-ne răsuflarea. O dată, o căprioară cu un pui ne-au tăiat drumul şi, aitîndu-se la noi, au alergat în sărituri scurte pînă în luminişul apropiat şi au început să pască liniştiţi iarba. Parcă ştiau şi animalele că oamenii sînt prea ocupaţi să se omoare între ei, pentru a mai avea timp si de ele. Uneori ramurile copacilor ne loveau faţa sau se agăţau de hainele noastre, alteori vreunul din cai sforăia neliniştit, sau trunchiul cîte unui copac de pe margine împrumuta în întunericul nopţii formele fantastice ale unui om cu braţele desfăcute sau ridicate spre cer. Atunci opream caii, domnul Vaucourt rămînea în urmă, iar eu $i Selim, armam cocoaşele şi ne apropiam încet de obiectul suspect. Pădurea fremăta, ploaia mai încetase, dar s-a iscat vijelia. Pe cerul întunecat pluteau zdrenţe de nori, aci acoperind lumina lunii, aci descoperind tăriile presărate cu stele palide.

— Nervii tovarăşului nostru au început iarăşi, să se manifeste mai gălăgios. Cît despre mine, mă simţeam pe deplin fericit. Liniştea, singurătatea, ungherul acesta sălbatic de pădure, noaptea, vuietul vîntului, nesiguranţa şi primejdia fiecărei clipe aveau pentru mine farmecul de neînţeles parcă al revenirii la viaţă. Zidurile oraşului mă înăbuşeau şi mă apăsau, dar aici respiram liber, cu tot pieptul, ca Farys[1] în Arabistan. In . oraş mă împotmoleam în fiecare zi în cercul propriilor gînduri şi amintiri, aici scara mea se lovea de scara tătarului-frate, înaintea mea se întindea zarea largă — alt frate — puşca în mînă, libertatea, uitarea vieţii, beatitudinea... moartea...

— Dacă siguranţa tovarăşilor mei nu mi-ar fi stat împotrivă, mi-aş fi înălţat faţa spre cer şi aş fi strigat din toate puterile: „Hei, hei, codrule fremătător!" Apoi aş fi ascultat cu luare aminte ce-mi răspunde pădurea prin care vîntul cînta ca la orgă. Mi-au revenit în minte codrii lituanieni. pe jumătate sălbatici, şi am avut impresia că mă aflau în Ponarska sau în Biafowieza, printre desişuri şi mlaştini în care apele se fngînă la miezul nopţii, ţipetele ascuţite ale ielelor străpung văzduhul, putregaiul luceşte albăstrui, iar animalele vorbesc ca oamenii prin bungete.

— Nu mă mai gîndeam la primejdii şi nu-mi mai păsa de ele în clipa aceea, dar Mirza veghea. Sprîncenele-i împreunate vădeau atenţia încordată, cerceta din ochi fiecare tufiş, fiecare trunchi de copac. Drumul devenea din ce în ce mai prost era mai degrabă una din acele poteci de pădure care pe la noi se numesc „drumurile mătuşii*.

— ' Erou romantic din 'poemul cu acelaşi nume de A. Mickiewîcz (n. tr.)

— In sfîrşit, după o jumătate de oră de mers: Selim a spus

— Trebuie să lăsăm caii să se odihnească.

— Am cotit într-o parte şi, înaintînd vreo sută de paşi în pădure, am descălecat, am scos zăbala din gura cailor şî ne-am lungit sub copaci cu frîiele în mînă i tăceam toţi trei, deoarece eram foarte trudiţi; tăcerea era întreruptă doar de iarba ruptă de dinţii cailor.

— Şedeam aşa de vreun sfert de oră, deodată eu şi Selim am zvîcnit în picioare.

— Ce-i asta ? am şoptit în acelaşi timp.

— Din beznele tăcute ale pădurii se auzea pînă la noi un glas ciudat era ceva între plînsul unui copil şi behăitul unui miel.

— Behăie vreun ţap ! a fost de părere Mirza.

— Nu, e un liliac ! am răspuns.

— Caii au încetat şi ei să mai mestece iarba, ciulindu-şi urechile şi sforăind.

— Ciudat, dar glasul acela se auzea uneori dinspre dreapta, alteori dinspre stingă ; cînd răsuna mai aproape, cînd mai departe, de fiecare dată tot atît de slab şi de jalnic.

— Nu! Nu putea fi nici ţap şi nici liliac. Era ceva misterios în toate acestea şi glăsciorul părea înfricoşător şi supranatural. Cu siguranţă că ne-am fi temut mai puţin de urletul lupilor sau de împuşcături.

— Selim care, cu tot curajul lui de leu, era puţin superstiţios, şi-a aţintit privirile în întunericul nopţii şi a murmurat i

— Nu-mi place deloc, nu-mi plac primejdiile care nu ştiu de unde vin.

— *Mon* D/eu I a gemut domnul Vaucourt, căruia i s-a ridicat părul măciucă în creştetul capului.

— Uite că se vede ceva alb — a şoptit iarăşi Selim, arătînd spre colţul întunecat al pădurii.

— Am privit în direcţia indicată, dar Mirza se înşelase, nu era nimic, nici alb şi nici negru.

— îmi iau puşca şi mă duc — am spus. Doar n-o să pună dracul mîna pe mine.

— Am plecat, cu toate că şi eu eram de părere că cea mai rea dintre primejdii e aceea pe care n-o cunoşti. Ce-i drept, judecind după glasul acela care se auzea în jurul şi deasupra mea, eram gata să presupun că sufletele morţilor,

— cocoţate prin copaci ca graurii, se chemau între ele sau se jeluiau.

— Şi nervii mei au început s-o ia razna. Tresăream la fiecare surcică frîntă sub tălpile mele. O dată mi s-a părut că aud un glas şoptindu-mi la ureche i .Hei, *PolonaLs*!" Era însă o iluzie.

— Am înconjurat o bucată bună de pădure în jurul copacului sub care ne opriserăm. Glasul răsuna mereu împrejur, aşa că în curînd a încetat să mă mai înspăimînte şi a început să mă plictisească.

— Să te ia dracul ! m-am înfuriat în gînd şi m-am întors sub copac.

— Aici l-am găsit numai pe domnul Vaucourt care, în clipa cînd m-am apropiat, era convins că însuşi Lucifer a coborît în persoană să-i ia sufletul.

— Unde-i Mirza ? l-am întrebai.

— A plecat în cer... cor... cetare — a răspuns francezul clănţănind din dinţi.

— S-a scurs un sfert de oră, apoi o jumătate. Selim nu se întorcea.

— Am început să mă tem şi eu cu adevărat. Poate că se Intîmplase cea mai mare nenorocire şi primejdie i înde- părtîndu-se prea mult, Mirza se rătăcise în această pădure drăcească şi nu mai putea nimeri drumul de întoarcere.

— Au trecut trei sferturi de oră. Selim nu se întorcea.

— Puteam într-adevăr să trag cu puşca sau să strig şi să-i arăt drumul, dar puteam să-l arăt în acelaşi timp şi patrulelor prusace. N-aveam însă altă ieşire. N-aş fi plecat de sub copac fără Selim, de m-ar fi înconjurat întreaga armie prusacă. I-am destăinuit intenţia mea domnului Vaucourt.

— Acesta a căzut în genunchi în fata mea, implorîndu-mă să nu fac una ca asta.

— Asta înseamnă să ne pierzi pe toţi trei I mi-a spus.

— Am încercat să sîsîi, dar mi-a răspuns tăcerea ,• a tăcut

— pînă şi behăitul acela de berbec sau de diavol. Am strigat deci de două ori :

— Mirza, hei, hei I

— Tăcere

— Mi s-a înfiorat părul în cap de teamă pentru Selim. In clipa aceea, flăcăul acesta mi se părea mai scump decît orice pe lume. Fără să mai stau pe gînduri, am ridicat puşca şi am tras un foc.

— C-da 52 coala 10

14
5

—

— A irumpt o lumină roşietică, apoi a răsunat bubuitura. Întreaga pădure a tăcut înspăimîntată, numai domnul Vaucourt a strigat i

— Doamne, primeşte sufletul meu !

— Nici dracul n-are nevoie de el! am răspuns enervat

— Liniştea n-a durat totuşi mai mult de cinci minute, după

— care am desluşit troznete uşoare de vreascuri călcate parcă de picior omenesc.
^

— Putea să fie Selim, dar putea să fie şi altcineva, aşa că eu şi Vaucourt ne-am pitit sub copac.

— Curînd o siluetă neagră s-a itit printre tufişuri. Din nenorocire, chiar atunci norii au acoperit luna şi s-a făcut atît de întuneric, încît abia mai distingeam arătarea.

— Silueta, cu capul aplecat înainte, se apropia încet şi cu prudenţă, oprindu-se la fiecare pas. Am observat că ţine bi mînă o puşcă de vînătoare.

— La cinci paşi, silueta neagră s-a oprit. Mi-am încordat privirile, nu era Selim.

— Din cauza întunericului, nu-mi dădeam seama dacă era prusac sau nu şi nici dacă aveam de-a face cu un soldat Vedeam într-adevăr că noul sosit nu avea coiful ascuţit pe cap, dar nici bavarezii şi nici saşii nu mai purtau coifuri ascuţite» dealtfel şi prusacii aveau căciuIL

— Oricine ar fi fost însă acest bărbat uriaş, care se afla la cinci paşi înaintea mea, aveam nevoie de el viu, aşa că m-am hotărît să-l prind.

— Pstl a chemat noul sosit.

— Pst I am răspuns de după copac.

— Era un adevărat joc de-a baba-oarba, de astădată periculos întrucîtva, dar nu mai puţin interesant

— Noul venit a mai înaintat doi paşi. Cît ai clipi din ochi, m-am

aruncat asupra lui ca un tigru, iar o secundă mai tîrziu mă aflam călare pe pieptul lui şi, strîngîndu-1 de gît cu amîndouă mîinile, i-am strigat'.

— Taci şi nu mişca, dacă ţi-e dragă viaţa.

— Se vede însă că noul venit era înzestrat cu o forţă neobişnuită, pentru că se zvîrcolea ca un nebun. Şi eu eram destul de puternic şi-l strîngeam ca-n cleşte, dar abia puteam să-i fac faţă. Gîfîia şi izbea cu picioarele, cît pe ce să mă răstoârne.

— Cu toate acestea, s-a potolit deodată, ca şi cînd o nouă forţă de fier l-ar fi ţintuit la pămînt. Am privit înapoi şi l-am văzut pe prietenul meu Selim care i se aşezase în genunchi pesle picioare şi, aplecîndu-se peste umerii mei, i-a lipit baioneta de faţă.

— încă o mişcare şi eşti mort I l-a ameninţat.

— Dar necunoscutul nici nu se gîndea să se mişte. Selim s-a ridicat de pe picioarele lui, a luat puşca şi, ţintindu-l, mi-a spus :

— Dă-i drumuL

— I-am dat ascultare ; necunoscutul zăcea nemişcat.

— Acum o să mă ucideti ? a întrebat.

— Ridică-te.

— Bietul om s-a ridicat în picioare şi a început să vorbească, sorbind aerul cu nesaţ.

— Cine sînteţi voi ? Ce vreţi de Ia mine ? N-am făcut nimănui nici un rău. Mi-aţi zdrobit mîinile şi picioarele. Dacă sînteţi paznicii pădurii, luaţi-mi puşca. O să plătesc amendă... dar nu-mi mai rupeţi oasele. Acum e război. Vinatul e al celui care vrea să mănînce. Neamţul îl vînează pe francez... lupul oile... pisica şorecii... iar eu căprioare şi iepuri. Aşa e timpul... vînează cu toţii...

— Tu cine eşti ?

— Pe mine mă cheamă Mathieu Benoit! sau bătrînul Mathieu, dacă vă place mai mult.

— Atunci, bătrîne Mathieu, linişteşte-te! Nu sîntem paznici, ,aşa că n-ai să faci puşcărie, n-o să-ţi luăm puşca şi n-ai să plăteşti amendă, ai să ne arăţi doar drumuL

— Da, dar mi-aţi rupt bătrînele ciolane — a mormăit hoţul de

pădure.

— Cîţiva gologani de aur au zornăit în palma lui Selim.

— Cumpără-ţi altele noi, iar acum răspunde la întrebările mele.
— Ascult.

— Nemţii sînt aici ?

— Sînt.

— Francezii ?

— Sînt şi francezii. Se omoară unii pe alţii, aprinzînd satele, iar Dumnezeu priveşte la toate şi nu-i trăzneşte.

— Atunci, ascultă. Să ne conduci la francezi pe un drum pe care să nu ne întîlnim cu prusacii.

— Ştiu mai multe-.

— Dacă întîlnim mai mult de trei prusaci, îţi trag un glonte în cap. Şi ca să nu-ţi vie pofta s-o ştergi, ai să mergi legat cu o frînghie lîngă calul meu.

— Acum şi dinele-i mai bun clocit omul — a mormăit drept răspuns Mathieu.

— Am încălecat pe cai şi am pornit. Bălrlnul Mathieu, care era ceea ce pe franţuzeşte se numeşte „un *braconnier*, iar în polonă .puitor de capcane* sau, cum se 6pune în Bealowieia, .trăpaş', ne-a călăuzit pe poteci numai de el ştiute.

— Pe aici — a spus, arătînd drumeagul pe care venisem

— aţi fi ajuns la Pont Vert, unde ţine han doamna Frolie. Se vorbeşte că are bani mulţi. Şi acolo sînt prusacii care nu de mult l-au împuşcat pe tînărul Vauhart, dar eu cunosc- pădurea ca pe propriul buzunar şi am să vă conduc bine. Dumnezeu a trimis asupra noastră asemenea timpuri că moartea bîntuie pe drum, linişte e doar în pădure, neamţul stă în biserică şi împăratul după gratii. Eu însă sînt un prost care nu ştie nimic I a adăugat repede.

— Cui vinzi vînatul ? l-a întrebat Selim.

— Uneori francezilor, alteori nemţilor, iar dacă mi-1 ian cu forţa, 11 dau şi pe degeaba. Războiul cumpără, dragă domnule, şi pentru marfă îţi plăteşte cu gîrbaciul pe... spinare.

— Bătrînuluî i s-a dezlegat limba. In cele ce spunea era ua amestec de prostie şi filosofie din care se putea deduce că atunci cînd cei mari se bat între ei, cei mici suferă şl cred că Dumnezeu a adormit.

— Am mai întrebat-o pe călăuza noastră de chemarea aceea ciudată pe care o auziserăm. Am aflat că braconierii se înştiinţau astfel unii pe alţii şi, pentru că Mathieu venise in pădure cu cei trei fii, semnalul se auzea din toate părţile.

— Dar se prea poate — a adăugat bătrînul — ca şî diavolul să behăie tot aşa.

— Apoi a mai spus *i*

— Dacă nimereaţi peste fiul meu Jakub — zis şi „Mînă strîmbă" — nu v-ar fi mers tot atît de uşor, deşi sînteţi puternici ca nişte turci.

— Era poate ora două după miezul nopţii cînd pădurea a început, în sfîrşit, să se rărească şî am ajuns într-o trecătoare, ale cărei laturi erau acoperite cu tufişuri. Mathieo ne-a povestit că pădurea din care ieşisem nu era prea mare, dar drumul nostru o înconjura aproape în întregime nu departe de margine, aşa că ocoliserăm destul de mult.

— Abia se crăpa de ziuă, cînd am auzit cîntatul îndepărtat al cocoşilor şi în curînd, prin ceaţa străpunsă de razele palide ale zorilor, am zărit acoperişurile caselor şi turla bise

— ricii din orăşelul ocupat de francezi. Strigătul străjii „Qui vive“ ? ne-a oprit înaintarea. Am fost nevoiţi să mai aşteptăm £înă cînd a sosit patrula care asigura gărzile şi ne-a luat cu ea ; aşa am ajuns la destinaţie.

— Am fost puţin miraţi, cind am văzut că nu-1 trezesc na-maidecît pe generalul a cărui locuinţă se afla la primărie, deşi am spus că aducem din Paris depeşe pentru dictator. .Ni s-a dat totuşi o încăpere aşternută cu fîn şi am fost lăsaţi sub pază. Ne-am întins pe fîn şi am adormit adînc.

— Abia a doua zi, la ora zece, am fost chemaţi la generalul al cărui nume nu mi-1 aduc aminte, întrucît am pierdut o parte din notei o referitoare la acea vreme. Domnul general, cu ochii verzi şi faţa aducînd cu un cap de peşte, şi rotofei pe deasupra, reprezenta perfect, nu tipul războinicului, ci al unui gurmand şi papă-lapte.

— Peste zece ofiţeri superiori îl înconjurau într-o tăcere plină de respect. Domnul Vaucourt a luat cuvîntul şi a început să povestească foarte expresiv peripeţiile călătoriei noastre, peripeţii aproape incredibile, a căror realitate o demonstrau caschetele ulanilor prusaci şi caii cu care veniserăm pînă aici.

— Domnul Vaucourt spunea adevărul. Bietul om n-a mai amintit că i-am lipit ţeava puştii de tîmplă ca să-l conving să deschidă supapa balonului. Spunea mereu „noi am ucis“, .noi am coborît" în loc de „ei".

— Eu şi Selim am stat tot timpul cît a durat istorisirea umăr lîngă umăr, rezemaţi amîndoi în puşti» ofiţerii ne priveau în tăcere. In sfîrşit, cînd domnul Vaucourt a terminat de povestit, generalul s-a ridicat şi a început să vorbească :

— Domnilor, vă prezint pe acest viteaz fiu al Franţei! a spus, arătînd cu degetul spre domnul Vaucourt Dacă toţi francezii s-ar purta ca el... aşa... tara noastră n-ar mai fi ocupată de vrăjmaş. Acest viteaz n-a ţinut seama de pri... aşa... ci printre gloanţe şi... asta... a venit la noi... şi iată-1, domnilor, iată-1 domnilor !...

— Aici generalul a început să-şi şteargă buzele cu şervetul, ofiţerii au zlmbit, viteazul fiu al Franţei a roşit ca sfecla şi, încurcat, a început să ne arunce priviri care implorau mila. Selim şi-a muşcat buzele, iar eu m-am străduit să-l asigur din ochi pe viteazul fiu al Franţei că n-avem nici cea mai mică intenţie să protestăm împotriva laudelor pe care le primea.

— In acest timp, generalul a desprins una din crucile care alcătuiau o constelaţie prea numeroasa pe pieptul său şi a continuat i

— Apropie-te, viteaz fiu al FranţeL.. Cred că». aşa_ dictatorul va fi de acord cu purtarea mea, ca şi cu crucea cu care te împodobesc.

— Unul dintre ofiţeri, un bărbat înalt cu faţa aspră şi neprietenoasă, nu s-a mai putut stăpîni şi a intervenit:

— Iertare, generalei— mi se pare că aceşti doi domni™

— Dar generalul i-a făcut semn cu mîna să tacă şi s-a întors spre noi !

— Iar voi, străinilor — a spus — care abia v-aţi înrolat sub stindardele franceze, luaţi pildă de la acest erou şi poate că şi pe piepturile voastre vor străluci asemenea distincţii.

— M-am temut că Selim nu se va mai putea stăpîni şi va izbucni în rîs, dar nu, a rămas liniştit, deşi se vedea că această scenă îl înfurie şi-l amuză In acelaşi timp.

— Dealtfel, sărmanul domn Vaucourt a început să explice că nu lui i se cuvenea crucea, ci nouă, drept care inteligenţa generalului s-a găsit în situaţia de a dezlega o şaradă : în domnul Vaucourt precumpăneşte oare vitejia sau modestia ? După care ne-am despărţit.

— In aceeaşi zi, seara, Mirza i-a invitat pe ofiţeri la cină, cheltuind ca un prinţ. Iar a doua zi am plecat spre La Rochenoire.

— Aşa a avut loc plecarea noastră de la Paris.

— **n**

— Pînă la departamentul Haute-Sâone am mers printr-un ţinut ocupat mai mult san mai puţin de francezi, deşi oştile bavareze caTe acţionau în sud ţineau legătura cu armata care asedia capitala. Primejdia ne ameninţa numai din partea fugarilor francezi care înţesau drumurile, îngSduindu-şi ici si colo să prade şi să jefuiască. Nu ne

temeam de ei, ca atît mai mult cu cît călătoream din nou în trei, fiindcă, deşi „viteazul fiu al Franţei", domnul Vaucourt, plecase pe alt drum spre Bordeaux, în a doua zi de călătorie ni s-a alăturat un oarecare Jean Marx, alsacian de origine, ,un flăcău

— de optsprezece ani, care nu se temea de nimic pe lume şi, după numai o zi de mers împreuna, ar fi fost în stare să ne urmeze şi în iad.

— Ţara purta pretutindeni urmele războiului. Din. ioc în locv vedeam sate distruse, ai căror' locuitori se ascundeau la apropierea noastră, cimpurile rămăseseră nelucrate şi pe alocuri întîlneam grupuri de oameni slăbiţi şi înfometaţi, rătăcind pe tarlalele de cartofi din anul de dinainte şi scormonind pămîntul în căutarea cartofilor putreziţi. Războiul se abătuse peste întreaga fără, peste tot ne însoţea mirosul de ars. Noaptea, marginile zării se înroşeau adesea de aura pojarului, iar din pustietăţile îndepărtate se auzeau pînă la noi urletele clinilor. De cîteva ari am trecut prin câmpuri de bătălie, pe care, e drept, nu mai erau cadavre de cai şi de oameni, dar pe care le-am cunoscut după mulţimea peticelor de hîrtie albă folosite la încărcătură. Ici şi colo aceste petice acopereau pămîntul ca omătul, in alte locuri erau mai rare. O dată am ajuns intr-un sat cu totul pustiu, in care, afară de nişte găini prăpădite ce s-au împrăştiat cotco- dăcind la apropierea noastră, am mai găsit doar o bătrîna cu mintea rătăcită. Şedea pe prispa colibei pe jumătate dărî- mate şi vorbea singură. Abia am putut înţelege din răspunsurile ei deziînate că locuitorii satului trăseseră cu citeva zile înainte în ulani, iar acum fugiseră cu toţii, crezînd că satul va fi ars. Intr-o noapte, am bătut în uşa unei colibe, în fereastra căreia se vedea lumină. Multă vreme n-au vrut să ne deschidă, dar, în cele din urmă, ne-a deschis un om a cărui faţă semăna atît de mult cu un cap de lup, incit am crezut că lnpul însuşi ne primea In os pe ţie. Marx a fost de părere că e un jefuitor de cadavre şi ne-a sfătuit să nu înnoptăm acolo, fiindcă, spunea, noaptea te poţi trezi cu un cuţit sub coaste, dar pentru că eram foarte obosiţi, am hotărît să rămînem. In curînd însă, an mai venit încă patru asemenea măcelari şi au început să se uite pieziş la noi, cătînd cu lăcomie la lucrurile noastre de drum. Marx a rămas lîngă cai afară, iar Mirza, fără să se gîndească prea mult, şi-a înfipt mîna în gîtul lupului nostru, I-a proptit în perete şi, îndreptînd pistolul spre faţa lui, l-a ameninţat:

— Lovi-te-ar boala, diavole I Dă-i afară pe necioplIţii ăştia, că altfel vă împuşc pe toţi, iar dacă mîine ne va lipsi ceva, am să te spînzur.

— Cuţitarii au murmurat ameninţător, unul dintre ei a declarat chiar că este de la primărie şi ne-a cerut documen-

— tele, dar Selim drept răspuns a pus mîna pe cravaşS şi a început să-i altoiască fără milă, nescutind îndeosebi spinarea celui de la primărie. Noaptea s-a scurs liniştită şi a doua zi am pornit mai departe la drum.

— înaintam însă din ce în *ce mai greu. Acum ţinutul era ocupat aproape numai de nemţi, printre care se furişau rare detaşamente de puşcaşi voluntari, hărţuiţi şi urmăriţi pretutindeni ca fiarele sălbatice. In schimb, satele şi oraşele erau mai puţin distruse pe aici, decît pe drumurile pe care se întîlnîseră şi luptaseră cele două oştiri. Populaţia nu se punea In poară cu nemţii şi le suporta asuprirea *t* era aproape cu neputinţă să capeţi vreun ajutor sau lămuriri. Am hotcirît să ajungem la La Rochenoire, cu toate că era aproape peste puterile omeneşti, deoarece pe de o parte, du ştia nimeni pe unde hălăduieşte La Rochenoire, care-şi schimba locul în fiecare zi, iar pe de altă parte, ca să ajungi pînă la el, trebuia să te strecori pînă în colţii prusacilor care-1 pîndeau şi-l urmăreau cu mai multă înverşunare decît pe celelalte detaşamente.

— Pot spune că, atunci, eu, Marx şi Mirza am început cu adevărat să luptăm pe cont propriu. Mergeam numai noaptea, conducîndu-ne după veştile despre convoaiele preluate, cetele nimicite, patrulele prinse şi altele asemenea. Toţi trei ne potriveam de minune, parcă eram făcuţi unul pentru altul.

— Ah, ce flăcău grozav era Marx cu flegma lui alsaciană, franţuzeasca-i stricată, comică şi indiferenţa faţă de tot ce se întîmpla în jurul lui. Uneori aveam impresia că îndrăzneala lui izvorăşte din

absenţa oricărei sensibilităţi şi din neînţelegerea primejdiei, dar nu era adevărat. Marx îi ura pe nemţi cu toată puterea sufletului său, iar în cazul temperamentelor flegmatice asemenea simţăminte sînt cum nu se poate mai înverşunate. Avea însă, prudenţa ogarului şi mai mult sînge rece derît noi amîndoi.

— III

— Doar o mică parte din drum am mers cu trenul, deoarece, în ţinuturile ocupate de francezi, căile ferate erau în- tr-o stare de plîns, şi In deruta şi învălmăşeala generală, nu se mai Îngrijea nimeni să le repare. Mişcările trupelor erau Încetinite astfel, dar pe atunci totul se întorcea împotriva Franţei.

— Departamentul Haute-Sâone, în care se afla La Rochenoire, era în stăpînirea nemţilor, aşa că, după trecerea hotarului, am înaintat iarăşi prin păduri şi aproape numai în timpul nopţii. Ziua ne ascundeam prin cîmpurile de hamei sau prin vii, dormind, cercetînd locul şi gîndindu-ne la drumul cel mai scurt pînă la La Rochenoire.

— Cu cîteva zile înainte de a ajunge la el, am ocolit prin satul La Mare ; nu era în drumul nostru, dar Selim a susţinut că trebuie să se vadă cu domnul La Grange care trăia acolo de la un timp şi pe care-1 cunoştea de la Paris.

— Ne-am apropiat cu foarte mare grijă, întrucît era posibil ca în sat să se afle patrule bavareze sau prusace. Se lăsa întunericul, soarele scăpătase şi prin văzduh se stingeau ultimele luciri ale amurgului. Ferestrele caselor începeau ici-colo să se lumineze. Totul părea liniştit.

Ne tîram prin cîmpul de hamei ca nişte şerpi, dar cîinii ne-au adulmecat şi au început să latre la noi. Am zărit îndată cîteva siluete întunecate care stăteau lîngă gard şi sporovăiau cu jumătate de glas.

— Ne-am pitit în tarlaua de haniei. Glasurile au tăcut, dar una dintre siluetele întunecate s-a aplecat peste gard şi a privit cu luare aminte prin hăţiş. Apoi în întuneric s-an auzit iarăşi cuvinte franţuzeşti.

— De ce te uiţi, cumetre Grousbert ?

— Latră cîinif şi parcă se mişcă ceva acolo.

— Aş, răsare luna şi cîinii sînt neliniştiţi ca de obicei.

— Alt glas a adăugat:

— Poate că sînt sufletele morţilor? Cîinii le simt cînd vin, aşa se spune.

— In numele Tatălui, al Fiului şi al Sfîntului Diih !

— După care au început să ofteze.

— Mirza mi-a şoptit:

— Trebuie să fie vreo patrulă.

— Pe drum a început iarăşi discuţia, dar parc ă mai încet şi mai tainică.

— Mai rătăcesc şi lupii care s-au înmulţit în timpul războiului odată cu toate relele.

— Ehei, astăzi amurgul a fost sîngeriu ; s-au bătut iar pe undeva.

— Primarul a zis că iar vin prusacii la ooi.

— Sfîntul Hnbert să ne păzească de ei 1

— Selim s-a ridicat atunci din ascunzătoare şi a strigat;

— Hei, hei, oameni buni I Pe unde ajungem la domnul La Grange?

— O, oi au exclamat glasuri Înfricoşate. Dar voi cine mai sinteţi ?

— Azi încă soldaţi, mîine ce-o da Dumnezeul Aiătaţi-ne drumul şi nu mai puneţi întrebări.

— Unul dintre săteni a răspuns :

— Vă duc eu.

— Am pornit pe uliţa, largă a satului. Era un întuneric de nu se vedea om cu om. După cîteva sute de paşi, am apucat-o ia dreapta. In fata ochilor noştri a apărut în depărtare o biserică nu prea mare, Împrejmuită cu un zid alb şi scund, iar mai aproape o mulţime de copaci, printre care străluceau ferestrele luminate. Săteanul ne-a spus t

— Acolo e biserica Sf. Hubert, iar aici locuieşte La Grange.

— Am intrat într-un parc toăpadit de verdeaţă, crengile acopereau aleile şi potecile. Părea lăsat în păragină. La mijloe se înălţa o casă arătoasă, ca un adăpost elveţian,.acoperita complet de viţă sălbatică sau de altă plantă agăţătoare, astfel că ferestrele-i luminate păreau ca ochii unei măşti.

— Uşa de Ia verandă era deschisă, am intrat deci fără să vedem şi să întrebăm pe nimeni, tn verandă nu era aprinsă lampa, dar luna se vedea prin fereastră şi lumina atît de puternic, încît puteam deosebi toate lucrurile s masa dă la mijloc şi dulapurile de lîngă perete cu buchete de spice uscate deasupra.

— Mirza a ciocănit cu patul puştii în podea. Atunci am auzit paşi, uşa de la încăperea vecină s-a deschis şi a apărut o femeie, slujitoarea probabil, care a dispărut numaidecît, înfricoşată parcă. Mirza a ciocănit mai tare.

— După o clipă femeia a revenit ca o lampă în mînă, urmată de un bătrînel cu părul alb ca laptele. Apropiindu-se, şi-a pus mîna streaşină la ochi şi a întrebat ca glasol rar şi blînd, dar foarte ridicat i

— De ce faceţi atîta gălăgie, prieteni ?

— După eare şi-a făcut mîna pîlnie la ureche şi a întrebat i

— A?

— Chiar dacă **tăcuserăm** gălăgie, mai mult ca sigur că bietul bătrînel nu auzise nimic, căci era surd.

— Nu mă mai cunoşti, domnule ? a strigat Mirza, aple- cîndu-se

la urechea lui.

— Bătrînul s-a uitat la el, şi-a cercetat memoria, s-a gîndit şi, tn cele din urmă, a spus !

— A. dumneata eşti, conte ?

— Apoi a rostit pentru sine, dar cu voce tare :

— Ce caută el prin părţile astea ?

— MM înrolez voluntar — a răspuns Mirza.

— Fii binevenit, fii binevenit I Ai ?

— Selim ne-a prezentat pe mine şi pe Marx, după care bă- •trînul ne-a invitat în altă încăpere j trebuia să ne schimbăm insă, deoarece arătam ca nişte cerşetori. Slujitoarea ne-a arătat camera.

— In timp ce ne îmbrăcam, Mirza a spus :

— A îmbătrînit grozav şi a dat în mintea copiilor.

— Ce treabă poţi să ai tu cu el ? Nu mai e in stare de nimic.

— O să-ţi spun tot la noapte.

* După care am coborlt.

— Bătrînul ne aştepta cu masa pusă j în curînd a venit şi o domnişoară frumoasă, înaltă, cu talia subţire şi cu părul negru. La Grange a prezentat-o drept nepoata lui.

— M-am înclinat destul de indiferent, în tăcere; deodată am observat ceva care m-a uluit.

— Cînd l-a văzut pe **Mirza,** domnişoara La Grange a pălit ca ceara, iar el era la fel de emoţionat

— „Văd că avea motive să vie aici" — **am** gîndit

— Ne-am ,aşezat la masă şi am mîncat în tăcere. In aceste vremuri de cumpănă, oamenii nu iroseau cuvintele în zadar *i* fiecare

vorbea încet, cn teamă parcă şi In aşteptare.

— Intre Selim şi domnişoara La Grange se petrecea ceva. Ea îi evita privirea, dar se uita ciudat la el cînd el privea fa altă parte. Prietenul meu se străduia zadarnic să lege discuţia. Tăcerea devenise de-a dreptul penibilă cînd, abia la sflrşitul mesei, bătrînul a privit în tavan şi nici una, nici două a spus:

— Luni, marţi, miercuri, joi, da, aii e joi.

— După cină, Mirza l-a luat de braţ şi au plecat să discute tn altă cameră. Mi se pare că i-a cerut o călăuză, dar nu sînt sigur» deşi vorbeau foarte tare, n-am auzit nimic limpede, fiindcă mă aflam aşezat lingă domnişoara La Grange şi mă străduiam s-o amuz.

— In orice alta situaţie, aş fi izbutit cu uşurinţă. Fata era foarte frumoasă, simpatică, avea ochii verzi, inteligenţi şi mîini delicate cu degetele subţiate la vîrf, cu care-şi aranja părul din cînd in cînd. De astă dată însă, discuţia nu se închega. Eu eram obosit, iar domnişoara La Grange îngîn- durată.

— Am întrebat-o de cînd îl cunoştea pe Mirza.

— Atunci s-a înviorat brusc şi, in loc să-mi răspundă, a început să mă întrebe ea pe mine de ce am venit prin aceste locuri. I-am explicat că mie mi-e totuna unde voi lupta, dar Mirza s-a încăpăţînat să se înroleze în acest detaşament. Curiozitatea şi neliniştea-i înfrigurată au sporit. Poate că mi-aş fi dat silinţa să aflu şi eu ceva de

la ea, dar cădeam din picioare de epuizare. Marx adormise în fotoliu şi sforăia, iar eu mă gîndeam mai mult la somn decît la toate domnişoarele din lume.

— In acest timp, Mirza şi bălrînul au revenit din camera alăturată. Bătrînelul s-a aşezat lîngă mine şi, punîndu-mi mîna pe genunchi, a început să îndruge verzi şi uscate, fă- cînd dinainte toate gesturile care trebuiau să ilustreze ce-mi spunea. In acest răstimp, Mirza s-a apropiat de domnişoara La GraDge. .I-am auzit schimbînd cuvinte repezi, iar Mirza părea că o roagă ceva cu insistenţă. Am auzit bine doar o propoziţie: .Voi lămuri totul 1", dar tocmai atunci bătrîinul a făcut cîteva gesturi prealabile şi a spus i

— '— O să dormiţi în casa cealaltă... N-aveţi decît să deschideţi uşa din spate şi aţi şi ajuns în cîmpul de hamei, iar de acolo... în pădure.

— Şi-a înconjurat apoi urechea cu palma şi a întrebat i

— A?

— In cele din urmă, am plecat la culcare. A doua casă era ridicată în fundul parcului, la cîteva zeci de paşi de cea din faţă. Se vede că nu locuia nimeni în ea, deoarece cînd am intrat înăuntru, m-a întîmpinat un miros de lincezeală şi de hamei *t* sus era un fel de magazie, unde se usca hameiul. Una dintre odăi era însă pregătită pentru noi i pe podea se aflau trei saltele cu perne şi cearşafuri. Un aşternut attt de moale nu mai văzusem de mult, aşa că m-am întins numaidecît, fără să mă mai dezbrac. Selim şi Marx s-au culcat şi ei îmbrăcaţi > toţi trei [ineam puştile la îndemînă.

— Mirza mi-a zis i

— Ascultă, a venit vremea să-ţi destăinui şi să-ţi explic totul...

— Doar attt am auzii din lămuririle lui, pentru că am ador* mit imediat şi pot să spun c<1 am dormit tun, deşi somnul n-a durat declt cîteva ore.

— In Jurul orei două după miezul nopţii m-am trezit deodată.

— La îficeput nu puteam să-mi aduc aminte, unde mă aflam, dar mi-am scuturat amorţeala şi am privit pe fereastra, In faţa căreia erau aşternute culcuşurile noastre.

— Slabe luciri trandafirii, ca ale zorilor, albeau geamurile.

— Nu era însă lumina zorilor, ci răsfrângerile unui incendiu îndepărtat.

— „Arde — ani gîndit, fără să mă ridic din aşternutul cald. Acolo se bat*.

— Aşa şi era.

— In curînd mi-a ajuns la urechi ecoul îndepărtat al unor împuşcături regulate.

— Bubuiturile, îndepărtate, înăbuşite, dar repezi şi regulate ca o gamă muzicală încetau în răstimpuri, apoi reîncepeau cu putere sporită.

— In pauze auzeam sforăitul lui Marx.

— După o vreme, mi s-a părut că împuşcăturile se apropie, apoi au răsunat una după alta două bubuituri de tun, care au făcut geamurile să zăngăne jalnic. Nu-mi venea să mă scol. dar pentru orice eventualitate am hotărît să-l trezesc pe Mirza.

— Selim ! am strigat.

— Selim nu mi-a răspuns.

— Selim ! am repetat mai tare.

— Drept răspuns, am auzit sforăitul lui Marx.

— Zarea se lumina tot mai mult. In lucirile-i roşietice am privit la aşternutul lui Selim i era gol.

— Am crezut că a ieşit să vadă cum se desfăşoară bătălia, mi-am luat deci puşca şi am ieşit tn grădină.

— Luna lumina puternic. Razele ei, amestecate cu lucirile incendiului, inundau grădina cu o lumină tainică, pe jumătate lăptoasă, pe jumătate sîngerie. Frunzele copacilor foşneau uşor, bătînd în argintiu şi arămiu i pe pămînt se întindeau umbre lungi, negre. In grădină era linişte. Ferestrele casei din faţă rămîneau întunecate. Se vede că oamenii de aici se obişnuiseră cu zgomotele luptelor şi aura pojarului.

— Totul părea tainic şi solemn. Pe de o parte, melancolia şi liniştea grădinii adormite, iar acolo, în depărtare, lucirile sîngerii ale bătăliei, focul şi larma semănind cu zgomotul mării.

— Eram atît de obişnuit să mă tot ascund într-una după plecarea din Paris, că şi acum, fără să vreau, mergeam ca şi cînd m-aş fi apropiat de posturile prusace.

— Deodată l-am văzut pe Mirza şi m-am oprit încremenit.

— Pe o bancă, în umbra tufişului, şedea domnişoara La Grange, iar în faţa ei îngenunchease Mirza şi-i acoperea mîinile cu sărutări.

— li lumina luna şi pojarul.

— Numai tu exişti pentru mine! şoptea Mirza cu patimă. Mă ierţi ? a adăugat după o clipă.

— Şoaptele şi sărutările erau acoperite de împuşcăturile regulate care se apropiau din ce în ce mai mult

— Am mai auzit totuşi o frază întreruptă;

— înadins am venit aici...

— In grădină, văzduhul devenea tot mai trandafiriu. Lumina lunii pălea şi se subţia, dar cei doi îndrăgostiţi parcă nu auzeau şi nu vedeau nimic.

— M-am gîndit totuşi că lupta poate să ajungă pînă la La Mare, iar siguranţa noastră ne impunea să fim cu băgare de seamă. M-am retras deci în spatele unui tufiş şi am început să fluier încet după semnalul pe care-1 convenisem.

— Era un semnal pe care-1 ştiam amîndoi de mult. Melodia lui vestea chemarea : .Haideţi, copii, adunarea! " etc.

— Intr-adevăr, frunzele au fîşîit, iar după o clipă a apărut Mirza cu ochii scînteietori şi obrajii îmbujoraţi, tremurînd de emoţie.

— Ce-i acolo ? a întrebat.

— Se bat.

— E departe. Să nu mai abuzezi de semnal, că nu ma4 ştiu ce să cred. Semnalul înseamnă primejdie apropiată.

— V-am deranjat cumva ?

— Mirza s-a oprit deodată.

— ‘ — Ai văzut tot ?

— Da.

— A tăcut o clipa, apoi m-a luat în braţe.

— Atunci e bine I s-a bucurat Să mergem înăuntru, trebuie să vorbesc cu tine despre multe lucruri. Acum cred că n-ai să mai adormi.

— N-o să adorm.

— Ne-am întors. Eu m-am întins iar pe salteaua mea, Mirza s-a culcat pe a lui şi a început să vorbească i

— O să crezi poate că m-am purtat ca un egoist, dar am socotit că ţie îţi e indiferent unde vei lupta. Pe de altă parte, eu am izbîndit totdeauna, tu însă nu, de aceea m-am gîndit că, legîndu-ţi soarta de a mea, vei avea şi tu norocul meu. Fireşte, totul se poate schimba. Eu m-am angajat să îndeplinesc o treabă foarte primejdioasă. Iţi spun îndată despre ce e vorba. Dacă nu-ţi convine, poţi să te retragi. Mai e timp. Spune-mi totuşi mai întîi dacă ai fi plecat la luptă indiferent de condiţii ?

— Da.

— Bine, deci nu eu te-am tras după mine ?

— Nu.

— Acum ascultă-mă. La Paris, înainte de război, am cu- tioscut-o pe Lidia La Grange şi m-am îndrăgostit de ea._, Dragostea mi-a fost împărtăşită, dar pe urmă totul s-a întrerupt şi ştii din cauza cui ?

— Nu ştiu.

— Din cauza lui La Rochenoire.

— La Rochenoire ?

— întocmai. N-am timp să-ţi povestesc amănuntele. La Rochenoire o iubea şi el, dar nu era agreat de nimeni, pe deasupra mai era şi sărac lipit, cu tot titlul lui de nobleţe, şi avea şi o reputaţie proastă, aşa că l-am învins cu uşurinţă. Atunci m-a provocat la duel cu pistolul. De trei ori i-am ochit tidva şi de trei ori i-am dăruit viaţa. El nu ştie să tragă. Puteam să-I acid şi am făcut o mare prostie că na l-am ucis, pentru că pe urmă a căutat mereu să se răzbune. Eu, ştii şi tu, am iubit totdeauna pe onde am fost ; nu o dată mi s-a întîmplat să încep o legătură nouă fără să fi renunţat cu totul la cele dinainte. Aşa era pe atunci. Cu un an înainte de a o cunoaşte pe Lidia am întîlnit la Jockey-club un tînăr locotenent de marină, pe nume Marillac, care a nutrit de la început o simpatie ciudată pentru mine. Era un flăcău de ispravă, curajos, de onoare, într-un cnvînt — un adevărat cavaler, cum prea putini mai există. După cîteva săp- tămîni, m-a invitat la el acasă şi mi-a oferit prietenia lui, iar eu — Dumnezeu să mă ierte 1 — am început să-i fac curte tinerei şi frumoasei lui soţii. La noi, asta se socoteşte o crimă, dar la Paris e un lucru obişnuit. Nu eram nici eu mai bun decît anturajul meu. Ce-i drept, situaţia nu-mi convenea deloc. Soţul lipsea deseori de acasă, dar cînd se întorcea, trebuia să mă prefac că sînt prietenul lui, lucru peste puterile mele, fiindcă mi-era silă de mine. Cînd am

— cunoscut-o pe Lidia, ara vrut să rup cu trecutul, nu pentru că dragostea mea pentru Lidia ar fi fost ceva serios, asta s-a înlîmplat abia mai tîrziu, ci fiindcă nu mă pot preface. Am crezut că totul va merge foarte uşor, dar am greşit Doamna Marillac a aflat de noua mea dragoste pentru Lidia şi, împinsă de gelozie şi răzbunare, s-a înţeles cu La Rochenoire. El nu e în stare să ierte nimic şi nu s-a dat niciodată in lături de la nimic, s-a folosit de primul prilej pentru a mă depărta de Lidia şi a se răzbuna. I-a povestit că o iubesa pe cealaltă, dar n-a vrut să creadă şi a fost nevoit să-i aducă dovezi. Am primit atunci o scrisoare 'de la doamna Marii- lac care mă chema, chipurile, la ultima întîlnire. I-am răspuns că n-am să mă duc şi am primit o a doua scrisoare care conţinea doar cîteva cuvinte i „Ştii că a venit soţul meu şi te temi de elf“ Asta m-a convins. M-am dus. Era o capcană. La Rochenoire avea s-o aducă pe Lidia ca să-i demonstreze înşelăciunea mea. Dar nu i-a fost de ajuns. Nemernicul, ca să se răzbune pe mine, n-a pregetat să-şi sacrifice propria complice ; i-a dat de ştire despre întîlnire nu numai Lidiei, ci şi lui Marillac. Se aştepta ca Marillac să

mă provoace la duel şi să mă ucidă, deoarece acesta era cel mai vestit scrimeur din Franţa, cu care nu voia să se bată nimeni. Catastrofa a urmat. Cred că ai auzit şi tu de ea, pentru că tot Parisul nu vorbea decît despre asta. Eram hotărît să mă las ucis de Marillac, dar cînd am văzut sîn- gele, s-a trezit în mine firea mea nenorocită şi i-am împlîn- tat sabia în piept pînă la mîner. Şi-acum aud scrîşnetul oţelului zdrobindu-i şira spinării.

— Mirza s-a cutremurat. Faţa-i era palidă, ochii aprinşi, pe chip i se citea durerea, dar şi o înverşunare surdă, ameninţătoare.

— Şi-a acoperit faţa cu miinile şi a tăcut. Curînd am auzit împuşcăturile luptei care se apropia.

— Spune mai departe, că n-o să ne ajungă timpul — I-am îndemnat.

— Ce-a urmat după aceea — a continuat — e lesne de înţeles. Lidia mi-a arătat uşa şi atunci am început s-o iubesc cu adevărat. M-aş fi răzbunat cumplit pe La Rochenoire, dar nu ştiam ce rol jucase. Dealtfel, îndată după nenorocire, a primit ordin să plece la Marsilia, pentru că el era pe atunci locotenent de marină. înainte de plecare, i-a cerut mîna Lidiei care, într-o clipă de îndoială şi deznădejde, i-a oferit-o. Eu am început să duc o viaţă nebunească, aruncînd

— banii în toale părțile. Eram conducătorul Jockey-clubului. Ei mă socoteau un erou, iar eu, un nemernic. Am suierit îngrozitor. Pe Lidia o iubeam din ce în ce mai mult și asta mă făcea și mai nefericit.

— Cum ai aflat de La Rochenoire ?

— Făcîndu-mi de cap, am intilnit-o pe cealaltă femeie. Căzuse foarte jos, dar eu m-am străduit s-o ridic din mocirlă. Era însă prea tîrziu, se îmbolnăvise de tuberculoză. A şi murit curînd, dar înainte de moarte mi-a mărturisit totul. Am jurat atunci să mă răzbun pe La Rochenoire. Aş fi făcut-o numaidecît, aşa să-mi ajute Dumnezeu, dacă nu izbucnea războiul. Am crezut — şi-a urmat istorisirea — că l-am pierdut în vălmăşagul luptelor şi m-am rugat de Dumnezeul creştinilor şi de prostul meu de Mahomed să-l salveze şi să-l păstreze pentru mine. Nu peste multă vreme, numele lui a ieşit la suprafaţă din viitoarea războiului, înconjurat de acea faimă tristă care a făcut din el unul dintre cei mai cunoscuţi partizani. Atunci mi-am zis şi eu: a venit timpul.

— Ce-ai de gînd sa faci ?

— Mîrza a rupt cu manile tremurătoare căptuşeala chipiu- lui său şi, scotind o hîrtie, mi-a dat-o, îndemnîndu-mă j

— Citeşte.

— Am început să citesc la lumina incendiului care se lăţea şi mi s-a părut că visez, că tot ce văd e numai un vis ciudat care va pieri spre dimineaţă.

— Bucata de ˬhîrtie pe care o ţineam în mînă nu era nici mai mult, nici mai puţin decît numirea lui Selim Mirza drept comandant al detaşamentului Iui La Rochenoire, în acelaşi timp, trimiterea în judecata unui tribuna] de război a aceluiaşi La Rochenoire şi îndeplinirea sentinţei.

— I-am înapoiat hîrtia în tăcere.

— In acest timp, Mirza s-a apropiat de mine. Pe faţa lui apăruse iarăşi acea asprime care împrumuta trăsăturilor expresia unei cruzimi orientale.

— Jur pe noaptea asta, pe incendiul ăsta, pe cei care mor acum acolo că voi da ordin să-l împuşte fără milă.

— Apoi a deschis fereastra. Pesemne că simţea nevoia să respire aer curat.

— Eu însă tot nu înţelegeam ce rost avea numirea lui, aşa că l-am îndemnat:

— Explică-mi ce înseamnă toate astea.

— Un timp a continuat să umble tăcut prin încăpere.

—

— Te miră numirea mea şi ordinul de trimitere în judecată a unui comandant care luptă fără preget împotriva nemţilor — a răspuns în cele din urmă. Există pricini întemeiate. Acest om are impresia că acum, cînd se află în fruntea unui detaşament, nu mai are pe nimeni deasupra lui. Este un aristocrat. Soldaţii lui strigă în timpul luptei „Vive le roi !" ca pe vremea lui Ludovic al XlV-lea. El nu slujeşte Republica, ci pe Henric al V-lea. In plus, margraful se poartă cu oamenii fără prea multă ceremonie. în satul Branche Verte, a dat ordin să fie împuşcat primarul, la Agneaux a spînzurat doi săteni, iar la Maric a poruncit să dea foc satului, pentru că n-au vrut să-i dea alimente. Cînd Chauzy i-a trimis un curier cu un ordin, a pus să-l biciuias- că pe curier, iar lui Chauzy i-a răspuns cu grosolănie. Numai pentru asta şi trebuie să moară. Vrea să fie un stăpîn absolut în fruntea detaşamentului său. Luptă pe cont propriu, iar asta nu se iartă. Oho, dictatorul a avut destule motive. I-a luat comanda în absenţă, dar cînd postul s-a eliberat, n-a vrut nimeni să-i ia locul, pînă cînd n-am aflat eu. Aflînd că mi-am prezentat documentele, pe care dictatorul de acum le cunoştea ca şi mine încă de la Jockey-club, am fost numit fără dificultate. M-au avertizat doar că La Rochenoire, neavînd nimic de pierdut, iar soldaţii fiind de partea lui, va da ordin să-l împuşte pe cel ce va veni cu numirea.

— Cum aşa ? Guvernul n-are putere să-l schimbe ?

— Guvernul are putere ; ar putea să-l înconjoare şi să-l nimicească, dar dictatorul e interesat de ce va zice ţara. Numele lui La Rochenoire a devenit foarte popular, detaşamentul lui a luptat de patruzeci de ori, ieşind aproape întotdeauna învingător. Mi s-a recomandat deci să acţionez fără grabă, lucru care nu-mi place deloc. Il voi cruţa pp La Rochenoire atîta timp cît va avea soldaţii de partea lui, dar şi pentru ei a început să devină o povară. Se poartă şi cu ei cu aceeaşi cruzime. Nu trebuie să arăt numirea numai- decît, ci abia după ce voi cîştiga soldaţii de partea mea. Numai dacă La Rochenoire va ordona să mă împuşte imediat, îi voi trage un glonte în cap şi voi arăta numirea, dar mă îndoiesc că se va ajunge pînă acolo. La Rochenoire ştie că eram în relaţii bune cu dictatorul. împuşcarea mea ar însemna

distrugerea oricărei posibilităţi de împăcare, lucru pe care nu şi-l poate dori. Dealtfel vom vedea. Probabil că nu se va ajunge la violenţă. Guvernul n-o doreşte. La

— Rochenoire nu ştie nimic. Iată cum stau lucrurile. Acum spune-ţi şi tu părerea.

— Părerea mea e că ai fi făcut bine să-mi mărturiseşti totul de la început.

— Am făcut rău, e adevărat, dar mă temeam că mă vei împiedica să acţionez.

— Şi de aceea m-ai luat cu tine ?

— Ai tot timpul să te retragi. Mi-ai spus că ţi-e indiferent, unde vei lupta. Nu prea departe de aici se află detaşamentul lui Corbeau. Poţi să te duci la el. Ti-a™ făcut şi actele pentru orice eventualitate.

— Ascultă I m-am burzuluit. Dacă vrei să te răzbuni, n-ai decît, dar mie nu-mi place cum procedezi. Aş înţelege dacă te-ai duce de-a dreptul la La Rochenoire şi l-ai împuşca, dar tu vrei întîi să-i cîştigi încrederea şi pe urmă să-l trădezi.

— Nu eu am ales această cale. Aşa sună instrucţiunile pe care sînt nevoit să le îndeplinesc întocmai. Am acceptat, deoarece pentru mine e prea puţin să-l ucid. Mai întîi trebuie să-l umilesc îngrozitor. Dacă se cade sau nu se cade, asta-i mai puţin important. Eu sînt tătar. Eu vreau răzbunare.

— Intr-adevăr, în clipa aceea semăna cu un tătar.

— Cînd mă gîndesc ce mi-a făcut! cînd mă gîndesc că Lidia e logodnica lui I...

— A început să-şi frămînte mîinile, de-i trozneau degetele.

— Apoi a spus :

— Aşadar, mergi cu mine sau nu ?

— Merg. Dacă totul se rezolvă repede, sînt gata să te ajut, dar dacă va dura, nu vreau să intru în joc.

— Nici nu-i nevoie. Ne-am înţeles deci. Iţi mulţumesc.

— Mi-a strîns mîna.

— In orice caz — a adăugat — nu vreau să ajungem amîndoi odată, ca să nu atragem nici o bănuială asupra noastră. întîi, mă duc eu, apoi veniţi tu şi Marx. Ne vom preface că nu ne cunoaştem. Astfel veţi fi feriţi de răzbunarea lui.

— N-am fost de acord, dar Mirza m-a convins, spunin- du-mi că n-are rost să-l implicăm in această primejdie şi pe nevinovatul Marx. Am cedat.

— Cînd pleci ? l-am întrebat.

— Cînd se va lumina de ziuă. Voi mai rămîneţi aici cîteva zile.

— Mi-a luat mina.

— Să fii bun cu Lidia. Eli o iubesc foarte mult. Fii alături de mine măcar In această privinţă. Ea merita prietenia ta... mai mult decît mine. A suferit mult, fiindcă n-a încetat niciodată să mă iubească. Acum s-au lămurit toate.

— Mi-a încolăcit gîtul cu braţele şi şi-a aşezat capul pe pieptul meu. Apoi s-a ridicat deodată şi mi-a spus :

— Mă duc.

— Unde?

— Să-mi iau rămas bun de la ea. Mă aşteaptă, sărmana'.

— Şi-a luat puşca şi a ieşit. Am rămas singur cu Marx care dormea. Ecourile luptei se auzeau şi acum din ce în ce mai limpede. Doar aura focului pălea învinsă de lucirile zorilor. Ferestrele se albeau. Contururile crengilor de afară deveneau tot mai clare. M-am rezemat într-un cot şi am început să mă gîndesc. Nu mă gîndeam la cele întîmplate. In firea mea era o indiferenţă care mă făcea să privesc faptele trecute ca pe o necesitate, ca pe turcescul .kişmet"', cu o nepăsare marmoreană. Un fel de pasivitate care-mi slujea adesea în acea vreme drept principiu alinător. Mi se părea că viaţa nu merită nici un *sous*[1]. Eram în epoca scepticismului •, trăisem prea mult numai în lăuntrul meu şi-mi secaseră rezervele. De aceea căutam pe atunci impresii care să miroasă a praf de puşcă, puternice, cu mare primejdie, care să mă smulgă din neant şi de la gîndurile apăsătoare despre nimicnicie. Mă gîndeam deci numai la Mirza, la această bogăţie de încredere In viaţă şi în sine. Ia viaţa care fremăta în el şi se revărsa în afară. Lupta, iubea, se răzbuna şi în adîncul sufletului era convins că totul merită osteneala. In sufletul lui nu era nici umbră de îndoială. N-avea nici o picătură din sîngele lui Hamlet. Asemenea oameni sînt socotiţi oameni de acţiune. Răspîndea în jur căldura vieţii la care îmi încălzeam şi eu sufletul amorţit.

— Acum îşi lua rămas bun de la frumoasa domnişoară şi sărutînd-o, uita de lumea întreagă. Din nefericire, în locul lui, eu aş fi simţit că sărut buze care mai devreme sau mai tîrziu vor trebui să moară.

— Se lumina de ziuă. întunericul se subţia. In satul La Mare au început să cînte cocoşii, îndemnîndu-se unul pe altul.. M-am apropiat de fereastra deschisă, ca să privesc in zare, şi am văzut deodată apropundu-se din tulbureală lumina lăptoasă a unei lanterne ; în acelaşi timp, am auzit lipăitul grăbit al unor papuci de lemn, cum poartă ţăranii din Franţa.

— In curlnd, un băiat cu părul lăţos, fără căciulă, a ajuns în fugă la intrare, a ridicat lanterna şi, văzîndu-mă la fereastră, a strigat gîfîind

I .Sotts = monedă franceză egală cu o para, ban (ib. fr.).

i

— Nu dormiţi ?

— Ce-i acolo ?

— Prusacii intră în sat.

— Stinge lanterna şi şterge-o — i-am spus încet.

— L-am trezit po Marx, apoi am ieşit afară şi am fluierat

— din nou : „Haideţi copii, adunarea" etc.

— Mirza a apărut numaidecît.

— Hei, hei! a strigat.

— Nemţii sînt în sat!

— Am intrat în clmpul de hamei care se întindea pînă la pădure. Nu eram nevoiţi să ne depărtăm prea mult, fiindcă nemţii nu ştiau nimic despre noi, aşa că ne-am aşezat liniştiţi într-un desiş şi am început să ascultăm zgomotele din La Mare. Lupta încetase, iar pojarul se stinsese. La început nu se auzea nimic in sat, era linişte, dar după aceea au ajuns pînă la noi zgomote îndepărtate care se apropiau tot mai mult. Curînd puteam desluşi tropotele şi nechezatul cailor, sunetele trompetelor de alarmă, răpăitul tobelor. Au răsunat, în sfîrşit, şi cîntecele de luptă. Călă- rimea cînta *„Wacht am Rhein“*\ iar glasurile se auzeau pînă departe in tăcerea dimineţii. Exprimau o forţă şi o bravură copleşitoare» se simţea că erau glasurile izbînzii, că regimentele trudite, acoperite încă de praful luptei şi de sînge, îmbătate de bucurie, sărbătoresc în acest fel o nouă victorie.

— In acest timp, primele raze trandafirii ale răsăritului în-conjurau probabil ca o aureolă steagurile lor înalte. Ascultam în tăcere. Flegmaticul Marx pălise de mînie şi murmura printre dinţii încleştaţi, în limba lui stîlcită i „C'esf *pienf .Nous terrons* !*[5] Mirza trăia şi el din plin impresiile momentului. Neîndoielnic, acest norocos uitase atunci de toate, simţind cît pentru doi o emoţie oricum mai de pret decît reflecţiile hamletiene.

— Se vede însă că era numai un marş al trupelor, deoarece larma, tropotul şi cîntecul s-au îndepărtat treptat, au slăbit cu încetul în intensitate, s-au confundat cu fîşîitul frunzelor de hamei, au trecut ca o părere, apoi numai adierile mai puternice ale vîntului mai aduceau pînă la noi ecourile cîntecului.

— In cele din urmă, au amuţit cu totul.

— Au trecut — a şoptit Selim.

— Au trecut.

— E timpul să plec şi eu. Voi întorceţi-vă la La Mare.

— Ne-am luat rămas bun îndelung şi cu emoţie. După

— care Mirza şi-a şters o lacrimă, şi-a luat puşca la spinare, şi-a răsucit chipiul Intr-o parte şi a plecat îngînînd încet i

— „Tu cusut-ai steguleţe!"

— S-a mai întors o dată şi ne-a făcut semne de rămas bun. Eu si Marx am revenit tăcuţi la La Mare.

— IV

— Trei zile mai tîrziu, seara, ne apropiam de tabără. Inima îmi bătea ca un ciocan, nu ştiam dacă-1 voi mai găsi în viaţă pe Mirza. Pe drum l-am învăţat pe Marx cum trebuie să se poarte şi i-am spus ce se putea spune. Acest flăcău vrednic, care ţinea la Selim ca la un frate, mi-a declarat că dacă Selim nu mai trăieşte, cu mîna lui îl va împuşca în cap pe La Rochenoire ca pe un cîine.

— Ne conducea spre tabără un ţăran care era spionul lui La Rochenoire şi în acelaşi timp se prefăcea omul prusacilor de la care primea bani. Se numea Hugon.

— Ca să scap de neliniştea care mă apăsa, am început să vorbesc cu el.

— Cred că ai venituri frumoase ? l-am întrebat.

— Hugon şi-a întors spre mine faţa-i de animal şi a zîm- bit, semănînd cu un cîine care-şi arată colţii.

— Plata-i proastă — a răspuns — dar Dumnezeu dă uneori şi mai mult. Se întîmplă Sci dau peste vreun mort şi, cînd îl cotrobăiesc, găsesc la el taleri, ceas şi inel înf deget. Altfel aş muri de foame.

— Aha, deci jefuieşti cadavrele?

— Şi ce-i cu asta ? Pentru fiecare spun cîte o „veşnică să-i fie odihnaiar dacă merită, şi două. Alţii nu fac nici atîta. Dumnezeu e milostiv. Pe francezi îi slujesc pe gratis. Corbeau, înghiţi-l-ar pămîntul, a poruncit să mă spînzure, e drept că lucram atunci numai pentru nemţi, dar la Rochenoire m-a scăpat de la moarte. De acum înainte, mi-a spus, vei lua bani de la nemţi, dar mă vei sluji pe mine. Il şi slujesc, credincios, ca un cîine. Cunosc fiecare tufiş pe aici. Ii conduc pe nemţi acolo unde-mi porunceşte el şi nu se supără că mă mai învîrt şi eu pe lingă morţi. El îmi zice totdeauna .animalule l“, da' el are voie, că e boier.

— Am mers mai departe în tăcere. După o vreme, Hugon m-a vestit:

— Ajungem îndată !

— Tabăra se afla într-un hăţiş de pădure, printre copacii răsturnaţi de furtună. Călăuza noastră a ţipat ca o cucuvea şi i-a răspuns straja, retinîndu-ne pînă la venirea patrulei care ne-a dus mai departe.

— Cînd am intrat în tabără, scăpăta soarele. Pe lîngă rădăcinile răsucite şi prin tufişuri nu era nici un cort, peste tot se vedeau grămezi de paie aduse de săteni. într-o latură, stăteau vreo zece căruţe Ia care erau înhămate nişte gloabe amărîte. Printre căruţe şedeau cărăuşii din sat şi mîncau pîine cu brînză. Cea mai mare parte dintre soldaţi se întinseseră pe paie, unii acoperindu-se cu totul, de li se vedeau numai capetele. Arătau cu toţii cum nu se poate mai rău ,• feţele supte şi murdare, ochii năpădiţi de sînge, uniformele jerpelite, toate acestea îi făceau să semene mai degrabă cu nişte jefuitori, decît cu nişte soldaţi. Am avut parte de o primire nu prea călduroasă. Cînd patrula ne-a condus prin luminiş, ici şi colo, de prin gropi şi printre rădăcini, s-au iţit capete hoţeşti şi glasuri răguşite au întrebat :

— Hei, pe cine-au adus ?

— Ia, nişte coţcari de pe bulevard.

— Fă-te-ncoa, pui de ciocîrlie I a strigat un găligan Ia Marx. Ţara are nevoie de tine pe cărbuni.

— Prost mai eşti — i-a răspuns altul, uitîndu-se la faţa fără mustăţi a tovarăşului meu. Asta nu-i pui de ciocîrlie, ci fată îmbrăcată în

nădragi. Nu vezi cum își ridică degetele cînd calcă ?

— Suci-ti-ar dracu degetele! Dar-ar tiuma-n tine! Dacă-i fată, cu atît mai bine. Nimeri-te-ar glonţul!

— Aşa, gîsculiţă dragă I Vulpea-ţi trimite închinăciune.

— Marx le-a arătat pumnul, iar eu l-am căutat in jur pe

— Mirza cu ochii, dar nu l-am găsit. Am gîndit că va trebui să ne răfuim cu La Rochenoire. Deocamdată însă am fost conduşi printre nişte copaci uriaşi, sub care răsunau ţipete de durere. Cînd m-am apropiat şi am privit într-acolo, mi s-a luat o piatră grea de pe inimă, fiindcă primul om pe care mi-au căzut privirile, a fost Mirza. îmbrăcat în-[1] tr-o uniformă de ofiţer adjutant, discuta familiar cu un omuleţ cu părul blond cîrlionţat, înfăţişare de preot şi faţa gălbejită, în care l-am ghicit pe La Rochenoire. Puţin mai încolo, stătea un bărbat de statură atletică ; faţa-i era ciupită de vărsat, ciudat de sluţită. Pe cap, în locul chipiului de soldat, avea o batistă murdară, pătată de sînge. Era, cum am aflat mai tîrziu, locotenentul Simon, în toate mîna dreaptă a Iui La Rochenoire.

— Patrula s-a oprit la oarecare depărtare şi a aşteptat in tăcere. Mirza s-a uita* spre noi cu o privire indiferentă, apoi s-a întors cu spatele, ca şi cind nu ne-ar fi cunoscut vreodată, şi a început să scuture scrumul de la ţigară. Nici La Rochenoire şi Simon nu ne-au acordat vreo atenţie la început, ocupaţi fiind unul de discuţia cu Mirza, al doilea cu supravegherea biciuirii ţăranilor acuzaţi, cum ne-a spus ofiţerul patrulei, că, torturaţi de nemţi cu o săptămînă înainte, le arătaseră locul de tabără. Aceşti sărmani tremurau din tot trupul.' Simon le-a poruncit să se uite unul la altul. Doi dintre aceşti nefericiţi se aşezau pe al treilea şi-l biciuiau pînă la sînge, după care cel bătut se ridica, bea o înghiţitură de vin şi trecea la următorul, spunîndu-i i

1

— E rîndul tău, cumetre !

— Simon supraveghea operaţia, dînd ritmic din mînă şî repetînd :

— Mai tare!

— Din cînd în cînd, La Rochenoire şi Mirza îşi spuneau ceva în şoaptă. Păreau în cele mai bune relaţii.

— tn cele din urmă, operaţia de pedepsire a luat sfîrşit. Ofiţerul patrulei i-a raportat lui La Rochenoire despre venirea noastră. Atunci privirea lui s-a abătut din nou spre noi. De cînd sînt, n-am văzut asemenea ochi. Culoarea cenuşie aproape că nu se vedea din cauza luminii. Semănau cu ochii unui mort.

— Simon, i-ai în primire ! a rostit cu glasul sec. de ofiţer adevărat.

— Simon a scos o cărţulie soioasă, respingătoare, ne-a scris numele, apoi ne-a încredinţat unui ofiţer tînăr, care se numea Touvenir, indicînd :

— Secţia patra, în locul lui Blain şi Renard.

— Touvenir ne-â arătat o grămadă de paie, îndemnîn- du-ne :

— Odihniţi-vă!

— Astfel a decurs instalarea noastră în tabără.

— După cîteva zile, într-o noapte, m-am trezit puţin bolnav. Aşternutul de paie era umed ; imediat după apusul soarelui, cerul se acoperise de nori şi începuse să bureze ; o ceaţă deasă, pătrunzătoare, se lipea de frunzele copacilor, căzind sub formă de picături pe aşternuturile noastre. Zgomotul acestor picături îmi călca pe nervi. Eram descurajat şi abătut. Mi se părea că totul merge cum nu se poate mai prost. De cînd venisem în tabără, îl vedeam zilnic pe Mirza, dar nu schimbam o vorbă cu el. Nu-mi puteam explica atitudinea lui faţă de La Rochenoire. De unde atîta prietenie ? Selim era adjutantul lui, de unde numirea asta neaşteptată ? Bănuiam o cursă ; bănuiam că

francezul,. mai viclean, se distrează cu Mirza ca pisica cu şoarecele. Eram neliniştii. In acest timp, picăturile de ploaie cădeau fără încetare, prelingîndu-se de pe o frunză pe alta, din ce în ce mai dese. M-a cuprins fierbinţeala şi închipuirea mi-a luat-o razna. La gîndul că vom rămîne aici, In această tabără bîntuită de trădări şi capcane, mă apuca disperarea. Cu cîtă nostalgie mă gindeam atunci la armata regulată, la acele regimente de călărime gonind, ca vijelia, la atac ziua în amiaza mare. Pe cînd noi, noi eram siliţi să orbecăim ca lupii pe întuneric, să ne pitim prin desişuri şi să muşcăm pe neaşteptate.

— Mi se urîse cu viaţa asta înainte de a o cunoaşte.

— Nu puteam să adorm, dar după un timp, m-am simţit ameţit. Cîteva ore am ascultat fără gînduri fîşîitul picăturilor şi piuitul vreunei păsări sau al diavolului, care se auzea monoton într-un copac din apropiere. Ce pasăre n-avea astîmpăr noaptea şi pe ploaie? Uneori îmi trecea prin minte că e vreo fiinţă supranaturală care-mi vesteşte moartea.

— Apoi am început să aiurez. Beznele pădurii s-au strîns din toate părţile, alcătuind pereţii unei încăperi. Parcă era o cameră din casa noastră. Pe masă ardea lampa, în jurul mesei şedeau tata, mama, fratele meu şi surorile mai mici. Apoi aceste persoane au pierit şi în locul lor am văzut două domnişoare necunoscute care se uitau într-o cronică veche cu gravuri. înfăţişa în trăsături neîndemînatice bătălia de la Azincourt. Jos scria limpede, cu litere gotice : *Bătălia* de *la Azincourt.* M-am cutremurat deodată fără motiv, vedeniile au dispărut *i* împrejur am văzut iarăşi pădurea, adîncurile întunecate, negre, şi am auzit fîşîitul picăturilor şi răsuflările tovarăşilor de arme.

— Atunci mi-am spus de mai multe ori, luptînd împotriva halucinaţiilor : „Te afli în pădure, în armată, comandant este La Rochenoire, Mirza e adjutantul lui, iar lîngă tine doarme Marx".

— După aceea, nici eu nu ştiu de ce, am simţit că mi-e frica. Mi-era atît de frică, încît voiam să strig după ajutor.

— Brusc, şuieratul ascuţit al fluierului ne-a trezit pe toţi. Am răsuflat adînc. Cel puţin asta era realitate. Soldaţii au sărit drept în picioare şi, după un sfert de oră, aşteptam aliniaţi şi cu arma în mînă. Locotenenţii, cu săbiile scoase, fiecare la compania lui, îşi transmiteau ordinele cu glasuri răguşite. In curînd a apărut La Rochenoire şi, la apropierea lui, murmurul acela care se aude chiar la instrucţie In toate unităţile, mai ales în cele franceze, a încetat pretutindeni, de parcă soldaţii au văzut apropiindu-se însăşi moartea. La Rochenoire era însoţit de Mirza. Amîndoi înaintau fără grabă, inspectînd rîndurile. Soldaţii se încordau ca nişte strune, prezentînd armele. Ici şi colo La Rochenoire rostea cîte o vorbă, pe care locotenenţii o prindeau din zbor. După o clipă a răsunat o comandă puternică şi rîndurile s-au frint în două... jumătate din detaşament sub conducerea lui La Rochenoire şi a lui Mirza a luat-o spre dreapta, iar cealaltă jumătate, în care eram şi eu cu Marx, a pornit sub comanda lui Simon drept înainte. Era încă noapte neagră. Siluetele întunecate ale copacilor, trunchiurile răsturnate cu rădăcinile în sus se iţeau în forme fantastice, de apocalips. Pădurea era de-a dreptul înfricoşătoare. Mergeam într-o tăcere deplină, fără cel mai mic zgomot. Pentru un om care gîndeşte, serviciul militar mai are încă o parte proastă, aceea că niciodată nu ştii ce faci. Parcă o mînă te mişcă asemenea unui pion şi asta-i totul. Aşa era şi cu mine. Ştiam că La Rochenoire luase parte la bătălia ale cărei ecouri le auzisem în La

— Mare. şi fusese învins, credeam deci că mergem să răzbunăm înfrîngerea. dar încotro ne îndreptam şi cu ce torţe aveam să ne măsurăm, n-aveam nici cea mai mică idee. Pădurea s-a sfîrşit curînd. în zarea nopţii s-a conturat o colină cu o moară de vînt, iar mai departe vreo treizeci de căsuţe spre care am început să ne furişăm. Fereastra morii era luminată, iar sub aripi se zărea silueta nemişcată, neagră, a unei străji prusace cu coiful ascuţit, rezemată în puşcă. Cu toate că eram acoperiţi de tufişuri şi înaintam cu multă prudenţă, straja a auzit. Un *„Werda ?“*[1] puternic a spart tăcerea nopţii şi numaidecît a bubuit o împuşcătură, împrăştiind în văzduh o lumină roşietică. Atunci am scos un strigăt şi am pornit în goană spre colibele din care au izbucnit împuşcături. S-a încins lupta. Eu, Marx şi încă vreo zece soldaţi, sub comanda lui Simon, am ajuns Ja uşa unei căsuţe şi am

I Cine-i acolo (lb. germ.).

început să izbim în ea cu patul armelor, în timp ce din pod şi de la ferestre se trăgea în noi de la cîţiva paşi. Uşa a cedat, s-a spart şi am năvălit înăuntru. Nemţii ne-au întîmpinat cu foc la gura ţevii, dar fără pagube prea mari. Atunci a început lupta cu patul armelor, cu baionetele, în sfîrşit, cu ghearele, dinţii şi pumnii. Soldaţii noştri au intrat în celelalte colibe aproape în acelaşi timp, astfel că împuşcăturile au încetat peste tot, lăsînd loc încăierării cu armele albe. In coliba noastră, înverşunarea obişnuită a luptei a crescut repede, ajungînd la turbare. Se mai auzea doar troznetul puştilor frînte, scrîşnetul baionetelor, horcăitul şi răsuflarea gîftitoare a luptătorilor care se tăvăleau pe jos, se trăgeau de păr şi se muşcau cu dinţii. Un găligan înalt l-a înşfăcat de gît pe Marx şi s-au prăbuşit amîndoi pe podea, dar Marx, puternic ca un buhai, într-o secundă a fost deasupra, i-a pus un genunchi pe piept şi a început să-l dea cu capul de podeaua de cărămidă Alt prusac i-a sărit îndată în spate. Am vrut să sar în ajutorul lui Marx, dar am primit o lovitură cu patul puştii în piept şi m-am întins cît eram de lung alături de căminul în care ardea focul.

— Cît am zăcut acolo, nu ştiu. La început, cînd mi-am venit în fire, nu puteam să mă mişc. In colibă era linişte. Focul sta să se stingă. Cu mare trudă m-am întors cu faţa în jos şi m-am ridicat puţin într-o mînă. Primul lucru pe care l-am văzut în lumina jăraticului, a fost cadavrul lui Simon cu gura deschisă şi dinţii rînjiţi.

— Am leşinat iarăşi.

— Cînd m-am trezit a doua oară, era mult mai bine. Acum mă aflam întins într-un pat, nu mai eram pe jos. Privirea mi-a căzut mai întîi pe faţa simpatică a lui Mirza care se aplecase îngrijorat deasupra mea.

— Tu eşti ? am întrebat.

— Eu sînt — mi-a răspuns vesel. M-ai băgat în sperieti, dar n-ai nimic.

— Intr-adevăr, mă simţeam mult mai bine.

— Lovitura pe care o primisem în piept, îmi tăiase răsuflarea, fără să-mi facă şi alt rău. Acum respiram liber şi fără dureri.

— Nu-mi venea să mă scol din pat; îmi plimbam privirile împrejur. Era aceeaşi încăpere în care luptasem cu o zi sau două înainte. Urmele încăierării se vedeau peste tot s geamuri sparte, căminul pe jumătate dărîmat, pete de sînge pe pereţi, resturi de tencuială pe podea, dar nici un mort. Prin găvanele ferestrelor lumina soarele şi pătrundeau pale - de vînt, învălătucind fumul din căminul în care focul ardea din nou. Mirosul de ars umplea aerul.

— Cît timp am dormit? l-am întrebat pe Mirza.

— O zi şi o noapte, buştean.

— Tu n-ai fost rănit ?

— A, nişte zgîrieturi.

— Spunînd acestea, şi-a suflecat mîneca de la cămaşă şi şi-a întins mîna-i albă ca marmura, pe care se vedea o dungă lungă, roşie, şi urmele vijieţii ale unei muşcături.

— Nemţii ăştia — a meditat — nu se Iasă tăiaţi ca oile.

— I-am bătut ?

— Aşa puţin. N-au scăpat prea mulţi.

— Voi aţi sărit în ajutorul nostru ?

— Da.

— Marx unde-i ? am întrebat după o clipă de tărere.

— In patrulă. Marx a ajuns caporal.

— Mi se pare că Simon a murit.

— L-am şi înmormîntat.

— Cine-i în locul lui ?

— Eu.

— M-am ridicat în capul oaselor pe pat.

— Explică-mi şi mie ce-nseamnă toate astea ?

— Mirza a început să rîdă.

— Ofiţerii cam strîmbă din nas — a spus — dar prietenul

— meu La Rochenoire, nici n-a vrut să audă de altcineva în locui lui Simon.

— Nu înţeleg nimic.

— Totuşi e foarte simplu. Se vorbeşte de încetarea focului. Fireşte, nu-i adevărat, dar se vorbeşte. Oricum, dacă se va ajunge la armistiţiu, La Rochenoire, certat cu guvernul, va fi într-o situaţie dificilă.

— Şi de ce te protejează pe tine ?

— Pentru ca la momentul potrivit să-l protejez şi eu pe el. Fiind un străin bogat, la Paris mi s-au deschis toate uşile şi am cunoscut o mulţime de oameni care acum se află sus de tot. Mai mult, ţineau cu toţii Ia mine. Eram *„persona giata"* [1] şi cuvîntul meu poate să însemne astăzi ceva. Prezenţa mea şi gradul superior în tabăra lui îl vor împăca pînă la un punct pe La Rochenoire cu oamenii aceştia, ameliorîndu-i situaţia. Ah, dacă n-ar fi fost aşa, probabil că unul din noi n-ar mai fi acum în viaţă. Cînd am venit în tabără, s-a uitat la mine cu ochii lui cenuşii, cum se uita lupul la capra care a venit să-i ceară să înnopteze în birlo- gul lui. Eu i-am spus că viu pur şi simplu să lupt, iar pentru că el o face cel mai bine, am venit la el ,• a adulmecat ceva şi a rîs de mine ca de un prostănac. Se şi întorsese spre Simon să-i dea ordine in privinţa mea, dar s-a gîndit pesemne că împuşcarea mea însemna ruptura cu dictatorul şi alte personalităţi din guvern. Fără îndoială, i-a trecut prin minte că va scăpa mai uşor de mine în prima bătălie. Vă- zîndu-i zîmbetul, i-am spus : „Ţi se pare probabil caraghios că viu tocmai în momentul cînd se vorbeşte despre încetarea focului ?“ Era prima carte pe care o aruncam pe masă. S-a posomorit şi a început să întrebe ce ştiu despre asta. I-am răspuns că, dacă l-aş fi văzut pe dictator, i-aş fi putut să-i spun ceva mai sigur, încît dictatorul m-a onorat întotdeauna cu încrederea şi prietenia lui. Era al doilea atu. Cu toate că La Rochenoire nu se teme de nimeni, ştie că nu-i de glumit cu Chiorul. Ce ar fi putut să mai facă în timpul armistiţiului ? Mai mult ca sigur că dictatorul ar fi încheiat socotelile cu el. Pe de altă parte, La Rochenoire îşi are şi el planurile lui? un om ambiţios ca el crede în-reîntoarcerea lui Henric al V-lea, alături de care visează o carieră strălucită. Speră să se răfuiască atunci cu toţii, ajungînd dintr-un biet margraf, care la Paris n-avea bani destui nici

— * Persoană doritd (lb. lat' pentru trabuce, o personalitate influentă. O, da, în timpul restauraţiei acest om ar avea un mare viitor, dacă n-aş mai fi şi eu pe lume.

— Ai intrat intr-un joc primejdios.

— îmi dau seama, dar sînt liniştit. Ascultă mai departe. La

Rochenoire ştie totuşi că, înainte de Henric, trebuie să suporte stăpînirea Chiorului, altfel ar putea muri înainte de a-şi vedea visul împlinit, mai ales că îl cunoştea pe Gam- betta mai de mult, de la club, şi nu se aveau bine deloc. Trebuie deci să se asigure pentru această perioadă şi crede că o poate face numai cu ajutorul meu.

— Mirza a început să rîdă.

— E un joc primejdios, dar voi învinge, fiindcă eu îi cunosc toate cărţile, iar el habar n-are de ale mele.

— Ştii însă cum se numeşte jocul tău ?

— In loc să-mi răspundă, Mirza s-a înfuriat.

— Intrigă I — a strigat — trădare ! Asta-i jocul lui. Moartea lui Marillac, decăderea şi moartea soţiei lui, lacrimile Lidiei — iată roadele acestui joc. Iar eu să preget acum şi să-mi aleg mijloacele pentru a mă răzbuna ? Ce să fac ? Unde să mă duc ? Cum să procedez mai departe ? Dacă ştii, spune-mi tu, învaţă-mă ! Să-i trag oare un glonte in cap, ca să nu ştie nici măcar de ce şi de a cărui mînă moare ? Asta poate s-o facă oricare soldat prusac în locul meu. Şi pe urmă ? Slava i-ar încununa numele şi ar deveni un erou. Mulţumesc pentru asemenea răzbunare. Dealtfel, tu nu te amesteci, aşa că nu mai face pe moralistul. Poate că tu i-ai da-o pe Lidia şi l-ai mai şi binecuvînta pe deasupra,' apoi te-ai uita în oglindă să vezi dacă-ţi stă bine cu sacrificiul tău. Eu însă sînt din alt aluat. Pentru mine sînt bune orice mijloace care duc la îndeplinirea scopului. Pe de altă parte, am şi instrucţiuni în acest Sens şi trebuie să le urmez. Eu sînt soldat.

— Fă cum îţi place, dar păzeşte-te. Prezenţa ta atît de aproape de La Mare îi va stîrni bănuielile, orb să fie şi...

— Selim a mai gîfîit o vreme, dar în cele din urmă şi-a luat seama şi a răspuns :

— Nu, totul se potriveşte de minune ca să-i leg ochii acestui cîine. După ruptura cu Lidia, am mai avut şi alte legături, mi-am făcut de cap. îmi cunoaşte firea blestemată. Am iubit, mai degrabă m-am prefăcut că iubesc, de peste zece ori. Aveam nevoie de dragoste. De aceea, La Roche- noire, care ştie lot, nici nu visează că-mi mai aduc aminte de Lidia.

— După care a adăugat repede şi parcă fără să vrea :

— Mă mir şi eu de mine...

— Am izbucnit în rîs.

— Dar să n-o nedreptăţeşti pe Lidia, şi nici pe mine, cu bănuielile tale — a strigat cu violenţă. O iubesc sincer, ca un om cinstit.

— Te gîndeşti să te însori cu ea ?

— Ce ? Da, sigur !

— Şi pe urmă o să te întorci în ţară, nu ? Bătrînul tău tată, stînd cu lupoaica lîngă foc, aşteaptă să te revadă.

— Mirza nu mi-a răspuns nimic, dar pe chipul lui s-a aşternut o umbră de duioşie şi parcă de dor de casă, de viaţa tihnită în cuibul familiei. Cunoşteam neamul lui Mirza ca şi pe al meu. Ardeau cu toţii ca vîlvătaia în tinereţe, dar, poto- lindu-şi focul, se întorceau la cuib. Aşa fuseseră bunicul şi tatăl lui, aşa era şi el. M-am gîndit că îşi va respecta făgă- duiala faţă de Lidia, că se vor căsători şi se vor întoarce în ţară.

— Ne-a întrerupt discuţia intrarea ofiţerului Touvenir pe care-1 cunoşteam.

— Ordin de la comandant I a spus.

— Mirza şi-a aruncat ochii pe hîrtia adusă şi a răspuns i

— Bine.
— O oră mai tîrziu mărşăluiam spre La Rochenoire.

— V

— întîlnirea cu restul detaşamentului a avut ioc noaptea *i a* doua zi însă, la amiază, ne-am bătut iarăşi, măi exact, am atacat un convoi de răniţi şi l-am nimicit. Atunci a început o viaţă de trudă şi sforţări aproape supraomeneşti, de marşuri incredibile, foame, nopţi nedormite şi urmăriri neîncetate, de capcane şi exterminare reciprocă, neîntreruptă. Prusacii îşi pierduseră cu totul răbdarea. învingînd armate mari, nu puteau îngădui ca un detaşament alcătuit din cinci sute de oameni sa lăţească măcelul pe lîngă bivuacurile lor. Comandanţii coloanelor prusace mobile au socotit, prin urma

— re, că onoarea îi obligă să-i stîrpească pe franctirorii aceştia blestemaţi, pe care nici măcar nu-i considerau soldaţi adevăraţi. Nicicînd nu fusese mai adevărat ce spuneau ostaşii noştri : „Stăm in ceafa prusacilor". Cercul de fier se închidea în fiecare zi în jurul nostru şi de fiecare dată degeaba. Oamenii noştri se sălbăticiseră treptat în timpul acestor încăierări permanente şi, cu toată disciplina înfricoşă- toare, se dedau nu o dată la excese cumplite nu numai faţă de prizonieri, ci chiar faţă de ţăranii francezi.

— Deseori comandanţii coloanelor prusace mobile aveau impresia că ei ne urmăresc pe noi, în acest timp însă, chipurile retrăgîndu-ne şi furişîndu-ne, nu încetam nici o clipă să-i pîndim. Orice imprudenţă din partea lor o plăteau cu o nouă infrîngere. Niciodată însuşirile militare deosebite ale lui Rochenoire n-au strălucit mai puternic ca în acele vremuri de cumpănă. Cutezanţa lui întrecea orice limite, iar norocul îi surîdea mereu. Uneori credeai că s-a lăsat înconjurat de bunăvoie, dar izbea năpraznic pe neaşteptate. Odată s-a întîmplat ca un detaşament de aproape opt sute de oameni să înainteze cît putea de repede, convins că merge pe urmele noastre, în realitate însă noi îl urmăream şi, ata- cîndu-1 noaptea într-un loc mlăştinos, am nimicit o treime din el. Altădată, La Rochenoire a făcut în aşa fel încit două detaşamente prusace să tragă pe întuneric unul în celălalt timp de cîteva ore, crezînd că trag în noi. Sîngele-i rece era pe măsura talentului. Nu o dată, în timpul bătăliei, la lumina împuşcăturilor, l-am văzut pe acest omuleţ cu trabucul în gura, fără nici o armă, stînd în calea gloanţelor şi privind parcă flegmatic cu ochii lui cenuşii la desfăşurarea luptei.

— Nu cruţa oamenii, n-avea milă de soldaţi, deseori se purta cum nu se poate mai crud cu ei, şi cu sătenii, dar nu se cruţa nici pe sine. Urmărindu-1 mereu, mi-am format părerea despre caracterul lui. Omul acesta cu patimi înnăscute, dintre cele mai violente, fusese crescut de iezuiţi, primise probabil chiar prima iniţiere. Această educaţie împrumutase făpturii şi pornirilor lui un fel de a fi liniştit, politicos şi domolit, prin care temperamentu-i viforos răzbătea cu atît mai cumplit. Trăind la Paris, îşi pierduse mai întîi credinţa, apoi

învăţase să dispreţuiască oamenii. Era sărac, aşa că la acest dispreţ s-a alăturat curînd şi ura. Devenise astfel un aristocrat nu atit în principiu, cît în obiceiuri şi în purtarea faţă de ceilalţi. înaltul titlu de margraf, care în

— sărăcia lui era mai degrabii o batjocură, îl împinsese și mai departe pe drumul aristocrației. Il dorea cu toată ardoarea pe Henric al V-lea, pentru că știa că sub domnia lui oamenii ca el vor fi totul și vor putea să-i calce în picioare pe ceilalți, ceea ce pentru el însemna cea mai mare plăcere. Totuși, cu toate înclinațiile lui legitimiste, era un sceptic nu numai în privința ideilor religioase, ci și în viață. Nu numai că nu iubea Franța, dar o și disprețuia din tot sufletul. Purta război de dragul războiului. In atmosfera lîncedă de la Paris pierduse simțul binelui și al răului. Pentru el era același lucru. Cu asemenea convingeri și temperament vijelios, devenise unul dintre cei mai primejdioși oameni, mai ales că din fire era un tip de acțiune, deloc meditativ.

— Cu un asemenea om se încleştase pe viaţă şi pe moarte Mirza. La început, eram convins că va cădea răpus în această luptă, dar mă convingeam pe zi ce trecea că şi Mirza era o pasăre tot alit de primejdioasă. In aparenţă, pînă acum între ei domnise pacea. Cu prusacii luptaseră cu succes şi trebuie să recunosc că la acest succes contribuise considerabil şi Mirza, care-1 întrecea pe Simon din toate punctele de vedere.

— In cele din urmă, totuşi, la vreo lună după jocul acela de-a baba-oarba prin pădure cu nemţii, situaţia noastră a devenit disperată. Coloanele mobile ne-au înconjurat din toate părţile. Cum nici vorbă nu putea fi să ne furişan* afară din încercuire cu un detaşament de cinci sute de oameni şi cum, pe de altă parte, nu mai găseam destulă hrană, sfatul de război a hotărît să ne împărţim în două. O jumătate avea s-o conducă Mirza, cealaltă La Rochenoire. Amîndoi credeau că în acest

fel vor izbuti să se strecoare din departamentul Haute-Sâone şi să găsească mai uşor alimente. Au stabilit, cu toate acestea, să rămînă mereu la o distanţă nu mai mare de o zi unul de celălalt, pentru a se putea ajuta la nevoie.

— De atunci Mirza a început să acţioneze aproape numai pe cont propriu. Recunosc că eram curios cum o să se descurce, fiindcă situaţia era deosebit de dificilă. Aveam i..- tr-adevăr încredere în el, dar mi-a întrecut toate aşteptările. In prima zi după împărţirea detaşamentului, a avut o ciocnire de toată frumuseţea cu ulanii, în care era cît pe ce să-şi piardă viaţa» apoi a scăpat cu atîta îndemînare, încît mi se părea uneori că-1 întrece şi pe La Rochenoire. Uneori mă gîndeam că se naşte un nou talent militar şi ştiu

— că şi el era convins că-i aşa. Soldaţii l-au îndrăgit repede şi-l urmau orbeşte în luptă. Mirza se purta totuşi cu ei aproape tot atît de aspru ca şi La Rochenoire, dar era mult mai grijuliu cu viaţa lor. Cînd vreun soldat săvîrşea vreo abatere, iar Selim se uita la el şi pălea, acesta ştia că-i vai de pielea lui. Intre ei îi ziceau .domnişoara" din cauza frumuseţii neobişnuite. Odată, în timpul unui popas, am auzit doi ostaşi vorbind.

— Cînd „doihnişoara" păleşte, a pus moartea ochii pe tine.

— Ei şi ce! i-a răspuns al doilea. Domnişoara ştie să fie şi diavol, dar şi mamă, pe cînd La Rochenoire a numai diavol.

— In această viaţă ostăşească, grea, chinuitoare, fără siguranţa zilei de mîine, nu lipseau totuşi şi părţile comice. Mi-aduc aminte că, o dată, pe cînd mărşăluiam prin pădure, dintr-un copac a coborît brusc un om, ca şi cînd ar fi picat din cer. .Stai 1 Cine eşti?* Răspunde: .Wolak". Provenea din Galiţia, slujise în oastea turcească, italiană şi în legiunea străină franceză, fusese în Mexic şi în Algeria. Ce voia ? Să intre în armată. L-am înrolat N-a trecut nici o jumătate de zi şi Wolak îi păcălise pe toţi soldaţii. Le-a venit de hac pînă şi celor mai buni de gură, i-a învineţit un ochi celui mai puternic, unora le-a găsit porecle, de la cîţiva a împrumutat bani, care nu-i foloseau la nimic, pe alţii i-a lăsat lefteri la cărţi — şi cu toţi se purta ca un învăţător cu copiii. In fiecare seară cînta un cîntec cum nu se poate mai idiot despre un chelar, care-i făcea, pe toţi să rîdă în hohote. Ultimele cuvinte ale cîntecului erau : „Iar tu, domne chelar, dă-mi cheia de la..." Cînd spunea .domne chelar*, Wolak arăta cu degetul spre unul dintre soldaţi. Să fii numit chelar în acest fel, nu era cea mai mare onoare. Din această cauză se ajungea la certuri şi la bătaie.

— Pe mine n-o să mă facă niciodată chelar! a exclamat un soldat, dînd cu chipiul de pămînt.

— Tu chelar, cucuveao, tu care-ai venit pe lume cu trei ani mai devreme ? a răspuns Wolak. Păi tu ştii unde cresc peştii, ce înseamnă o moară de apă sau de vînt ? Domnul trăieşte cu viorele. Da' tu ceas ai ? Şi e bărbat sau femeie ? Ia uite la el!

— Şi înainte ca soldatul ameţit să-şi vie în fire, ceilalţi izbucneau în hohote de rîs, pe care cîteodată le întrerupeau împuşcăturile prusacilor.

— In acest fel s-au scurs vreo două săptămîni. In acest răstimp s-a întîmplat să dăm o luptă, faţă de care toată faima de pînă atunci a lui La Rochenoire a pălit cu totul. Intr-o seară au venit la noi vreo trei sute de oameni din detaşamentul lui Emile Corbeau şi odată cu ei aproape cincizeci de cai.

— Ofiţerul care-i conducea, a declarat că detaşamentul fusese distrus cu o zi înainte de o coloană mobilă care-i urmăreşte probabil şi acum pe cei scăpaţi cu viaţă din cei opt sute de oameni. Ostaşii erau cu adevărat într-o stare de plîns. Cu toate acestea, Mirza, întărit acum şi cu ei, a hotărît să primească lupta cu coloana mobila, mai degrabă să meargă în întîmpinarea ei şi s-o surprindă pe drum într-o ambuscadă. Coloana număra nouă sute de oameni, din care aproape două sute de călăreţi erau conduşi de un ofiţefl tânăr, dar foarte priceput, Otto von Hohenstein, o adevărată sperietoare a franctirorilor. Mirza s-a lăsat ademenit de speranţa că va învinge un potrivnic atît de cunoscut, prin urmare, îngăduindu-le oamenilor lui Corbeau numai să mă- nînce, a pornit în direcţia drumului. Era noapte, peste pădure se lăsase o ceaţă atît de deasă, încît nu se vedea nimic la doi paşi. Am stat ascunşi în tufişuri, pe amîndouă părţile drumului, vreo două ore într-o tăcere adîncă, auzindu-ne bătaia propriilor inimi. Sub ameninţarea pedepsei cu moartea, nu aveam voie să rostim nici o vorbă, aşa că am fost nevoit, ca ofiţer ce ajunsesem, să veghez şi asupra oamenilor, îndeosebi a lui Wolak care numai cu mare greutate putea sta liniştit. Aveam instrucţiuni precise. Mirza avea să dea semnalul atacului trăgînd cu pistolul. Lîngă mine auzeam inimile celorlalţi bătînd neliniştite. Nu exista nimia mai enervant, chiar şi pentru soldaţii mai vechi, decit aşteptarea la pîndă. S-a mai scurs încă o jumătate de oră şi, în sfîrşit, am auzit din depărtare scîrţîitul roţilor şi paşii măsuraţi ai pedestraşilor. S-a aşternut o asemenea tăcere că auzeam foşnetul fiecărei frunze din

copaci. Paşii se apropiau. In cele din urmă, a apărut o patrulă călare alcătuită din şase ulani. Fumau pe furiş. Cînd au trecut pe lîngă noi, unul s-a aplecat spre cel de lîngă el şi l-am auzit spunînd i

— *Bruder* \ dă-mi un foc I

— O să-ţi dea francezii.

— Au trecut de noi şi iarăşi s-a aşternut liniştea. S-a apropiat în fine grosul trupei. In frunte mergea călărimea, urma-

— [J] **Frate** (1b. **germ.)** tă de pedestraşii care nu respcctau ordinea. Se vedea că oamenii nu se aşteptau la nimic rău şi înaintau fără grijă. Repetan, după obiceiul nemţilor, în tactul paşilor de marş, accentuînd fiecare silabă i *„Fiint-Paai-Iederne Striimple 1..."* [1]

— Iar moartea îi pîndea din amîndouă părţile drumului.

— Cînd au ajuns în mijlocul capcanei, în liniştea surdă a răsunat o împuşcătură de pistol.

— I-a răspuns numaidecît salva tunătoare a puştilor din stingă drumului. S-a iscat o larmă de nedescris, în care se auzeau pocnetele puştilor, strigătul: „Formaţi rîndurile!“ şi glasul liniştit, răsunător, domînînd în răstimpuri toate zgomotele, al comandantului neamţ. Au făcut front spre stînga şi atunci au .căzut peste noi crengi şi frunze din tufişurile secerate de gloanţe. Vrednicii ostaşi nemţi au format rîndurile într-o clipită, tn aceeaşi clipă însă, a doua salvă a cutremurat

I Aici co sensul : Trei — patru — ăl cu paie !...

văzduhul dinspre dreapta. Nemţii au format două fronturi, timp în care Mirza a închis amîndouă capetele drumului. împuşcăturile bubuiau din toate părţile.

— Fumul a îngroşat şi mai mult întunericul de nepătruns. Soldaţii noştri urlau acum în jurul nemţilor ca o haită de lupi înfometaţi. Nefericiţii se credeau încercuiţi de cine ştie ce forţe uriaşe. Trăgeau orbeşte. Caii ulanilor, înfricoşaţi şi speriaţi, au început să sforăie de spaimă şi să strice rîndurile. întreg detaşamentul s-a mişcat înainte şi a fost în- tîmpinat de gloanţe, a pornit înapoi şi a păţit la fel. Deodată a explodat o Iadă cu pulbere. Caii au înnebunit de-a binelea, învălmăşeala a crescut. Au răsunat glasuri *i* „Lumină ! Lumină I * Atunci comandantului neamţ i-a venit ideea nefericită de a lumina drumul. Am văzut ostaşii prusaci ridi- cînd în vîrful baionetelor mănunchiuri de paie. Flăcările sîngerii au luminat drumul şi copacii din apropiere, dar a fost numai în folosul nostru, fiindcă acum vedeam în cine tragem. „In ofiţeri în ofiţer!" au început să strige ostaşii noştri. La lumina paielor aprinse, am zărit o siluetă înaltă, mîndră, cu coiful ascuţit şi monoclu aurit la ochi, care sta sfidătoare într-o căruţă şi împărţea ordine. Flăcările îl luminau din cap pînă-n picioare. .Trageţi în ofiţeri* au repetat glasurile. Gloanţele au şuierat, din legăturile de paie s-au împrăştiat scîntei şi fire aprinse, dar ofiţerul a rămas neatins. Atunci a alergat spre noi Mirza.

— Trageţi în ofiţer I a ordonat şi, smulgîndu-i puşca lui Wolak, a dus-o Ia ochi.

— împuşcătura a pornit, tînărul ofiţer s-a clătinat şi a căzut pe spate cu capul în paiele care ardeau.

— Paiele aprinse de prusieni s-au stins curînd, salvele deveneau din ce în ce mai slabe şi mai rare. Se mai apărau, ce-i drept, dar fără nici o speranţă, în vreme ce focul nostru se înteţea tot mai mult, iar răcnetele soldaţilor cutremurau văzduhul.

— După încă cinci minute, comanda .La baionetă I “ a răsunat în toate rîndurile noastre. L-am văzut o clipă pe Mirza înaintînd cu sabia scoasă, odată cu valul strălucitor de baionete, dar în mijlocul prusacilor s-a aprins deodată ua mănunchi de paie şi alături a fost înălţată în vîrful a două baionete o batistă albă.

— Stai, se predau 1 s-a strigat din toate părţile.

— Aşa şi era. Lupta se încheiase.

— După o jumătate de oră, liniştea s-a lăsat iarăşi peste drumul însîngerat; am dat ordin să se ridice răniţii. Eu însumi am găsit capul lui Otto von Hohenstein cu faţa pîr- jolită de flăcări şi i-am luat documentele, printre care era şi un portret al soţiei sau al logodnicii, pe care-1 păstrez şi acum. Apoi am plecat să-l caut pe Mirza. L-am găsit stînd mai la o parte, pe rădăcinile copacilor şi respirînd greu. Avea părul ud de sudoare, faţa înnegrită de pulbere, mîinile îi tremurau, dar în ochi îi strălucea o mîndrie neţărmurită, pe care nici nu încerca s-o ascundă. în zilele următoare, mîndria lui a crescut şi mai mult Nu mai asculta părerea nimănui, mai exact, n-o mai cerea de la nimeni. Cu ofiţerii se purta ca un tiran *i* chiar şi cu mine se arăta schimbat, drept care relaţiile noastre s-au răcit considerabil.

— Despre La Rochenoire n-am mai vorbit nimic, dar vedeam că Mirza se ridică deasupra lui şi începe să-şi dispreţuiască potrivnicul. Mai mult, acum se afla în fruntea unei forţe de două ori mai mari, care ar fi sărit şi în foc pentru el, aşa că nu mai avea de ce să se teamă.

— Două zile mai tîrziu a atacat cătunul Deux-Ponts, unde se afla o garnizoană prusacă. N-a mai atacat noaptea, ci ziua în amiaza mare. A primit lupta deschisă, încununîndu-şi tîmpla cu o nouă frunză de

laur.

— A procedat astfel împotriva ordinelor lui La Rochenoire. Ştia că aceasta va provoca ruptura dintre ei, dar s-a gîndit pesemne că a venit timpul s-o facă

— Atunci am primit veste că La Rochenoire, atacat Intre timp, suferise pierderi însemnate. Cind a aflat, Mirza le-a spus ofiţerilor :

— La Rochenoire o să-mi piardă oamenii de care am atîta nevoie.

— Ofiţerii s-au privit în tăcere.

— în loc sa atace Deux-Ponts, Mirza putea să sară în ajutorul lui La Rochenoire, fiindcă pe atunci eram mai liberi în mişcări. Coloanele mobile erau mai rare, deoarece nemţii mobilizaseră unităţile mai mari împotriva armatelor regulate.

— în seara aceleiaşi zile a sosit un ofiţer cu ordin de la La Rochenoire ca Mirza să se îndrepte fără întîrziere spre cartierul general.

— îmi amintesc momentul acela şi acum. Eram în primăria din Deux-Ponts. Ofiţerul se oprise în uşă, cu mîna la chipiu, iar Mirza şedea la masă, citind ordinul fără grabă.

— II priveam cu luare aminte. Greutăţile războiului se citeau şi pe faţa lui. Slăbise. Era palid şi parcă îmbătrînise, o umbră de asprime se aşternuse peste trăsăturile-i altădată atît de plăcute, tinereşti. Se vedea în el omul care se obişnuise să poruncească, nu să asculte de alţii.

— S-a ridicat brusc, s-a apropiat de ofiţer şi, rupînd ordinul în faţa lui, a împrăştiat bucăţelele de hîrtie pe jos.

— Spune-i lui La Rochenoire că mă duc la La Mare I a rostit cu răceală.

— Ofiţerul s-a înclinat şi a ieşit. Atunci Mirza s-a întors spre mine;

— Te rog să convoci pe toţi ofiţerii detaşamentului.

— I-am adus în cîteva minute pe toţi. Mirza le-a arătat

— liniştit numirea, spunîndu-Ie:

— Domnilor, binevoiţi şi citiţi tare acest document.

— Unul dintre ofiţeri a dat citire poruncii dictatorului. In

— tot acest timp, Mirza a aşteptat mîndru şi rece.

— S-a lăsat o tăcere adîncă.

— Domnilor I a spus Selim. Dintr-un detaşament de jefuitori, scos în afara legii, deveniţi din nou ostaşi ai Republicii. Vitejia voastră, arătată în atîtea bătălii, a determinat guvernul legal să vă ierte. Am dreptul să pedepsesc, dar prefer să iert. Acelora dintre voi, cărora nu le-a plăcut purtarea mea de cînd am venit în tabără, le declar că am urmat instrucţiunile i dealtfel nu trebuie să mă dezvinovăţesc în faţa voastră. Cu acest prilej, vă anunţ că voi da ordin să fie

— împuşcat imediat oricine va arăta cea mai mică nesupunere.

— Nici un protest n-a întrerupt această cuvîntare energică. După o vreme, cel mai virstnic dintre ofiţeri, un italian încărunţit, pe nume Micbaelis, a luat poziţie de drepţi, a dus mîna la tîmplă şi a spus :

— Aşteptăm ordine.

— înştiinţaţi soldaţii de schimbarea comandantului.

— Ofiţerii au ieşit şi curînd strigătele „V/ve *la Republiquel*

— .Vive *Mademoiselle 1“* şi *mA bas la Rochenoire 1“* ne-au convins că schimbarea fusese primită.

— Dacă la Rochenoire ar fi putut auzi aceste strigăte, ar fi fost îndreptăţit să repete odată cu regii Solomon şi Geli- mar : „Totu-i deşertăciune !"

— După o oră, am plecat spre La Mare.

— **VI**

— Am ajuns acolo noaptea tirziu. Nu i-am găsit acasă nici pe domnul La Grange, nici pe Lidia. Obloanele ferestrelor erau închise, în casă şi grădină domnea liniştea. Am văzut că absenţa neaşteptată a Lidiei i-a produs o mare dezamăgire lui Selim. Venise aici să se odihnească, dînd friu liber sim- ţămintelor delicate pe care inima lui nu le mai încercase de mult, dar speranţele i se spulberaseră. Poate că se aştepta la vreun semn de viaţă, la vreo scrisoare, pentru că a descusut-o pe slujitoare care n-a ştiut să-i spună decît că stă- pînii au plecat şi se vor întoarce peste trei zile. Pentru mine plecarea lor era cu totul naturală, dar Mirza suferea din această pricină mai mult decît mă aşteptam şi nu se pricepea deloc să-şi ascundă tulburarea. Pentru el era una din acele întîmplări care nu înseamnă nimic în sine, dar care par trimise înadins de soarta potrivnică. Dar prezenţa în casa Lidiei părea să aibă efecte binefăcătoare asupra Iui. De pe faţă i-a dispărut umbra aceea de asprime, luîndu-i locul o expresie mai blajină. Ne-am apropiat iarăşi. Acest cumplit comandant de puşcaşi voluntari mi-a adus aminte din nou de Selim, studentul îndrăgostit Mă luă de braţ şi rătăceam prin toată casa. Casa în care locuieşte fiinţa iubită are pentru orice îndrăgostit un farmec deosebit. Duioşia amintirilor se amestecă în aceasta vrajă cu tristeţea şi ecourile cu care răspund pereţii părăsiţi. Fiecare din aceste ecouri pare să spună : „Ea nu este". La început ne-

am dus în camera Lidiei. In vaze de porţelan, pe amîndouă părţile garderobei, se aflau flori veştejite, iar pe garderobă rămăsese un pieptene în formă de coroană, din acelea pe care femeile le poartă înfipte în păr. Mirza s-a întors chipurile spre fereastră, dar l-am văzut ducînd pieptenul la buze. O iubea cu adevărat pe Lidia. Dealtfel, In încăpere nimic nu trăda prezenţa ei. Perdelele de la pat erau scoase, aşternutul lipsea, se vede că cineva făcuse ordine, ştergînd urmele celei care locuise aici. Mobilele în huse albe erau aşezate unele peste altele, oglinzile şi fotografiile de pe pereţi, acoperite cu muselină. Mirza a tras pînza de pe fotografii. Una din ele o înfăţişa pe Lidia, copilă încă, în rochiţă scurtă. Era un vechi dagherotip îngălbenit. Faţa se vedea bine, dar ciorăpeii albi de copil nu mai erau decît două pete, iar rochiţa de culoare închisă se confunda cu fonduL Mi-a venit să rîd de fotografia asta, deoarece Lidia nu fusese prea frumoasă de mică, avea o înfăţişare speriată, gura deschisă şi o expresie cam prostuţă. Selim s-a întors cu spatele la mine, ca şi cînd n-ar li vrut să mă uit cu priviri indiferente, poate chiar răutăcioase, la acest daghero- lip. M-am gîndit că lui trebuie să i se pară ciudat de fermecător, dar judecam în funcţie de mine. Mirza era prea lucid şi prea puţin sentimental. Într-adevăr, a dat Ia o parte portretul şi a spus :

— Asta-i o caricatură 1

— Am izbucnit amîndoi în hohote de rîs. Apoi l-am lăsat cu amintirile lui şi am plecat la ofiţerii care se tolăniseră în sufragerie, bînd vin şi pufăind din lulele.

— înainte de culcare, am luat o patrulă şi m-am dus să schimb străjilc. Noaptea era rece, întunecoasă. La marginea pădurii, dincolo de cîmpul de hamei, aria un lup, iar urletul lui ameninţător părea ciudat de trist. Cînd tăcea, dinspre sat se auzea glasul unui ţăran care-şi chema soţia sau fiica i

— RozynaI Rozyna1

— M-am întors prin grădină. Ferestrele de la camera Lidiei erau luminate. Pesemne că Selim mai era acolo.

— Am crezut că-1 voi surprinde adîncit în visare, dar l-am găsit aplecat deasupra hărţii.

— Nemţii sînt ia o zi de drum — mi-a spus. Sînt destul de mulţi, dar poimîine îi voi ataca.

— Cine şlie dacă mîine nu te vei răfui cu La Rochenoire

— ara răspuns.

— A dat din mînă cu nepăsare.

— Asta n-are nici o importanţă. E timpul să sfîrşesc cu el, deşi pentru mine e un potrivnic care nu merită osteneala.

— Te preţuieşti prea mult.

— Viitorul o vă demonstra.

— Rostind cuvîntul „viitor", a privit pe hartă şi a lovit-o cu palma.

— A doua zi şi-a petrecut toată dimineaţa împărţind ordine. Se aştepta la o bătălie. Dar mai întîi „kişmet" a vrut s-o dea pe aceea pe care i-o prevestisem.

— Era ora trei, şedeam la masă, cînd uşa s-a deschis brusc şi a inlrat La Rochenoire.

— In treizeci şi şase de ore făcuse un drum pentru care, în mod obişnuit, era nevoie de trei zile. Era acoperit de praf şi parcă obosit. Faţa-i era liniştită, ochii ficşi nu trădau nici un fel de emoţie ,• semăna mai mult ca oricînd cu un preot.

— Cînd a intrat, foştii Iui ofiţeri au zvîcnit fără voie în picioare.

— Mirza s-a uitat la el cu o privire nedefinită, ochii ii scăpărau, dar a rămas liniştit, Se vede că era pregătit, pentru că i-a făcut semn adjutantului care a ieşit numaidecît din Încăpere.

— La Rochenoire a înaintat ciţiva paşi, oprindu-şi privirile ameninţătoare asupra lui Mirza.

— Ieri ţi-am trimis un ordin — a vorbit încet.

— Iar eu am crezut că-i mai bine să nu-1 execut.

— Jumătate din faţa lui La Rochenoire a început să tremure

— nervos cum tremura de obicei în timpul luptelor.

— Domnule, eşti arestat I i-a spus liniştit lui Mirza.

— Mirza a înăl{at din umeri şi, întorcîndu-se, a poruncit!

— Machaelis, luaţi-1 pe nebunul ăsta I

— Atunci, în uşa întredeschisă, a apărut adjutantul însoţit de patru soldaţi. Aceştia s-au apropiat cu mişcări automate de La Rochenoire şi s-au oprit în tăcere la stînga şi Ia dreapta lui.

— Domnule, în numele Republicii e.‘,ti arestat I a spus adjutantul.

— într-o clipită, omuleţul s-a strîns în el şi faţa i s-a întunecat. A înţeles totul dintr-odată, şi răzbunarea şi drumurile lui Mirza. Şi-a dat seama că a căzut într-o capcană cumplită, din care nu mai putea scăpa decît în mormînL

— Nu era însă omul care să irosească vorbele zadarnic. învingător în atîtea bătălii, acest partizan înfricoşător n-a mai încercat nimic. Pe faţa lui nu se citea nici mîndria prefăcută, nici dispreţul artificial; nu l-a fulgerat pe Mirza din priviri, a rămas pasiv parcă, simţind că tot ce-ar fi putut întreprinde, n-ar fi fost decît zbucium zadarnic, nepotrivit pentru demnitatea lui.

— Dimpotrivă, fata lui Mirza exprima autoritatea puterii. Nici măcar nu se mai uita la La Rochenoire. In ochii lui nu mai era un rival, un adversar egal, ci un sărman obişnuit In faţa judecăţii, *„pauvie diable*“ de care nu merita să se ocupe mai mult decît o cereau paragrafele codului penal militar.

— în toate acestea, în această neaşteptată schimbare de roluri şi relaţii, în această umilire profundă a unui om atît de mîndru ca La Rochenoire era ceva atît de tragic, încît ceea ce avea să urmeze pălea în faţa clipei prezente.

— Duceţi-1! a ordonat Mirza.

— Paşii măsuraţi ai soldaţilor au răsunat prevestitor de rău. La Rochenoire a fost dus în casa în care înnoptasem prima dată în La Mare.

— După plecarea arestatului, în încăpere s-a înstăpînit o tăcere surdă. Se simţeau cu toţii apăsaţi de un simţămînt eiudat.

— De obicei, oamenii războiului nu sînt nişte buni creştini, nu-şi iartă potrivnicii cînd îi prind, dar acum simţeam în mine o pornire neînţeleasă împotriva lui Mirza.

— La Rochenoire venise fără arme, iar el acţionase cu aceeaşi neîndurare, dar cu o putere mai mare, încrezător în izbîndă, în propria siguranţă, în autoritatea puterii, maiestatea judecătorului şi în legile militare, în forţă.

— într-un cuvînt, de o parte totul, de cealaltă nimic.

— în plus, ştiam că Mirza nu-l va ierta. S-a constituit completul de judecată. Judecătorii erau Michaelis, Marx şi eu. Mirza avea obligaţia să prezideze. Touvenir era secretar.

— A fost adus La Rochenoire. Cînd m-am uitat la el, mi s-a părut că într-o oră îmbătrînise cu cel puţin un an, dar era calm, mai degrabă indiferent.

— După citirea acuzaţiilor, era de ajuns şi una singură ca să-l condamne la moarte, Mirza l-a întrebat dacă are ceva de spus în apărarea lui, dar arestatul s-a mulţumit să ridice din umeri. Înainte de pronunţarea sentinţei, l-au dus iarăşi la arest. După care am început să deliberăm. Mirza s-a abţinut de la vot.

— Le-am amintit judecătorilor că acuzatul condusese peste patruzeci de lupte victorioase. Mi s-a părut că vorbele mele au făcut oarecare impresie.

— In cele din urmă, am votat.

— La Rochenoire a fost condamnat la moarte.

— Am fost ales eu ca să-i comunic sentinţa. Am făcut-o fără nici o plăcere.

— în ciuda aşteptărilor, m-a primit nu numai liniştit, ci chiar politicos. Mi-am îndeplinit trista însărcinare şi mă pregăteam să plec, dar m-a oprit şi mi-a spus i

— Am ştiut că dumneata vei vota împotriva morţii. Dacă ar fi precumpănit părerea dumitale, mi-ai fi făcut o mare nedreptate.

— După care am plecat, nu înainte de a aşeza străjile. doi ostaşi la uşă şi unul la fereastra dinspre cîmpul de hamei.

— în nici un caz La Rochenoire nu se putea salva prin fugă.

— M-am întors după aceea la cartierul general, dar nu-mi era sortit să mă odihnesc în noaptea aceea. Intrucît sentinţa avea să fie îndeplinită în faţa tuturor oştenilor lui La Rochenoire, am primit ordinul să aduc şi acea parte a detaşamentului care se afla acolo unde o lăsase La Rochenoire.

— Aveam nevoie de două zile pline.

— N-aveam nici un chef să plec, dar nu voiam să-l rog pe Mirza să trimită pe altcineva.

— Am luat deci vreo zece călăreţi din fostul detaşament al lui Corbeau şi am pornit la drum.

— Dincolo de La Mare, soldaţii au văzut lîngă biserică un om care voia să dispară în spărtura zidului ce împrejmuia cimitirul. L-au prins şi l-au adus la mine.

— L-am recunoscut pe Hugon, vechea noastră călăuză.

— Ce faci aici ? l-am întrebat ameninţător.

— Hugon era beat sau se prefăcea.

— Cu... cunosc fiecare tufiş — a mormăit. Cu îngăduinţa domniilor voastre, mă duc la casa din parc. Acolo sînt mulţi soldaţi. M-am tîrît pe brînci prin hamei, crezînd că sînt nemţi şi cînd colo, unul cu baioneta a vrut să mă... lîngă uscătorie... era de-al nostru, un neamţ...

— Hugon a început să plîngă.

— Du-te şi te culcă, eşti beat.

— De supărare, domnia ta, de supărare. Azi eşti Jos şi mîine sus... sau altfel. Ieri se temeau soldaţii de el, iar mîine o să-l împuşte.

— Mi-a trecut prin minte o bănuială.

— L-ai văzut pe La Rochenoire ? am întrebat.

— Acolo sînt mulţi soldaţi, domnia ta. Nu lasă pe nimeni. Şi m-am gîndit să dorm în cimitir. Astăzi omul trăieşte şi mîine-1 duc acolo.

— O clipă am crezut că La Rochenoire a găsit mijlocul de a se înţelege cu Hugon şi l-a trimis la soldaţii săi. Am rîs însă şi eu de gîndul meu. Selim avea de două ori mai mulţi oameni, iar Hugon nu putea ajunge acolo înaintea mea. L-am lăsat în drum şi am plecat mai departe.

— Nu ştiu prin ce minune vestea despre soarta lui La Rochenoire a ajuns la detaşament înaintea mea. Ofiţerii şi soldaţii m-au primit într-o tăcere surdă.

— Nici unul nu s-a arătat împotrivă. Acum erau ca o turmă de oi, cu care puteam să fac ce voiam.

— Am dat ordinul de plecare şi am pornit numaidecît.

— Pe la amiază, am lăsat ostaşii să se odihnească două ore, apoi i-am îndemnat din nou să se grăbească. Prin sat* ţăranii se ascundeau de noi. Vrînd să ajung cît se poate de repede la La Mare, rechiziţionam în drum toate căruţele cu cai. De fiecare dată însă, la prima întrebare, primarul îmi răspundea i

— N-avem.

— Atunci îi băgăm pistolul sub nas şi atingerea ţevii reci avea însuşirea de a stimula patriotismul primarului > căruţele se găseau, scoase parcă din pămînt

— Ne apropiam de La Mare noaptea tîrziu într-o ordine desăvirşită. Eu mergeam înainte cu călăreţii mei, la o jumătate milă franceză de detaşament. Voiam să ajung primul, fiindcă trebuia să spun parola străjilor puse de Mirza.

— Dinspre sat nu se auzea nici cel mai mic zgomot, pretutindeni domnea întunericul. Mirza era şl mai prudent ca La Rochenoire şi nu aprindea focul niciodată în timpul nopţii.

— Ne aflam nu departe de biserică. Subofiţerul meu s-a apropiat de mine !

— Domnule locotenent — mi-a spus — străjile au adormit.

— Nu e cu putinţă — am răspuns — asta se plăteşte cu moartea.

— Luna lumina ca ziua. Cît cuprindeai cu ochii, nu se vedea nici o strajă.

— „Ce-i asta ?* m-am întrebat cu înfiorare.

— La poarta cimitirului credeam- ca voi auzi dintr-o clipă In alta :

— „Oui v/ve ?“
— Împrejur domnea liniştea.

— Subofiţerul s-a apropiat iarăşi de mine şi mi-a şoptit i

— Aici s-a întîmplat ceva. Geamurile de Ia biserică sînt sparte.

— Am privit în lumina lunii. Razele-i palide se răsfrîn- geau în ferestrele bisericii, dar în cîteva locuri se vedeau găuri mari, negre şi tăcute,• într-adevăr, geamurile erau sparte.

— Cred că aici a avut loc o luptă — a continuat subofiţerul.

— Poarta cimitirului era deschisă şi am intrat.

— Deodată copita calului meu s-a lovit de un obiect tare, care a produs un ecou surd.

— Am crezut că e vreo tîdvă omenească, ascunsă prin iarbă, şi i-am spus unui soldat s-o ridice.

— Soldatul a descălecat, s-a aplecat şi mi-a arătat un coif prusac.

— Era deci limpede că Mirza luptase în absenţa mea şi, după bătălie, plecase în altă parte.

— Am mers mai departe prin cimitir, cercetînd fiecare ridicătură de pămînt.

— La cincizeci de paşi de locul unde găsisem coiful, zăcea cadavrul unui pedestraş neamţ. Se afla acolo de peste zece ore. aşa că lupta avusese loc cu o zi înainte.

— Prin iarbă şi prin buruieni apăreau tot mai multe semne ale încăierării. Pe alocuri, petece de pămînt de peste zece coţi erau acoperite ca de omăt de bucăţele de hîrtie folosite la încărcătură *i* mai încolo se aflau numai trupuri prusace apoi numai franceze, şi mai departe şi de unele şi de altele, răsturnate pe spate sau cu faţa în Jos, adesea cu capetele sau piepturile proptite unul de celălalt. Aici se luptaseră cu arme albe. Razele lunii luminau mereu alte şi alte trupuri adormite parcă.

— La casa din parc I am strigat cu putere.

— Am pornit ca vijelia şi am ieşit la drum.

— De departe se vedeau venind mase negre de oameni » detaşamentul meu ajunsese la zidul cimitirului. Am oprit înaintarea cu un semn din mînă, iar eu şi oamenii mei am "galopat mai departe, ferind trupurile tot mai dese care acopereau drumul. Un minut mai tîrziu, casa a apărut în faţa noastră /ferestrele de la o cameră erau luminate şi deschise la perete, ca şi uşile de la tindă.

— Am intrat în fugă.

— Prima încăpere era goală şi întunecată; un firicel de lumină pătrundea din odaia vecină prin uşa crăpată.

— Am deschis-o şi am rămas încremenit.

— La mijloc se afla o sofa joasă, fără rezemătoare, pe care era întins mortul acoperit cu un cearceaf *t* profilu-i nemişcat ieşea în relief sub năsălie.

— La căpătliul răposatului ardeau două luminări groase. La picioare sta în genunchi o femeie îmbrăcată în negru, cu fruntea rezemată de marginea sofalei şi cu mîinile strînse deasupra capului.

— Cînd am intrat, s-a ridicat. Am recunoscut-o pe Lidia. Faţa-i era palidă, aspră, subţiată de r.esomn, obosită, de piatră şi îmbătrînită, dar fără lacrimi.

— Domnişoară Lidia 1... am strigat cu glasul înăbuşit.

— S-a apropiat în vîrful degetelor, temindu-se parcă să

— nu tulbure liniştea celui răposat, şi a rostit în şoaptă, cum se vorbeşte în faţa morţilor i

— A murit.

— S-a sprijinit de umărul meu. Suspine uscate i-au zguduit pieptuL

— Abia atunci mi-a trecut prin minte că mortul ar putea fi bătrînul la Grange.

— M-am apropiat repede şi am ridicat giulgiul. De sub cearşaf se împrăştia o răceală de mort. Lumina gălbuie a luminărilor cădea pe faţa învineţită cu buzele umflate, schimonosite, respingătoare.
— Era faţa lui... Selim Mirza.

— VII

— A doua zi de dimineaţă am făcut cercetări din care au reieşit cele ce urmează. La Rochenoire se înţelesese intr-adevăr cu Hugon, căruia ti poruncise să-i vestească pe prusaci că Mirza se afla Ia La Mare. Hugon îi condusese prin hamei cu atîta iscusinţă, încît străjile dăduseră semnalul de primejdie abia după ce întregul detaşament fusese încercuit. începuse lupta. Mirza căzuse de la început. In schimb, La Rochenoire care, vrînd numai să se răzbune, nu credea că va scăpa, izbutise în vînzoleala generală să fugă în cîmpul de hamei cu ajutorul lui Hugon şi de acolo să se strecoare în pădure.

— După război, la vreun an de zile, am aflat că stă la Veneţia. Moştenise o mare avere în Bretania, se căsătorise şi trăia liniştit.

— N-am putut verifica dacă soţia lui era Lidia La Grange.

— DOUA CAI

— **I**

— Mis Rossowski şedea într-un fotoliu adînc în faţa lui Jas Ztotopolski care se aşezase în celălalt. Mis fuma trabuo şi slobozea fumul spre Jas, iar Jas fuma şi el trabuc şi slobozea fumul spre Mis.

— Tăceau. In cele din urmă, Mis privi întunecat la nasturii jambierelor sale şi întrebă i

— Ei şi acum ce-ai să faci ?

— Ştiu şi eu ?l

— Urmă iarăşi o clipă de tăcere. Jas îi turnă lui Mis un pahar de porter, iar el sorbi cu resemnare din al său. Pe faţa amîndurora se putea citi îngrijorarea. Ai ghicit, cititorule, se aflau la mare ananghie.

— Dac-ai să vinzi Zfotopole, o să-ţi mai rămîie şi ţie ceva ? întrebă din nou Rossowski.

— Nimic.

— Chiar nimic ?

— Ei, doar cîteva vechituri acolo.

— Se vede că nevoia despre care vorbeau se chema sărăcie. Deşi aparenţele nu lăsau să se întrevadă nimic. îmbrăcămintea lor era croită după ultima modă, fotoliile în care şedeau erau tapiţate ca catifea,

locuinţa mobilată ca gust şi îndestulător, iar în faţa lor se afla un serviciu elegant pentru micul dejun. Nu lipsea nimic, poate numai bună dispoziţia conlocutorilor.

— Şi-atunci ce intenţionezi să faci ?

— Ţi-am spus doar că nici eu nu ştiu.

— Of, ce vremuri grele, în care pînă şi nişte oameni ca noi sînt siliţi să-şi poarte singuri de grijă.

— Intr-adevăr 1 confirmă ZJotopolski.
— N-am putea încheia ce-am început cu familia Buj- nicki ?

— Ba da, chiar şi azi. Mama esle de‘ parlea mea iar domnişoara n-are,, desigur, nimic împotrivă.

— Dacă-i aşa, pune-i punct.

— Dragul meu, te asigur că viitorul meu papa are datorii şi mai mari ca ale mele.

— Atunci de ce-i mai faci curte fiicei?

— Pentru că o iubesc.

— Jas Ztotopolski rosti aceste cuvinte pe asemenea ton incit, deşi nu preâ-i ardea de rîs, începu şi el să rîdă, înve- selindu-1 şi pe Rossowski.

— Jas, eşti delicios, dar hai, lasă gluma şi vorbeşte.

— Despre ce?

— Despre Fanny Bujnicka.

— Prea bine. Uite, mă însor cu Fanny pentru aceleaşi motive pentru care nu mă însor cu Berlinska.

— Berlinska are o singură calitate.

— Care ?

— O sută de mii de ruble.

- — lartă-mă, pentru mine are opt sute de mii.

— Cum aşa ?

— Se vede că nu ştii ce-a făgăduit papa Berlinski ; dacă fata nu se va căsători cu un nobil, va căpăta numai o sută de mii de ruble, dar dacă va lua un nobil, mai ales unul ca mine sau ca tine, atunci el îi va da opt sute de mii. BerlinSki mai are însă o calitate despre care poate că n-ai auzit.

— Aşa-i, n-am auzit nimic.

— Păi are un bunic într-o sectă, care dănţuieşte pios şi acum cu cele zece porunci pe cap.

— Ei, aici e buba I

— Fanny are cel puţin un nume.

— La care se adaugă datoriile tatălui I

— Şi asta-i o dificultate.

— Ascultă, Jas, ea nu te mai înţeleg. Eu nu m-aş însura niciodată cuo fată fără nume, dar n-aş lua de asemenea pentru nimic în lume nici un nume fără parale. Berlinska are una, Fanny pe cealaltă, dar cu amindouă nu poţi să te căsătoreşti.

— A fi... sau a nu fi ?

— Ia te ‘uită, ai început să citezi din Shakespeare.

— Ehei, Mis Rossowski! Mis Rossowski ?

— Ce vrei ?
— Eşti un naiv.

— C-da 52 coala 13

19
3

— Aşa crezi ?

— întocmai. 'Ascultă-mă cu atenţie.- Dacă Fanny ar avea bani acum, nu m-ar lua pe mine, pentru că eu nu-i am. Pentru Berliriska, am cel puţin numele, de care Fanny n-are nevoie, ei îi trebuie bani.

— Şi ţie îţi trebuie bani. '

— Jas ZJotopoIski fredona :

— Ne trebui' nouă parale,

— Dai Vcnus nu vrea să ne dea...

— Aşa că, stimate Mis Rossowski, întrucît Venus nu Vrea să ne dea bani, iar noi amîndoi de asta avem nevoie,

— 'Fanny va accepta să mă ia de soţ, iar eu m-am şi hotărît.

— Zi mai departe, dragul meu... eşti atît de spiritual uneori I Aşadar vă veţi căsători şi după aceea ?

— Eu o să fiu soţul ei, iar ea soţia mea.

— Şi apoi ?

— Ghiceşte, Mis. Eu nu sînt dintre oamenii care fac ceva fără un motiv anume. Fanny se căsătoreşte cu mine acum, fiindcă n-are nimic, iar eu mă însor cu ea, nădăjduind că odată şi odată va avea şf ea ceva. Acum pricepi, dragă domnule ? Voi avea cţ soţie cum tu n-ai să afli niciodată, cu toate că ai moşia de la Rossowce. înţelegi ?

— Te gîndeşti la mătuşa ei ?

— Aşa-i, mă gîndesc că trăieşte din renta de Ia fostul ei bărbat, care-i şi unchiul Fannyei, deci nu se poate să nu capete nimic.

— Şi dacă nu va căpăta ? . •

— Zlotopolski puse mîna pe umărul lui Rossowski.

— Prietene, moartea nu uită pe pimeni. Cînd îi vor cînta mătuşii

Dies irae, tu, dragă Mis, îmi vei cînta mie ceva mai vesel, de pildă...

— Pan Tadeusz, chiar mai înainte de *Dies irae* pentru mătuşă. Adu-ţi aminte melodia, fiindcă ai să ai nevoie de ea.

— Ziotopolski se întrista.

— *YesI* Dacă-mi vor vinde Zlotopole, Fanny iîu se va

— mai căsători cu mine, nici înainte şi nici după moartea mătuşii.

— Yes *i*

— Of, decît să te-apuci acum să-ţi gospodăreşti moşia, mai bine-ţi legi un pietroi de gît! îl întrerupse Ziotopolski.

— Oho, mai bine nu te năşteai, într-adevăr J

— Câtă bătaie de cap !

— De cînd n-ai mai fost pe la Ztotopole ?

— De un an. Dar tu Ia Rossowce ?

— Tot de un an, dragă Jas.

— Noi înţelegem cel mai bine ce înseamnă administrarea unei moşii.

— A da, tocmai pentru că stăm la Varşovia.

— Ih felul acesta putem aprecia cît de mici ne sînt veniturile.

— Dealtfel, din rapoartele administratorilor noştri...

— Ştii, Mis, noi sîntem nişte mucenici!

— Indurăm cu resemnare, *noblesse oblige 1*

— *Diable,* ţie îţi convine să faci pe englezul, dar mie îmi vor vinde

moşia. -

— Sună cineva.

— N-are decît să sune. Dacă-i vreun creditor, n-am să-i dau nici o para; dar hai să ne mai înveselim şi noi. Fran- ciszek, lasă-l sa intre I

— După **o** clipă, Franciszek, lacheul, deschise uşa domnului avocat Maszko. Acesta era un om încă tînăr care ajunsese prin muncă la o bucăţică de pîine şi datora totul numai sieşi. In afară de avocatură, se ocupa de tot felul de afaceri şi o ducea bine. Provenea însă dintr-o familie de burghezi din Przytyk, astfel că era natural să. întreţină legături cu tinerii nobili care-I tolerau, iar adesea se distrau pe socoteala lui. Dar domnul Maszko avea o judecată sănătoasă şi prefera ca asemenea oameni să-şi bată joc de el, decît să nu aibă cunoştinţe printre ei. Domnul Maszko era chiar înţelept, întrucît aceşti oameni îi încredinţau interesele lor imobiliare, de pe urma cărora cîştiga şi el i mai mult, domnul Maszko avea şi caracter, îi slujea în fel şi chip pe aceşti oameni, îi căuta, se simţea onorat că-i cunoaşte, dar bani nu le împrumuta.

— *Bonjour, bonjour, mes amis* / îi salută domnul Maszko, intinzîndu-le mîna la amîndoL

— Tinerii îi dădură mîinile fără să se ridice.

— —ᵗ Ah, Maszko, niciodată n-ai să deprinzi adevăratele maniere — îi spuse rece Rossowski. Parcă nu ţi-ar curge prin vine

sîrigele nostru.

— —. Mai întîi — răspunse noul sosit — află că cei din neamul Maszko sînt tot atît de nobili ca şi toţi ceilalţi, iar In al doilea rînd, spune-mi şi mie ce li se poate reproşa manierelor mele ?

— Cum dai tu mîna ? '

— Cum s-o dau ? întind palma şi strîng mina cehii cu care mă salut.

— Asta-i de *mauvais genre* în cel mal înalt grad.

— In cel mai înalt grad! confirmă Ztotopolski.

— Pe bunul Dumnezeu, ce trebuie să fac?

— Cum aşa, tu nu ştii ? Doar pe noi nu trebuie să ne înveţe nimeni, noi avem asta în sînge.

— Bine dar şi eu o am în sînge, vă garantez; numai că nu ştiu, ce mai, nu ştiu I O am în sînge, dar... în embrion.» Orice lucru trebuie să se dezvolate.

— Află atunci că, după principiile hpn <on-ului, braţul nu se întinde.

— Dar ce se face cu el ?

— Se îndoaie numai.

— Ai milă, dacă eu voi îndoi braţul, iar cel cu care mă salut.va face la fel, atunci n-o să ne mai salutăm.

- — Nu vă salutaţi, dar nu veţi ştirbi cu nimic regulile înstăpînite printre oamenii bine crescuţi. Cînd întinzi braţul, ţii palma dreaptă lîngă piept sau aproape de subţioară. Fii atent, braţul trebuie să fie îndoit, palma întinsă şi înălţată pînă la subţioară. Cine vrea, n-are decît să se întindă după ea. Aşa procedează un om bine educat.

— Păi vezi, totdeauna parcă-mi spunea mie ceva că aşa se dă mîna. Da, da, aşa-i cel mai bine. Jas, dragul meu, vin la tine cu un interes. Dar ce ai, parcă eşti cam trist?

— Am mai multe datorii decît fire de păr în cap. .

— A, într-adevăr, asta-i foarte neplăcut.

— Ce sfat îmi dai ?

— Să plăteşti.

— De unde să iau banii ?

— Vinde Zlotopole. '

— De mult vreau s-o fac, dar de unde cumpărător?

— Maszko zîmbi.

— Tocmai de-asta am venit la tine.

— Salvatorule !

— Oamenii ca noi trebuie să se ajute unii pe alţii. Se va găsi un cumpărător.

— Cine ? - -

— Nemţii.

— Care ?
— **Coloniştii.**

— Aha I
— Dar Irebuie sii mergi şi Iu !a ZJolopoIe.

— De ce ? v

— Să punem, la cale afacerea. Vin şi eu cu tine.

— Şi dacă vînd Zlotopole, îmi mai rămîne ceva ?

— Iubitule, Ztotopole alături de Kalinowszczyzna alcătuiesc o mare avere» dacă ai vinde altui nobil, nu numai că tu n-ai căpăta nimic, dar nici de creditori n-ai scăpa cu totul. Altceva e colonizarea.

— Cît ar putea să-mi rămină ?

— Vreo trei sute de mii — răspunse Maszko parcă în- tr-o doară. Dealtfel, fii atent, deoarece Zlotopoiski se leagă bine jde Zlotopole, am să găsesc un mijloc ca să vinzi Zlotopole şi totuşi sL-1 păstrezi.

— Spună oricine ce vrea, dar acest Maszko rămîne un gentleman. Cum ai de gînd să procedezi ?

— Iţi foarte mulţumesc. Sînt un gentleman şi tocmai de aceea înţeleg situaţia unui alt gentleman care are mai multe datorii decît fire de păr în cap. Vinzi nemţilor Zfotopole, dar îţi opreşti "conacul, grădina şi cîteva pogoane de pădure pentru parc. Toate acestea se vor numi, fireşte, Zfotopole.

— Maszko !

— Iubite Jas, aşa-i şi în străinătate s adevăratul nobil se ocupă cu vinătoarea, nu cu agricultura. Zfotopole îţi va sluji drept *pied-ă*terre.*

— Vezi, Mis — strigă Zlotopoiski — Maszko este egal cu noi din toate punctele de vedere. Cu toate acestea, Mis, dragul meu, între noi şi Maszko este o mare deosebire.

— Care ?

— Aceea, că Maszko are cap, iar noi. nu-1 avem.

— Rossowski răspunse cu indiferenţă :

— Cine ştie dacă Dumnezeu nu i-a dat capul lui Maszko tocmai pentru a nu ne împovăra pe noi cu o greutate prea mare.

— . — Tu trebuie să te simţi foarte uşor, draga Mis!

— Şi tu la fel, iubite Jas.

— Dar, prieteni ! strigă Maszko. N-aveţi nimic să vă reproşaţi. Jas mă voi ocupa de afacerile tale cu o condiţie.

— Care-i acea condiţie?

— Să ne pferi la tine, Ia Zfotopole, un prînz prietenesc; mă inviţi pe mine, pe Mis, pe Antos şi pe cine mal vrei tu din grupul nostru.
— Proiectul e minunat.

— Atunci cel mai tîrziu poimîine pTecăm la Zfotopole. *Adieu* Mic/i / *Fare well John l*

— Aici Maszko îşi luă pălăria şi, plasîndu-şi mîna aproape de subţioară, întinse degetele în direcţia lui Mis şi a lui Jas care, ridicîndu-;şi şi ei mîinile aproape de subţioară, întinseră degetele spre Maszko. Palmele li se întilniră.

— După plecarea lui Maszko, Mis stinse brusc în scrumieră trabucul fumat pe jumătate şi rosti cu mînie :

— Mă *ambetează* acest Maszko ! ‘

— Recunoaşte totuşi că el are cap.*

— Tocmai, capul ăsta, spiritul afacerilor, acest dar de a se descurca în viaţă, scuzâ-mă, dar noi nu sîntem aşa. ^

— Parcă printre noi nu sînt şi oameni cu cap ? ~ Ba da, dar nu pentru afaceri. Ştiu că Wfadzio are cap,

— tatăl meu de asemenea...

— Şi tu ai talent de orator.

— Ei, cînd ţin şi eu vreun speech citeodată.

— O să ţii unul la prînzul de la Zfotopole. Ce să mai vorbim ! Maszko şi nemţii să trăiască.

— Ştii ce-am să-ţi spun, Jas ?

— ' — Mis, nu sînt Mafalda, aşa că n-am cum să ghicesc.-

— Cred că nemţii au şi mai puţină- minte decît noi.

— Bine zis, mais pourquoi ga ?

— Pentru că ne dau bani lichizi şi primesc pămînt.

— Bine zis.

— Parcă Dumnezeu i-a creat ca să salveze nobilimea polonă ,* iau pămînt şi dau taleri. înţelegi, Jas, taleri I

— înţeleg şi simt că vor fi ai mei. Să nu spui nimic familiei Bujnicki ; vreau să-i fac Fannyei o surpriză.

— Bine. Adieu-J
— Adieu!

— II

— Domnişoara Fania Bujnicka, perla împrejurimilor, *tleur de Cuyavie,* se afla în salon cu mama ei şi ca un musafir, un oarecare domn Maciej Iwaszkiewicz, inginer. Discuţia se purta în legătură cu vestea neobişnuită şi neaşteptată că Zfotopolski se muta probabil la ţară.

— Iwaszkiewicz se uita lâ domnişoara Fania, care, uneori, îi întorcea privirea dacă cineva ar dori să ia lucrurile mai exact, poate că şi mai des decît îi îngăduie *bon ton*-ul unei domnişoare să se uite la un om care se află mai jos decit ea pe scara socială.'

— Fiindcă domnul Iwaszkiewicz se afla într-adevăr mai jos. £1 era fiul unui profesor, iar ea fiica unui proprietar de moşie. Nici vorbă de comparaţie. Se cunoşteau însă de mult. Familia Bujnicki, cu toate că avea moşie, sau poate *că* tocmai de aceea, locuia la Varşovia, iar tatăl lui Iwaszkiewicz, ca profesor, deasemenea la Varşovia, în aceeaşi casă cu Bujnicki, aşa că domnişoara şi flăcăul se ştiau de mici, de cînd se jucau adesea în aceeaşi grădiniţă, deoarece doamna Bujnicka ii îngăduise fiicei să se joace cu el, deşi tînărul Iwaszkiewicz se numea Macius şi era fiu d6 profesor.

— Fanny dragă — îi spunea de obicei — chiar şi oamenii care n-au moşie sînt semenii noştri. Să du uiţi asta, Fanny iubită I

— Cumnata doamnei Bujnicka, altă domnişoară Bujnicka, o dojenea pe mama Faniei pentru asemenea familiarităţi.

— Eu nu i-aş îngădui fiicei ipele — spunea — să se[1] joace cu un băiat care are un prenume atît de trivial. M-aş teme ca fetiţa să nu deprindă cine ştie ce obiceiuri de prost gust.

— E adevărat, draga mea, dar micul Iwaszkiewicz are un accent foarte bun, îi răspundea mama Faniei. Nu pricep de unde pot- să- aibă asemenea oameni un accent atît de bun*

— Este îndeobşte cunoscut că la noi un accent bun poate face minuni. Mis Rossowski pretindea chiar că nu poate în-« ţelege cum un om onest ajunge .să aibă un accent prost.

— ■ Aşadar,, numai datorită limbii franceze Macius putuse să se joace cu domnişoara Bujnicka. Şi se jucaseră şi ei ca orice copii, vorbind, ciripind, zburdînd. Ea alerga înainte, iar el se ţinea după cîrlionţii ei aurii, fluturaţi de vînt în timp ce fugea, şi-i culegea floricele, pietricele lucioase şi ce mai da Dumnezeu, numai ca Fania să-şi înveselească ochişorii albaştri'şi să zică *„mergi I"*

— Trec anii ca norii pe bolta cerului şi, pe măsură ce copiii creşteau, le plăcea tot mai mult să se joace împreună. Poate că idila s-ar fi transformat în altă poemă, dacă n-ar fi intervenit proza care, întrupată în proprietarul clădirii, nu i-a mai îngăduit lui Macius să se joace cu Fania.

— Pur şi simplu profesorul, latal lui Macius, n-a mai avut cu ce să-şi plătească locuinţa şi a fost nevoit să se mute, în timp ce domnul Bujnicki, care avea cu ce plăti, a rămas.

— Şi anii trec iarăşi ca valurile Vislulei. S-au scurs unul după .altul şi nici Macius n-a mai văzut-o pe Fania, nici Fania nu l-a, mai văzut pe Macius. Au uitat unul de celălalt, după cum le poruncea timpul, adică anii-valuri.

— Destinul e însă milostiv şi totdeauna face in aşa fel incit cei care s-au văzut în anii fragezi ai copilăriei, să se întîl- nească iarăşi mai tîrziu. De aceea, ei se pot iubi mai departe, iar romancierul poate să-şi continue povestirea.

— Deci Fania n-a mai ştiut absolut nimic despre Macius. Ea a crescut, devenind domnişoara Fanny Bujnicka, .perla împrejurimilor", iar el...

— Intr-o seară, la familia contelui W., Fania a zărit deodată prin roiul de fracuri negre, busiuri albe, mustăţi, bărbi, brelocuri şi binocluri,.un tinăr cu faţa bronzată şi barba neagră, care a intrigat-o întrucîlva. A intrigat-o, fiindcă i se părea că-1 cunoaşte.

— Cine-i domnul acela Înalt ? o întrebă în şoaptă pe prietena ei, Mania Rossowska.

— Mania Rossowska privi cu atenţie spre tînărul arătat de Fania şi răspunse :

— E nou pe aici.

— Ştii, eu parcă l-aş cunoaşte.

— Eu nu l-am văzut niciodată.

— Vă rog să vă imaginaţi uimirea Faniei cînd, după o clipă, necunoscutul se prezentă mamei ei, apoi se apropie de ea însoţit de fiul amfitrionului.

— Mademoiselle! i se adresă fiul gazdei — j'ai l'hon- neur de vous presentei monsieur Iwaszkiewicz, ingânieur.

— Fania roşi, împotriva oricăror reguli ale bunei cuviinţe, care recomandau indiferenţa, şi nu se putu stăpini să nu-şi manifeste destul de zgomotos mirarea. -

— După care se uită curioasă la tovarăşul din anii Copilăriei. Cît de mult se schimbase I Odinioară era bunul şi timidul Macius, iar acum se afla lîngă ea un bărbat matur, care părea mai degrabă s-o cerceteze, decît să se străduiască s-o distreze. Şi mai vorbea şi foarte serios, fără a se referi la amintirile din grădiniţă. Macius nu-i mai plăcea Faniei.

— In schimb Fania îi plăcea lui Macius. Avea aceleaşi bucli- te aurii, aceiaşi ochi veseli, albaştri, şi îşi ţinea atît de frumos braţele goale în coroniţele de dantelă, tiul şi voal, încît păreau că vor să zboare ca doi porumbei gemeni din aceste coroniţe şi să zburde prin văzduh, ca mai de mult prin grădiniţă.

— După ce se şterse prima impresie, Macius îi plăcu Fa- niei mai mult. Terminase facultatea Ia Paris, era ingi&er, se afla în fruntea unei fabrici, vorbea degajat şi, ceea ce i se părea curios Faniei, cuvintele Iul, deşi la fel de afabile ca şi ale celorlalţi domni, aveau totuşi un sens anume, ceva deosebit.

— De atunci se văzură mereu.

— Şi pentru că în cartea amintirilor, pe care o scrie fiecare mai bine sau mai rău, cel mai mult durează amintirile clin anii copilăriei, Iwaszkiewicz venea tot mai des in vizită la familia Bujnicki, iar Fania îi devenea din ce In ce mai dragă.

— Venea deci de multe ori şi cine ştie ce s-ar fi întîmplat, dacă Ztotopolski nu începea să-i facă Faniei curte.

— Oricine ar fi fost acesl Iwaszkiewicz, rămînea un Iwaszkiewicz, nu era un Zlotopoiski. De aceea, atuurile lui scăzuseră mult mai ales în ochii doamnei Bujnicka. El mergea pe jos, iar Zlotopoiski cu trăsura j el era fabricant sau ceva acolo, iar Zlotopoiski moşier t Zlotopoiski avea cal de călărie, iar el nu •, Zlotopoiski avea un *groow* cu inexprimabili strîmţi pe picior şi nasturi sidefii pe şolduri, iar el nu avea *gioom* cu inexprimabili strîmţi pe picior şi nasturi sidefii pe şolduri.

— Cu toate acestea, lucru de mirare — spunea domna Bujnicka — se pare că acest Iwaszkiewicz are venituri con» siderabile, ar putea avea tot ce are Ztotopolski, şi totuşi nu! Lui îi lipsesc aceste instincte care la Zlotopoiski sînt înnăscute.

— Mai poţi oare să suspectezi lumea mare de vreun interes ! Ne face plăcere să luăm apărarea tînărului. Doamna Bujnicka ştia că Iwaszkiewicz are venituri chiar mai mari decît Ztotopolski, dar nu ezita să acorde prioritate celui din urmă, aşa că şi spuse odată fiiceî sale i

— '— Fania, pentru numele lui Dumnezeu ! nu-i îngădui lui Iwaszkiewicz să fie atît de familiar cu tine.

— Fania îşi ridică ochii albaştri spre mama sa.

— Soycz tranquille, chere meţe !

— Eu ştiu că tu nu poţi să te gîndeşti la el, dar chiar şi relaţiile familiare cu un asemenea om sînt compromiţătoare intrucîlva.

— Aluurile lui Iwaszkiewicz atinseră cota minimă.

— îl primeau atît de rece, încît ar fi făcut bine să lase lotul baltă şi să nu mai vie. Cu toate acestea, "el venea, căci fiecare om are un călcîi al lui Ahile, iar pentru Iwaszkiewitz acest punct slab era atracţia nespusă a ochilor albaştri ai Faniei.

— Ztotopolski nu-1 socotea nici măcar vrednic de a-i fi rival.

— E un *parvenu* care s-a insinuat în *gramund* — spunea despre el.

— în limba polonă civilizată „gramund" înseamnă lumea mare, subţire.

— Iwaszkiewicz, in schimb, îl socotea pe Ztotopolski drept rival şi desigur, numai de aceea îndrăznea să spună că-i lipseşte o doagă. «

— Ztotopolski însă îl învinse pe Iwaszkiewicz.

— îl învinse cel puţin pînă cînd în *gramund* se răspîndi vestea că pe ipoteca moşiei Ztotopole sînt cel puţin atîtea datorii cîţi snopi pe tarlalele ei. Nu puţine mame din lumea mare strîmbară atunci din nas.

— Bunul şi iubitul Jas — se spunea —se pare că stă foarte prost, dar e un băiat atît de bun şi de manierat.

— Tot atunci se auzi că Iwaszkiewicz, din administrator, devenise coproprietar al fabricii de maşini.

— Cînd vestea ajunse şi la familia Bujnicki, mama intră foarte serioasă în camera fiicei şi-i spuse :

— Ztotopole e plin de datorii.

— De unde ştii, mamă ?

— O ştie toată lumea.

— Domnişoara tăcea întunecată.

— Acum dumneata ce zici să fac ?

— -— Se pare că Zlotopoiski a renunţat la groom-ul cu inexprimabili strimţi pe picior şi perle sidefii pe şolduri.

— Asta mai lipsea.

— Poate că nu-i adevărat, dar ştii ce-am auzit ?

— Ce altceva mai rău puteai să auzi ?

— E vorba de altceva, într-adevăr. Iwaszkiewicz se trage din nobilimea... scoţiană.

— Şi numele-i sună puţin scoţian.

— Ei, da' de unde! Familia însă putea să-şi schimbe numele. Fania, recunoaşte că acest Iwaszkiewicz e „feble- ţea " ta.

— Cum socoteşti şi dumneata, mamă.
— Buna mea copilă 1

— Atuurile lui Iwaszkiewicz crescură dintr-odată.

— Fiindcă şi treburile familiei Bujnicki începuseră să meargă tot mai prost. Domnul Bujnicki, care locuia la ţară şi care pe parcursul vieţii sale trudite fusese furnizorul general al doamnei Bujnicka, se cam îngreunase la bătrîneţe şi îşi neglija tot mai mult îndatoririle. El zîcea că nu mai poate să facă faţă, că face datorii. Jntr-un fel, era şi greu să nu-1 crezi,- ba era chiar mai uşor să te convingi că împrumuta bani de la alţii. Familia Bujnicki se mîngîia însă cu gîndul că nici în privinţa datoriilor nu rămîn.ea în urma celorlalţi.

— De aceea, atuurile lui Iwaszkiewicz urcau tot mai mult.

— Iar cînd se mai auzi prin lume că Zlotopolski pleacă la ţară, fapt care nu însemna, se credea, nimic bun, atuurile lui Iwaszkiewicz ajunseră la valoarea maximă.

— Tocmai în acest moment îl vedem stînd Ia familia Bujnicki şi discutlnd cu mama şi cu domnişoara. El se uită deseori la „perla împrejurimilor" care pare gînditoare şi serioasă.

— Deci şi dumneata ai auzit că Zlotopolski pleacă la ţară ? întrebă doamna Bujnicka.

— Aşa-i I răspunse inginerul.

— Curios,' de ce o face ?

— De nevoie, mai mult ca sigur.'

— Şi se va întoarce curînd ?

— Se pare că nu prea curînd. Mi-a spus Maszko că a invitat la un prinz Ia Zlotopole şi cîţiva tineri din sfera lui. Maszko zicea că.e vorba

de o masă .de adio. #

— Doamna Bujnicka îşi priveşte neliniştită fiica.

— S-ar putea să vie să-şi ia Ia revedere de la dumneavoastră ! zice inginerul.

— Se prea poate — răspunde Fania nepăsătoare.

— Cine ştie — adăugă doamna Bujnicka cu un zîmbet semnificativ. Poate tocmai pentru că pleacă, nu va mai veni. Vous savez... Sînt situaţii în care, deşi cineva pleacă, nu mai vine....

— în ochii inginerului sticli deodată o rază de bucurie, mai ales cînd i se păru că, la vorbele mamei, Fania zîmbi forţat, iar obrajii i se acoperiră de o rumeneală uşoară.

— „L-a refuzat. Acum înţeleg totul!" gîndi.

— Iertaţi-mă, dragii mei, că vă las o clipă singuri, vreau să le spun ceva slujitorilor. *Pardon, monsieur* / Fanny, stai tu cu domnul.

— Pe fata lui^ Iwaszkiejvicz nu se vedea deloc ca se simle jignit

pentru că doamna' Bujnicka îl lasă singur cu Fania; iar doamna Bujnicka ieşi într-adevăr pentru o clipă şi, în- tîlnind un slujitor, fi spuse :

— Dacă vine domnul Ztotopolski, anqnţă-1 că-1 vom primi peste o oră.

— Doamna Bujnicka nu dorea, de bună seamă, ca Zlotopoiski să-l întîlnească aici pe Iwaszkiewicz.

— In acest timp, Iwaszkiewicz se afla în salon numai cu Fania. Ţăcură amîndoi o vreme, apoi Iwaszkiewicz se mişcă neliniştit şi zise i

— Lumea bună va pierde mult prin plecarea domnului Zlotopoiski.

— Din mina acră a inginerului se putea crede că voise cu siguranţă să spună altceva, dar aşa îi ieşise.

— Dumneata aşa crezi ? întreba Fanny.

— Eu ? A, nu domnişoară ! Eu credeam că dumneata gîn- deşti aşa.

— Crede-mă, domnule, că în clipa asta mă gîndeam cu totul la altceva. Eu mă gîndeam la grădiniţa noastră din copilărie. Dumneata îţi mai aduci aminte de grădiniţa noastră ?

— Dacă vreunul din noi doi a uitat-o, acela nu sînt eu.

— Fania îşi coborî privirile.

— Nici eu...

— Domnişoară — zise Iwaszkiewicz — iţi mulţumesc din ^toată inima pentru aceste cuvinte. Eu nu risipesc niciodată

— vorbele în zadar şi presupun că nici dumneata nu le-ai rostit, dacă n-ai simţi-cu adevărat aşa.

— Domnule, ţi-am făcut eu vreun rău cîndva, de mă judeci atît d^ aspru ?

— Eu?

— Ştiu eu— vorbi mai departe Fania cu tristeţe în glas. Dumneata, atît de inteligent, mă socoteşti o fată de lume, superficială

şi răsfăţată, dumneata nu crezi că eu pot spune ceva cu toată sinceritatea, şi totuşi...

— In ochii albaştri ai Faniei luci ceva care semăna cu lacrimile.

— Şi totuşi mai am şi acum cîteva flori presate din grădiniţa noastră... dar eu sînt o fată superficială şi răsfăţată, eu nu sînt în stare să-mi aduc aminte, nu-i aşa ?

— Nu, domnişoară, eu n-am îndrăznit să cred că dumneata mai ţii minte.

— De aceea nu m-ai întrebat niciodată nimic ? r

— întocmai. M-am temut s3 le întreb, fiindcă ţineam prea mult la aceste aminitiri. Aşa-i, mi-a fost frică şă nu le spulberi cu un zîmbet indiferent.

— O, ' Doamne! Atlta se vorbeşte despre energia du- mitale, iar dumneata eşti atît de sfios. Oare numai cu mine ?

— Numai cu dumneata.

— Bine, dar noi ne cunoaştem de pe vremea cînd dumneata fmi ziceai... cum sa spun ?... cînd dumneata îmi ziceai , Fania*.

— O, domnişoară, dată asta-i o glumă, e o glumă răutăcioasă... /' .

— Potrivită cu o fată superficială şi răsfăţată ? Dacă-i aşa, s-o lăsăm baltă. Poate că dumneata preferi să vorbim despre -altceva. Uite că vine şi mama. Ai mult de lucrv la fabrica dumitale ? -

— In acest timp, doamna Bujnicka intră in salon şi, arun- cînd o privire pătrunzătoare spre Fania, întrebă binevoitoare :

— Despre ce discutaţi, despre fabrică ?

— Da, stimată doamnă, tocmai discutam despre fabrică.

— Trebuie sS-ţi fie urît să stai de dimineaţa pînă seara printre muncitori ?

— Nu, doamnă.

— Totuşi, sînt oameni fără educaţie; imi închipui ce maniere

înfricoşătoare au.

— Iwaszkiewicz zîmbi.

— Foarte potrivite cu ciocanele şi focurile ce împrăştie scîntei.

— E totuşi dificil să-ţi placă asemenea treburi.

— Eu le-am îndrăgit cu tot sufletul, iar acum (aici ochii lui Iwaszkiewicz se înviorară) fac o mare experienţă care, dacă va reuşi...

— Iţi va aduce profituri mari ?

— Asta poate DU. Treaba e alta. Vreatf să scot toţi oamenii străini din fabrică şi să angajaz în locul lof muncitori de aici, din împrejurimi. In felul acesta nădăjduiesc să dezvolt treptat- printre noi dragostea de industrie. La noi e nevoie să încurajăm industria.

— Am auzit oameni foarte distinşi spunînd că industria nu se potriveşte cu caracterul nostru.

— Deseori şi oamenii distinşi spun absurdităţi.

— Dumneata aşa crezi ?

— Aşa gîndesc, într-adevăr. Nu neg că in condiţiile ţării noastre agffcultura va constitui principala ocupaţie a majorităţii, dar nici economia agiară nu trebuie să se mulţumească numai cu producerea materiei prime» ea trebuie să devină industrială ori să... iasă din mîinile noastre.

— Mi s-a spus că industria necesită capitaluri mari.

— Fără îndoială.

— Şi de unde să le luăm ?
— Din munca raţională care nouă ne lipseşte mai mult chiar decît capitalul.

— III

— La Zfotopole — larmă, Înghesuială şi veselie. Venise stăpînul însoţit de cîţiva prieteni. Din Prusia sosiseră de asemenea şi domnii Szulc, Miller, Mitke, Jausch şi Wise- man, împuterniciţii coloniştilor. Negocierile merg strună şi înaintează destul de repede. Viitorii proprietari ai moşiei Zfotopole fac întruna drumul de la administrator, unde trăseseră, la. curte, unde sta boierul cu prietenii săi. Coloniştii se bucură privind cum vîntul leagănă grînele din lanurile mazoviene, în timp ce tînărul moşier cercetează cu mulţumire buzunarele pline ale domnilor Szluc, Miller, Jausch *et comp.* Doar satul se teme de viitorii

vecini, dar cui ce-i pasă ? Gospodarii se adună în grupuri şi se sfătuiesc. Atîta lucru le e îngăduit şi lor, să se gîndească fiecare Ia ale lui. întregul Zfotopole se trezise la viaţă şi părea mai frumos decît de obicei. Era cum nu se poate mai tfme *;* cu cît arăta mai înfloritor, cu atît nemţii aveau să dea mai mulţi bani pentru el.

— Exceptîndu-i pe ţărani, toţi sînt mulţumiţi. Domnul Maszko mai să-şi iasă din piele de bucurie, fiindcă iată, prinţul Antos, care are şi el' o moşie de 'colonizat, merge alături de el, ţinîndu-I de braţ, sau îl bate pe umăr şi-i zice *cher ami,* iar domnul Maszko, Ia rîndul lui,- îi spune bunul Antos. Jas Zlotopoli porunceşte să se pună masa, iar Mis îşi pregăteşte *speech-ul* pe care-I va rosti cînd vor închina primul pahar.

— Jas, Jas ! întrebă în cele din urmă prinţul Antos — ai văzut-o pe Fanny înainte de plecare ?

— Nu, n-am văzut-o ; vreau să-i fac o surpriză.

— Se va bucura mititica ! intervine Maszko.

— Cred şi eu — răspunde Zlotopolski. Are destulă minte pentru asta.

— N-are importantă ! îl întrerupse prinţul Antos. Dar e atît de frumoasă canalia. Cînd e vorba de femei, eu nu mă uit la- inteligentă !

— Domnul Maszko izbucneşte în rîs din toată inima ; el e de aceeaşi părere, dar n-ar fi ştiut să se exprime atît de sugestiv.

— Ei nu, domnilor — strigă domnul Maszko — Antos e grozav! Ha I ha! ha! aţi auzit cum a spus: .Cînd e vorba de femei, eu nu mă uit Ia inteligentă !"

— Dar, iubite Maszko! oricui i se poate întîmpla să spună ceva spiritual — se apără modest prinţul Antos.

— Nu, nu, nu chiar oricui !

— în acest timp, se apropie Mis Rossowski şi, auzind despre ce e vorba, zice :

— în ce o priveşte, ştiu că Fanny se poate număra printre cele mai cultivate femei. Asta v-o garantez eu.

— Păi cum ţi-al dat seama ? întrebă Zlotopolski.

— Cum mi-am dat seama ? La Vicia Zdzierzycka, căreia ştiţi- şi voi că-i place să treacă drept învăţată, am văzut-o cu ochii mei pe Fanny ţinînd în mînă o carte cu filosofi a lui Hegel.

— Ei şi ce-i cu asta ?

— Ce-i cu asta ! Păi cînd* a văzut că e Hegel, a spus „a!“ E simplu deci, dacă n-ar fi auzit de Hegel, n-ar fi spuş „a !"

— Trebuia să fi spus „bJ* îl ironizează prinţul Antos. Aşa ai fi trecut şi tu drept un savant.

— Domnul Maszko explodează într-un rîs, încît î se rupe butonul de la guler, iar Mis Rossowski răspunde :

- — Nu te avînta, dragă Antos, asupra alfabetului, fiindcă mă îndoiesc că vei ajunge pînă la sfîrşit.

— *Ma toii* şi eu mă îndoiesc. Jas, să mergem Ia masă. Mis, pregăteşte *speech-ul I*

— Intrară cu toţii în sufrageria de pe pereţii căreia privesc la ei chipurile mustăcioase, ameninţătoare, ale strămoşilor lui Zlotopolski. Maszko se uita la ei ca vulpea la struguri. Se aşează cu toţii în jurul meseL

— Ce-i cu nemţii tai ? întrebă Mis.

— Nădăjduiesc că nu vor sta cu noi —» răspunde Jas. Le-am trimis băutură şi petrec şi ei acum la administrator.

— Dar ştii că sînt doldora de parale.

— Cum altfel? Numai asupra noastră s-au abătut asemenea vremuri că în .curînd nu vom mai avea nici ce să băgăm în gură. Antos, porter sau bere- englezească ?... Splendid I... Mis, ce vin bei după supă ?

— Bine, dar speech-ul meu ?

— .O să-l rosteşti cînd se va aduce licoarea. Da, domnii mei, trăim vremuri grele şi trebuie să ne strîngem al dracului. *

— Singura noastră scăpare este colonizarea.

— Trăiască colonizarea !

— Să colonizăm, să parcelam ! Trăiască colonizarea!

— Domiiiilor, numai să nu ne înflăcărăm — spune Mis. Adevăraţii gentlemani nu-şi ies din fire înainte de biftec. Aşa se cuvine.

— Y es, yes !

— între timp se serveşte biftecul, după care pînă şi oamenilor cu educaţie superioară le este îngăduit să fie veseli, şi se aduce vinul care are însuşirea de a înveseli oamenii de toate categoriile. Prinţul Antos se uită în lumină la bulele care susură spărgîndu-se Ia suprafaţa băuturii aurii, apoi se ridică şi închină ;

— în sănătatea gazdei!

— în sănătatea gazdei ! repetă domnul Maszko.

— S-ajungem să trăim timpuri mâi bune I

— S-ajungem să trăim timpuri mai bune I repetă iar Maszko.

— Tăcere I strigă Mis.

— Se aşează cu toţii. Mis rămîne în picioare cu paharul Sn mînă şi glăsuieşte i

— Domnilor, vorbesc serios, fiindcă speech-ul trebuie rostit cu seriozitate. Ne-am adunat aici, ca să ne odihnim după efortul şi truda pe

care le investim în capitală pentru binele tuturor. E drept, şi acolo, prin viu grai ori în scris; prin reviste, ni se reproşează că nu facem absolut nimic. Eu protestez! („Şi eu!' se alătură Maszko). Maszko, na mă întrerupe I Eu protestez I Pină şi in vremurile grele de acum, noi sîntem cei care menţinem demnitatea lumii noastre. întreb : De ce ? Păi, cine înviorează societatea aleasă ? Cine statorniceşte legile *bon* fon-ului, cine menţine str*-

— lucirea lumii bune, cine dictează legile eleganţei? Noii Dacă Q-am fi noi, n-ai mai ti nici ceea ce numim societatea înaltă. Anglia îşi are lorzii ei, Franţa nobilimea ei. Germania baronii ei. La noi, acest echilibru îl păstrăm noi. Aşa-i rînduiala firii. Cine nu crede, să se uite la cai şi la oi. Printre cei dintîi există gloabele ţărăneşti şi caii pur slnge, iar oile se împart în obişnuite şi merinos. Natura însăşi a hotărît aşa şi tot ea ne-a aşezat pe noi în fruntea celorlalţi. Pentru că noi sîntem caii pur sînge, noi sîntem oile din rasa merinos I (Bravo! bravo!). Nu mă întrerupeţi f Iar acum, domnilor, dacă vorbele mele vă sînt pe plac, cine a făcut în aşa fel ca sS le auziţi ? Zlotopoiski. Cine dintre noi ne arată prin colonizare cum să întoarcem vremurile bune de odinioară, cînd oamenii c<a noi nu aveau datorii ? Zlotopoiski. Şi tot el mai e şi un pur sînge atît de bun, un exemplar merinos tot atît de curat ca oricare dintre noi. Domnilor, socotesc, de aceea, că acest gentleman merită să-i strigăm : hip ! hip ! Aşa că : hip I hip I Şi încă o dată : hip I hip I (Masz)<o, ţipi ca un mazovian, nu ca un englez) ura [1] ura !

— Jas Zlotopoiski le mulţumeşte companionilor, ciocnind pe rînd cu fiecare. El ştie că oricare dintre ei poate proceda ca şi el, aşa că nu vede in fapta lui nimic vrednic de admiraţie. Colonişti sînt destui doar.

— Domnilor, să nu ne firitisim unii pe alţii !

— In fine, se mai ciocnesc paharele de cîteva ori şi prîn- zul se sfîrşeşte.

— Acum cafeaua, trabucul şi plimbarea — anunţă amfitrionul.
— Cît e de plăcut la ţară, cînd porneşti toamna la plimbare, după o masă bună şi o cafea, cînd afară stăruie vremea bună, frunza nu

9»

foşneşte, iar în potopul de raze solare unduiesc pînzele albe de-funigei. Firişoarele din ţesătura Maicii Domnului plutesc atît de lin, asemenea vieţii unui nobil polonez fără pată pe conştiinţă şi fără bunuri ipotecate. Toamna poloneză, cînd zîmbeşte, deşi înduioşătoare parcă, e atît de bună şi deschisă, încît îţi cîştigă sufletul şi inima cu zîmbetul ei. Se veseleşte şi se bucură atunci omul de la ţară. E timpul să se odihnească după muncă ? timpul pîinii, timpul griului. Prin mirişti ţîrîie avan cosaşii, iar pe ogor păstorul, deşi s-a lăsat de caval, cînlă şi fără el cu toată rîvna un cîntec rustic i

— C-da 52 coala 14

— „Se zbenguie lebedele cenuşii prin apăr

— Tinerii domni de la Zlotopole erau foarte bine dispuşi | abia se ridicaseră de la un prînz îmbelşugat şi băuseră şi cafeaua. Vremea era frumoasă, plină de soare, ■ funigei, de larma cosaşilor şi de cîntecele satului.

— Cu trabucele tn gură, tocmai ieşiseră în grădină; două perechi, Mis cu Zlotopolski şi prinţul Antos cu Maszko. Prinţul Antos avea faţa cam congestionată, ochii rîzători şi nu se ţinea prea bine pe picioare; era puţin ameţit

— Jas, iubitule I Zlotopole ăsta al tău e minunat, pe onoarea mea ! spuse întoreîndu-se spre gazdă.

— într-adevăr, Zlotopole arăta splendid şi de aproape şi de departe. Palatul era impunător, cu adevărat încăpător ţ in spatele palatului se întindea grădina foşnitoare cu copacii seculari, parceluită de alei, iar dincolo de copaci lucea uriaşă oglinda apei şi se vedea moara, joagărul, digul sădit cu scoruşe pe amîndouă părţile, cît cuprindeai cu ochii — lanurile mazoviene şi la marginea orizontului liziera pădurii de brad, neagră şi fremătătoare.

— Zlotopole ăsta al tău e minunat I repetă prinţul Antos. în care parte mergem ?

— Haidem la valul suedez ; de acolo se vede o privelişte îneîntătoare.

— Unde-i asta ?

— Dincolo de grădină, nu departe de iaz.

— După ce parcurseră cam o jumătate de verstă, domnii ieşiră din grădină şi zăriră numaidecît un val înalt de pă- mînt acoperit cu iarbă-neagră şi buruieni, de pe care se deschidea într-adevăr o privelişte largă asupra împrejurimilor.

— Aici e ? întrebă Mis. Priveliştea-i frumoasă, ce-i drept.

— Asta-i valul suedez.

— Cum a apărut ?

— E de pe vremea luptelor cu suedezii. Pesemne că aici s-a apărat stră-străbunicul meu împotriva lui Carol al Xn-lea.

— Ehe, aici a fost o bătălie ?

— Desigur. Dacă rîcîi pămîntul, dai îndată de oase.

— Ha f ha I

— Priveşte I strigă deodată prinţul Antos. Uite o tidvă I

— Intr-adevăr, într-o mică adîncitură făcută de ploi. pe un aşternut de buruieni, se afla o tidvă îngălbenită de vreme *i* soarele îşi revărsa razele peste acest craniu al cine ştie cărui oştean catolic care îşi pierduse cînd va viaţa aici, proslăvind numele Măriei şi chinurile însîngeratului Chris- tos. Tivda privea cu găvanele goale ale ochilor şi la Jas Ztotopolski şi la Mis Rossowski, şi la prinţul Antos. Izbit pesemne cu paloşul sau cu baltagul, creştetul capului îşi arăta lăuntrul negru plin cu pămînt şi buruieni. ^

— Apres diner c'est un peu dăgoutant — observă Maszko.

— Jas Ztotopolski zîmbi.

— Sînt curios ce-o să facă nemţii cu oasele pe care le vor găsi aici. Oare (aici Ztotopolski se adresă lui Maszko) valul e cuprins în măsurători sau e al meu ?

— *Nein, nelnl* Al nost' fa fi se auzi deodată un glas gros în spatele lui Jas.

— Era vocea domnului Jausch care sta ltngă domnul Wiseman şi îşi ştergea de sudoare obrazul uriaş şi roşu. Ţintndu-şi lulelele de porţelan tn mînă, domnul Jausch şi domnul Wiseman se uitau cu luare aminte la val şi la tinerii care stăteau pe eL Domnul Jausch era gras, domnul Wiseman, slab, dar amîndoi aveau legături roşii la gît şi veste lungi cu nasturi lucioşi. Domnul Jausch îşi mîngîie bărbia cu mina şi repetă i

— Noi fenit aici spaţiren, da fal al nost' fa fi.

— După care se caţără pe înălţime cu domnul Wiseman.

— Ce veţi face cu el ? întrebă prinţul Antos.

— Noi nu prost, să lase aşa pun loc stricăm, aici fa 'flori castrafeţi.

— E un vechi cimitir, peste tot sînt numai oase.

— Nu face **Dimie,** luăm oase şi aici fa 'flori castrafeţi.

— Se vede că vă plac castraveţii ?

— Place *I* place! OI... strigă domnul Jausch văzînd tivda. Adevărat că oase aici, ober fa fi aşa cu ele!

— Aici domnul Jausch lovi cu piciorul tidva oşteanului catolic care, gemînd ca un ecou, se rostogoli în jos printre smocurile de iarbă-neagră.

— . — Ha I ha I ha I cap la polon tare. Aici va 'flori castrafeţi.

— Domnul Jausch rîse din toată inima, iar domnul Wise- man îi ţinu isonul.

— Lui Zlotopolski i se urcă singele la cap şi ochii îi scă- părară ca tăciunii aprinşi, tncă o clipă şi domnul Jausch s-ar fi rostogolit în şanţ pe urma tidvei soldatului, dar gazda se stăpîni... Coloniştii veniseră numai pentru a salva un nobil moşier, doar bunul Dumnezeu pentru asta îi crease. Dacă-i salvează pe cei vii. n-au decît să dea cu piciorul morţilor. *Honny soit qui mal* y*,/pensei*

— Tinerii se întoarseră la conac, unde îi aştepta o nouă surpriză. Bătrînii din obştea aşezării Zlotopole veniseră cu treburi la boier, aşa că' acesta fu nevoit să-i primească.

— Jas şi prietenii săi ieşiră pe terasă şi ţăranii se apro- piară.

— Voi ce vreţi ? li întrebă.

— Lăudat fie numele Domnului I

— In vecii vecilor. Ce doriţi ?

— Un sătean bătrîn făcu o plecăciune şi începu să vorbească în numele celorlalţi:

— Noi am venit, c-am auzit că domnia ta vinzi Zloto- pole coloniştilor.

— Da şi ce vă priveşte pe voi ? Voi aveţi pămîntul vostru, eu îl am pe al meu.

— Altfel nu poate fi, da' noi am venit să te rugăm sS nu vinzi Zlotopole. Aici au trudit părinţii noştri şi tatăl domniei tale aici a trăit şi a murit r totdeauna am fost de-ai noştri, iar cu coloniştii n-o să ne-mpăcăm. Cu ei nu să-mpacă nimeninouă ne e frică de ei, o s-ajungem în sapă de lemn din cauza lor. Să nu vinzi Zlotopole, boierule. Asta e pămîntul ălor din Mazowia, nu al coloniştilor. Dacă boierul de la Brzeznica i-a lăsat, acum e vai de el şi de săteni. Noi am˙ vrea să stăpîneştl domnia ta moşia, nu s-d dai coloniştilor.

— Atît de mult ţineţi voi la mine ? .

— Ei, la drept vorbind, noi nici nu te cunoaştem pe domnia ta; da' ne temem de colonişti. Noi înţălegem că timpurile sînt grele şi toţi boierii au nevoie de bani, aşa că noi am vrea să facem cumva ca domnia ta să capeţi banii şi să nu vinzi Zlotopole. Aici nu s-a pomenit niciodată picior de colonist. Părintele domniei tale a stat cu noi la ţară şi eram toţi de-ai noştri.

— Şi ce vreţi să faceţi ? întrebă Maszko.

— Păi noi am cumpăra o postaţă de pădure pentru care am şi pus mînă de Ia mînă, numai să nu vie păgînii ăştia aici.

— Dragii mei — îl întrerupse Ztotopolski — pentru miile postaţa voastră de pădure au înseamnă nimic, aşa că dacă am hotărît să colonizez Zfotopole, am s-o şi fac. Nu trebuia să-mi faceţi atîta pagubă şi să-mi paşteţi griul; dacă nu m-aţi fi furat din toate părţile, n-aş fi vîndut Zfotopole.

— Noi n-am furat niciodată, boierule, şi nici n-o să furăm — se împotrivi unul dintre săteni.

— Ei, de pagubă mi-a spus chiar administratorul.

— Paguba e pagubă, dar n-am furat.

— Nu-i acelaşi lucru ?

— Păi nu e, boierule i noi bani n-am furat, iar dacă vr'un păcătos a păscut trifoiul sau a luat grîu' de pe cîmp, a luat, n-a furat.

— Prinţul Antos nu mai putea de rîs.

— Omule, teme-te de Dumnezeu I Ce mi-e una, ce mi-e alta ?

— Nu, domnia ta, hoţ e ăla care fură bani.

— Ciudată filosofie ! observă Maszko.

— Jas I propuse prinţul Antos — o să discutaţi mîine despre Zfotopole. Acum porunceşte să-i dea o votcă bătrî- nului *i* el să rămînă cu noi, iar ceilalţi să se ducă dracului. Aşteaptă, omule, o să capeţi votcă, fiindcă eşti îndrăzneţ, dar mai spune-mi dacă preotul nu v-a explicat că cine „a luat" înseamnă că^a şi furat?

— Se vede că ţăranul n-avea chef de vorbă i pe faţă i se citea încurcătura, dar votca ori poate nădejdea că va mai vorbi o .dată în interesul obştei îl făcu să răspundă :

— Părintele nu ne-a spus nimic de asta.

— Dar despre ce v-a vorbit ?

— Ehe, e greu să ţiu minte.

— Jas, porunceşte să-i mai dea o votcă. Bine dar nu se poate să nu-ţi aduci aminte ce-a spus părintele.

— Păi duminica trecută părintele s-a plîns de măsonj, parcă.

— Jas, mai dă-i un pahar ! De cine, de cine ?

— De măsoni. La noi nu e decît unul, băiatul socotitorului Podysiok, da' el s-a jurat că n-a auzit nimica.

— Şi ce trebuia să audă ?

— Păi că măsonii au vrut să-l arunce în aer pe sfîntul părinte, cică la palat, unde stă el, da' noaptea a venit înscris de la Isus către sfîntul părinte ca să mă păzască.

— Aha I aşa mai vii de-acasă I exclamă Maszko. Nu cumva părintele v-a vorbit despre masoni ?

— Ba chiar aşa !

— *Ma foii* se bucură prinţul Antos — m-am distrat de minune. Ei, acum du-te, omule, du-te I

— Dar săteanul se întoarse spre Zlotopolski.

— Boierule, da* cu Zlotopole cum rămîne ?

— Nu mă mai plictisiţi şi duceţi-vă dracului cu toţii, am spus o dată.

— Dacă-i pe-aşa, trebuie să plec. Dumnezău să nu te uite, boierule. Sîntem noi oameni proşti, da'-nţălegem că ce să-ntîmplă cu boierii nu e de-a bună.

— Tinerii rămaseră iarăşi singuri.

— Chiar atît de mari sînt pagubele pe care ţi le fac ? îl întrebă Mis Rossowski pe Zlotopolski.

— *Mais parole d'honneur!* şi nu numai mie, ci pretutindeni.

— Atunci de ce nu Ie explica preoţii cum stă treaba ? interveni prinţul Antos.

— Pentru că au altceva mai important de explicat — răspunse Mis. Mă mir, dragă Antos, că nu poţi înţelege, în vremea noastră sînt probleme mai însemnate care-i interesează mai mult pe oamenii de bună credinţă. Ruşinea- ză-te, Antos, că nu pricepi atîta lucru.

— Prinţul Antos se simţi jignit.

— Lumea ştie şi aşa cine sînt eu.

— Lăsaţi-o baltă — se amestecă Zlotopolski. Am obosit cu atîtea probleme. Ştiţi ce, hai să facem o partidă de cărţi, ca să mai omorîm timpul. Timpul înseamnă bani.

— Se potriveşte de minune ! strigă Maszko. La jocul de cărţi se verifică cel mai bine că timpul înseamnă bani.

— IV

— A doua zi era duminică, aşa că tinerii se duseră la biserică. Prin împrejurimi se răspîndise vestea că la Zlotopole se află nu numai proprietarul, ci şi cîţiva tineri din societatea înaltă. De aceea, la biserică îmbulzeala avea să fie mai mare decît de obicei. Toţi erau curioşi să-l vadă îndeosebi pe prinţul Antos. întreg ţinutul era pur şi simplu mindru de prezenţa lui. Vecinii moşiei Zlotopole, care aveau fete de măritat, se chiuuiseră multă vreme şi discutaseră dacă se cuvine sau nu să-l

întîmpine cu un discurs. Domnul Sidorowicz, proprietarul Drzqcei, se-certase chiar cu domnul Feliksowicz, proprietarul Mszczynowei, pentru începutul cuvîntării. Cel dintîi socotea că cel mai bine ar fi să înceapă astfel; „Sînt clipe în viaţă", al doilea însă considera acest început prea „trivial” şi propunea ; „Cînd luna străluceşte la orizont". Fusese-multă bătaie de cap din această pricină, fiindcă, pe de altă parte, nici unul din aceşti domni nu vroia să cedeze celuilalt onoarea de a începe el discursul. Şi mai emoţionate erau femeile. Pentru toată regiunea, prezenţa unui prinţ ca Antos era un fapt neobişnuit, deoarece prin împrejurimi, în afară de Ztotopolski, trăiau numai nobili cu cîte un sat. Şi nici măcar Elotopolski nu era conte, ceea ce în unele cercuri se considera o mare lipsă. Aşa că peste tot domnea agitaţia. Doamna Zwiernicka, proprietăreasa Okopcinului, îşi imagina dinainte cum trebuie să fie acest drag *prince Antoine*; încă de acum (lucru de care nu se miră nici ea), cu toate că nu-1 văzuse niciodată, nutreşte pentru el o simpatie deosebită şi garantează că presimţirea ei se va adeveri. De asemenea, domnişoarele Sfomiriski, care-şi disputau de obicei supleţea trupului, poartă o discuţie şi mai aprinsă. Cea mai mică îşi avertizează dinainte surorile să nu i-o ia io nume de rău dacă prinţul Antos îi va acorda atenţie mai întîi ei, fiindcă ea nu este vinovată dacă faţa ei are ceva deosebit care atrage privirile tuturor. Sînt însă şi familii care declară că lor le este indiferent cine va veni duminică la slujbă. Iar dacă vor apărea mai gătite decît de obicei, apoi aceasta nu va fi din pricina nu ştiu căror musafiri de la Varşovia, ei pentru onoarea lor, pentru a arăta că „he! he! cu noi nu e chiar atît de simplu!" De aceea, slujitorii primesc poruncă să se îmbrace în livrele, iar caii şi trăsurile să arate cît mai bine.

— Numai să uite vreunul ceva — adaugă energic stă- pinul casei — şi .am să-i arăt eu lui I

— Pe de altă parte, la Zfotopole, Mis Rossowski, „singurul om cu tact* şi „sufletul adevăratei eleganţe*, cum i se spune la Varşovia, îşi conjură prietenii să-şi ia paltoanele englezeşti vătuite, cu toată căldura, fiindcă un gentleman autentic se cuvine să fie întotdeauna mai gros îmbrăcat; in plus, şi la ţară tot el trebuie să dea tonul.

— Este datoria noastră! zice Mis. Fiecare să-şi împlinească menirea. Dacă Providenţa ne-a aşezat pe noi drept modele, atunci să fim modele adevărate.

— Maszko face observaţia că, pentru nobilimea măruntă, oamenii ca ei — adică Maszko şi prietenii lui — n-au nici

—o obligaţie, dar Mis îi pune la punct, spunindu-i că oamenii ca ei au anume obligaţii faţă de ei înşişi, pe care nu le pot neglija.

— Astfel că 'domnii de la Zfotopole vin la biserică în paltoane englezeşti, fapt care aduce roşeaţa ruşinii pe chipurile tinerilor Ipcalnici care poartă îmbrăcăminte de vară. Unii dintre ei condamnă paltoanele eleganţilor varşovieni, văzînd în aceasta dorinţa de a-i umili pe nobilii de aici, de a se ridica deasupra lor.

— Cu toate acestea, privirile sînt îndreptate spre ^oaspeţii de ta Varşovia, iar atenţia tuturor este atît de subjugată de ei, încît nimeni nu mai aude glasul predicatorului. Vocea lui răsună atît de puternic, încît pe bună dreptate te-ai putea teme pentru ţiglele de pe acoperişul bisericii. De astă dată, spre mai adînca Învăţătură a ascultătorilor ţărani, se aude din amvon numele lui Darwin. Vorbitorul îl vede aievea In clipa morţii, cum îşi reneagă scrierile, „se zvîr- coieşte de durere şi urlă ca turbat*. Acel prosujms urlet al lui Darwin îi umple pe ascultători de asemenea groază, că una dintre- babe, abia trezită din moţăială, strigă în gura mare: „Vai de sărmanele oscioare!” E greu de înţeles dacă biata femeie se milostivea de oasele lui Darwin sau de ale ei.

— Predicile de acest fel, cu cît se întîlnesc mai des prin sate, cu atît sînt mai folositoare. Ţăranii sînt astfel avertizaţi împotriva lui Voltaire, a masonilor, a lui Renan şi a lui Darwin, iar celor care nu sînt

ţărani li se explică de ce aceiaşi săteni spun că una înseamnă „a luat" şi alta „a furat". De asemenea treburi mărunte, cum bine observa Mis, nu merită să te ocupi > e mult mai important să le <1PS- chizi ochii, celor care nu ştiu să citească, împotriva cărţilor „rele*, decît să te îngrijeşti de noţiunile lor morale.

— Dar, în cele din urmă, predica se termină, apoi şi liturghia, după care ies cu toţii în faţa bisericii. Aici, cu toate avertismentele lui Mis cum că a nu te duce acasă imediat după slujbă înseamnă curată înapoiere, situaţia nu poate fi evitată, întrucît pe Zfotopolski îl opresc şi-l salută cunoscuţii. Urmează prezentarea de amindouă părţile, prilej

— cu care domnii de la Varşovia îşi plasează palmele aproape de subţioară şi întind degetele după care, vorba lui Mis, cine doreşte, n-are decît să întind^ mîna. Localnicii se conformează într-adevăr, iar domnul Sidorowicz şi domnul Feliksowicz se apropie în acelaşi timp de prinţul Antos.

— Sînt clipe în viaţă... — începe domnul Sidorowicz.

— Cînd luna străluceşte la orizont... — îl întrerupe domnul Feliksowicz.

— Iartă-mă, nu despre asta este vorba.

— Te rog să mă scuzi!

— Aici ambii vorbitori îşi .umflă nările şi se privesc cu turbare, în vreme ce prinţul Antos se uită la ei mirat; din fericire, se apropie preotul şi-i invită la el, încotro doamnele au şi plecat.

— Intr-adevăr, domnii găsesc doamnele la casa parohială. Se *fac* prezentările, apoi doamna Zwiernicka din Okspcin roşeştf uşor şi, adresîndu-se prinţului Antos, spune :

— Prinţe, n-am avut niciodată fericirea să te cunosc şi cu toate acestea te-am recunoscut imediat.

— Cum aşa, stimată doamnă ?

— Am cunoscut la Varşovia pe cîţiva dintre membrii familiei dumitale. Ai în totul trăsăturile părinţilor M...ski, mai ales nasul 1

— Prinţul Antos atinge cu mîna respectiva parte a corpului, care i-a atras atenţia doamnei Zwiernicka şi răspunde *i*

— O, aşa e, doamnă I In genere, noi avem nasuri... . '

— Care au ceva deosebit, întrerupe cea mai tînără dintre domnişoarele Slominskl. Există unele trăsături care au ceva deosebit -r- adaugă, plecîndu-şi sfioasă ochii.

— Depinde ale cui — îi răspunde doamna Zwiernicka. Cum îţi place, prinţe, la noi ?

— Splendid, *ma foi I* mai ales cerul frumos, nu-şi află egal în toată Europa ! Ba chiar, ce spun eu, în Europa ? in toată Varşovia.

— Bucurie generală. Domnişoara Slominska priveşte la prinţul Antos şi zîmbeşte ruşinoasă.

— *Charmant! delicieux l* şopteşte ambetată dbamna Zwiernicka,

— Prinţe, nu încape îndoială că onorezi mereu Varşovia cu prezenţa dumitale ? întreabă doamna Sidorowicz.

— Desigur, dar vara, mai ales, onorez şi satul — lămureşte naiv cel întrebat.

— Pentru treburile gospodăriei sau mai degrabă pentru administrarea moşiei ?

— A, nu 1 Asta-i datoria administratorului meu ; eu mă duc numai uneori la tară, pentru vînătoare şi crochet. Aici se cunoaşte crochetul *i*

— Din nefericire, foarte puţin.

— Mis Rossowski, care plnă acum nu se amestecase în discuţie, privind în sus, cum îi stă bine unui gentleman autentic, se întoarse deodată spre domni şi remarcă :

— Sînt foarte mirat că la noi se face atît de puţin pentru răspîndirea acestui joc care constituie totuşi principala distracţie a aristocraţiei din Anglia.

— Şi nu numai din Anglia, ci a aristocraţiei din toată lumea — intervine Maszko. Mis, adu-ţi aminte că şi noi jucăm crochet zile întregi la contele W.

— Cu atît mai mult, cu cit ţara noastră pare să fi fost destinată anume crochetului de providenţa însăşi. întinde* rile sînt netede şi iarba creşte de minune.

— Doamna Zwiernicka şi domnişoarele Stomihski mărturisesc că lor le vine greu să înţeleagă cum au putut să tră- [1] iască pînă atunci fără acest joc, iar doamna Sidorowicz demonstrează că a vorbit mai de mult cu soţul ei în acest sens.

— Dragul meu, trebuie să faci rost de un crochet.

— De ce, sufleţelule? întreabă domnul Sidorowicz.

— Ştrengarul, se preface că nu ştie despre ce este vorba

— exclamă doamna Sidorowicz, vrînd să-şi ascundă rume- neala pe care i-o ridicase în obraji ignoranţa soţului.

— M-aş fi ocupat chiar eu de asta, dar întîi, eu sînt mereu bolnavă, iar în al doilea rînd, am atîtea pe cap!

— Ochii tuturor se îndreaptă fără voie spre capul doamnei Sidorowicz, al. cărei coc ar fi izbutit să-i convingă şi pe cei mai îndărătnici că această doamnă are într-adevăr destule pe cap.

— Intre timp, alt grup de nobili localnici, alcătuit din bărbaţi strinşi în jurul lui Jas Ztotopolski, discută cu tot atîta înflăcărare despfe colonizare ca despre singurul mijloc aflat astăzi la îndemîna nobilimii.

— Ai noroc, vecine, ai noroc! îl fericeşte domnul Feliksowicz. Ar trebui să-ţi urmăm cu toţii exemplul.

— Domnii mei — răspunde Jas — fiecare are calea deschisă în faţa lui. Situaţia noastră de acum este de aşa natură, încît nu ne mai rămîne decît sau să ne colonizăm moşiile. sau să le părăsim.

— Numai că, dacă le colonizăm, tot trebuie să le părăsim — observă unul dintre ascultători.

— Nici eu nu sînt de părere că nu ne rămîne nimic. Mă rog, pentru că moşierii sînt fruntea societăţii, fiecare dintre noi trebuie să păstreze conacul şi o parte din pămînt ca să nu-şi piardă caracterul de proprietar rural.

— Fireşte, domnia ta, asta, ho I ho ! Binefăcătorule I strigă corpolentul domn Waszkowski. Fiindcă şi fără asta, binefăcătorule !... Ce voiam să zic ?

— Adu-ţi aminte, domnule! răspunde domnul Feliksowicz.

— Dar cum de ţi-a venit, vecine, ideea asta fericită ? îl întrebă pe Zlotopolski.

— Ideea nu e nouă şi probabil că a fost aplicată de mult printre noi. In ce mă priveşte, recunosc că i-o datorez prietenului meu, domnul'Maszko.

— Cei de faţă Ii strîng cordial mîna lui Maszko care spune cu înduioşare.

— Domnilor, oamenii ca noi trebuie să se ajute unul pe altul.

— Ce voiam eu să zic ?! strigă cu glas tunător domnul Waszkowski.
— Mişcarea celor care se ridicau nu-i îngăduie Insă domnului Waszkowski să-şi amintească ce intenţiona să spună. Emoţionaţi. îşi iau cu toţii rămas bun de la Mis, de la Jas şi de la Maszko, dar mai ales de la prinţul Antos, a cărui prezenţă va rămîne multă vreme in amintirea judeţului N. Zwiernicka nu-i spune altfel decît „Ia revedere! *. Ea ştie cu siguranţă că cine posedă trăsăturile prinţilor M...ski, acela va avea şi politeţea lor înnăscută, aşa că nu altfel decit .la revedere!¨

— V

— In acest răstimp, la Varşovia lucrurile începeau să ia o întorsătură foarte primejdioasă pentru Zfotopolski. Domnul Maciej Iwaszkiewicz era tot mai bine văzut de doamna

— Bujnicka şi de Fanny. Doamna Bujnicka încercase, de bună seamă, să afle din surse diferite care este situaţia reală a lui Ztotopolski, dar încercările ei, de cele mai multe ori, nu izbutiseră- Prinţul Antos şi Mis Rossowski, care se întorseseră nu de mult de la ziotopole, ar fi putut s-o lămurească într-âdevăr, dar aceştia, legaţi prin cuvîntul dat, cum ştim, lui Jas, tăceau sau vorbeau de el atît de misterios, încît îngrijorarea doamnei Bujnicka creştea şi mai mult.

— Eu sînt mamă — spunea această doamnă — şi nu pot să-mi dau copilul pe mîna Unui om fără avere. Iwaszkie- wicz, deşi nu-1 poate egala pe Ztotopolski, se va înnobila prin legătura cu noi. De altminteri, în vremurile grele de astăzi, banii înseamnă mult, cine ştie dacă nu chiar totuL

— Doamna Bujnicka se arăta însă prea pesimistă în privinţa vremurilor de acum. Fireşte, banii înseamnă mult azi, dar nu totul. Alături de capitalul sunător, în practica vieţii de societate există şi alt capital care, deşi mort, dă totuşi cupoane cu un curs destul de bun în practică. Acest capital sînt coşciugele strămoşilor. Cîţi oameni nu trăiesc numai din acest capital şi o duc relativ bine! Mănîncă mîncăruri alese, beau vinuri bune şi fumează trabucuri de doi zloţi. In lume totul e comerţ şi schimb. Cei cărora le lipseşte capitalul de coşciuge, cumpără alimente vin şi trabucuri pentru cei care-1 posedă, dobindind în schimb onoarea relaţiilor, posibilitatea de a se plimba la braţ cu ei şi dreptul de a le spune pe nume ! Jas, Mis, Antos etc.

— Să-i părăsim şi noi pe prinţul Tadeusz şi pe doamna Bujnicka şi să ascultăm discuţia tinerei perechi.

— Dumneata cum găseşti reuniunea de astă seară ? începu Fania.

— Inginerul privi prin salonul luminat şi întrebă :

— Domnişoară, îţi plac seratele şi distracţiile ?

— Recunosc că prefer camera mea, în care pot să gîndesc la ce-mi place, dar mama vrea să mă distrez, aşa că trebuie să le frecventez, deşi o dată m-am plictisit de moarte la soţia senatorului L. Dumneata de ce n-ai venit ?

— N-am avut vreme, dealtfel nici n-am ştiut că vă veţi duce acolo.

— Ce urît din partea dumitale. Eu am crezut că vii şi am fost atît de tristă, trebuind să ascult tiradele domnului Zubicki despre atitudinea nobilimii din tşczyca faţă de civilizaţie în general.

— Inginerul o privi cu o duioşie liniştită, profundă.

— Nici aseară n-ai trecut pe la noi — continuă Fania pe un ton de reproş.

— Domnişoară, crede-mă — îi răspunse — că cele mai fericite clipe din viaţa mea sînt cele petrecute în familia dumitale, dar eu sînt nevoit să muncesc pentru pîinea cea de toate zilele.

— Fania zîmbi imperceptibil.

— Şi apoi.— urmă Iwaszkiewicz — toată valoarea mea stă în muncă şi n-aş vrea s-o pierd în ochii dumitale.

— De atîţia ani am învăţat să te apreciez, încît nimic nu-mi mai poate schimba părerea. Muncind însă, nu trebuie să-ţi uiţi prietenii.

— Totdeauna mă gîndesc la ei.

— O da, să te gîndeşti, şi să fii liniştit in privinţa părerilor lor. Din păcate, eu sînt aceea care trebuie să mă tem. Ştiu că nu pot să-ţi stau alături şi nici să mă ridic la înălţimea dumitale! în glasul Faniei se simţea mîhiiirea. Ştiu că pe dumneata, care eşti obişnuit să iei viaţa în serios, conversaţia mpa te poate plictisi, dar crede-mă că aş dori din tot sufletul să merit respectul dumitale, să te ajung din urmă şi tocmai de aceea am nevoie de indicaţiile dumitale. M-ai învăţat atîtea lucruri şi mi-ai deschis ochii de atîtea ori asupra lumii, încît te rog să iţă ajuţi şi de acum Înainte. N-ai să mă refuzi ?,,. nu-i_aşa? ,

— Fania îşi împreună mîinile în semn de rugăcitine şi îşi înclină, capul în aşa fel că bucliţele-i bălaie se împrăştiară pe umerii lui.

— Iwaszkiewicz îşi şterse fruntea cu mîna şi, cu ochii închişi, părea să viseze închipuiri pline de farmec. Cuvintele Faniei, moi, mîngiietoare, îi pătrunseră în urechi ca o vrajă de neînţeles, Avu impresia că un cor întreg de privighetori zboară din arinişul umed, izbucnind într-un cîntec înaripat, că tot văzduhul era plin de o muzică îngerească. Întregul salon cu şirul de lămpi, roiul musafirilor, femeile

cu umerii goi şi feţele bărbaţilor începură să i se învîrtă pe dinaintea ochilor.

— Dar nu mai avu cînd să răspundă, fiindcă în clipa aceea răsună vioara unui strălucit virtuoz de doisprezece ani şi vraja se spulberă. In salon se iscă murmurul oaspeţilor, care se pregăteau să asculte, şi nemuritorul Beethoven începu să geamă în toată gama tonurilor înfricoşătoare, să mugească în sunetele başilor şi să ţiuie nebuneşte din vio- lină... -fireşte, prea incîntat de execuţia formidabilă a sonatei sale sub arcuşul strălucitului virtuoz.

— Pe chipurile ascultătorilor se întipăreşte admiraţia şi uimirea. Bătrînul conte W. învîrteşte xnorişca repede cu degetele miinilor aşezate pe pîntecul arătos, mijeşte ochii .şi işi clatină capul în ritmul melodiei, iar faţa Ini exprimă asemenea extaz, încît pare că nu mai are mult şi-l vor podidi lacrimile ? din cînd în cînd, doamna Bujnicka întoarce capul spre doamna C. cu gesturi de negaţie hotărîtă, în semn că nu-şi poate crede urechilor, iar cunoscutul scriitor, stegar al luminii, Zubiclci, întoarce filele copilului minune şi aruncă priviri insistente spre grupul domnişoarelor, fre- mătîndu-şi nările.

— In fine, execuţia lui Beethoven ia sfîrşit şi urmează a- plauze *t* fracurile negre işi ocupă vechile locuri alături de rochiile multicolore ,* în tot salonul se aude iarăşi conversaţia înviorată, de cele mai multe ori în legătură cu ciudatul fenomen la care au asistat mai înainte.

— *Magnifiquel magnliiqueJ* exclamă cu glas subţire un tinăr stîlp de salon. *Savez vous, mademoiselle, que c'est incompaiable! E* suficient să spun că eu, care primesc reproşuri pentru răutatea exagerată în judecarea operelor de artă, recunosc *que je suis vaincu.*

— Fania priveşte silueta firavă şi faţa fără mustaţă a tinerelului,

căruia i se reproşează o răutate exagerată in judecarea- operelor de artă, şi răspunde i

— N-am ştiut că dumneata eşti atît de aspru.

— Am vrut — lămureşte tînărul stîlp — ca după execuţia lui Beethoven să-l execute ş,i pe Chopin, dar mi s-a spus că ne aşteaptă cu totul altceva.

— Ce ne mai aşteaptă ?

— Experienţa de magnetism a contelui Wladzio. Iată că se aduce masa. Trebuie să mă duc şi eu, fiindcă nu se descurcă fără mine.

— Cu aceste cuvinte, tinerelul o priveşte pe Fania şi grăbeşte spre locul In care prezenta lui este absolut necesară.

— Ne-am întrerupt discuţia — spuse Fania — tocmai cînd ne simţeam mai bine, acum însă sînţem iarăşi aproape singuri.
— Iwaszkiewicz o privi expresiv. ■.

— Aşadar pentru mine revin clipele fericite — rosti.
— **Fania căzu pe gînduri, apoi răspunse :**

— Clipele fericite nu mai revin niciodată.

— Aşa că trebuie să ştii să te foloseşti de ele.

— O, domnişoară, în viaţă se întîmplă deseori ca o clipă să semene cu o perdea care ascunde viitorul. Omul se apropie de ea şi nu ştie dacă trebuie s-o ridice sau să mai aştepte. Nesiguranţa înseamnă durere, dar şi speranţă.

— Domnule Iwaszkiewicz, trebuie să ai curaj.

— Cîteodată şi un îndemn ar...

— Cine vorbeşte de curaj acela şi îndeamnă.

— —: Totuşi, este atît de gTeu ! Domnişoară Fanny, în faţa ochilor mei se află acum o asemenea perdea. Nu ştiu dacă, după ridicarea ei, voi vedea lumina sau întunericul. Dar, domnişoară, în numele vechii noastre prietenii, opreşte-mă sau îndeamnă-mă limpede, spune-mi : .ridic-o" sau »la- să-mă în pace".

— Urmă o tăcere mai lungă, în timpul căreia inima lui Iwaszkiewicz se zbătea înspăimîntată de moarte.

— Fania îşi acoperi faţa cu evantaiul, dar odată cu foşnetul aripioarelor, la urechile lui Iwaszkiewicz ajunse un cu- vint şoptit, ca filfiitul aripei de lebădă:

— Ridic-o!

— Domnişoară, te. iubesc ! Fanny, te iubesc !

— Fania nu răspunse nimic, dar îşi ascunse cu mai multă grijă faţa în spatele evantaiului, în vreme ce mîinile îi tremurau vizibiL Şi iarăşi îndoiala cutremură inima lui Iwasz- kiewicz. îndoială care avea să dureze mai mult, pentru că tocmai atunci .incomparabilul" conte Wiadzio, care hipnotiza căţeaua gazdei, strigă:

— V oyez *mes dames et mes demoiselles* / Căţeaua doarme de cinci minute şi, dacă am s-o ştring acum de coadă, nici măcar n-o să scincească, atît de mare este puterea magnetismului.

— Se aşternu o tăcere adîncă.

— Deodată răsună chelălăitul înfricoşetor al căţelei, demonstrând într-adevăr cît de mare era puterea magnetismului, după care urmară aplauze de uimire şi admiraţie pentru incomparabilul conte Wiadzio care se pricepea să îmbine atît de fericit ştiinţa cu naşterea aleasă şi averea.

— Toate acestea făcură ca Fania s3 nu-i poată răspunde lui Iwaszkiewicz. Tot a tuna se apropiară de ea alţi cîţiva stîlpj ai salonului familiei C., urmaţi îndată de însăşi doamna Bujnicka. Chinuit tot mai mult de nelinişte, Iwaszkiewicz observă că tot restul serii Fania rămase tăcută *şi parcă tristă; îi evita cu grijă privirea, în timp ce ochii ei rătă-ceau cu o expresie nedefinită prin tot salonul. Schimbarea care i se întipărise pe fată fu observata curind şi de mama ei.

— Ce ăi, Fanieczka, eşti cumva bolnavă ? o întrebă. Poate ar fi bine să ne întoarcem acasă !

— Bine — răspunse scurt.

— I-am promis doamnei Szemiot s-o conduc. Noi o să coborîm, iar ea va merge mai departe. Şi eu sînt obosită. *Et voilă* şi pe doamna Szemiot 1 Mergem I

— Fania era inexplicabil de tăcută. Chiar atunci tind, în anticameră. Iwaszkiewicz îi puse pe umeri mantia călduroasă de toamnă, afară de un *„mergi"* laconic, acesta nu mai auzi nici un cuvînt de la ea.

— Abia după ce urcară în trăsură, cînd lînărul se pregătea să închidă uşa, Fania întrerupse tăcerea.

— Mamă — spuse — să urce şi domnul Iwaszkiewicz cu noi. O va conduce pe urmă pe doamna Szemiot.

— Iwaszkiewicz urcă deci în trăsură. Cu toată neliniştea, nu-şi putea stăpîni încîntarea care punea stăpinire pe el atunci cînd, după ce se aşezase alături de Fania pe bancheta destul de îngustă, la fiecare hurducătură mai puternică, umărul lui se lipea de al ei. Dealtfel, aşa cum cel care se îneacă îşi vede salvarea în orice scîndurică, şi el interpreta ultima intervenţie a Faniei drept un semn favorabil. Tăcerea ei putea fi doar rezultatul emoţiei. In al douăzeci şi doilea an de viaţă, cuvîntul vrăjit „iubesc" nu se ascultă în linişte. E greu să-l rosteşti, dar e tot atît de greu să-l asculţi fără să-ţi bată inima năvalnic. Oricine l-a rostit ori l-a as- eultat măcar O' dată în viaţă îşi aduce bine aminte ce furtună, ce vifor neînţeles, ce încîntare, dar şi ce spaimă stîr- neşte el cînd este spus nu numai din gură, ci şi din inimă. Ehei. lumea începe să se clatine, se învîrte, se întunecă şi ise luminează în acelaşi timp. Auzi curgerea propriului sînge prin vine, susurul propriului puls. Un cuvinţel mărunt, care include în el atîta valoare cît valorează fericirea. Nici fulgerul tăcut nu aruncă mai multă lumină în bezna nopţii, decît acest cuvînt asupra părţilor întunecate şi fără noimă ale vieţii. Are însă şi el cealaltă parte a medaliei. Cînd răsună fără ecou, e caraghios, iar atunci cînd nu exprimă adevărul — e meschin. Şi totuşi deseori sună şi în acest fel. Aşa cum *Biblia* nu-i poate interzice satanei s-o citeze, nici el nu le poate interzice bărbaţilor să-l cumpere, femeilor să-l vindă, proştilor în genere să nu-1 înţeleagă şi convenienţelor să-l respingă. Pentru convenienţe este prea pu

— ternic, iar dacă place comparaţia cu fulgerul, e şi prea strălucitor. De aceea, prostănacul civilizat şi manierat nu-l rosteşte, ci lasă să se înţeleagă totul cu ajutorul discuţiilor ocolite care înseamnă pleavă în vînt, doar adieri de adevăr şi simplitate. Iwaszkiewicz se abătuse de la convenienţe fără a fi caraghios şi nu era nici meschin, deoarece spunea adevărul. Încolţise în el speranţa că nici Fania nu-i luase in nume de rău acea abatere de la regulile vieţii de societate. Atunci, de ce tăcea ?

— Trăsura înainta repede pe străzile tăcute şi pustii. Persoanele din trăsură, înrîurite de impresii diferite nu-şi spuneau nimic.

— Doamna Bujnicka dormea i dacă nu tot atît de p&liticos, cum avea obiceiul că moţăie pe canapele în timpul lungilor serate dansante, cel puţin lot atît de adînc. Doamna Szemiot se cufundase şi ea în meditaţii *j* cugeta pesemne că, atunci cînd te duci undeva departe, e mai comod.să mergi cu trăsura decît pe jos. Iwaszkiewicz se gîndea că frumoasa şi iubita lui Fania, a cărei răsuflare o putea auzi acum, va sta prea puţin alături de el.

— Deodată liniştea fu întreruptă de oftatul Faniei. •

— Oftase însă atît de încet, de imperceptibil, încît n-o auziră nici doamna Szemiot nici doamna Bujnicka, iar Iwasz- kiewicz mai degrabă o simţi.

— Brusc începu să tremure.

I se părea că Fania se sprijină mai bine de umărul lui.

— In acest timp, căpşorul ei bălai se înclina încet către el. Cîrlionţii parfumaţi şi moi ca borangicul îi atinseră tîmpla o dată, apoi încă o dată. Curînd răsuflarea ei caldă li învălui faţa. Un ciudat fior de plăcere îl scutură din creştet pînă-n tălpi. In acelaşi timp, din faldurile mantiei se apropie de el o mînă albă ca o floare de crin. Atingerea cîrlionţi- lor se repetă şi în curînd simţi cum li acopereau tot umărul. In tăcerea nopţii, auzea acum pulsul bătînd în tîmplele Faniei. Apoi capul ei odihni pe umărul lui cu toată încrederea somnului sau a dragostei.

— Atunci mîinile lor se găsiră şi rămaseră aşa in mare tăcere şi în şi mai mare fericire.

— Dar, o. cititorule, vreau să-ţi şoptesc ceva la ureche. Fania n-a încălcat totuşi convenienţele, întrucît acestea sfîrşesc acolo unde începe iubirea.

VI

— Jas Zfotopolski se plictisea de moarte la Zfotopole şi nu pleca *comme tous Ies diables* la Varşovia numai pentru că Maszko îl ţinea strîns, cum se spune, de mînecă. Maszko era un om nepreţuit. Dacă moşierii cu pămînturi de colonizat îşi închipuie că aceasta e floare la ureche, apoi se înşeală amarnic.

— Jas nu s-ar fi descurcat în ruptul capului, dacă nu era Maszko. Cu- ajutorul acestuia treaba înainta repede şi, cu excepţia unor formalităţi judiciare, putea fi socotită ca încheiată. Curînd după plecarea lui Mis şi a lui Antos, Zlo- topole se schimbă ajungînd de nerecunoscut. Acum arăta ca o tabără. In curtea uriaşă, printre acareturi, se înălţau colibele şi corturile avangărzii civilizatoare care avea să vie la Zfotopole cu femeile şi copiii. Acum se tăia pădurea, iar la capătul aleii umbroase de tei, care dncea la conac, se vedeau grinzile galbene ale viitoarelor case *t* alături de grămezile de cărămidă, se înălţau mormane de şindrilă şi talaş, printre care trebăluiau cu fierăstraie şi securi vrednicii colonişti îmbrăcaţi în caftane scurte şi veste lungi. Construcţiile se ridicau repede r nimeni nu-i încurca pe *kulturtreger-i.* Doar cîte un mazurian mohorît trecea din cînd în cînd pe lîngă clădirile începute, îşi strîngea pumnii puternici şi se uita pieziş, ca un cîine în lanţ, la viitorii săi vecini. Nu se ajungea însă la ciocniri.

— Satul se afla destul de departe, iar slujitorii de la conac aveau poruncă straşnică să nu caute gîlceavă. Dealtfel şi coloniştii veniseră destul de mulţi, aşa că nu se mai temeau. Forfoteau peste tot, şi în barăcile argaţilor, şi prin clădirile conacului. Dacă cineva s-ar fi plimbat seara pe lîngă locuinţele slujitorilor, s-ar fi crezut transportat prin cine ştie ce minune în ţara Szpreii. Din ferestre irumpea lumina şi se auzea larma discuţiilor aprinse r în răstimpuri

lătra vreun căţel, răsuna chitara sau se auzeau halbele ciocnite. In locul cîntecelor simple de odinioară despre Jasiek şi Kasierika, răsuna acum o melodie mai voioasă i „Wo *ist das deutsche Vaterland ?/“* In locul tărăgănatului „Dana oi dana!" se auzea mai veselul *„ein,* zwei, *drei* /“ Nicicînd nu mai fusese atîta vînzoleală la Zfotopole, poate doar pe vremea cînd conacul şi curţile roiau de nobilii adunaţi asupra turcului sau a suedezului. Acum însă priveliş-

— tea era paşnică şi mai potrivită cu epoca noastră. In locul cuirasierilor înfricoşători se învîrteau prin curte bălaiele *Mădchen,* iar pe garduri, In lo.cul şeilor şi steagurilor de luptă, erau agăţaţi ciorapii albaştri ai aceloraşi *Mădchen.* Ehei, acum sînt alte timpuri, iar acelea au trecut, ca multe alte lucruri care au trecut şi ele...

— La început, pe Zlotopolski îl distra această mişcare, această viată renăscută. Simţea şi el ce -simte fiecare om după ce face o faptă bună. Introdusese elementele civili» zaţiei şi oferise un bun exemplu celorlalţi moşieri, scăpase de datorii şi vînduse Zlotopole, păstrîndu-şi titlul de proprietar, fiindcă, după spusele lui Maszko, îi rămăseseră palatul şi grădina. Intr-un cuvînt, crescuse mult în propria consideraţie. Dar toate acestea aveau şi părţile lor rele. Era nevoit să stea la ţară, să meargă la judeţ şi să intre în relaţii cu funcţionarii, să le strîngă mîinile şi să le întindă portţigaretul deschis, ca să-şi consolideze legăturile, trebuia să-i invite la micul dejun, să discute cu ei şi să vadă cum îşi mijeau cîte un ochi în semn că treaba merge strună, să le mulţumească pentru asigurările că „se face tot ce se poate" şi aşa mai departe. Distinsului nostru erou nu-i plăceau toate acestea. In cele din urmă, i se făcu dor d$ Varşovia şi de societatea înaltă, de modul său obişnuit de viaţă, de Mis Rossowski -şi prinţul Antos, de groom-ul cu inexprimabili strînşi pe picior şi de toate cele cu care se învăţase să-şi umple timpul de la ora zece dimineaţa pînă la două după miezul nopţii. Doar Maszko îi mai ţinea tovărăşie, dar şi acesta pleca destul de des cu coloniştiiîn cele din urmă, se repezi şi el la Varşovia pentru două zile.

— Cînd mă întorc, cred că totul va fi gata — îi spuse la plecare.

— Ah, blestematul ăsta de Zlotopole 1 mormăi Jas. Trebuie neapărat să- rămîn aici ?

— Altfel nu se poate, vor veni hotărnicii şi trebuie să-i primeşti. Dragă Jas, numai două zile.

— In timpul cărora va fi o adevărată minune, dacă n-o să Înnebunesc.

— O să-ţi aduc veşti de la Varşovia. Eşti şi tu curios să afli ce se mai aude acolo prin cercul nostru.

— Ei, hai, du-te.

— Adieu!

— Ce!e două zîle fură cele mai rele. Un gentleman adevărat să stea două zile la ţară, într-o singurătate deplină.

— nu e, într-adevăr, puţin lucru. S-ar fi dus cu plăcere să-şi vizileze vecinii, la doamna Zwiernicka, la familiile Felikso- ■wicz sau Stomiriski, dar nu ştia precis cînd vine hotarnicul. Şi, colac peste pupăză, îşi uitase la Varşovia pila de unghii, căci dacă n-ar fi uitat-o, ar fi avut cel puţin o ocupaţie, dar aşa, fără pilă, nu putea face nimic. Uneori se gîndea fără să vrea că e foarte greu să fii modelul celorlalţi moşieri, să le oferi un bun exemplu, fie şi numai pentru cîteva săptămîni. Află într-adevăr puţină mîngîiere în această concluzie, dar nu se aştepta să-i ajungă pentru două zile întregi.

— Aşa că nici un iubit nu-şi aşteaptă partenera la *rendez*-vous-ul stabilit cum aştepta el întoarcerea lui Maszko.

— A doua zi de dimineaţă veni hotarnicul pentru confir-ifaarea măsurătorilor, dar Jas nu se putu bucura prea mult din cauză că acesta era cam surd şi la tot ce i se spunea, Işi arăta dinţii, holba' ochii şi răspundea cu o expresie de uimire.

— Altfel ?

— Jas era disperat.

— Dar toate au un sfîrşit, chiar şi cele două zile la ţară. A treia zi se auzi uruitul trăsurii la intrare. Venise Maszko.

— *Jai* aleargă să-I întîmpine.

— Gata ? întrebă.

— Gata.

— Jas răsuflă adînc, apoi îi întinse lui Maszko amindouă mîinile.

— Je vous remercie de tout mon coeur t

— Oamenii ca noi trebuie să se ajute. -
— **Banii i-ai luat ?**

— Am luat mai mult decît te aşteptai t trei sute cincizeci de mii.

— Eşti foarte obosit ?

— Nu, dar de ce ?

— Pentru că peste o oră plecăm la Varşovia.

— Maszko îşi puse mina pe umărul lui Zlotopoiski.

— Nu prea mai ai de ce să te întorci acolo.'

— Cum ?

— Ce ştiu eu n-o să-ţi facă plăcere.

— Mai ales cînd habar nu am despre ce e vorba.

— Bine, ai să ajungi cu oarecare întîrziere. Fanny **se** căsătoreşte cu Iwaszkiewicz. S-au şi înţeles.

— Maszko îi spuse aceasta cu oarecare îngrijorare, dar care nu-i fu mirarea cînd, în locul răbufnirii aşteptate, Zlotopolski aruncă liniştit restul trabucului şi exclamă i

— Oho I

— Jas I se bucură Maszko entuziasmat. Noi toţi, pe .care *noblesse oblige,* ne străduim să fim gentlemani, dar tu eşti an model de neatins I

— Dacă era aici Mis — spuse Zlotopolski indiferent — ţi-ar fi amintit în primul rînd că un gentleman nu se pierde cuTirea.

— , — Şi pe el l-ai fi dat gata.

— Dealtfel, dragul meu — continuă Zlotopolski — dacă am primit aceastu veste cu nepăsare, e numai pentra că nu pierd nimic şi nici nu mă gîndesc să renunţ la nimic.

— Cum aşa, nici la Fania ?

— Nici la ea.

— Dar cine-1 va împiedica pe Iwaszkiewicz s-o ia de soţie, de vreme ce a şi fost acceptat ?

— Eu I rosti Jas cu tărie. '

— Maszko observă că în ochii lui' Zlotopolski strălucea o mîndrie ciudată şi, cu toată delicateţea trăsăturilor, semăna cu toţi înaintaşii, ale căror portrete atîrnau în sufragerie.

— Tu crezi — îl întrebă — că Iwaszkiewicz va renunţa ?

— Zlotopolski se stăpîni repede şi răspunse cu răceală j ,

— Mi-e tot una. Ştiu numai că nu voi ceda eu. Dragul meu, crede-mă că aici nu e vorba de Fania, ci de onoarea mea. Dacă vreunul dintre noi ar fi. cerut-o în căsătorie pe Fania în timpul absenţei mele, n-aş fi mişcat un deget. Dar pentru că mă numesc Zlotopolski, nu pot să-i îngădui primului intrus să-mi stea în cale. De aceea, nu voi da Înapoi nici în faţa duelului, mă cunoşti prea bine ca să te mai îndoieşti de asta.

— Intr-adevăr, Zlotopolski nu era deloc laş. Nu se amesteca (d nici o treabă primejdioasă cu multe complicaţii, dar era In stare să nu clipească in faţa armei adversarului. Nu de mult, tl provocase şi-l rănise pe unul dintre cunoscuţii săi, pentru că îndrăznise să susţină cum că el, Zlotopolski, oferise băutură falsificată la un prînz. Aşa că Maszko nu se tndoia că Ja*i* spunea adevăruL "

— Bine. bine — se miră — dar cum poţi tu să te duelezi cu Iwaszkiewicz ?

— Cred că nu se va ajunge pînă acolo, deşi în ultima instanţă prefer să-l omor eu pe Iwaszkiewicz ăsta, decît să

— mă omoarp el pe mine; şi încă din asemenea pricină.

— Jas, tu eşti un model inegalabil I

— Bine, acum mă duc, am să spun să înhame caii.

— Zlotopoiski ieşi. Rămas singur, Maszko se apropie repede

— de oglindă.

— „Şi cine-1 va împiedica pe Iwaszkiewicz să se însoare cu Fania?" se întrebă cu jumătate de glas. „Eu l Eu!" îşi răspunse tot el. Strîmbîndu-se şi luîndu-şi diferite poze in faţa oglinzii, se străduia să imite tonul şi expresia feţei lui Ztotopolski. „Eu I Eu 1 “

— In aceeaşi zi, seara, erau amîndoi la Varşovia. Ztotopolski alergă îndată la Mis.

— Ce mai faci ?

— Bine.

— îşi strinseră mîna.

— Ei, te felicit —; spuse Mis — treaba-i încheiată ?

— Una-i încheiată, alta abia începe. Mis, ştii ce zic eu?

— Ce?

— Că deşi ţi se spune „singurul om cu tact", puţini oameni sînt atît de liniştiţi ca tine.

— Mis îşi pieptănă favoriţii cu degetele.

— Influenţa provinciei se vede în mişcările agitate şi înclinaţia spre grosolănie — mormăi.

— încetează, hai încetează odată I Spune-mi mai bine de ce crezi că a fost acceptat Iwaszkiewicz ?

— Mis îşi pieptănă iarăşi favoriţii.

— Pentru că şi-a exprimat intenţiile.

— Pe dracu ! Dac-ai f! spus în familia Bujnicki de ce am plecat la Zfotopole, daoai fi spus că fac o mare afacere, că nu sînt ruinat, că plecarea mea la ţară nu este o fugă, puteau să-şi declare intenţiile zece ca Iwaszkiewicz.

— Nici vorbă.

— Atunci de ce n-ai spus nimic ?

— Mai întîi, pentru că nu mă interesează deloc.

— Iată dovada inteligenţei tale. Pe tine nu te interesează că un om ca Iwaszkiewicz a înlăturat un pretendent din sfera noastră.

— Mis păru descumpănit, dar adăugă i

— în al doilea rînd, pentru că tu însuţi ne-ai legat prin cuvînt, pe mine şi pe Antos, să nu spunem nimic. Voiai să-i faci o surpriză Faniei.

— Uite că surpriza mi-a făcut-o ea.

— E adevărat, pe onoarea mea!

— Cînd ai văzut cum stau lucrurile, nu trebuia sa te' mai formalizezi. Puteai să ghiceşti că-ţi voi fi îndatorat că nu ţi-ai respectat cuvîntul. Dar ca să ghiceşti, e nevoie să gindeşti, iar asta nu e meseria ta.

— Sigur că nu-i meseria mea. Şlavă domnului, nu trebuie să-mi bat capul cu nici o meserie, dar de vreme ce mi-am dat cuvîntul că voi tăcea, înţelegi şi tu, dragă Jos, chiar dacă era în joc viaţa ta, a Faniei, a tuturor membrilor familiei Bujnicki şi a Varşoviei întregi, tot n-aş fi suflat o vorbă. Pricepi, Jas ?

— Sînt curios dacă eşti tot atît de scrupulos şi cu plata datoriilor la termenul stabilit

— Asta-i altceva. Eu nu iau bani de la oamenii din sfera noastră. Dacă tu, de exemplu, îmi împrumuţi acum banii de

— _ care am nevoie, fii sigur că ţi-i voi înapoia la termen.

— Mulţumesc I După tine va veni Antos, după Antos . magnetizatorul Wladzio şi aşa mai departe.

— Cu Wladzio nu întreţii relaţii prea strînse, iar Antos n-are nevoie de bani.

— Cum ? Antos n-are nevoie de bani ?

— N-are nevoie, fiindcă are şi el.

— Antos are bani ?

— Antos se căsătoreşte cu Berliriska.

— Hm I Canaille !

— S-a dus la Berlinski să-i ceară bani cu împrumut. Ber- liriski s-a jurat pe Dumnezeu, cinste,' conştiinţă şi onoare că nu are bani lichizi. Şi pentru că lui Antos îi trebuiau bani gheaţă, i-a spus lui Berlinski că trebuie să-i aibă, întrucît vrea să se însoare. Berlinski I-a întrebat cu cine? Antos'i-a răspuns i „Cu fiica dumitale I' Apoi şi-a dat cuvîntul că nu glumeşte. *Stante pede* i-a spus şi fiicei acelaşi lucru. A doua zi a avut loc logodna, după care Berlinski i-a dat banii lui Antos, iar Antos i-a dat lui Berlinski o poliţă.

— Că se va căsători cu fiica lui ?

— Probabil. Dacă se va ţine de cuvînt, asta-i altă chestie, destul că acum el are banii pe care eu nu-i am şi pe care vreau s3-i împrumut de la tine. îmi dai ?

— îţi dau, dar sS vorbim de treburile mele. Ai fost de mult la familia Bujnicki ?

— Ieri. Vrei să te duci şi tu ?

— Am să profit că mîine au zi de primire. Crezi că voi fngădui unul om ca Iwaszkiewicz să mi-o sufle pe Fania- ?

— Bine dar micuţa Fania e îndrăgostită de el.
— Puţin îmi pasa.
— *Eh bienl* Mîine dimineaţa vin la tine după bani, âr seara mergem la familia Bujnic-ki.

— VII

— La recepţiile care aveau loc In fiecare marţi seara i doamna Bujnicka, venea destulă lume, cu toate că nu It onora cu prezenţa lor plăcută nici.„cunoscutul" Zubicki, nid „minunaturmagnetizator, contele Wladzio. Singura lor atracţie era Fania şi lumea elegantă care le frecventa. Nu e pra greu de imaginat cum se petreceau lucrurile la astfel de reuniuni. La ora zece fix, seara, doamna Bujnicka, îmbrăcată pentru recepţie, se aşează pe canapea In salonul luminat, dar încă pustiu. Se aşează, pentru ca primul frac car* va-intra s-o găsească aşezată şl să creadă că totdeauna stă aşa pe

canapea, în această poziţie, mai fermecătoare decît oricare alta. In acest timp, în anticamera tot atît de luminată se aud şoaptele contrariate ale lacheului Feliks însărcinat să ajute musafirii să-şi scoată paltoanele. Bătrînul Feliks e supărat pe fiu] său, micul Feliks, însărcinat cu scoaterea galoşilor ,• e supărat pentru că micul Feliks rătăceşte pe cine ştie unde, sau pierde în fiecare-marţi seara galoşii oaspeţilor. drept care el, tatăl lui adevărat, îi spune că n-are frică de Dumnezeu şi-i prezice că va ajunge la splnzurătoare. In sfîrşit, se aude sunetul clopoţelului, uşile salonului se deschid şi apare figura mai mult sau mai puţin prostească a primului musafir. îşi înalţă capul, Sşi înveseleşte chipul de parcă numai Dumnezeu ştie ce noroc a dat peste el şi, ţinîn- du-şi pălăria cu amindouă mîinile înmănuşate Ia înălţimea pieptului, înaintează săltînd pe fiecare picior fn direcţia canapelei pe care stă doamna Bujnicka. Urmează salutul, asigurările reciproce de stimă şi discuţia vioaie In limba franceză: Apoi sunetele clopoţelului se repetă mereu şi salonul se umple curînd de murmure, accent parizian şi cravate albe, de adieri parfumate şi căldură, de turniurile şi trenele doamnelor, de exemplare pur sînge de diferite rase şî de toate cele care, laolaltă, constituie eleganţa, confortul etc.

— Deoarece la seratele săptămînale vin'numai aceia pe carfe stăpînul sau stăplna casei îi aşteaptă, _e lesne să ne imaginăm uimirea doamnei Bujnicka cînd deodată, in uşa deschisă, apăru Zlotopolski, alături de subţiraticul şi înaltul Mis. Doamnei Bujnicka nu-i venea să-şi creadă ochilor, dar nu_ mai înclpea nici o îndoială. Era Zlotopolski în persoană, cu favoriţii lui bălai *ă J'anglaisc,* cu faţa-i totdeauna la fel de frumoasă, ca sculptată,' a cărei culoare lăptoasă, aproape copilărească contrasta ciudat cu ochii întunecaţi, cu priviri mîndre şi mustaţa bărbătească: el! el! elegant, ca de obicei, în frac, cu cravată, mănuşi şi pieptănat, ca totdeauna, fără cusur. Se opri o clipă în uşă şi, înălţîndu-şi capul, aruncă o privire peste întregnl salon, apoi se apropie de amfitrioană.

— Doamna Bujnicka zîmbi forţat; mai puţin versată în situaţiile dificile. Fania nu-şi. putu ascunde încurcătura, cu atît mai mult, cu cît Iwaszkiewicz nu se afla lîngă ea ; pe feţele celorlalţi se întipărise aşteptarea.

— Zlotopolski n-avea însă deloc înfăţişarea* unui iubit disperat, dimpotrivă, pe chipul lui, alături de linişte şi siguranţa de sine, se citea veselia. Degajat şi lejer o salută pe doamna Bujnicka, strînse mîna Faniei şi, înclinîndu-şi capul către cei de faţă, începu să discute cu gazda.

— întoarcerea dumitale e o adevărată surpriză — începu amabilă doamrta Bujnicka. Stai mai mult timp la Varşovia ?

— Vous *savez, madame,* domiciliul meu permanent e Ia Varşovia.

— Cu atît mai bine pentru lumea noastră, întoarcerea dumitale e o surpriză nespus de plăcută pentru noi.

— Ah, trăim într-adevăr într-o vreme în care abundă surprizele, dar în ce mă priveşte, n-am avut şi n-am intenţia de a părăsi oraşul. Am plecat numai pentru un timp la Zlotopole, să-mi aranjez afacerile şi m-am întors îndată după ce le-am pus Ia cale.

— Cel puţin s-a încheiat totul- cu bine ? In timpurile grele pe care le trăim, nu există bătaie de cap mai mare decît gospodărirea unei moşii.

— Nimeni nu ştie asta mai bine ca mine, am fost nevoit să stau Ia ţară peste trei săptămîni. Trebuie să recunosc însă cu dreptate că mi-am rezolvat treburile mai bine chiar decît mă aşteptam.

— Adevărat ?

— întocmai»

— Fania, auzi ce spune domnul Ztotopolski ? Cit de mult ne bucurăm I Păcat că n-ai venit mai devreme să ne povesteşti totul în amănunt.

— Recunosc şi eu că am venit cam tîrziu — răspunse apăsat Ztotopolski — dar nădăjduiesc că nu şi prea tîrziu.

— O clipă de tăcere.

— Oricum, dumneata eşti un oaspete binevenit — zise doamna Bujnicka.

— Care promite că se va strădui din toate puterile să-şi ' repare întîrzierea — răspunse Jas, înclinîndu-şi capul.

— Uneori nu mai e cu putinţă — interveni Fania cu răceală.

— Ztotopolski zîmbi.

— îmi aduc aminte — pară — că bunicului meu, castelanul, i se spunea prin saloanele -din timpul Principatului Varşoviei *Monsieui le* M*algietout.* Iţi amintesc, domnişoară, că sînt nepotul lui.

— Şi dumitale ţi se spune la fel ?

— Nădăjduiesc s-o merit

— Aşadar, abia în viitor ?

— i— întocmai, domnişoară, deviza mea priveşte in primul rînd viitorul.

— Viitorul nu mai este al dumitale.

— îndrăznesc să cred altfel. *

— Nu te-aş sfătui, ţi-o spun deschis. De unde această convingere ?

— Ztotopolski coborî uşor glasul.

— Nu ştiu, poate că perseverenţa domnului Iwaszkie-' wicz m-a învăţat să cred că şi lucrurile care par mai puţin probabile se pot întîmpla.

— Fania se făcu stacojie.

— Acest domn Iwaszkiewicz ştie să se descurce — urmă Zlotopoiski — dar în vremea noastră toţi trebuie să ne descurcăm. Eu, de pildă, nu numai că am păstrat ceea ce constituie într-adevăr Zfotopole, dar fără voia-mea am devenit şi capitalist

— Cum aşa ? întrebă cu vădit interes doamna Bujnicka.

— Uite-aşa... A, iată-1 şi pe domnul Iwaszkiewicz. *Bon- joui,* ***monsieuT*** Iwaszkiewicz I

— Într-adevăr, Iwaszkiewicz se apropie de doamna Bujnicka, o salută şi se aşeză lîngă Fania.

— La vederea Iui Zlotopoiski, se încruntă o clipă, dar curînd faţa i se însenină din nou, arătînd o vioiciune neobişnuită şi atîta fericire, încît atrase atenţia Faniei.

— Cred că ai avut o mare bucurie, nu-i aşa ? îl întrebă, privindu-1 în ochi.

— Da, domnişoara. Am izbutit să-mi realizez astăzi unul dintre vechile,mele visuri şi tocmai voiam să-ţi împărtăşesc şi dumitale

bucuria mea.

— Te ascult, spune!

— Astăzi am concediat pe ultimul muncitor străin din fabrica mea. Nu mai am nici un străin acum, toţi sînt de-ai noştri.
—.. . . . . .

— Aşadar cum ai devenit capitalist ? îl întrebă în acelaşi timp doamna Bujnicka pe Zlotopoiski.
— Am vîndut o parte din pămînt coloniştilor străini şi, plătindu-mi toate datoriile, am rămas cu destui bani lichizi.

— Şi dumneata cîşligi ceva din alungarea străinilor ? îl întrebă Fania pe Iwaszkiewicz.

— ■— Eu ? Nu I la început sînt chiar în pierdere.

— Deci cine are de cîştigat din asta ?
— Societatea. —

— Deci dumneata ai cîştigat cu adevărat de pe urma colonizării ? întrebă doamna Bujnicka.

— Eu am cîştigat foarte mnlt.

— Şi a pierdut cineva ?

— Societatea— repeta Iwaszkiewicz, aplecîndu-se spre Fania înainte ca Zlotopoiski să poată spune că, după părerea lui.^u pierdut coloniştii.

— Urmă o clipă de tăcere. Pe fruntea albă şi ,calmă a Faniei se fugăreau gîndurile ca nişte nouraşi care-i tulburau liniştea. Cîntărea în minte pricinile care hotărau faptele celor doi tineri şi se străduia să le aprecieze. Intr-adevăr, dacă societatea cîştiga prin ceea ce făcea Iwaszkiewicz, pierdea, în schimb, prin felul în care procedase Zlotopoiski. Rivalii stăteau în faţa ei în două roluri diferite. La început, nu înţelegea de ce unul din aceste roluri este pozitiv, iar celălalt negativ. Binele tuturor I Nu putea cuprinde cu 'gîndul această noţiune care-i părea un abis nedefinit. Simţea totuşi că trebuie s-o umple cu inima şi cu mintea pe toată întinderea ei. Asemenea sarcină nu era însă prea uşor de îndeplinit, fiindcă educaţia pe care o primise in anii copilăriei, nu-i putea fi'-de nici un ajutor acum. Cine se gîndea la astfel de lucruri, cînd era vorba de educaţia fetelor ? Puteai să fii o domnişoară bine crescută, .bine făcută*, şi fără să ştii ce înseamnă binele tuturor. Dar Fania voia să ştie acum şi, minată de această dorinţă, apelă la Iwaszkiewicz şi bine f&cu. Iwaszkiewicz era un om de inimă. Viforul progresului

aruncase în această inimă, ca într-un ogor, diferite seminţe, dar rodiseră numai cele sănătoase.. Cînd viforul bătea încărcat de cosmopolitism, inima rezista legată de ancora trecutului, care ancoră —simbol al speranţei — îi slujea totodată şi de credinţă în viitor. Fania alesese bine. Acum se simţea de două ori recunoscătoare faţă de Iwaszkiewicz care, explicîndu-i ce înseamnă binele tuturor, îi explica în acelaşi timp în ce constă superioritatea lui în comparaţie cu rivalul său. Chiar aşa ! Ce era pe lîngă el frumosul domni- " şor. în pas cu moda ? Faptele lor erau de-a dreptul opuse. Fania privi la Zlotopolski şi un zîmbet aproape dispreţuitor

i se aşternu pe buze.

— Dumneata ai auzit discuţia noastră ? îl întrebă.

— Care discuţie ?

— In timp ce dumneata vorbeai cu mama despre Zlotopole, eu am vorbit cu domnul Iwaszkiewicz.

— N-am auzit nimic.

— Ce păcat I Aţi mers amîndoi pe drumuri complet diferite.

— Cu atît mai bine pentru noi, fiindcă dacă drumurile noastre s-ar fi întîlnit...

— Atunci ?

— Atunci unul dintre noi ar fi trebuit să cedeze — răsună serios glasul inginerului.

— Pe onoarea mea I Aşa ar fi trebuit să se întîmple ,— răspunse cu mîndrie Zlotopolski.

— Cei doi tineri se priviră în ochi. In privirea Iui Iwasz--kiewicz se aprinse flacăra mohorîtă a voinţei nezdruncinate, dar şi ochii Iul Zlotopolski străluceau ca oţelul poleit, cu adevărat reci şi îndărătnici ca oţelul.

— Se făcuse tîrziu j în salonul doamnei Bujnicka, lămpile ardeau cu o lumină slabă în aerul înţesat de emanaţiile omeneşti.

Oaspeţii plecaseră cu toţii; larma încetase^ singurătatea şi golul luaseră în stăpînire toate colţurile. Pe chipurile doamnei Bujnicka şi al Faniei răzbateau paloarea şi oboseala, amestecate parcă şi cu anume îngrijorare. Cele două Temei înţeleseseră din seara care trecuse şi simţiseră în acelaşi timp că in atmosfera casei intervenise ceva care se anunţa ca şi furtuna prin tăcere. Nu-şi împărtăşiseră încă impresiile, şi în loc de cuvinte, se auzea doar foşnetul rochiilor de mătase. Privirile mamei şi ale fiicei se întîlneau la răstimpuri şi se despărţeau grăbite. In cele din urmă, Fania întrerupse cea dinţii tăcerea.

— Noapte bună, mămico ! îi ură.

— Doamna Bujnicka îşi îmbrăţişă fata cu o duioşie neobişnuită şi ii sărută-cu căldură fruntea albă, apoi se depărtă cîţiva paşi, după care se opri iarăşi lîngă uşă t părea că vrea să-i spună ceva, ezită însă şi plecă.

— Fania se duse şi ea în camera ei. De bună seamă, avea la ce să se gîndească. Sprijinindu-şi capul într-o mînă, nu-i răspundea nimic tinerei cameriste obişnuite să sporovăiască *i* aşezîndu-i cozile bălaie sub căciuliţa de noapte, aceasta se străduia să Intre în vorbă eu ea. Gîndurile Faniei nu erau prea vesele.

— Ultima discuţie dintre Iwaszkiewicz şi Zlotopoiski o umpluse de o spaimă de moarte *t* îşi amintea privirile mîndre şi cuvintele aproape ameninţătoare ale amîndurora. O înfricoşa, revoltînd-o în acelaşi timp, încăpăţînarea lui Zlotopoiski. Aşadar, pentru el, în planurile luf, voinţa ei, alegerea ei nu Însemna nimic ?

O socotea, se vede, un obiect, nu ca pe^o femeie liberă, fiindcă atunci cînd încercase prin cuvinte pline de răceală să-i arate că-1'respinge, îi răspunsese cu o singură vorbă : *„ma]gr4tout'*. Domnişorul infatuat conta pe numele şi pe averea lui, crezînd că nu există femeie pe care, cu voia sau fără voia ei, să n-o poată cumpăra cu asemenea preţ. Purtarea lui însemna pur şi simplu obrăznicie,

— dar pesemne că mîndrul domnişor nu se temea de urmările ei ; nu se temea nici de Fanny, nici de logodnicul ei. Poate că această atitudine arăta cura), dar arăta şi un egoism feroce. Obraznicul, cutezase să-i spună ei *„malgretoul",* cu toate că acelaşi Iwaszkiewicz, care privise fără să clipească drept în ochii unui duelgiu renumit, se purtase aproape copi- ' lăreşte de timid, cu ea. Această lipsă de îndrăzneală izvora însă dintr-un suflet puternic, dovedind prospeţimea sentimentelor, respectul autentic şi adevărata simţire. Dacă ar fi trebuit să aleagă între Iwaszkiewicz şi Zlotopolski, Fania n-ar fi ezitat nici o clipă. Alesese dealtfel şi nu despre asta era vorba acum. Era neliniştită şi se temea pentru că nu ştia la ce se poate ajunge între doi oameni ca ei şi nici cum avea să se sfîrşească.

— Intre timp, camerista o dezbrăcase şi plecase. Fania suflă In luminare. In cămăruţa ei de fată se Instăpini întunericul, doar raza lunii se furişa ca o panglică albă, dincolo de perdeaua patului, doar candela de argint, 'agăţată sub statueta Madonei, lumina în penumbră ca un licurici. Se aşternu, . ’iniştea. sora nopţii şi iubita somnului, cum glăsuiesc poeţii.

— Deodată, în camera alăturată se auziră paşii cuiva, uşa se deschise şi doamna Bujnicka în *negligi* alb, apărind cu mîna flăcăruia luminării, intră în dormitorul fiicei sale:

— Inima Faniei începu să bată neliniştită; se ridică în capul oaselor.

— Dumneata nu dormi, mamă? o întrebă.

— Nu, copila mea.

— Doamna Bujnicka se aşeză lîngă patul fiicei sale.

— Iubita, draga mea copilă I rosti un glas tremurător.

— Ochii Faniei se umplură de lacrimi *i* se aplecă spre mîi-

— nile întinse ale mamei şi, sărutîndu-le cu dragoste, îşi ascunse faţa în ele.

— Nu te necăji, Fania I Tu ai plîns? Nu s-a întimplat nimic rău.

— O, mamă, s-au întîmplat destule rele şi numai eu sînt vinovată. M-am purtat ca un copil răsfăţat, multă vreme în faptele mele n-a fost nici adevăr, nici sinceritate.

— N-ai făcut nimic rău.

— Tremur toată, cînd mă gîndesc ce va urma.

— Totul se va sfîrşi cu bine. Nu te teme.

— Mamă I mamă I

— Oamenii se despart şi înaintea altarului. Ai acceptat.

— daţ nu te-4j logodit. Totul se poate reface. Cine se mai aştepta ca Zlotopoiski să ajungă atît de bine.

— Mamă I o întrerupse Fania, roşind ca un trandafir.

— Ce este, copila mea ?

— Vorbim de lucruri diferite şi nu ne înţelegem deloc. Hai mai bine să punem întrebarea limpede : voi fi soţia lui Iwaszkiewicz sau nu ?

— Doamna Bujnicka nu era pregătită pentru o izbucnire atît de bruscă din partea Faniei. Ea conta pe diplomaţia ei, dar acum trebuia să răspundă fără ocolişuri da sau nu. Iar doamnei Bujnicka nu-i plăcea cînd cineva vorbea de-a dreptul. Modul de a spune avea pentru ea aproape tot atîta importantă ca şi conţinutul; chiar atunci cînd era singură şi se gîndea la ceva, gîndurile ei îmbrăcau totdeauna o formă căutată, diplomatică. Iată de ce întrebarea Faniei o descumpăni şi o revoltă în acelaşi timp.

— *Ai* milă de mine, Fanieczka, cum poti să spui astfel lucrurilor pe nume ? Cînd pune asemenea întrebări, o domnişoară bine crescută lasă să se înţeleagă prin aluzii, dar aşa... să-ţi fie ruşine, Fania !

— Cu toate acestea, eu te întreb de-a dreptul, care este voia dumitale ? După aceea o să-ţi, spun şi eu ce cred.

— Nu te mai recunosc.

— Se prea poate. Nici eu nu mă mai recunosc de Ia o vreme, dar mă simt mai bine aşa. Iwaszkiewicz mi-a deschis ochii asupra multor lucruri, iată de ce lui îi arăt ce simt ■cu adevărat.

— Copila mea, nu mă supăra...

— Mamă, eu nu vreau să te supăr, dar...

— O domnişoară cu maniere alese...

— Se cuvine să iubească adevărul, apoi să fie o soţie şi o mamă bună..

— $i mamă ? Mais *c'est alfreux!* Cine te-a învăţat asemenea lucruri ?

— Iwaszkiewicz ! Sînt lucruri atît de simple, iar eu n-am ştiut nimic. $i cînd te gîndeşti că am douăzeci şi doi de ani.

— Doamna Bujnicka se înfurie de-a binelea.

— Deşteptul de Iwaszkiewicz nu te-a invăţat că o domnişoară cu educaţie, înainte de a deveni soţie şi ma... (nu vreau să pronunţ acest cuvînt...), trebuie să fie şi o fiică ascultătoare ? "

— Fania lăsă capul în jos. Doamna Bujnicka avea şi ea dreptatea ei.

— Doar nu de mine-i vorba — urmă doamna Bujnicka. Mîine voi avea migrenă, dar facă-se voia Domnului! Sînt pfegătită să sufăr I Pe mine mă interesează fericirea ta! Voi avea migrenă, nu poate fi altfel. După cele ce-am auzit pici, nu-mi rămîne decît... să-ml pun cataplasme după urechi. Dar, Fania, Fania, gîndeşte-te şi tu. Iwaszkiewicz înseamnă burghezia ! Vei face parte din burghezie. N-aş mai putea trăi, dacă tu ai fi socotită o burgheză. Nu există nimic mai de *mauvais geme* ca burghezia. Ah I burghezia I burghezia I

— Mamă dragă, cum pot să-mi iau cuvîntul înapoi ?

— N-ai fost logodită, iar acceptarea verbală nu te obligă la nimic.

— Ah 1 mă obligă'şi acceptarea verbală, şi... Nu poţ, mă-mico ! Eu... mamă I... sînt legată şi prin altceva de Iwasz- kiewicz.

— Doamna Bujnicka zvicni drept în picioare. -

— Ce spui tu, fiica mea ? strigă înfricoşată.

— Fania se ridică iarăşi în capul oaselor. Ochii i se umplură de lacrimi şi o rumeneală purpurie îi coloră încet obrajii. Roşie, cu mîinile împreunate şi cu lacrimi în ochi, acoperită de părul cozilor despletite, împrăştiat peste cămaşa de noapte, cu inima bătînd ca la o pasăre înspăimîntată, era aidoma cu statuia smereniei sau a pocăinţei.

— Mamă ! rosti rugător.

— Vorbeşte, nefericito I

— Mamă, s-a întîmplat în trăsură...

— Ce s-a întîmplat în trăsură ?

— Ne întorceam de la familia I______ in seara în care contele Wladyslaw... cînd a lătrat căţeaua...

— Ei, şi mai departe ?

— Dumneata şi doamna Szemiot şedeaţi pe bancheta din spate, iar eu cu el în faţă şi... atunci eu... da, atunci... eu... nici eu nu ştiu cum s-a întîmplat...

— Ai să mă omori, mă asupreşti, mă chinuieşti cu atîta cruzime...

— Şi eu... mi-am plecat capul pe umărul Iui — sfîrşi. Fania dintr-o răsuflare.

— * — Şi pe urmă ? întrebă febril mama.

— N-a mai fost nimic.

— Nimic I

— N-a mai fost nimic, dar şi ce-a fost, a fost foarte rău. Eu însămi îmi fac vină, dar...

— A fost cum nu se putea mai de *mauvais geme.*

— Celui care iubeşle, nu-i pasă de *genre.*

— încetează! Ai mai auzit tu ca o domnişoară bine crescută să se poarte în felul acesta ?

— Nu, mamă, n-am mai auzit. Şi mie mi-e frică, dar înaintea propriei conştiinţe mă dezvinovăţeşte afecţiunea mea pentru Iwaszkiewicz. Dacă după cele Intîmplate mi-aş mai călca şi cuvîntul, ar fi înfiorător!

— Bine, dar nu te-a văzut nimeni!

— M-a văzut Dumnezeu. Pentru nimic în lume n-am să-mi calc cuvîntul pe care i l-am dat lui Iwaszkiewicz.

— Ascultă, fată îndărătnică! Nu te voi obliga să iei pe Ztotopolski, dar îţi spun că, pînă nu va renunţa el, pentru nimic în lume nu-ţi voi îngădui să te căsătoreşti cu Iwasz- kiewicz.
— Dacă mai are cît de puţină onoare şi cinste, va renunţa.

— IX

— La Ztotopolski era mare îmbulzeală de cînd colonizase Zlotopole. Toţi cunoscuţii îi arătau mai multă simpatie ea oricînd. Nu o dată se întîmpla să vie la el vreun prieten şi să-i spună i

— Jas, îmi îngădui să-ţi fac dovada prieteniei şi a încrederii mele.

— Ce doreşti ?

— Imprumută-mi atît şi atît.

— *Tiens* / asta-i o dovadă de prietenie ?

— întocmai, de ce nu mă duc să cer la altcineva ? înţelegi şi tu că banii se împrumută numai de la oamenii cu care ai legături strînse... ei, poate cu dobîndă, dar între noi nu putea fi vorba de aşa ceva.

— Şi Zlotopolski îi da.

— Avea fire de nobil polonez, firea aceea care se manifesta atît de limpede în prinţul poreclit .Iubite domnule", cînd şe ducea printre şleahtici şi-i dădea unuia căciula i .ia-o!" altuia cingătoarea i „ţine!* celui de-al treilea sabia i „uite!" şi tot aşa, pînă ajungea la
!42

nădragi.

— C-da 51 coala 10

—

— Zlotopoiski nu ştia nici el sâ refuze. Dealtfel, cum puteai să [f]e împotriveşti unor dovezi de prietenie ?

— Ha mai chema lumea şi la micnl dejun, la caTe se putea minca şi bea *honeste,* aşa că musafirii nu lipseau.

— La cîteva zile după reuniunea de la doamna Bujnicka şi după discuţia cu fiica ei, Zlotopoiski se afla la el acasă în tovărăşia prinţului Antos şi a lui Maszko. Discutau despre logodnica prinţului.

— Ce-ai să te faci cu ea ? Ha I ha! De la Berlinska la prinţesa M...ska, sună bine I rîse Maszko.

— Ce-am să fac ca ea ? Dacă ne vom căsători, ea va sta la ţară, iar eu la Paris.

— Păi tata, mama şi bunicul ei îţi vor da voie ?

— Puţin îmi pasă mie de tata, mama şi bunicul ei.

— Viitorul tău SOCTU trebuie să Fie foarte bine dispus acum, nu-i aşa ? întrebă Zlotopoiski.

— Ehe 1 şi încă cum I Acum pregătesc zestrea, cumpără trăsuri şi pictează blazonul pe ele.

— Al lor sau al tău ?

— Se înţelege că al meu, mare cît o farfurie, cît asta

— răspunse prinţul Antos; arătînd o farfurie din serviciul pentru micul dejun.

— Şi logodnica ta ?

— Mă iubeşte.

— Dar tu ?

— Eu ridic paharul în sănătatea ta, Jas I zise prinţul Antos, turnîndu-şi un pahar de vin. Pe onoarea mea, toate femeile sînt la fel.

— Ehei

— Pe onoarea mea I Berlinska e tot atît de bună ca şi Fania ta, ba poate chiar mai bună, fiindcă...

— Zlotopoiski îşi puse mîna pe umărul prinţului Antos.

— Te sfătuiesc să nu faci asemenea comparaţii, e în folosul tău I Tu n-ai decît să te căsătoreşti cu o evreică sau cu diavolul... nu-mi pasă, dar nu-ţi permit să o vorbeşti de rău De Bujnicka.

— Prinţul Antos se uită în ochii lui Jas, dar văzu că acestuia nu-i ardea de glumă. Zlotopoiski nu se prefăcea, din rontră, buzele-i tremurau nervos, iar mîna strîngea atît de puternic umărul lui Antos, încît acesta se aplecă fără să /rea.

—Ce-i cu tine ? Prea iei totul în serios. N-am avut in- enţia să...

— In clipa aceea se auzi clopoţelul şi intră Mis Rossowski.

— Rece şi ţeapăn ca totdeauna, Mis Rossowski ii salută pe cei de faţă şi, fără să spună o vorbă, se aşeză in fotoliu, apoi, întinzîndu-şi picioarele, începu să-şi pieptene favoriţii cu degetele şi să-şi aranjeze îmbrăcămintea care arăta parcă ciudat de boţită şi şifonată.

— Işi dădu seama curînd că se Intîmplase ceva neobişnuit.

— Jas se plimba furios prin încăpere, iar prinţul Antos şi Maszko arătau destul de înspăimîntaţi,- tăceau cu toţii.

— Ce s-a petrecut aici ? întrebă Mis.

— Prinţul Antos îi povesti cele întîmplate.

— Antos, dă-i mîna lui Zlotopolski şi cere-i scuze... Iar- tă-mă, Antos, dar una e Fanny şi alta propria logodnică.

— Antos şi Jas îşi strînseră mîinile.

— După care Mis îşi puse monoclul la ochi şi se uita cu luare aminte la Ztotopolski.

— Jas, ştii ce vreau să-ţi spun acum ?

— Te ascult.

— Dacă nu eşti încă îndrăgostit de Bujnicka, vei fi în curînd.

— Ztotopolski nu zise nimic.

— Am ghicit s-au n-am ghicit ? strecură Mis, legănîn- du-se.

— Iţi spun deschis. Nici eu nu mai înţeleg ce se întîm- plă cu mine. De cînd m-am întors de la ţară, n-o mai înţeleg deloc pe Bujnicka. Credeam că voi avea de lupta numai cu Iwaszkiewicz, dar şi ea e hotărît împotriva mea. Asta nu-mi convine, nu mă aşteptam la atîta împotrivire, îmi strică buna dispoziţie.

— Tu nu vei fi niciodată un englez adevărat. Eşti prea sangvinic.

— Să lăsăm asta. Revin la ce spuneam. Nu vă ascund acum că

Bujnicka începe să-mi placă. Poate că tocmai rezistenţa ei mă supără şi mă atrage totodată. Şi apoi, dacă vreţi,

— o femeie îndrăgostită are un farmec neînţeles. Iată de ce ne plac atîta logodnicele şi soţiile tinere. Iar Fanny este îndrăgostită de Iwaszkiewicz. \

— Ai dovezi în acest sens ?

— Cum nu se poate mai sigure, fiindcă provin chiar din gura ei.

— Chiar din gura ei ?

— Da. Mi-a spus-o ea însăşi nu mai departe de ieri, la familia L...ski. In timp ce prostănacul de Zubicki citea nu mai ştiu ce baliverne, fji-am apropiat de ea şi, după cîteva cuvinte, am lăsat-o să înţeleagă că nici prin gînd nu-mi trece să renunţ la drepturile pe care, cinstit vorbind, nu le-am avut niciodată. Intr-un fel, mi-a spus şi ea că nu le-am avut niciodată şi mi-a mărturisit cu sinceritate că mama ei vrea să întrerupă relaţiile cu Iwaszkiewicz, că e de partea mea, dar că ea, Fania, nu-mi va acorda mîna niciodată, deoarece il iubeşte pe Iwaszkiewicz. Cind mi-a spus toate acestea, avea lacrimi In ochi şi-j tremura glasul. Eram şi eu revoltat. Nu credeam că e atît de cinstită şi n-am văzut-o niciodată atît de frumoasă. Nu mă tem de o sută ca Iwasz- kiewicz, dar nu pot să suport lacrimile femeilor. M-am întors acasă furios, obsedat de situaţie, pentru că am uitat să vă mai spun că ieri mi-a repetat a doua oară nişte cuvinte pe care, să mor dacă le înţeleg.

— Ce anume ?

— Că eu şi Iwaszkiewicz, să-l ia dracu ! am mers pe două drumuri diferite şi...

— Ei şi ?

— Chiar dacă nu l-ar iubi şi ar trebui să aleagă Intre noi doi, i-ar da lui mîna numai pentru că a mers pe un drum opus celui pe care am mers eu.

— Ce ghicitoare mai e şi asta ?

— Pricep şi eu tot atît cît pricepeţi şi voi.

— Jas, ştii re zic eu ? II întrerupse prinţul Antos.

— Zi.

— Că nici eu nu înţeleg o iotă.

— Antos, să nu vorbeşti niciodată înainte de a te gîndi

— îl dojeni Rossowski.

— In zadar îmi bat capul să pricep ce-a vrut să spună

— continuă Zlotopoiski.

— Mis Işi pieptănă favoriţii.

— Dragul meu — zise — nu numai tu îţi baţi capul zadarnic. Şi eu mă tot gîndesc Ia un lucru pe care nu-i chip să-l desluşesc.

— Nu cumva e vorba de dragoste ? întrebă Maszko.

— Nu I Uitati-vă la hainele mele.

— Ei şi ? Sînt boţite, şifonate, ■ le lipsesc nasturii.

— Toate astea au o legătură cu problema mea. Mă tot tntreb ce plăcere poate găsi nobilimea polonă într-o îmbrăţişare după care te dor oasele şi în nişte sărutări din cauza cărora ţi se umflă obrajii.

— Asta e vrednică de Mis ! exclamă Maszko. Ai încercat-o pe pielea ta ?

— Priveşte la îmbrăcămintea mea. In timp ce veneam liniştit la voi, îmi apare deodată In faţă, pe stradă, un văr al meu, gospodar model care vine la Varşovia o dată la cinci ani. *Imaginez-vous,* îşi umflă nările, desface braţele, deschide botul şi mă aşteaptă. Mă prăbuşesc în această prăpastie » simt cum încep să-mi trosnească oasele, cum mi se mototoleşte gulerul şi mi se dezleagă cravata. Mă mănîncă, mă înconjoară, mă devoră şi mă înghite *f* pe obraji mi se lipesc nişte ventuze uscate, şi toate astea vor să însemne i „ce mai faci ?"

— Prinţul Anlos şi Maszko nu mai puteau de rîs.

— Te-ai supărat ?

— Sigur că m-am supărat, dar nu i-am arătat-o — răspunse Rossowski serios.

— Ce-o fi vrut să spună ? se întreba Zlotopoiski care, preocupat de gîndurile lui, nu ascultase povestirea lui Mis. Ce-a vrut să spună ? Ce dracu, doar n-am făcut niciodată rău nimănui.

— Ei, hai să nu ne mai gîndim la ce a vrut să spună — propuse Maszko — ci la ce intenţionezi să faci tu.

— Uite că nici eu nu ştiu prea bine. Cu cît îmi place mai mult, cu atît mai puţin vreau să renunţ la ea. Iar pe de altă parte, să acţionez împotriva voinţei şi sentimentelor unei astfel de femei ?

— Mama ei o va sili — observă prinţul Antos.

— Eu nu vreau s-o silească nimeni!

— Trebuie totuşi să te căsătoreşti cu ea — conchise Maszko. Oamenii ca noi nu se cuvine să cedeze în faţa unora ca Iwaszkiewicz.

— Să-i dau o lecţie şi să mă retrag —mormăi Jas. Da, e singura soluţie f... Singura soluţie I

— Ce ? Care ?

— Asta I răspunse, arătînd spre pistoalele agăţate deasupra patului.

— Mis îşi pieptănă iarăşi favoriţii.

— Iţi stau Ia dispoziţie ca martor — se oferi.

— Iwaszkiewicz va fi cuprins de spaimă I strigă Maszko.

— Zlotopoiski se uită la el cu luare aminte. Maszko părea
— încurcat.

— lartă-mă, Maszko, dar cred că mai degrabă ţie ţi-ar fi frică. Iwaszkiewicz nu e un laş.

— Iţi stau la dispoziţie ca martor — repetă Mis.

— Prea bine, dar mai întîi trebuie să stau de vorbă cu Iwaszkiewicz. In cele din urmă, va renunţa. Cu Fania, mai ales cu lacrimile ei, nu pot să mă lupt.

— Atunci duelul ce rost mai are ?

— Altminteri s-ar spune că eu, Jan Zlotopolski, m-am temut de Iwaszkiewicz. Nu, duelul trebuie să aibă loc. Voi renunţa, dar îi voi da o lecţie. Nu am de gînd să-l ucid, dar va primi o lecţie j el de la mine sau eu de la el.

— Şi de ce vrei să te duci la el ?

— Vreau să dezleg ghicitoarea şi să găsesc un pretext pentru duel.

— Puteai s-o întrebi pe Fania.

— Am întrebat-o, dar n-a vrut să-mi spună, ca să nu mă supere, cum mi-a explicat. Presimte şi ea că va avea loc duelul şi se teme pentru... Iwaszkiewicz.

— Cînd te duci la el ?

— Astăzi. Unde locuieşte ?

— Nu ştiu, dar îl găseşti pînă seara la fabrică.
— Atunci am să mă duc la fabrică.

— Intr-adevăr, pe la cinci, spre seară, Jas se duse la fabrică, dar

nu-l găsi acolo pe Iwaszkiewicz. In schimb, un ingi- neraş tînăr, cu părul roşcat, ochii verzi şi faţa ca de femeie îi arătă politicos biroul directorului. Jas se hotărî să-I aştepte pe Iwaszkiewicz care avea să sosească peste vreo oră şi, de plictiseală, începu să se uite prin încăperea care dădea cu o fereastră în curtea fabricii. Şi una şi alta îi stîrniră curiozitatea. Camera în care se afla trăda de la prima aruncătură de ochi atelierul inginerului. Cartoane uriaşe cu desene abia începute şi modele pe care Jas nu era în stare nici să le numească, hărţi şi termometre, instrumente de fizică, tabele şi registre de contabilitate nmpleau toate colţurile încăperii. Lîngă perete şi nu prea departe de uşă era un dulap plin cu cărţi, pe care se aflau un glob uriaş şi o locomotivă în miniatură, foarte exactă. Pe ceilalţi pereţi erau agăţate portretele unor ingineri străini renumiţi / pe poliţele mari de lîngă birou se vedeau probe din diferite minereuri de fier. Cu toate acestea, încăperea părea destul de moho- rîtă *i* scaunele negre de lemn, masa neagră şi dulapurile alcătuiau întregul mobilier. Era limpede că aici nu putea sta un domnişor pomădat, ci un om aspru, truditor. Fiecare amănunt arăta munca încordată şi consecventă, decurgînd din forţa ideilor. încăperea îşi caracteriza locatarul. Zlotopoiski privea în jurul lui cu un respect involuntar, amestecat cu uimire. El care, ca un gentleman adevărat, nu făcuse absolut nimic toată viaţa, el, sclivisitul spiritual, ale cărui preo- cupări zilnice depindeau de hainele în care se îmbrăca dimineaţa, se întîlnea aici, poate pentru prima oară în viaţă, faţă în faţă cu munca. Fără să vrea, se compara acum cu Iwaszkiewicz, convingîndu-se de propria inferioritate. Inima

i se strînse de mîhnire, înţelese că Fania avea dreptate.

— Simţămintele triste i se resfrînseră pe faţă, dar gîndu- rile întunecate îi fură întrerupte de tînărul inginer roşcovan care se apropie de el şi-i spuse cu amabilitate t

— Directorul vine la şase, aşa că mai avem încă o jumătate de oră, poate că în acest timp doriţi să vizitaţi fabrica ?

— Cu cea mai mare plăcere. încotro mergem ?

— O să vă arăt maşinile, atelierele, forja, lăcătuşeria, turnătoria şi ce mai vreţi dumneavoastră.

— Ieşiră din biroul directorului. Tînărul însoţitor al lui Jas, iute ca focul, ou se arăta deloc zgîrcit cu explicaţiile. După ce intrară într-o clădire uriaşă, cu mult zgomot, în care se afla maşina cu aburi, ascultă puţin şi spuse i

— Da, domnule, la noi se munceşte, nu glumă!

— Bine, dar aici poţi să surzeşti I observă Jas.

— Fleacuri I Chestie de obişnuinţă !

— Era într-adevăr nevoie şi de multă obişnuinţă. La fabrică se lucra din plin. Roţi uriaşe, dinţate şi obişnuite, se invîrteau cu avînt şi iuţeală drăcească» pistoanele mari se ridicau şi coborau cu mişcări monstruoase *i* uruitul roţilor, vuietul, scrîşnetele, şuierele ascuţite şi urletul dureros al fierului strunjit, bufnetul ciocanelor umpleau sufletul de temeri nedesluşite în faţa acele! forţe neînţelese care punea totul in mişcare. Toată clădirea trepida cuprinsă parcă de febră r cuvintele nu se mai auzeau ; pînă şi aerul părea că tremură de spaimă.

— Ei. cum e, domnule ? ţipă inginerul în urechea lui Zlotopoiski.

— Mare putere, uriaşă !

— Aşa-i mereu de cînd îl avem direrlor pe Iwaszkie- wicz.

— Adevărat ?

— Domnule, aici mîna lui pune totul în mişcare.

— Trebuie să fie un om foarte capabil!?

— Ehe! şi pe deasupra şi muncitor! Mai de mult era altfel aici. Fabrica era aproape să dea faliment. Poftiţi mai departe.

— Spunînd acestea, tînărul inginer sări de pe o grindă' pe alta urmat de Zlotopolski.

— Atenţie, să nu vă prindă curelele I Pe aici 1

— In acest timp, afară se insera ,• în clădire se aprinseseră lămpile, în lumina cărora, îngemănată cu umbrele, bala împrumuta forme halucinante, semănînd cu anticamera iadului.

— Roată dinţată cu acţiune dublă, invenţia directora- Iui ! strigă inginerul cu vocea unui cicerone.

— Ztotopolski privi la monstrul rotund care se învîrtea cu turbare într-un colţ întunecos.

— Supape de, siguranţă sistem american, aplicate pentru prima dată la noi în ţară de director!

— Jas îşi muşca buzele. Ce era el în comparaţie cu acest Iwaszkiewicz ?

— Aspersoare care-i feresc pe munrilori de pilitura de fier ,■ proiectate tot de director.

— înseamnă că aveţi muncitori puţini, de vreme ce-i îngrijiţi atît de bine ?

— Avem destui, dar muncitorul e om ca şi noi. semenul nostru. In alte fabrici, cînd moare un muncitor, îi rămin copiii fără pîine, la noi însă, e altfel.

— Cum altfel ?

— Directorul a asigurat soarta văduvelor şi a orfanilor din cotizaţiile tuturor.

— Lui Jas i se strînse inima de tristeţe ce era el faţă de acest Iwaszkiewicz ?

— Creştea în el un simţămînt ciudat de respect pentru rivalul său, simţămînt pe care Jas îl formulă astfel:

— „Aş vrea să mă bucur de prietenia unui asemenea oin".

— Să trecem şi pe la şlefuitori, dacă doriţi ! propuse inginerul.

— Nu, domnule ! Hai să ieşim afară, mă tem să nu răguşesc şi să surzesc în acelaşi timp.

— Şi la forje e frumos, ai ce vedea.

— Nu I nu 1 îmi ajunge.

— Ieşiră în curtea fabricii *t* se lăsa întunericul dar se vedea încă destul de bine.

— Tocmai trecem pe lîngă forje — spuse inginerul» acum se aţîţă focurile i curînd se vor auzi bufnetele ciocanelor.

— Directorul vostru trebuie să fie un om...

— Zlotopoiski se Întrerupse brusc.

— In văzduh răsună nn cîntec care făcu să zăngăne geamurile clădirii, toate celelalte zgomote încetară — un cîntec cu adevărat de fier *t* de parcă nu ieşea din plămîni omeneşti — un cîntec în nota celor o sută de ciocane care bă- teau tactul.

— Ge-î asta ? întrebă Zlotopoiski.

— Ochii tinărului inginer se luminară ; roşeaţa entuziasmului îi urca in obraji.

— Cîntă fierarii noştri. Ascultă, domnule.
— Se opriră amîndoi; cuvintele cîntecului se auzeau limpede i

— .Cînd sullâ ţoale, cind arde jar* în bufnet greu şi ploaie de scîntei,
— Nu pierdeţi timpul, dumnezeescul dar !

— Hei, la lucru, grele ciocane 1 Roşii scintei, trudă, sudoare,
— Scrlşnet de cleşti, geamăt de pistoane

— Mai dragi-s decât vorba prelăcutâ,

— Şl-amare lacrimi din alcov de aur;
— Munca-1 izvor de fericiri, virtute /

— Sus iruntea, spre ceruri, iar braţu-n jos chiteşte!

— Să-l lauzi pe cel sfînt, aici oţel căleşte !

— S-ajungi acolo-nvaţă, aici bale, asudă,

— De vrei ca munca-ţi să rodească Şi cheia de la ral să-ţl fie gata-n trudă,
— Cind moartea vai! veni-va, avan să te lovească.

— Fiecare cuvlnt răsuna în văzduh cu atîta forjă, încît Zlotopoiski şi tînărul inginer nu pierdeau nic i nn sunet.

— Ei, ce spuneţi, domnule ?

— Zlotopoiski nu răspunse.

— In alte fabrici nu se aude asemenea cintec.

— De ce ?

— Păi n-aţi auzit în ce limbă cîntă ? In alte fabrici lucrează muncitori străini.

— Ztotopolski îşi încruntă sprîncenele şi se apropie repede de inginer.

— Ce vrei să spui ?

— Directorul i-a dat afară pe străini şi s-a străduit sS aducă oameni de-ai noştri 1 îl lămuri inginerul.

— Amîndouă mîinile lui Ztotopolski odihniră pe Umerii în-soţitorului.

— De ce a procedat astfel ? De ce ? întrebă cu înfrigurare.

— Pentru binele tuturor. Dar ce aveţi ?

— Nimic ! nimic I

— Ztotopolski tăcu deodată şi se posomori ca noaptea. Ghicitoarea, pe care Fania nu voise să l-o explice, se dezlega acum de la sine. Era departe însă de a simţi vreo bucurie. Ce reprezenta el faţă de Iwaszkiewicz ?

— La poarta fabricii se auzi clopoţelul.

— Directorul I strigă inginerul roşcovan. Acum eu vă las.

— Curînd, în Întunericul de la intrare, se contură silueta

— înaltă, liniştită, a lui Iwaszkiewicz.

— Zlotopolski se apropie repede de el.

— Domnule I rosti cu mîhnire, serios. N-am ştiut cine eşti, acum însă te cunosc ,• o înţeleg pe Fania şi... renunţ !...

— înainte ca Iwaszkiewicz să-şi revină din uimire, Ztotopolski nu mai era.

— Gata, cititorule! După cîteva zile, Ztotopolski a plecat in străinătate şi s-a stabilit la Dresda. Iwaszkiewicz s-a căsătorit cu Fania şi* cu toate insistenţele doamnei Bujnicka, n-a vrut să părăsească fabrica pe care a condus-o mai departe In acelaşi fel.

— La Zlotopole, în schimb, pe valul suedez au înflorit castraveţii, iar oasele oştenilor nu şi-au aflat odihna pînă cînd ţăranii nu s-au milostivit de ele şi au îngropat în morminte sfinţite .acele scumpe oseminte ale luptătorilor*.

— IN ŢARA AURULUI

— I

— *Introducere*

— Cine trece astăzi prin oraşul Sacramento, nu spre San Francisco, ci către sud, spre rîul Makosme, vede şi acum casa în care a locuit Sutter, primul om care a descoperit aur In California.

— Casa se află în afara oraşului şi a ajuns o dărăpănătură / nu mai are acoperiş, zidurile acoperite cu lut cenuşiu, colorate de foc şi însemnate de gloanţele mexicanilor, de toma- hawkurile indienilor, s-au fărimiţat, s-au prăbuşit, o parte preschimbindu-se în mormane dezordonate de moloz *i* dar locuitorii oraşului le-au îngrădit cu gard de sîrmă şi păzesc ca pe ochii din cap aceste relicve ale „leagănului califor- nian*.

— Pentru că dacă n-ar fi existat această casă, n-ar fi existat nici Sacramento, n-ar fi existat San Francisco cu cei patru sute de mii de locuitori ai săi, calea ferată n-ar fi unit cele două oceane, iar California n-ar fi fost ceea ce este astăzi, o ţară fremătînd de viaţă, bogată în lanuri de grîu, crînguri de portocali, vii, migdali şi vrejuri de piper, ci mai degrabă o pustietate sălbatică şi nelocuită.

— Sutter, căutătorul de aur, a creat California, aşa cum mai tîrziu Strzelecki a creat Australia.

— Intenţiile oamenilor au uneori predestinări din cele mai ciudate. Sutter avea o energie uriaşă, dar era mai curînd un idealist decît un om practic.

— A venit cu ciţiva însoţitori în California şi a pus bazele unui joagăr. De ce şi în ce scop, e greu de înţeles.

— Joagărul poate aduce venituri însemnate în ţinuturile locuite, unde se construiesc case, corăbii şi altele asemenea. Dar Intr-o pustietate, cum era pe atunci California, ce să faci cu scîndurile ? Cu toate acestea, joagărul a fost pus pc picioare. Indienii i-au dat foc de doua ori şi de fiecare dată a fost refăcut din temelii. In timpul celui de-al doilea atac, Sutter, înconjurat în casa pomenită, cît pe ce să piară

laolaltă cu toţi tovarăşii săi.

— Atacul a fost însă respins, iar după două săptămîni joagărul pulsa de viaţă şi robotea ca şi mai înainte.

— Poate că zgomotul roţilor lui amintea lui Sutter de zgomotul cascadelor din Elveţia natală. Pînă cînd, într-o bună zi, cînd roţile tăceau, unul dintre însoţitorii lui Sutter a zărit sub ei. în apa străvezie, un bulgăraş galben strălucitor. Era aur.

— In ce fel a străbătut într-o clipită pustietatea de patru mii de leghe engleze şi a ajuns la New York vestea despre această descoperire, e dificil de spus, destul că din . acest moment soarta Californiei a fost hotărîtă.

— Negustorii din New York, Boston, Filadelfia şi Baltimore şi-au părăsit tarabele, funcţionarii slujbele, plantatori! din sud plantaţiile, tilharii de pe Mississipi cotloanele, văcarii cirezile, vînătorii. pădurile — şi tot ce trăia s-a îndreptat spre California să sape şi să caute aur în rîuri, rîuleţe, plraie' coline şi trecători.

— Astăzi doar ecluzele, cîteodată lungi de citeva mile şi înhorbotate cu ghirlande şi viţe de iederă, volbură şi liana, mai amintesc că pe aceste meleaguri se găsea aur. Astăzi însă, minele s-au transformat in întreprinderi pe acţiuni, iac munca miinilor a fost înlocuită de maşini *i* odinioară vedeai sute de oameni trudind fiecare de unul singur cu hîrleţul In mînă şi roaba. Coline întregi erau scurmate de săpători, se schimbau apele pîraielor, se muncea ziua şi noaptea, sub arşiţa soarelui, fără un acoperiş deasupra capului, în pocnetele pistoalelor.

— II

— ***Sacramento***

— Cînd Sutter şi-a construit prima casă şi joagărul, Sacramento nu exista ca denumire a unei localităţi. Se numeau astfel nu numai rîul, ci şi aşezarea de pe malul stîng, un tirguşor mexican sărăcăcios în adevăratul înţeles al cuvîntului. Era alcătuit dintr-un şir de cocioabe dărăpănate de-a lungul apei, construite din lemn roşu *i* scînduri subţiri şi prost bătute In cuie se desfăceau la palele vintului. Cîteva locuinţe erau durate din nuiele acoperite cu lut galben, scos din riu, altele semănau mai degrabă cu vigvamurile indiene în formă de con, din vîrful cărora se înălţau capetele prăjinilor.

— Două clădiri, cele mai mari, erau un fel de cîrciumi, în care se vindea whisky şi *mescal.* Seara se auzeau In ele înjurăturile *caballeros-iloi* care jucau cărţi, şi scrişnelele uscate ale cuţitelor încrucişate în încăierare. Morţii erau aruncaţi In apă de pe verandele largi, deoarece totul se petrecea la adăpostul sălciilor plîngătoare care creşteau peste tot. Rămurelele lor de un verde deschis alcătuiau o masă compactă şi încîlcită, în parte cufundată în apă, în parte acoperind malul. Lujerele fragede, care răsăreau din pămînt, se amestecau cu cele mature, împiedicînd accesul apei spre rîu. Nu era cu putinţă să faci un pas prin aceste desişuri care însă, pe de altă parte, erau foarte folositoare, fiindcă apa nu mai putea să rupă malul care, pe măsură ce lutul se depunea printre rădăcini, se înălţau treptat, apărînd aşezarea de inundaţii. Evident, această apărare nu era suficientă, după ploile din timpul iernii, valurile roşii acopereau malul, sălciile şi aşezarea. Mîlul rămas era năpădit apoi de nalbă, liane şi volbură, într-un cuvînt, altă pădure de vegetaţie nestăpînită.

— Celălalt mal era o luncă joasă.

— Este şi acum. Această luncă se întinde cît vezi cu ochii, şi cu excepţia lunilor de vară, cea mai mare parte este aco- iperită de apă ; suprafaţa acestei .prerii* atrage privirile, cu verdeaţa vie, veşnic proaspătă, a Ierburilor, şi jocul iniilor de culori ale florilor de luncă. Lalele, irişi şi crini albi, garoafe mari, roşii-pal şi vanilii galbene îşi iţesc capul prin iarbă şi, legănat de vînt, fac ape-ape, ca un curcubeu. Prin crînguri se înalţă stejarii negri *(black oaks)* care nu-şi leapădă frunzele niciodată.

— Lunca se Întinde de-a lungul malului drept pînă la ocean, oferind un adevărat pămînt al făgăduinţei păsăretului de apă. Gîşte sălbatice şi cormorani, pelicani, raţe cenuşii, negre şi trandafirii, cocori şi bttlani îşi fac cuiburile, trăiesc şi mor aici într-o linişte netulburată.

— In locurile mai uscate trăiesc iepurii, prin mlaştini şi crînguri — elanii, cerbii şi pumele, pretutindeni pasc cîr- duri de comute. Aduse in Mexic încă de pe vremea iezuiţilor, vitele s-au înmulţit aici foarte mult. Lunca hrănea aşezarea, întrucît mexicanii erau crescători de vite. Pe timpul joagărului lui Sutter, agricultura aproape că nu exista. La sud de Los Angeles, la misiune, preoţii cultivau primii butuci de viţă de vie, dar la nord se cultiva doar porumbul, ale cărui boabe erau măcinate primitiv între nişte pietre. Altminteri, adevărata avere o alcătuiau boii şi vacile, pentru care nu se găseau cumpărători. Nici o corabie nu străbatea încă fantasticul golf de la San Francisco. Nu puţini *caballeios* jucau pe o carte cîte zece boi şi douăzeci de vaci. Bogăţie mai însemnau şi hergheliile de cai, aşa-zişii mustangi, cu ochii sîngeroşi şi coame uriaşe, iuţi, dar răi. Femeile lipseau cu desăvîrşire. Localnicii îşi luan neveste dintre indiencele din seminţiile soussonilor şi ale şerpilor, care trăiau pe versantele din Sierra Nevada.

— Se ducea o viaţă aspră, pe jumătate sălbatică. Luna care se înălţa seara deasupra „luncii" lumina un ţinut adormit, cu totul primitiv. Fumurile care se înălţau printre sălcii erau singurul indiciu că pe malul rîului Sacramento trăiesc oameni. Liniştea era întreruptă doar de urletul animalelor sălbatice şi de hîrşcîitul istoricului joagăr.

— III

— *Sacramento*

— După descoperirea aurului, totul s-a schimbat în numai cîţiva ani.

— Casele mexicanilor s-au aplecat şi mai mult peste apă, dar perpendicular pe cursul—rîului a crescut ca ciupercile după ploaie ci/y-ul anglosaxon. Ce-i drept, acest *city* era alcătuit dintr-o singură stradă, care acum se numeşte K-sfreef, dar pe atunci i se spunea strada Căutătorilor de aur*;* n-avea caldarim şi casele nu se înălţau una lîngă alta, într-un şir neîntrerupt

— Intre ele se întindeau „pieţe* uriaşe, înconjurate de za- plazuri sau năpădite de pilcuri de stejari. La fiecare capăt al uliţei s-a construit cîte an hotel *i* unul purta un nume pretenţios, „Hotelul gentlemanilor", iar celălalt unul obişnuit — «Ursul cenuşiu". Erau cele mai frumoase clădiri din oraş. De aceea, pe dinaintea lor mişunau ziua şi noaptea căutătorii de aur ; figuri fioroase cu cuţitele la brîu, cu pălării cu borurile ferfeniţă şi chipuri înnegrite de soare, sălbatice, ameninţătoare. Sute de asemenea oameni au fost răpuşi de securea indienilor sau de greutăţile călătoriei prin pustietăţile Far-West-ului.

— Supravieţuiau şi rămîneau aici doar uriaşii. Cu toate că şi printre ei bîntuiau frigurile, deoarece malurile rîului Sa- cramento nu erau prea sănătoase. Zilnic soseau acum noi valuri de oameni dinspre răsărit. Strada căutătorilor de aur fremăta ca un iarmaroc neîntrerupt. Se deschideau prăvălii, în care se vindeau lopeţi, hîrleţe, site, revolvere, puşti, cămăşi de flanelă, sombrero-uri, mercur, slănină, făină şi băutură.

— Cînd venea, căutătorul de aur scotea din sîn pungile umplute cu nisip auriu şi plătea vărsîndu-1 pe tejgheaua prăvăliei. Plătea pentru fiecare lucru cu aur. Negustoria aducea mai mulţi bani chiar decît truda săpătorului. E destul să spunem că un funt de făină costa în banii de astăzi doi dolari. Tot cîştigul căutătorilor de aur intra în buzunarele negustorilor. O dovadă în acest sens este francezul Maria, care a scos aur de milioane şi a murit ca vai de el. Căutătorul de aur nu se îngrijeşte de ziua de mîine. El joacă la loterie cu pămîntul care poate să-i aducă în fiecare dimineaţă mii de dolari *i* în plus în acele timpuri, viaţa atîrna de un fir de păr, aşa că nimeni nu-şi refuza nimic.

— Foarte norocosul Maria intra în prăvălie încărcat ca un catîr şi cîteodată nu ieşea afară vreme de o lună de zile, adică atît cît îi ajungea aurul » apoi stăpînul safoon-ului îl arunca beat în cea dintîi

groapă părăsită de alţii ,■ cînd se trezea, începea să sape şi iarăşi găsea milioane.

— Se spunea despre el că-1 cheamă aurul de sub pămînt. Era şi mistic. Fusese auzit adesea şopocăind prin vreo crăpătură sub pămînt... Cu cine ? Se credea, fireşte, că numai cu omuleţul galben cu ochii verzi, care întruchipa spiritul aurului.

— Negustorii acaparau deci tot ce scotea săpătorul din pă- mînt. Erau cu toţii nişte şnapani renumiţi. Işi disputau căutătorii de aur la licitaţie, ca şleahticii noştri pe evrei. Dar

— şi îndeletnicirea lor era primejdioasă, unii sfîrşeau cu un glonţ în creier şi cu un cuţit în inimă, alţii dispăreau pur şi simplu de pe lume şi nu se mai auzea nimic de ei ■, pe atunci nimeni nu se îngrijea de nimeni, adevărul nu se ştia niciodată. Lumea clătina din cap şi şoptea J .L-a omo- rît unchiuleţul grizzly". *Grizzly* însemna ursul cenuşiu. Şi aşa se încheia totul.

— Aşa că negustorii trebuiau să se păzească. îşi ţineau „nugetele" sau „pepitele", adică bucăţile de aur, la fereastră şi revolverele la brîu.

— Viaţa'a devenit şi mai sălbatică decît pe vremea cînd hîrîia joagărul în această pustietate.

— Din răsărit veneau oameni de cea mai. proastă speţă i tîlhari condamnaţi la moarte, incendiatori, hoţi, piraţi de pe Mississipi, aventurieri din stepă. Europa şi America îşi trimiteau acolo drojdia şi

zoaiele: pînă şi oamenii paşnici cîndva se sălbăticeau în această pustietate şi în asemenea societate.

— Cele mai diferite neamuri se amestecau într-un haos de o sută de limbi ! francezi, nemţi, irlandezi, iankei, emigranţi polonezi şi chiar indieni.

— în acest vălmăşag dezlănţuit nu exista nici un drept, nici o lege, nici o apărare a celor mai slabi împotriva celor puternici. Singurele elemente care hotărau relaţiile dintre oameni erau revolverul şi cuţitul.

— Strada căutătorilor de aur era plină de beţivani. Aceşti oameni cu feţe învîlvorate, în cămăşi descheiate la gît, se împleticeau de la un trotuar la altul, urlînd cu glasuri răguşite i Darling, *I am growing old,* şi trăgînd, ca să se distreze, cu revolverul în gardurile ciuruite ca o sită.

—

—

— după greutăţile călătoriei îndelungate. Căruţele le ţineau loc de hambar, şură, magazie sau locuinţă. Cărau toiul ia ele, începind cu rezervele de hrană, armele şi uneltele pentru săpat, şi sfîrşind cu speranţele îmbogăţirii şi ale unei sorţi mai bune.

— Cîteodată se iveau certuri între noii sosiţi şi cei veniţi mai demult. Pricina o oferea de obicei vreun aventurier localnic, hîrşit cu viaţa, care, trecînd pe lîngă căruţe, îi insulta pe emigranţi cu salutul; „*Hello, greenhorns*" (Ce mai faceţi, ageamiilor). In asemenea cazuri, se trăgeau zece- cincisprezece gloanţe de revolver, lucru prea obişnuit în acest oraş.

— IV

— *Sacramcnto. Elemente noi.*

— Oraşul se înălţa repede. Pe lingă cintecele beţivilor, ţipete şi împuşcături, de dimineaţa pînă seara se auzeau zgomotul securilor. Noroiul roşu de pe strada Căutătorilor de aur se întărea din cauza aşchiilor. Construirea caselor In ritm susţinut a dat naştere la un fel de industrie tot atît de bănoasă ca şi negustoria, mai cinstită însă. O astfel de industrie era producerea de scînduri. Joagărul lui Sutter tăcuse, înfricoşat parcă de cele ce se petreceau în oraş, dar fn locul lui au apărut altele. In spatele gardurilor s-au deschis depozite lemnoase pe care puteai citi inscripţii uriaşe cu creta sau cu cărbunele î „*Lumber for sale*" (Scîri- duri de vînzare). Cine nu avea norocul lui Maria In căutarea aurului, arunca tîrnăcopul şi roaba, punea mîna pe secure şi putea să taie copaci. Acolo, sub înrîurirea pădurii, a liniştii şi a acelor cuvinte tainice pe care codrul Ie şopteşte omului, se purifica adesea de lăcomie, de febra aurului şi devenea un om cinstit. Copacii tăiaţi erau aduşi pînă la joagărele din oraş. Căutătorii de aur fi plăteau tot cu nisip de aur. Munca tăietorilor de lemne avea şi o însemnătate ma: adîncă i defrişa pămîntul, pregătindu-1 pentru viitorii agricultori.

9»

— Cu încelul s-a creat o categorie aparte de oameni, care a constituit primul element paşnic şi cinstit în această colectivitate. Curînd puteau fi deosebiţi de la prima aruncătură de ochi de ceilalţi mineri din oraş după expresia liniştită, deşi severă a fetii. Nici cei mai mari scandalagii nu se luau bucuroşi la hartă cu aceşti .oameni ai pădurii", care trăiau uniţi asemenea verigilor unui lanţ. Ei au alcătuit un .artei", adică o tovărăşie, care avea drept scop cîştigul şi apărarea în comun.

— Aceasta a fost cea dintîi organizaţie socială din această ţară.

— Viaţa lor era neobişnuit de trudnică, de aceea, cei care se apucau de asemenea muncă erau adevăraţi atleţi.

— Securea cere şi mai multă forţă decît tîrnăcopul şi roaba. Munca însemna tăierea copacilor şi lupta cu indienii. La strigătul: *Indians,* aruncau topoarele şi apucau puştile. Nu erau nici ei nişte mieluşei; îi scalpau şi ei tot atît de bine pe indieni, cum îi scalpau şi indienii pe ei. In oraş se mai deosebeau de ceilalţi şi după ciufurile însîngerate care le atîrnau Ia cingătoare.

— Ei au stîrpit cu totul seminţia indienilor şerpi, iar pe saus- soni i-au izgonit pe celălalt versant al Sierrei. Provocaţi de cineva, deveneau înspăimîntători. Odată, strada Căutătorilor de aur a fost martora unei adevărate bătălii între ei şi căutătorii de aur, în care au pierit douăzeci de oameni. La început erau săraci şi trăiau ca indienii, sau chiar mai rău

i dormeau în pădure sub cerul liber şi se hrăneau cu carne friptă în spuză sau în lut. Dar după aceea, pe măsură *ee* creştea cererea de scînduri la Sacramento, ‚artelul“ a început să facă afaceri straşnice, iar membrii lui au devenit oameni bogaţi. In general, se ajunsese pînă acolo, încît săpătorii, adică cei care-1 scoteau, aveau mai puţin aur decît toţi ceilalţi. Cu timpul, tăietorii de lemne şi-au ridicat fie case izolate prin păduri, fie mai multe laolaltă, dînd naştere Ia aşezări noi, Lathrop, de exemplu, o localitate smulsă, în adevăratul sens al cuvîntului, urşilor cenuşii. In aceste aşezări au început s-o ducă destul de bine, drept care au început să fie Interesaţi ca fiecare dintre ei să fie sigur de averea şi viaţa lui.

— Astfel din haos se desluşea treptat nevoia instituţiilor şi a organizării vieţii.

— Cu toate acestea, în oraş, printre căutătorii de aur, haosul a continuat să existe, adîncindu-se şi mai mult din cauza noilor valuri de aventurieri care soseau neîncetat.

— V

— *Lumini şi umbre*

— In curînd, au luat fiinţă două tabere. Una era alcătuită din tăietori de lemne şi toţi oamenii mai cumsecade şi mai avuţi din oraş, pentru care legea însemna posibilitatea de a se bucura în linişte de bogăţia lor. In cealaltă intrau căutătorii de aur de joasă speţă şi scandalagii din toate colţurile lumii, al căror număr se mărea cu fiecare caravană care şosea.

— Munca săpătorilor, mai ales acolo unde se desfăşoară fără maşini, şi constă în folosirea roabei, a tîrnăcopului, a hîrleţului şi a mîinilor, este foarte grea. Să sapi căruţe întregi de pămînt, să sfarmi cuarţul şi să-l speli într-o albie cu apă, apoi să dizolvi aurul în mercur. In sfîrşit, să facă să se aleagă mercurul la foc — iată sarcina căutătorului de aur, de la care nu se poate eschiva nici o clipă.

— Majoritatea celor veniţi la Sacramento se compunea însă din scandalagii şi leneşi înveteraţi. Aceştia veneau aici să-şi caute norocul, nu să muncească. Idealul lor era să găsească din întîmplare o „pepită" de cîteva zeci de funţi şi să cîştige astfel dintr-o dată milioane. ,

— Asemenea cazuri sînt însă foarte rare şi, cum astfel de oameni n-aveau nici o tragere de inimă pentru munca intensă, neîntreruptă, singura care aducea venituri, cei mai mulţi se descurajau repede.

— Se înmulţeau aşadar cei fără căpătîi şi fără mijloace de întreţinere. Dar nu numai atît f In California nu e prea greu să găseşti hrană, dar aceşti oameni ardeau de dorinţa de a ajunge la bogăţii fantastice fără să facă nimic.

— In ce fel puteau să Ie dobindească ? Nimic mai simplu, jefuindu-i pe cei care le scoteau din pămînt cu sudoare şi trudă amarnică.

— Aşa eraa cei mâi mulţi. De aci situaţia îngrozitoare, dispute pentru terenuri, încăierări şi'crime. Trîndavii vagabondau de colo-colo. „Hotelul gentlemanilor* şi .Hotelul ursului-cenuşiu* erau pline ziua şi noaptea. Beau fărS încetare fără să ştie pe ce. Trăiau diD Ulhării i

jucau cărţi mai abitir ca mexicanii, cărora le furau vitele şi caii de pe .luncă*.

— Acest soi de îndeletniciri avea însă şi părţi şi mai întunecate. Cînd vreunul dintre ei se aventura pe .luncă* şi auzea şuierul fassoului, acel şuierat era ultimul care-i ajungeai la urechi pe lumea asta.

— De pe malul stîng, de la ferestrele caselor care se aflau lingă rîu, se vedeau vitele oprindu-se printre tufărişurile din „luncă”, mugind jalnic cu botul In vînt şi bătînd pă- mintul cu copitele. Mai mult ca sigur că acolo se afla vreun hoit.

— Dezmăţul a crescut totuşi în cel mai mare grad. Nici un oraş din timpurile cele mai noi nu prezintă atîtea exemple de crime abominabile, de pierdere a oricăror simţăminte omeneşti^ atîtea dezlănţuiri de patimi, cîte prezenta pe atunci Sacramento. S-a ajuns pînă acolo, încît un om care ieşea pe uliţă, avea doar cincizeci la sută şansa de a se întoarce viu acasă. Noaptea erau atacate şi casele, care se apărau cu înverşunare. Căutătorii de aur săreau în ajutorul negustorilor, negustorii li ajutau pe căutătorii de aur. Cînd incidentul depăşea limitele obişnuite, se cerea ajutorul muncitorilor de la joagăre.

— De partea apărătorilor luptau de asemenea vînătorii din stepă, care există pretutindeni, călăuzindu-se după legea pustiului.
— Tîlharii erau totuşi cei mai mulţi. Fiecare zi aducea nelegiuiri tot mai cumplite. Sutter îşi smulgea părul din rap de disperare, blestemînd ziua în care a construit joagărul şi clipa cînd a fost descoperit aurul.

— VI

— ***Unchiuleţal sînge ros***

— Reacţia nu s-a lăsat prea mult aşteptată. Struna întinsă prea mult plezneşte de la o vreme, după ce luna se ridica

— deasupra .luncii” oameni necunoscuţi se strlngeau sub stejarul cel mare de lingă rîu.

— Consfătuirile lor au durat o săptămînă.

— Şi deodată, într-o bună dimineaţă, au apărut nişte foi scrise, care fuseseră lipite noaptea pe toate casele, hotelurile şi gardurile.

— Pe aceste afişe, figura drept titlu, scris cu litere mai groase, un singur cuvlnt *.Lynch"*.

— Iar mai departe se putea citi i

— .In ziua... luna... anul... pe malul rîului Sacramento a fost înfiinţat Comitelui Vigilentei Publice, care anunţă locuitorilor următoarea lege i

— Orice atentat Ia viaţa şi proprietatea altuia, aşadar uciderea unui alb, jaful şi furtul, vor fi pedepsite cu moartea prin spînzurare.
— Acuzaţii vor avea apărători aleşi dintre membrii Comitetului.

— Sentinţele vor fi executate fără intîrziere la stejarul care se află lîngă rîu".

— Nu semna nimeni.

— După apariţia anunţului, trei zile a domnit liniştea. N-a fost ucis nimeni, n-a avut loc nici un furt, nu s-a îmbătat nimeni.

— Oraşul a răsuflat uşurat. Tîlharii alcătuiau majoritatea, cum am mai spus, dar în natura omenească există înnăscute respectul şi frica de lege, oricare ar fi ea, infracţiunea ră- mîne infracţiune, iar pedeapsa atrage după sine responsabilitatea în faţa autorităţii care judecă. Dacă n-ar exista aceste instincte, n-ar mai exista legile şi colectivităţile umane.

— Pe de altă parte, la Sacramento nu ştie nimeni cine reprezintă instanţa, prin braţul cui avea să lovească mîna ameninţătoare a dreptăţii, care atîrna acum deasupra crimei. Taina deci mărea şi mai mult spaima.

— Trei zile s-au scurs în linişte. A patra a avut loc un incendiu. Nu ştia nimeni dacă focul fusese pus de cineva sau dacă izbucnise întîmplător *i* de asemenea, nimeni nu s-a străduit să afle adevărul. Tîlharii au prins curaj.

— In plus, s-au numărat *ţ* erau mai numeroşi. Deci n-aveau de

ce se teme. Cu încetul au reînceput beţiile ţ nici pentru asta n-a fost pedepsit nimeni. Curajul lor a crescut şi mai mult, aşa că la vreo săptămînă după lipirea afişelor.

— împuşcăturile de revolver au reînceput sa răsune pe strada Căutătorilor de aur.

— Dar în dimineaţa următoare, vintul care bătea dinspre „luncă" legăna cinci trupuri de tîlhari spînzuraţi de ramurile stejarului de lîngă rîu.

— Lucru ciudat. Această privelişte nu i-a înfricoşat pe tîlhari. Taina dreptăţii pare mai înspăimîntătoare cînd ameninţă, decît atunci cînd pedepseşte. In oraş s-a iscat o vîn- zoleaiă de nedescris. Seara, mulţimi înarmate, strigînd i „ne ucid" au pornit cu îndîrjire spre locul unde creştea stejarul, să-l taie sau să-i dea foc. Partida ordinei, în frunte cu misteriosul Comitet al Vigilenţei Publice, a pus şi ea mîna pe arme. S-a trimis numaidecît după oamenii de la joagăre şi după tăietorii de lemne din pădurile apropiate. Artelul s-a ridicat ca un singur om şi, după două ore, a fost văzut coborînd spre oraş de pe colina apropiată, în pas liniştit, aproape ostăşesc, tăcut şi mohorît, grupul bărboşilor tăietori de lemne. O oră mai tîrziu, au fost aprinse depozitele de scînduri şi noaptea, la lumina incendiului, s-a încins o luptă crîncenă care a durat pînă dimineaţa.

— Tîlharii erau mai numeroşi, dar acţionau haotic, aşa că victoria a înclinat balanţa de partea apărătorilor ordinii.

— A doua zi, stejarul a fost iarăşi împodobit cu trupurile spînzuraţilor. Au fost pedepsiţi astfel toţi cei prinşi cu arma tr mînă, peste patruzeci de persoane.

VII

— Din acel moment, a început războiul în înţelesul deplin al cuvîntului, neîntrerupt şi pe viaţă şi pe moarte, pe ascuns şi în văzul tuturor.

— Numărului mare al tîlharilor, Comitetul i-a opus organizaţia. Organizaţia făptuieşte uneori crima, dar crima nu îndrăzneşte să se organizeze niciodată.

— Amîndouă părţile întreceau orice măsură în cruzime. Să ne închipuim acea colectivitate alcătuită numai din bărbaţi trăind în pustietate, sălbăticiţi, cu inimile tari ca şi cuarţul pe care-1 fărîmiţau zilnic, şi o să înţelegem că mila, dragostea şi iertarea erau acolo nişte cuvinte necunoscute.

— Nimic nu le îmblînzea obiceiurile, tn schimb totul le aţîţa sîngele. Se hrăneau aproape exclusiv cu carne şi beau numai whisky. Nu se Intîlneau niciodată cu cineva mai slab şi fără apărare, care să le solicite mila, blîndeţea şi ocrotirea. Printre ei nu se afla nici o femeie.

— ***Orizontul se lărgeşte***

— In cele din urmă, a apărut cea 'dinţii. Cu o caravană a sosit şi o spălătoreasă franceză. Era o aventurieră tînără şi bine făcută care ştia să se descurce în orice situaţie. In oraş, a fost organizată în cinstea ei o adevărată festivitate. Căutătorii de aur îşi treceau din mînă in mină pantofii ei, în care turnau, nisip de aur. In prima zi a strins o mare avere, iar în cea următoare a primit aproape o sută de declaraţii de dragoste. O lună mai tîrziu a plecat Ia New York cu o balenieră care a acostat întîmplător în golful de la San Francisco.

VII

— Dar într-o bună zi, locuitorii oraşului au văzut o privelişte care avea să li se întipărească în memorie pentru multă vreme. Asta s-a petrecut într-unul din acele întîm- plătoare momente de armistiţiu între Comitetul Vigilenţei Publice şi tîlhari, care surveneau din cînd în cînd, aşa cum în timpul unei furtuni răbufnirile vintului sînt presărate cu acalmie. Stejarul de pe malul rîului n-avea „podoabe" iar uliţa minerilor era liniştită. Gentlemanii şedeau pe verandele hotelurilor mestecînd tutun şi odihnindu-se după truda zilelor grele, cu picioarele sprijinite de balustrada verandei. Era o vreme splendidă, văzduhul limpede, bolta cerească rumenită de lumina serii. Siluetele caselor, ale copacilor, ale Joagărelor îndepărtate şi ale pădurilor se conturau cu acea expresivitate pură, proprie sfirşitului zilei.

— Deodată s-a ivit o cavalcadă ciudată.

— In frunte se afla un urs uriaş, care trepăda mărunt, clătinîndu-şi capul fioros şi aruncînd priviri piezişe în amindouă părţile. Pesemne că era îmblînzit, fiindcă pe grumaz purta o eşarfă lată, roşie.

— La această privelişte, gentlemanii care şedeau pe verandă au zvîcnit în picioare; au ieşit cu toţii în stradă, iar negustorii au incremenit în pragul prăvăliilor.

— *Shootl Shoot* I (Trage!) au răsunat glasuri amestecate.

— *Sîopl* s-au auzit altele, este îmblînzit.

VII

— In acest timp, caravana a intrat încet pe uliţ<i.

— După urs, călăreau pe cai mari şi puternici douăzeci de

— negri, inveşmintaţi în pelerine albe şi înarmaţi din cap pînii-n picioare. Erau cele mai frumoase exemplare de negri din tribul Yollof, care pot fi văzuţi astăzi numai prin hotelurile uriaşe din New York şi Chicago, cu fata mată, neagră ca noaptea şi aidoma fetelor de sfinx, al căror păr se încreţeşte mărunt chiar lîngă piele, ca lîna berbecilor din Crimeea.

— Negrii erau urmăriţi de o amazoană pe un mustang grozav.

— La vederea ei, căutătorii de aur, tăietorii de lemne, vi- nătorii şi negustorii au rămas cu gura căscată. Asemenea apariţie nu se văzuse de cînd lumea la Sacramento. Femeia era tînără, distinsă şi graţioasă. Un fante a strigat: .Jos pălăriile I* şi capetele s-au descoperit numaidecît. Un beţivan, care nu mai ştia pe ce lume trăieşte, a mugit pe neaşteptate i *Yankee Doodle,* dar glasul i-a fost înăbuşit pe dată. S-a aşternut o linişte adir.jâ, de parcă pe strada ora-şului trecea o fiinţă nepămîntească.

— Zvelta şi frumoasa domnişoară, al cărei păr blond era vălurit de adierile vîntului de seară, privea în toate părţile cu ochii ei albaştri, luminoşi, sigură de sine, liniştită, cu anume mîndrie chiar. Pe faţa ei delicată nu se vedea nici nrmS de îngrijorare *s* din contră, îţi dădeai seama de la prima aruncătură de ochi că este o fiinţă curajoasă, obişnuită să comande şi să i se îndeplinească voile, chiar dacă ar fi fost vorba de nişte capricii.

VII

— După ea veneau căruţele acoperite cu pînză tărcată de Pittsburg, fiecare trasă de patru perechi de catiri minaţi de albi sau de metişi. Pe lingă căjuţa dinainte călărea un bărbat de statură mijlocie, nu prea tînăr, care părea conducătorul caravanei» se întorcea mereu cu grijă nespusă spre căruţa în care prin deschizătura pînzei date Ia o parte se vedea o fetiţă aşezată, cu păn;l negru şi faţa palidă, frumoasă, îngerească aproape, dar tristă. Ochii ei larg deschişi nu răsfrîngeau lumina de afară, nu se mijeau Ia razele soarelui ; era nevăzătoare.

— în celelalte căruţe nu mai era nimeni. Mai mult ca sigur că erau încărcate cu unelte şi rezerve de hrană.

— Cortegiul se sfîrşea cu al doilea detaşament de yolofi.

— întreaga caravană, înaintînd destul de compact, a ajuns la „Hotelul gentlemanilor". Deodată amazoana a cotii în- l.r-o parte şi apropiindu-se de grupul care stătea lîngii balustradă, a întrebat cu glasul calm, răsunător :

— Gentlemani, vreţi să-mi spuneţi dacă generalul Sutter rste în oraş ?

— *Yes, ma'am,* i-au răspuns politicos căutătorii de aur.

— Şi care-i casa lui ?

— Vreo zece-cincisprezece oameni s-au repezit s-o conducă. Casa nu se afla pe strada Căutătorilor de aur, ci mai spre sud, la vreo jumătate de milă. Conducătorul a Zăcut un semn şi întreaga caravană a ieşit din stradă şi s-a îndreptat spre direcţia arătată.

— Mulţimea a pornit în urma ei.

— După un sfert de oră de drum, au ajuns la casa lui Sutter, care se zărea cu greutate printre stejari şi nalbe. Acolo, amazoana, conducătorul îndesat şi nevăzătoarea au cobo- rît şi au intrat înăuntru.

— După o clipă, pe verandă a ieşit Sutter cu capul des* coperit. L-au auzit Împărţind ordine negrilor şi căruţaşilor, ca să deshame catîrii şi să scoală şeile de pe cai, fiindcă *ladies* aveau să înnopteze la el.

— Curioşii au prins din zbor cuvîntul *ladies.* Cine puteau să fie ? Vor rămîne sau vor pleca ? Se vor stabili la Sacramento ? Printre locuitorii oraşului nu era nici unul care să nu dorească fierbinte acest lucru.

— VIII

— Cind luna s-a înălţat deasupra .luncii* şi a luminat abu* rii scămoşi care se ridicau din mlaştini, în oraş nu se mai auzeau nici glasurile răguşite ale beţivilor, nici detunăturile puştilor.

— O bandă de scandalagii au încercat să străbată străzile ţipînd ca de obicei, dar au fost împrăştiaţi cît ai bate din palme.

— N-aţi aflat oare, *Goddam,* că *Ladics* au venit în oraş ? le-au spus căutătorii de aur, alungîndu-1 pe irlandezii ameţiţi acasă şi printre stivele de scîncluri.

— In schimb, cei care au venit ca de obicei la „Hotelul gentlemenilor" erau atît de mulţi, incit a avut loc un adevărat meeting. S-a dezbătut pe larg cine putea să fie aceste *ladies,* iar problema răminerii sau a plecării lor a devenit cea mai arzătoare întrebare a momentului.

— Pentru aceşti oameni, care-şi duceau viaţa cu mîna pe cuţit şi pe revolver, nedeprinşi să vadă nimic care să au fie grosolan, ^aspru şi brutal, asemenea femei, atît de delicate şi frumoase, provenind pesemne din sferele înalte ale societăţii, păreau nişte apariţii aproape supranaturale, de vis. Aveau impresia că pentru oraş şi pentru ei înşişi ar începe o viaţă nouă dacă aceste raze de soare ar lumina deasupra lor.

— Iată dar că era destul să apară o femeie, pentru ca obiceiurile brutale să se îmblînzească dintr-o dată. Discutau de-a valma, dar în linişte. *Bowie knives* [1] rămîneau în teacă, iar revolverele în buzunare. Nu se mai jucau nici cărţi şi se bea numai cockteil, în locul porţiilor uriaşe de whisky.

— Se distrau cu toţii de minune, încîntaţi de noii oaspeţi, pe socoteala spălătoresei care fugise cu baleniera.

— By God/ spunea Henry Rows, un tînăr tăietor de lemne din pădurea de stejar, am fost întotdeauna de părere că cealaltă era o *humbug* *'.

— Cu toate acestea, i-ai cerut mîna, interveni milionarul Maria.

— Pentru că toţi au procedat la fel. De altfel, aş fi luat-o cu mine la pădure. Dar cum poţi să le compari ?! Acum, cînd am văzut-o pe această *lady,* cu părul blond, m-a izbit ceva în piept, de parcă am băut grog fierbinte. Asta nu-i o *humbug...*

— *Well I Well 1* au încuviinţat ceilalţi.

— Gentlemani, a continuat Rows, să mă spînzure, dacă n-o să mă angajez căruţaş la ea, de-ar fi să mîn catîri pe degeaba pînă la moarte.

I Cuţit lung de vînătoare

— Astîmpără-te, Rows 1 I-a îndemnat un căutător de aur în vîrstă.

— Mai bine blestemat, decît să mă astîmpăr ! Pe braţul ăsta ! N-am să mă liniştesc, cît timp îmi bate o inimă în piept, pînă cînd n-am să aflu cum o cheamă şi dacă are de gînd să rămînă aici. Good bye / Mă duc imediat să aflu ceva sigur.

— Spunînd acestea, tînărul tăietor de lemne şi-a pipăit jnstinctiv cuţitul, să vadă dacă iese uşor din teacă, apoi a plecat. După plecarea lui, căutătorii de aur mai vîrstnici şi mai bogaţi, care se declaraseră cu tot sufletul de partea ordinii, au început să cîntărească lucrurile altfel. Dacă aceste femei ar fi rămas în oraş, le-ar fi fost mai uşor să asigure ordinea şi securitatea locuitorilor. Se pare că un singur cuvînt al blondei *lady* ar atrage de partea ei roiurile de gentlemani, iar viaţa insuportabilă fără siguranţa averii şi a zilei de mîine s-ar putea sfîrşi o dată pentru totdeauna.

— Acestea şi alte asemenea chibzuieli au fost întrerupte de venirea Iui Rows. S-a întors la numai o oră după ce plecase, dar într-o stare destul de jalnică, fără pălărie, cu cămaşa ruptă şi fără cuţit. L-au înconjurat numaidecît.

— Ce s-a întîmplat ? Ce ai ? l-au întrebat din toate părţile.

— Ce s-a întîmplat? răspunse Rows. Miss Monteray este un înger.

— Aşadar, Monteray se numeşte?

— O *yes* / dar, *by God,* ascultaţi-mă I Merg eu şi-mi aic i o să-l întreb pe cel dintîi „buză groasă*. Era întuneric fiindcă se lăsase ceaţa. Mă apropii şi, în sfîrşit, mi se pare că văd căruţele > mă uit eu şi parcă văd că se mişcă ceva, aşa că strig; „Hei 1 *sir,* ascultă ?“ Cînd colo, *sir* începe să mormăie şi mă apucă de grumazJ I-am lăsat pălăria, o t'U- cată din cămaşă, cuţitul şi am fugit. Alerg spre casa lui Sutter şi zbier cît mă ţine gura, iar *grizzly* (pentru că el era I blestemul să cadă pe capul Iui) mă goneşte din urmă şi mormăie. Atunci încep să ţipe şi cei de la căruţe şi, In sfîrşit, se deschide uşa şi apare In prag domnişoara noastră j Sutter era în spatele ei cu un felinar. Mă prăpăstuiesc la picioarele ei şi strig *HelpI* iar ursul mă înhaţă din nou.

— Well I well /...

— Vouă vă convine să spuneţi i „well”, dar eu am crezut că mi se apropie ceasul de pe urmă. Deodată, domnişoara noastră începe să vorbească : *„Baby, let him alone* /" Auziţi ? Ea-i zicea ursului *baby* / Şi-l vorbea cu un glas atît de dulce, ca şi cînd îi pusese cineva miere-n rom r fiara blestemată s-a rostogolit la picioarele ei şi a început să mormăie. Cădea-i-ar ciuma pe cap şi blestemul meu pe amîndouă labele dinainte!...

— Linişteşte-te, Rows, II potoli flegmatic bătrînul căutător de aur.

— Wc/J — acceplă Rows — alunei domnişoara mă întreabă cine sînt şi de ce am nevoie, Cînd m-am uitai la ea, *by God!* N-am văzut de cind sînt asemenea ochii pun pariu pe o sută de dolari contra zece că n-a văzut nimeni nici la New York, nici la Filadelfia. Să mă-mbolnăvesc dacă există în tot estul asemenea femeie. Pe două sute de

dolari, pe trei sute...

— Astîmpără-te, Rows!...

— Cînd mi s-a adresat astfel cu glasul mai dulce ca mierea, a început să mă doară la lingurică, de parcă nu mîncasem nimic de trei zile. Ii spun deci i *beg yom pardon...* dar mai mult n-am fost în stare. Ea a zimbit ca un înger şi m-a invitat înăuntru.

— Şi al intrat ?

— Am intrat, dar n-am cutezat să mă aşez. Mă simţeam atît de prost de parcă mă scalpa cineva, dar în cele din urmă i-am spus că am venit să aflu cine este. Dumnezeu s-o binecuvînteze !

— Şi ea ?

— Ea mi-a zis i „Sir, spune-le gentlemenilor şi colegilor dumitale că mă numesc Mary Monteray, sînt din Loui- siana şi am venit cu prietenii mei să trăiesc sub ocrotirea lor."

— Sub ocrotirea noastră ?

— întocmai I Apoi mi-a strîns mîna. Aşa cum mă vedeţi aici, mi-a strîns-o cu mînuţa ei albă, binecuvîntată... By *God* /... Şi mi-a spus că ea ne respectă...

— Rows n-a mai putut să continue din cauza emoţiei. Ceilalţi i-au strîns cu seriozitate mîna vînoasă, obişnuită cu securea, iar el a rămas tăcut o vreme, apoi n-a mai putut rezista, a sărit pe masă, a ridicat capul, a deschis gura şi a răcnit i

— Ura pentru *miss* Monteray I

— Hip I hip I ura I pentru *miss* Monteray! i-au răspuns **o** sută de glasuri.

— Ura pentru domnişoara noastră !...

— Pentru copila noastră !...

— Pentru dulcica noastră !„.

— Au urmat aplauze, discursuri, urări... O jumătate de oră mai tîrziu, au hotărît să meargă cu toţii în delegaţie La domnişoara Monteray.

— Strada, întunecoasă cu o clipă înainte, s-a luminat din- tr-o dată de la mănunchiurile de nuiele şi aşchiile aprinsei

— la lumina lor, mulţimea căutătorilor de aur şî a tăietorilor de lemne, alungită ca un şarpe, înainta încet spre casa generalului Sutter.

— IX

— *Intenţii pentru viitor*

— Domnişoara de Monteray a Început să fie răsfăţata oraşului, cu toate că niciunul dintre locuitori nu Înţelegea de ce o persoană atît de tînără, bogată pesemne şi atît de deosebită prin educaţie şi obiceiuri de oamenii Vestului îndepărtat, părăsise statele civilizate din est şi se mutase in- tr-o pustietate sălbatică, unde condiţiile de viaţă erau aspre, primejdioase chiar.

— Asta putea să li se pară ciudat multora, cu atlt mai mult atunci cînd au aflat că bărbatul blond, nu prea tînăr, care o însoţea, şi fiica lui oarbă nu erau rudele ei.

— *Miss* Monteray era pur şi simplu prietena fetiţei oarbe şi în realitate venise in California pentru ea / Mary Monteray era tînăiă, singură, liberă şi nespus de bogată, aşa că putea să călătorească şi să stea unde-i plăcea.

— Cînd micuţei Nelly (pentru bolnava ameninţată de boala de piept clima umedă era ucigătoare) i s-a recomandat să plece din Louisiana, Mary a vrut s-o ducă In Italia, dar în* treaga Europă era

bîntuită de viforul revoluţiilor. De altminteri nici bătrînul Taller, tatăl lui Nelly, fermier înnăscut, n-ar fi găsit în Italia o ocupaţie potrivită pentru el, aşa că au ales California.

— Mary care, pe lîngă nobleţea caracterului avea şi o fire profund romantică, a căzut repede de acord cu o călătorie care-î făgăduia o mulţime de peripeţii.

— Erau hotărîţi să ducă In California o viaţă de fermieri. Pămîntul nu aparţinea nimănui. Ce-i drept, unele familii de mexicani aveau în stăpînire suprafeţe nemăsurate, dar nu locuiau acolo şi nici nu cultivau pămîntul. Economia, dacă exista vreuna, era constituită numai din păstorit. Doar preoţii iezuiţi cultivau porumbul şi viţa de vie, mai la sud, la

— cinci sute d$ mile de Sacramento, în aşa zisele *Missfone,* în jurul acestui oraş, însă nici mai la nord de el, nu se- mănase nimeni pînă atunci nici un bob de grîu.

— Făina se aducea din est, aşadar economia agrară făgăduia venituri considerabile. Taller se aştepta să facă avere în cîţiva ani, apoi să se statornicească pentru totdeauna în New Orleans, ţinutul lui natal.

— X

— *Trudă şi idilă*

— S-au scurs cîteva luni.

— Nu prea departe de Lathrop, cu ajutorul tăietorilor de lemne, s-au construit două case.

— Intr-una din ele locuia Taller cu fiica lui, în cealaltă Mary Monteray cu negrii şi cu ursul ei.

— Cele două case se găseau la zece mile de colonia principală a tăietorilor de lemne, de la care puteau cere ajutor In caz că erau atacaţi de indieni. Deşi nici forţele locale nu erau de dispreţuit, deoarece personalul de pază, alcătuit din cei patruzeci de yollofi puternici ca nişte stejari şi înarmaţi, putea să se apere multă vreme.

— Cîţiva vegheau ziua şi noaptea prin împrejurimi, iar ceilalţi erau ocupaţi cu tăierea stejarilor şi a platanilor, ca să cureţe locul pentru grîiele lui Taller.

— Bătrînul fermier s-a apucat de lucru cu înflăcărare. Acolo unde *miss* Monteray căuta idila, el căuta munca.

— Au găsit amîndoi ce-şi doreau. Mary însăşi recunoştea că n-a fost niciodată atît de fericită. Teritoriul în care se stabiliseră era virgin în accepţia deplină a cuvîntului. Ziua se auzea într-adevăr hîrşcîitul joagărelor pe care tăietorii de lemne le construiseră la o depărtare numai de zece mile pe cursul pîrîului .Pieile roşii", dar cînd acestea tăceau, nici un semn de viaţă omenească nu tulbura liniştea adîncă. Noaptea mancavişii (sturzii cîntători) umpleau cu trilurile lor bungetol pădurii sau uneori, printre stînci, se auzea răgetul piimel. Locul era bine ales. Casele se aflau în vale> pe amîndouă malurile pîrîului limpede precum cristalul şi acoperit de sălcii plîngătoare, tocmai acolo unde pîrîul se prăbuşea de pe un fel de terasă mai înaltă, formînd trei cascade destul de mari. Deasupra cascadelor atîraau ghirlande întregi şi perdele de liane amestecate cu lujerele „wachliilor", împodobite cu flori bogate, purpurii. Poalele stîncilor roşii de granit erau acoperite cu tufişuri încîlcite de trandafiri sălbatici.

— Stîncile de granit ridicau împrejur un fel de ziduri uriaşe, despărţind valea, care semăna cu un amfiteatru, de restul lumii, iar dincolo de ele fremăta pădurea de stejari negri şi arbori de esenţă tare.

— Un podeţ fragil de lemn roşu, aruncat peste pîrlu, unea cele două maluri. Acesta era locul îndrăgit de Mary, în care îşi petrecea de obicei dimineţile, citind sau învăţînd-o pe micuţa Nelly. Uneori, de pe podeţ, Mary îşi aţintea privirile în depărtarea pîrîului care părea că aleargă într-o ţară misterioasă. Pentru că adîncurile pădurii erau în acea vreme încă pline de taine. Atunci Mary îi povestea nevă- zătoarei

Nelly despre aceste minuni care o înconjurau, iar copila o asalta cu tot felul de întrebări.

— Din nefericire, noţiunile de culori şi forme aproape că nu existau pentru mintea acestei fetiţe, de aceea Nelly se exprima cîteodată cam aşa :

— Mary, pîrîul este trist, fiindcă plînge, eu îl aud binej pădurea e tristă şi ea mai mult ca sigur că e bătrînă ? dar cum sînt florile şi cerul, nu ştiu deloc.

— Mary îi explica şi ea cum putea, dar copila sffrşea de obicei :

— Nu înţeleg, Mary, draga mea, nu înţeleg.

— Iar după o vreme adăuga !

— Aici însă, e foarte bine.

— Intr-adevăr era bine. Aerul îmbălsămat, uscat şi cald, ale cărui adieri sărutau faţa fetiţei, îi umpleau de viaţă pieptul plăpînd *i* de departe se auzeau cîntecele monotone, dar sonore, ale negrilor pe care-i supraveghea tatăl ei... Sălciile şopocăiau dulce printre frunze, roiuri de fluturi mari, albaştri, se zbenguiau peste capetele blonde ale fetelor.

— Ah, Nelly, dac-ai putea vedea şi tu toate astea I îi spunea Mary.

— Nu te necăji, îi răspundea copila. Mă gîndesc că vezi tu şi mă bucur foarte mult.

— Alunei Mary îşi apăsa buzele trandafirii pe fruntea pa* Iidă a fetitei. Pacea şi fericirea împrejurimilor o îmbălau.

— Uniformitatea vieţii putea s-o plictisească, intr-adevăr, dar asta abia mai tîrziu. Acum totul era nou şi necunoscut pentru ea, ea însăşi descoperea totul, iar această descoperire constituia o îneîntare nespusă pentru sufletul ei sătul (ntrucîtva de ceea ce poate să ofere lumea civilizată şi societatea aleasă. Ajunsese înainte de vreme la această stare de saţietate şi din pricina bogăţiei. Lăudată cu diverse prilejuri, era prea ageră ca să nu-şi dea seama că cele mai multe complimente se aduceau banilor ei. Această convingere o făcuse puţin neîncrezătoare şi sufletul i se umpluse de amărăciune. Această amărăciune era ogoită aici de adevărul şi sinceritatea locurilor. Pe de altă parte, Mary nu iubise pe nimeni pînă acum In afară de micuţa Nelly.

— Cînd căldura o găsea pe pod, Mary se ducea să citească pe veranda casei sale. îşi adusese o căruţă plină cu cărţi. La amiază, se ducea să prînzească în casa lui Tallerapoi venea timpul siestei.

— Seara, îndată ce discul soarelui se ascundea în tăietura stîncilor înalte, îşi lua puşca şi pleca Ia vînătoare, urmată agale de *baby* al ei, care îşi legăna căpăjîna. uriaşă la dreapta şi la stînga după obiceiul urşilor.

— O escortă atît de fioroasă o asigura împotriva oricărei primejdii.

— Cîteodată, le vizita aşezarea generalul Sutter, care se ataşase in scurtă vreme de aceşti oameni cumsecade, atît de rari prin partea locului. Nu înţelegea nici el prea bine de ce o asemenea *miss* stă în pădure, dar era foarte mulţumit de acest lucru. Uneori se Intîmpla ca şi Mary, însoţită de *baby* al ei şi adesea şi de bătrînul Taller, să-i viziteze pe .gentlemanii" din oraş. Pentru cei din oraş, vizita ei constituia o sărbătoare. O iubeau ca pe un copil al tuturor, mai ales după ce s-a arătat că acest copil ştie la nevoie să îngrijească bolnavii şi răniţii. In oraş, datorită influenţei ei şi simtămintelor mai blînde pe care se pricepea să le stîrnească în sufletele aspre ale căutătorilor de aur, obiceiurile au început şi ele să se mai îmblînzească.

— Stejarul înfricoşător era împodobit din ce In ce mai rar cu trupuri omeneşti. La început, membrii Comitetului **o** chemaseră de multe ori pe Mary să participe la sfatul lor(dar s-au convins repede că în acest fel nu mai era cu putinţă să spînzure pe nimeni cum se cuvine.

— In schimb, cei pe care-i salva, deveneau .oamenii e»“ cu trup şi suflet.

— Un singur om a pierit fără urmă. Nu s-a mai arătat prin oraş, tăietorii de lemne nu l-au mai văzut nici ei, Intr-un cuvînt, nu era nicăieri. Mary şi-a adus aminte odată de tînărul pe care era cît pe ce să-l sugrume baby al el, şi a întrebat de el.

— Rows ? i s-a răspuns, era un băiat bun, a murit desigur.

— Acesta era însă un lucru atît de obişnuit, încît nici măcar Mary nu s-a mai interesat de el.

— XI

— ***Coliba din pădure***

— In viaţa lui Mary Monteray, ca şi pe cerul senin al Californiei, se petreceau prea puţine schimbări. O zi semăna cu cealaltă ca doi fraţi gemeni.

— Singura schimbare o constituia faptul că pe măsură ce cunoştea împrejurimile, Mary devenea tot mai îndrăzneaţă, escapadele ei vînătoreşti tot mai îndepărtate.

— N-a ameninţat-o niciodată vreo primejdie, cu toate acestea, o dată s-a întors din pădure neliniştită » avea senzaţia că este urmărită.

— Neliniştea ei a crescut considerabil a doua zi cînd, la aproape zece mile engleze, în josul pîrîului, pe malul unui mic loc din pădure, prin care curgea pîrîul, a descoperit o colibă. Sălaşul era proaspăt încherbat din ramuri flexibile de salcie, acoperite pe dinafară cu o bucată de pînză de Pitsburg. Lîngă colibă fumega un foc abia stins.

— Dacă n-ar fi fost pînza, s-ar fi putut presupune că sălaşul era un vigvam indian, întrucît crengile de salcie erau înfipte şi legate întocmai cum le împreunau indienii. Dar pînza şi urmele încălţărilor cu potcoave mărturiseau că In acest colţ de pădure se adăposteşte un om alb.

— După o clipă de ezitare, Mary a intrat înăuntru. Prezenţa lui *baby* îi dădea curaj.

— înăuntru nu era nimeni. Pe muşchiul de jos se afla doar o piele de urs, jupuită se vede nu prea de mult, p« care *baby* o mirosea cu mirare şi nelinişte.

— Intr-o ţară în care se adăposteau tîlhari din toată lumea, era un lucru important să ştii cine trăieşte în nmediata vecinătate, mai ales dacă acel cineva se mai şi ascundea.

— Prin urmare, Mary s-a hotărît ca la întoarcere să-şi trimită yollofii să scotocească prin împrejurimi, cu atît mai mult cu cît pe la jumătatea drumului spre casă i-a ajuns la ureche ecoul unei împuşcături îndepărtate.

— Căutările s-au dovedit zadarnice. Unul dintre negri în- tîlnise într-adevăr un vînător necunoscut în pădure, dar nu putuse afla nimic de la el.

— întrebat dacă el locuia în coliba de lîngă pîrîul Pieilor roşii, vînătorul răspunsese „eu"; întrebat ce face, răspunsese : „ce-mi place".

— După o săptămînă au uitat de el. Prezenţa misterioasă n-o mai înfricoşa pe Mary, acum începea s-o intereseze. In viaţa monotonă pe care o ducea aici, asta era o noutate. In timp ce vîna prin pădure, Mary se gîndea că poate undeva, nu prea departe, dădea tîrcoale vînătorul misterios şi uneori se înfuria, dar cel mai adesea se amuza.

— împrejurimile păreau atît de sigure, încît nu o dată frumoasa amazoană renunţa să-şi ia ursul cu ea. Asta se în- timpla mai ales atunci cînd *baby* dormea şi, înghiontit de piciorușul lui Mary, în loc să se scoale, mormăia mînios.

— Mai totdeauna o ajungea totuşi din urmă, ruşinîndu-se parcă de lenea lui.

— XII

— ***fntilnirea***

— Odată, a prins-o noaptea în pădure, cu toate acestea şi-a urmat dramul cu îndrăzneală pe cărăruia îngustă, acoperită cu ni^triş care nu era altceva decît albia secată, nu prea adîncă, a unui mic torent ce ducea apele din munţi tn anotimpul ploios plnă la plrlul principal

— Pe amindouă părţile torentului se Înălţau bungete de netrecut j la poalele copacilor creştea un fel de lemnul-dom- nului, numit pe aici .claporal".

— Mary mergea, îndepărtlnd la răstimpuri rămurelele de răchită

care-i împiedicau drumul, cînd deodată s-a oprit locului şi a început să asculte.

— . In liniştea pădurii ajungea pînă la ea de departe scrîş- netul pietrişului călcat de nişte paşi greoi.

— Neliniştită, Mary a tras piedica armei.

— In curînd, după scrîşnetul pietrişului a auzit un mormăit surd.

— Auzindu-1, tînăra a coborît îndată puşca.

— *Baby!* a strigat veselă, *baby l come he* re /

— Printre lăstarii de răchită, la numai cîteva zeci de paşi de Mary, a apărut căpătîna uriaşă a unui urs care alerga spre ea.

— *Baby* / l-a chemat Mary.

— Lucru ciudat *i* animalul în loc să pornească într-un scurt galop de bucurie cum făcea de obicei, s-a oprit brusc..

— Din pieptul lui a început să gîlgîie un muget surd, înăbuşit.

— Baby / l-a chemat Mary încă o dată.

— Deodată puşca mică a **început** să-i tremure în mîini, şi faţa i s-a **acoperit** de o paloare mortală i nu era *baby* al ei. Mary se afla faţă în faţă cu cel mai **inspăimîntătOT** tîl- **har** al **pădurilor** californlone — ursul cenuşiu.

— Pe cărăruia îngustă, nu mai avea cum să-l evite, şi nici s-o apuce într-o latură nu putea din cauza pădurii dese. E adevărat, ţinea puşca In mîini, dar acest soi de urs nu poate fi doborît niciodată cu un singur glonţ, iar rănit, devine şi mai cumplit.

— Avea şi cuţit, cea mal grozavă armă în lupta de aproape, dar pînă şi cei mai vestiţi vînători din Canada, care îşi petrec toată viaţa pe platourile din America centrală, nu se încumetă să atace ursul grfzziy cu arme albe.

— Mary era pierdută.

— In acest timp, animalul s-a ridicat pe labele dinapoi şi rotindu-şi-le prin aer pe cele din faţă, se apropia încet de ea.

— Mary a dus arma la ochi i a răsunat o împuşcătură, dar i-a

răspuns numai un muget dc turbare.

Z7
S

— Ajutor I ajutor ! a început să strige Mary, uitînd îngrozită că cel puţin cinci mile engleze o despărţeau de casa ei.

— Monstrul se afla la nu mai mult de cincisprezece paşi. Acum răgea înfricoşător, ghiarele albe ale labelor dinainte parcă luceau in Întunericul nopţii.

— Mary simţea că i se îndoaie picioarele sub ea.

— Deodată ceva i-a atins umărul, şi un glas omenesc, gros, calm, a rostit din beznă i

— *Beg pardon, miss.* Asta-i bus/ness-ul meu.

— Un braţ puternic a împins-o înapoi, şi In faţa ei s-a conturat silueta înaltă a unui bărbat.

— L-a auzit şoptind incă o dală i

— I beg your pardon...

— Lumina sîngerie a împuşcăturii a sfîşiat întunericul, apoi Mary a văzut încleştarea cumplită a omului cu fiara. Grămada de trupuri învălmăşite s-a prăbuşit pe pietrişul albiei... şi se rostogolea spasmodic... Doar la răstimpuri se auzeau dinţii scrîşnind, răsuflări precipitate, mugete întrerupte... Uneori se înălţa laba ursului, alteori mîna omului înarmată cu cuțitul... Mary a leşinat...

— Cînd şi-a revenit, prima impresie pe care a încercat-o, a fost zgomotul cascadelor de pe cursul pîrîului. Se vede că era aproape de casă. Intr-adevăr, în depărtare strălucea o luminiţă în casa lui Taller.

— La picioarele ei zăcea pe spate trupul u'nui om fără cu-noştinţă...

— Atunci Mary a înţeles totul. Izbăvitorul necunoscut o purtase probabil pe braţe o bucată de drum, înainte de a leşina el însuşi vlăguit.

— Pesemne că nu scăpase cu totul teafăr din luptă. La lumina lunii, Mary a observat sîngele care i se scurgea de la gît, de la piept şi prin părul de pe cap pe iarba din pădure. Faţa-i era albă ca varul; ţinea ochii închişi, buzele desfăcute respirau, dar abia auzit şi neregulat.

— Avea o faţă frumoasă, aidoma statuii romane a unui barbar, care iradia curaj şi forţă.

— Mary a dat fuga la pîrîiaş, după apă, pe care a adus-o In propria pălărie. A turnat cîteva picături în gura vînăto- rului *i* trupul acestuia a fost străbătut de un fior, a deschis ochii o clipă şi buzele i-au şoptit i

— / *beg your pardon !* Sînt fericit...

— Mary i-a sprijinit capul pe genunchii ei şi un timp a rămas nemişcată, deoarece nu ştia ce să facă *i* să strige după ajutor sau să-l lase pe rănit aici şi să se ducă ea Însăşi după oamenii ei. îi era frică să-l părăsească, şi chemările ei probabil să nu le audă nimeni. Dac-ar fi văzut-o cineva stînd aşa, îngîndurată şi aplecată peste chipul palid al vînătorului, ar fi putut s-o ia drept o rusalcă a pădurii.

— Era noapte de-a binelea, luna se ridicase deasupra pădurii f privighetorile din acele locuri, mancavişii, umpleau desişul de ciripit dulce, de triluri şi parcă de ecoul sărutărilor ; în depărtare susura pirîul, iar clipocitul lui se împletea cu hîrşcîitul joagărelor din Lathrop.

— Mary ştia în sfîrşit ce avea de făcut. Deoarece puşca ei rămăsese la locul luptei, a luat arma grea a vînătorului şi incărcînd-o, a tras în aer.

— Apoi a mai tras încă de trei ori. După a doua împuşcătură, la ferestrele casei lui Taller au început să apară lumini jucăuşe, care mai apoi s-au depărtat de casă, apropi- indu-se repede de Mary / în curînd zece-cincisprezece yollofi cu Taller în frunte au sosit în goană, purtînd în mîini care felinare, care vreascuri aprinse.

— Ce s-a întîmplat ? a întrebat Taller.

— Duceti-1 cît mai repede acasă pe acest gentleman I le-a strigat Mary.

— A doua zi, bolnavul era fără cunoştinţă. A fost adus un medic din Sacramento.

— Medicul care se lăsase de meserie de multă vreme, pentru a căuta aur, şi care rareori era treaz, mai ştia atît cît să-şi dea seama că starea bolnavului era foarte gravă.

— L-a recunoscut însă pe bolnav înainte de a şti ce boală are. Cînd s-a uitat la faţa palidă, bărboasă şi însîngerată, a exclamat numaidecît i

— *Well* / Asta-i Rows...

— După care, aplecîndu-se spre rănitul care abia mai răsufla, a spus i

— Rows, prietene, se zvonea că ursul te-a ucis acum o jumătate de an, cînd colo te-a hărtănit abia ieri. *Well! well I* Cred că pieptul ţi-e puţin zdrobit... o coastă ruptă... clavicula e ruptă şi ea, dar ce-a mai

rămas e *all right J* Dacă vei muri, asta se va întîmpla din cauza scurgerii de sînge şi a epuizării... a I şi braţul e scrîntit. Te-a cinstit cum se cuyine... dar tu, băiete, de cîte ori ţi-ai înfipt cuţitul în el... ai ?...

— Rows habar n-avea pe ce lume se află, de aceea nu putea răspunde la întrebările medicului. Acesta continua să vorbeascăi

— Ehe, domnişoară Monteray, cred că flăcăul era Îndrăgostit de dumneata I Altminteri ţi-ar fi spus: ăsta nu-i *business-ul* meu.

— Medicul a căzut o clipă pe gînduri i

— A dispărut din oraş şi i s-a pierdut urma. N-am putut pricepe de ce, fiindcă ii mergea bine i a avut noroc. La o zi după venirea dumitale, a găsit o .pepită" de cel puţin cinci mii de dolari... Acum însă îmi aduc aminte... Vorbea mereu de dumneata... Locuia aici ?

— Nu.

— Atunci veghea asupra dumitale din pădure... poor *boy J* Cred că o să moară, dar poate că se Inzdrăveneşte.. Să-l îngrijiţi aici. Braţul, coasta şi clavicula 1 le-am pus la loc. Trebuie să-i spălaţi rănile şi să aşteptaţi pînă cînd se sudează oasele. Good *bye I*

— Medicul a plecat Lîngă patul lui Rows a rămas numai un negru şi Mary.

— Mary şi-a adus şi ea aminte de Rows şi, uitîndu-se la el, a căzut adînc pe gînduri.

— In California găsise lot ce-şi dorise sufletul ei romantic. Viaţa searbădă de societate o plictisise *t* aici avea sălbăticia virgină i acolo îşi pierduse încrederea In dragostea şi generozitatea oamenilor > Rows, care zăcea înaintea ei, constituia dovada însîngerată că există şi dragoste şi sacrificiu.

— E adevărat că cele două virtuţi erau întrupate în firea pe jumătate sălbatică a vînătorului din pădure...

— îngrijirea bolnavului îi ocupa acum tot timpul. A doua zi, Rows şi-a recăpătat cunoştinţa...

— A deschis ochii ; a privit uimit în jurul lui şi ochii i s-au oprit în cele din urmă la Mary. Urmele de fierbinţeală au mai luptat un timp pe chipul lui cu gîndurile limpezi, apoi faţa i s-a luminat, iar buzele palide au şoptit i

— 1 beg your pardon, mîss /_.

— Cum te simţi, *sir* ? l-a întrebat Mary.

— Foarte bine. Sînt fericit...

— După o clipă a început să vorbească repede, febril parcă i

— Nu mă recunoşti, domnişoară ? Sînt Rows. N-am noroc la arşi. In prima zi mai-mai să mă sugrume *baby* al tău... apoi ăsta... dar atunci m-ai scăpat dumneata... Ţin minte

— că ai dat mîna cu mine. Pe urmă n-am mai putut să stau in oraş... Locuiesc in coliba de lingă Miror-Iake. E foarte bine. in pădure... Dar să nu mai umbli singură. *Miss* Mary— Indienii rătăcesc şi ei peste tot-. Mi-am spus: o să veghez şi eu...

— Mi-ai salvat viaţa...

— Domnişoară, să nu mai vorbim despre asta...

— Însănătoşirea a venit mai repede decît prevăzuse medicul. Rows era totuşi foarte puternic ,- cu toate că a trebuit să stea nemişcat mai multă vreme, primejdia a trecut repede... Mary petrecea zile întregi la căpătîiul rănitului fie citindu-i din Biblie, fie stînd de vorbă

cu el... Rows îi împărtăşea atunci toate gindurile lui...

— Prefer să trudesc în pădure, decît să caut aur, spunea. Cînd trăieşti în pădure, căutarea asta ţi se pare fără noima, prostească. Şi fără folos... Căutătorii de aur beau şi se ucid Intre ei, pe cînd în pădure stăpîneşte numai Dumnezeu, iar aurul nu mai înseamnă nimic... Iartă-mă, domnişoară, dar eu cred că un om poate să fie . mai bun în pădure, pentru că trebuie să gîndească mai mult.... iar printre căutătorii de aur nu mai ai timp de nimic.

— In tot ce spunea Rows era o naivitate pe jumătate copilărească. Era într-adevăr un flăcău de abia douăzeci şi patru de ani, înzestrat pe deasupra şi cu multă simplitate înnăscută ; intuia el însuşi acest lucru, deoarece în timp ce vorbea cu *miss* Monteray, repeta întruna : „Iartă-mă domnişoară, eu sînt un om simplu...*

— Se întrema văzînd cu ochii. In curînd putea să stea pe veranda casei, apoi s-o însoţească deseori pe Mary pe podeţul care nnea cele două case, pe care Mary îşi petrecea de obicei orele de după prînz în tovărăşia micuţei prietene nevăzătoare...

— Intr-o după-amiază, tocmai stătea aşa singură, ascultînd zgomotul cascadelor cu ochii pierduţi spre amfiteatrul copacilor ce înconjurau valea, care, deşi destul de aproape, erau acoperiţi de ceaţa depărtării. Vremea era curo nu se poate mai frumoasă, în jur domnea liniştea ; pe luncă piuiau graurii cu aripile roşii, iar in depărtarea pădurii ciocănitorile cercetau copacii...

— Pacea îmbătătoare a naturii o cufundase pe Mary în visarfe.

Un dor blînd, dar de neînfrînt îi strîngea inima. In clipa aceea, Rows s-a apropiat de ea, păşind totuşi cu destulă greutate...

— Mary a alergat spre el şi l-a ajutat să se aşeze lingă ea. Fata lui palidă nu i se păruse niciodată mai plăcută şi mai nobila.

— *1 be your pardon, miss* Mary, a început ca de obicei tînărul vînător, am o mare rugăminte...

— Pe care e sigur că n-am să ţi-o refuz, i-a răspuns Mary.

— Eu, a spus Rows serios şi timid totodată, învîrtindu-şi pălăria în mînă, eu... dar n-ai să te superi pe mine ?... o să mă fac bine fn curînd...

— O, aşa-i, în curînd, slavă Domnului!...

— Şi am sS mă întorc la coliba mea de lîngă Miror-lake... acolo încă o să-mi fie foarte rău, *miss* Mary... fiindcă întotdeauna o să-mi aduc aminte cît de bine mi-a fost aici—

— O să vii să mă vezi adesea...

— Da, dacă îmi vei îngădui... dar eu aş avea o rugăminte şi mai mare... să nu te superi pe mine... dar... eu aş vrea să rămîn aici pentru totdeauna.

— Mary a privit la vînător cu o expresie ciudată...

— Ce doreşti ? l-a întrebat scurt.

— Miss Mary! a rostit Rows cu glas şoptit, dumneata n-ai nevoie de mine, ştiu asta, dar nici eu nu cerşesc o bucată de pîine... Am găsit atîta aur încît în est aş trece drept un om bogat. Aici de asemenea... Dar la ce bun ? In pădure n-ai ce face cu aşa ceva, iar singur îmi vine greu... Aici ar fi cel mai bine pentru mine, aşa că... *Miss* Mary, eu aş vrea să mă primeşti printre slujitorii dumitale... N-ai nevoie de mine... dar... aş fi cel mai fericit... şi ţi-aş fi credincios... o, foarte credincios...

— A urmat un moment de tăcere. Mary a întors capul spre casa lui Taller şi a căzut adine pe gînduri. Deodată s-a scuturat din îngîndurare şi privindu-1 în ochi pe Rows, a întrebat !

— Ai să-mi spui adevărul, ca un om cinstit şi sincer ?
— *Yes miss !*

— Dacă-i aşa... Dumneata mă iubeşti, e adevărat ?...

— Bietul Rows a pălit ca ceara ; s-a ridicat în picioare, apoi

— s-a aşezat la loc, iar buzele albite abia au putut să în- gaime :

— I beg your pardon, miss !

— E adevărat ?
— *I* beg *your...*

— E adevărat ?

— Căutătorul de aur a tăcut şi abia după a doua întrebare a răspuns cu glasul tremurător, emoţionat:

— O, *miss* Mary!... Nici măcar nu îndrăznesc să mă gîndesc la asta, dar aşa este... foarte mult?... Singură pe lume!... pentru că... sînt singur... dar n-aş fi spus-o niciodată, niciodată.... De vreme ce totuşi ştii, am să plec. Dumnezeu să-ţi binecuvînteze chipul tău... *Good by, miss* Mary !...

— Mary Monteray şi-a înclinat capul, apoi a început să vorbească :

— Rows, ce-ţi spun acum, îţi spun după ce mi-am cercetat inima şi după ce am chibzuit îndelung. Ara venit aici şi nu vreau să mă mai întorc în est. California va fi de acum înainte ţara mea, aşa că sînt o californiană, un pionier. Din acest punct de vedere, sîntem egali... Nu-mi mai cere iertare, pentru că mi-ai salvat viaţa. Trebuie să-ţi plătesc o mare datorie şi... dacă în locul acestei datorii primeşti mîna mea — iat-o.

— S-a aşternut tăcerea ; se auzea doar zgomotul cascadelor şi chemărilor graurilor cu aripile roşii.

— Rows arăta ca un om care se îndoaie sub povara fericirii. In cele din urmă, a întrerupt tăcerea.

XIII

— O, *miss* Mary I nu vorl>i aşa. Odată, mi s-a întîmplat să salvez viaţa unui *gambusino* mexican, care după aceea, cînd am găsit mult aur pe platouri, m-a sfătuit: ascunde-ţi .nugetele", nu mă ispiti. Acum îţi spun şi eu la fel : nu mă ispiti. Eu soţul tău ?... Eu un om simplu care abia ştie să scrie şi să citească ?

— Iar eu sînt o fată simplă şi pot să fiu soţia unui pionier cumsecade.

— O, Doamne 1 i-a răspuns Rows, stringîndu-şi capul în mîini. Am văzut soţiile pionierilor din cealaltă parte a Marilor Lacuri t toate mestecau tutun şi beau whisky. Dumneata soţia unui pionier ? Nu, *miss* Mary... Şi pe urmă... mi-aş pierde minţile de atîta fericire. Nu mă pricep să vorbesc atît de frumos ca gentlemanii din esx, dar atîta lucru înţeleg şi eu că dumneata nu mă poţi iubi, cum te iubesc eu... Spune, Mary nu-i aşa ? Ai fi oare fericită cu mine ? Sînt eu oare bărbatul potrivit pentru tine ?... Trăind cu mine, ai Vedea că sînt un necioplit, că sînt ra un copil, ca o piele roşie care se poate descurca numai în pădure, nu şi printre oameni... *Beg your pardon* /... Atît de prost nu sînt ca să nu înţeleg nişte lucruri atît de simple i dumneata eşti un altfel de om, care citeşti cărţi şi ştii ce scrie în ele, pe cînd eu ştiu numai să sap şi să trag cu puşca. Dumneata ai fi silită să te ruşinezi de stîngăcia mea... îmi spui că-ţi plăteşti astfel o datorie I O, Rows este prea cinstit ca să primească o astfel de dobîndă. Acum îmi eşti recunoscătoare, dar mai tîrziu ai înceta să mai fii. Cui iubeşte, dragostea îi ajunge pentru toată viaţa, pe cind recunoştinţa... nu. O, by *Godl* Dac-aş putea învăţa... dacă n-ar mai trebui să-mi spum Rows, băiete, eşti prea prost pentru ea... Nu, Mary, nu!..

— Ochii vînătorului înotau în lacrimi. Acoperindu-şi faţa cu mîinile, a rămas tăcut multă vreme, apoi a urmat:

— Cit eşti de bună, domnişoară Mary!... cit eşti de bună!

XIII

Dumnezeu să binecuvinteze mîna pe care ai vrut să mi-o oferi... O, de ce nu sînt un gentleman din est ! *Good* bye, Mary!

— I-a luat mîinile, şi-a apăsat buzele pe ele şi ridicîndu-se a plecat spre casă cu pas nesigur...

— O vreme Mary a rămas singură. Şi ochii ei erau plini de lacrimi... II iubea pe acest om al pădurii, dar simţea în acelaşi timp că în vorbele lui era mult adevăr. Aparţineau unor lumi diferite. Ar putea fi oare fericită, dac-ar fi să trăiască împreună o viaţă obişnuită, câ soţ şi soţie ?... Totuşi, în simplitatea lui, el era atît de sincer şi de nobil!...

— S-a ridicat în picioare şi a vrut să se ducă după el, dar căutătorul de aur a ieşit pe verandă cu pălăria pe cap şi puşca în mînă...

— Unde te duci, Henry ? îl întrebă Mary.

— In pădure... îmi dezgrop aurul şi plec în est... să învăţ,.. Acum am cu ce. Sînt bogat. Am trudit cu braţele, o să trudesc şi cu capul. Nu vreau să fiu un necioplit de pădurean, vreau să devin un gentleman, luminat, care înţelege ce spune fiecare carte... Cînd am să învăţ ceva, am să mă întorc aici şi atunci... dacă am să te mai găsesc... să nu uiţi, Mary...

— Atunci poate că vei înceta să mă iubeşti ?!...

XIII

— Ultimele cuvinte au răsunat pe jumătate ca un reproş, pe

— jumătate ca o rugăminte.

— Rows s-a depărtat... Pe colină, printre stînci, a mai lucit odată ţeava puştii şi pălăria s-a legănat prin aer în semn de rămas bun, apoi verdeaţa întunecată a pădurii s-a închis ÎD urma lui..

— Corabia „Ellen Monroe', care aducea rezerve de grîu in California, tocmai părăsea minunatul golf de la San Francisco, Indreptindu-se, după ce aveau să treacă pe la Capul Horn. spre New York.

— Pe corabie, în afară de echipaj, se aflau peste zece-cincisprezece căutători de aur care, luîndu-şi avutul cu ei, plecau înapoi in ţările civilizate.

— Cîţiva dintre foştii tovarăşi îi însoţiseră şi îşi luau rămas bun. Primii urcaseră pe puntea vasului, iar ceilalţi stăteau pe cheul abia construit, fluturîndu-şi pălăriile şi batistele. Printre ei vedem şi grupul cunoştinţelor noastre : generalul Sutter, Taller, nevăzătoarea Nelly şi Mary Monteray...

XIII

— Mary, cu ochii înălţaţi spre punte cu batista în mînă, îi transmitea din priviri ultimul rămas bun lui Rows care pleca în est...

— Rows, aplecat peste balustradă, o privea cu toată intensitatea ochilor cu care îi era îngăduit doar o clipă să privească la fiinţa iubită.

— în acest timp, pe corabie se întinsese o pînză mică, triunghiulară la prova. Vasul se legăna uşor împins de palele vîntului. Pînzele se umflau, rotunjindu-se, sau cădeau ropo- tind înapoi. Jalnicul „Ha-iuJ", cu care marinarii îşi însoţeau înălţarea pînzelor, răsuna mereu. Timonierul cu faţa mohorîtă a unui lup de mare se afla la cîrmă. Iar flăcăiandrul din cuibul corbului cînta cît îl ţinea gura.

— He, he, *sailor is a smart* boy /... [1]

— Fîşiitul pachetelor trase pe podeţ de pe cheu pe punte încetă. O prăpastie adîncă, pe fundul căreia sclipea apa, îi despărţea acum pe oamenii de pe corabie de cei care rămâneau...

— Go *ahead*/ a răsunat glasul căpitanului.

— Apa a început să plescăie pe laturile vîntului care se depărta uşor de chei...

— *Remember!* au răsunat glasuri de pe ţărm.

IEhei, marinaru-i băiat isteţ I

— *Remember,* Henry !...

XIII

— O, Mary I...

— Mergi sănătos, Henry...

— Dumnezeu să te binecuvînteze, Mary...

— Vinlul împrăştie cuvintele, oftările din urmă. Corabia a ieşit încet din umbra mestecenilor în zările puternic luminate de soare. Nemărginirea albastră se deschise înaintea ei, iar ceaţa depărtării începu s-o acopere... Cîntecele marinarilor, sonore şi limpezi la început, s-au transformat într-un murmur, care se mal auzea doar din cînd în cînd, apoi tntr-un zvon abia desluşit, într-un... Corabia se micşora văzînd cu ochii. O privire ageră a putut să deosebească o vreme o siluetă aplecată, fluturîndu-şi pălăria i apoi totul s-a contopit într-o masă informă » masa s-a preschimbat într-o aripă albă de pescăruş, vizibilă hăt I departe pe mare *i* aripa s-a transformat într-un noruţel nedesluşit, noruleţul într-un punct, apoi... s-a topit şi punctul i orizontul a înghiţit totul, înstăpînindu-se atotputernic în tăriile albastre şi în golful uriaş de la San Francisco.

— Doar gîndurile, solii inimilor iubitoare, străbăteau întinsul mării de la ţărm la corabie şi de la corabie la ţărm...

— Bătrînul slujitor Hania

— Selim Mirza Două căi . **XIII**

— In ţara aurului

— [1] **Moleschott (1822—1893) —** fizlolog şi filozof olandez de **orientare materialista (n. tr.).**

— [1] Bahmet = cal tătărăsc, mic şi rezistent (n. tr.).

— [1] *Kişmet* — destin, soartă (Ib. turcă).

— [1] De strajă la Rin (1b. germ.)

— [s] Pine! fom fedea ! (Ib. fr.)

—** Pungăşoaica"